

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Bizans Sanatı Bilim Dalı**

KUŞADASI, KADIKALESİ/ANAİA KAZISI 2001-2012

SEZONU BİZANS KÜÇÜK BULUNTULARI

DOKTORA TEZİ

Feride İmrana ALTUN

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Zeynep MERCANGÖZ (Danışman)

Doç. Dr. Emine TOK

Doç. Dr. Ceren ÜNAL

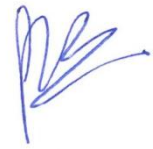
Yrd. Doç. Dr. Zeynep Oral ÇAKMAKÇI

Yrd. Doç. Dr. Şakir ÇAKMAK

İZMİR-2015

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2001-2012 Küçük Buluntuları” adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırladığımı, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım

Feride İmrana ALTUN

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Feride İmrana ALTUN

Numarası : 9210004990

Anabilim Dalı : SANAT TARİHİ

Tez Başlığı (Türkçe) : Kuşadası, Kadıkalesi Anaia Kazısı 2001-2012 Sezonu Bizans Küçük Buluntuları

Tez Başlığı (İngilizce) : The Byzantine Minor Objects of Kadikalesi (Ania) Excavation

Tez Savunma Tarihi : 31.7.2015 at Kuşadası During the season of 2001-2012

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık: The Byzantine Period of Minor Objects of

JÜRİ ÜYELERİ Kadikalesi/Ania Excavation At Kuşadası During The Seasons of 2001-2012

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Zeynep MERCANGÖZ.....

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Doç.Dr. Hale Doğan
Bizans Sanatı Anabilim
Dalı Bşk.

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Emine TOK.....

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : Doç.Dr.Ceren ÜNAL.....

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd.Doç.Dr.Zeynep Oral ÇAKMAKÇI.....

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Şakir Çakmak.....

Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

☒
☐

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.

ÖNSÖZ

Kuşadası, Kadıkalesi / Anaia Kazısı 2001-2012 sezonu Bizans Küçük Buluntularının konu edildiği doktora tez çalışmamda bana bu konuyu önererek, Kadıkalesi/ Anaia 2001-2012 yılları arasındaki kazı dönemlerinde ele geçmiş Bizans Küçük Buluntularını çalışmama olanak sağlayan, her zaman yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof.Dr. Zeynep MERCANGÖZ'e çok teşekkür ederim.

Doktora tez çalışmamda küçük buluntular kapsamında Kadıkalesi Anaia Kazılarında ele geçen Bizans dönemine ait, maden, kemik, fildişi ve steatit (sabun taşı) eserler incelenmiştir. Beni bu çalışmaya yönlendirerek, Bizans el sanatlarının önemini kavramamı ve Bizans sanatı içinde detaylardan yola çıkarak, bir bütünü oluşturabilme becerisini kazanmama olanak sağlayan, sevgili hocam Prof.Dr. Zeynep MERCANGÖZ'e ayrıca teşekkür ederim.

Tez izleme komitemde yer alan hocalarım Doç.Dr. Emine TOK ve Doç.Dr. Ceren ÜNAL'a verdikleri destek ve yapıcı değerlendirmelerinden dolayı teşekkür ederim.

Doktora dersleri sırasında Bizans el sanatları ile ilgili, vermiş olduğu açıklayıcı bilgilerden dolayı Doç.Dr. Lale DOĞER' teşekkür ederim.

Tez çalışmam sırasında, özellikle Bizans Maden Sanatı ile ilgili yayınlar gönderen, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç.Dr. Meryem Acara ESER'e teşekkür ederim.

Bu çalışmaya çizimleriyle destek veren, arkadaşım Tümay ÇOŞKUN ile sanat tarihçi Deniz ERENAY'a teşekkür ederim.

Doktora tez çalışmam sırasında fotoğrafların düzenlenmesinde ve grafiklerin hazırlanmasında bana yardımcı olan Aziz İnce ve Nilay Aydemir İnce'ye çok teşekkür ederim.

Çalışma esnasında her zaman bana destek olan, sevgili Ehlinaz anneme, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen biricik annem Ekendiz TANAY'a ve ağabeyim Afif SİDDİKİ'ye sevgilerimi sunarım.

Bu tezin başlangıcından itibaren daima benim yanımda olan, uzun geceler boyunca benimle sabahlayan, çalışmamla ilgili fikirlerini paylaşan, sevgili eşim Birol ALTUN'a ve gösterdikleri sabır ve anlayışlarından dolayı, sevgili kızlarım Irmak ve Duru'ya sonsuz teşekkür eder, sevgilerimi sunarım.

İzmir 2015

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	v
GİRİŞ	1
I KUŞADASI, KADIKALESİ /ANAİA VE KAZILARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	4
II KAZI BULUNTULARI: KATALOG	
II. 1 DİNSEL OBJELER	11
II.1.A HAÇLAR	11
II.1.B BUHURDANLAR	21
II.1.C İKONALAR	27
II.1.D HACI MATARALARI	31
II. 2 DİNİ OLMAYAN KÜÇÜK ESERLER	33
II.2.A GÜNLÜK YAŞAM GEREÇLERİ	
II.2.A.1 AYDINLATMAYA İLİŞKİN VERİLER	33
II.2.A.2 GİYİM KUŞAMLA İLGİLİ BULUNTULAR	
II.2.A.2.a TAKILAR	42
II.2.A.2.b DÜĞMELER	54
II.2.A.2.c KEMER TOKALARI	61

II.2.A.2.d İĞNELER	71
II.2.A.3 MUTFAK GEREÇLERİ	73
II.2.A.4 EV EŞYALARI VE YAPI ELEMANLARI	
II.2.A.4.a KUTULAR, MOBİLYA AKSAMLARI	83
II.2.A.4.b KİLİTLER VE ANAHTARLAR	91
II.2.A.4.c ÇİVİLER, HALKALAR VE DİĞER BULUNTULAR	93
II.2.A.5 MÜZİK ALETLERİ	104
II.2.A.6 OYUN ARAÇLARI	106
II.2.B ASKERİ BULUNTULAR	
II.2.B.1 OKÇULUKLA İLGİLİ VERİLER	109
II.2.B.2 HANÇERLER, KESİCİ ALETLER	114
II.2.C TIP ALETLERİ	114
II.2.D YAZI ALETLERİ	116
II.2. E ÜRETİM GEREÇLERİ	
II.2. E.1 DOKUMACILIKLA İLGİLİ ÜRETİM	118
II.2. E.2 KUYUMCULUKLA İLGİLİ ÜRETİM	135
II.2.F. TİCARETE İLİŞKİN VERİLER	
II.2.F.1 TARTI ALETLERİ	136
II.2.F.2 CEP TERAZİLERİ	144

II.2.G. DİĞER BULUNTULAR	152
II.2.H İŞLEVLERİ TANIMLANAMAMIŞ VEYA KULLANIM YERLERİ BİLİNMEYEN OBJELER	153
III. BİZANS EL SANATLARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	
III.1 BİZANS İMPARATORLUĞUNDA KULLANILAN MADENLER	162
III.2 KEMİK VE STEATİT ESERLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER	173
IV. BULUNTULARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ	177
V. SONUÇ	249
SÖZLÜK	255
KISALTMALAR	259
KAYNAKÇA	260
LEVHALAR	298
ÖZET	449
ABSTRACT	450

GİRİŞ

“Kuşadası, Kadıkalesi/ Anaia Kazısı 2001-2012 sezonu Bizans Küçük Buluntuları”nı konu alan doktora tezimde Kadıkalesi/ Anaia’da 2001-2012 yılları arasında yürütülen kazılarda ortaya çıkan küçük buluntuları işlevlerine göre sınıflandırılıp, Kadıkalesi/ Anaia’nın günlük yaşamına dair ayrıntıları ortaya koymak amaçlanmıştır.

Kadıkalesi/ Anaia’da 2001-2012 yılları arasında yürütülen kazılarda ortaya çıkan küçük buluntular kapsamında maden, kemik, fildişi taş ve steatit’den (sabuntaşı) üretilmiş eserler incelenmiştir.

Kadıkalesi/Anaia kazı çalışmaları sırasında sistemli bir şekilde ortaya çıkarılan küçük buluntular, buluntu yerlerine göre tasnif edilmiş ve envanter numaraları verilmiştir.

Kazı sırasında ele geçen küçük buluntular, altın, gümüş, bronz, bakır, kurşun ve demir gibi maden eserler, fildişi ve kemik gibi inorganik maddeler, sabuntaşı ve arduaz gibi taş malzemelerden oluşmaktadır. Bu tez kapsamına pişmiş toprak eserler, cam eserler, sikkeler ve mühürler her biri farklı uzmanlık alanına girdiğinden dolayı dahil edilmemiştir.

Tez konumuzu oluşturan küçük buluntular çok çeşitli malzemeyi içermektedir. Bu çalışma sırasında iki binden fazla malzeme tarafımızca incelenerek, belirlediğimiz konu başlıkları altına uygun olduğunu düşündüğümüz altı yüz kırk sekiz parça kataloglanmıştır. Katalog eserlerin çizimlerin büyük çoğunluğu corel draw programı kullanılarak yapılmıştır.

Tez çalışmamız sırasında eserler gruplandırılırken malzemenin türüne göre değil, işlevine göre sınıflandırılmıştır. Eğer farklı malzemelerden yapılmış eserler varsa bunlar bir başlık altında verilmiştir.

Tezimiz hazırlanırken Ege Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesinden yararlanılmıştır. Ayrıca Atina’ da Benaki Müzesi ile Hristiyan ve Bizans Sanatı Müzesi, Selanik’te Bizans Kültür Müzesi ve

Korinth'te Arkeoloji Müzesi gezilerek tezimizde yer alan eserlerin benzer örnekleri tespit edilip, Krş.ılaştırma malzemesi olarak fotoğraflanmıştır.

Tezimizin I. Bölümünde Kuşadası, Kadıkalesi/ Anaia hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bölgenin tarihsel coğrafyasının ve Kadıkalesi/Anaia'nın yer aldığı yayınlar tanıtılmıştır. Bu bölüm içersinde Kadıkalesi /Anaia 2001-2012 yıllara arasında sistemli bir şekilde yapılan arkeolojik kazılar ve bu kazılar sonucunda ele geçen küçük buluntuların çıktığı plan kareler tanıtılmıştır.

Tezimizin II. Bölümünde çalışmamızın katalog kısmı yer almaktadır. Katalogda önce ele alınan konuyla ilgili genel bilgiler verildikten sonra açıklanan başlığın hemen altında Kadıkalesi/Anaia Kazılarında ele geçmiş buluntunun katalog bilgilerine yer verilmiştir. Katalogda ilk kısmı dinsel objeler, ikinci kısmı dini olmayan küçük eserler oluşturmaktadır. Dinsel objeler ve dini olamayan küçük eserler oluşturmaktadır. Dini olmayan küçük eserler, günlük yaşam gereçleri ana başlığı altında; aydınlatmaya ilişkin veriler, giyim kuşamla ilgili buluntular incelenmiştir. Ayrıca mutfak gereçleri, ev eşyaları ve yapı elemanları, müzik aletleri, oyun araçları değerlendirilmiştir. Aynı bölümün alt başlıkları arasında askeri buluntular, tıp alatleri, yazı aletleri, üretim gereçleri, ticarete ilişkin veriler, diğer buluntular ve işlevleri tanımlanmamış veya kullanım yerleri bilinmeyen objeler yer alır.

Kuşadası Kadıkalesi/Anaia kazısı 2001-2012 sezonu Bizans küçük buluntularını konu alan tezimizin III. Bölümünde Bizans el sanatlarında kullanılan malzemelerle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Eserlerin yapım ve süsleme teknikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Tezimizin IV. Bölümü değerlendirme kısmından oluşturmaktadır. Değerlendirme de öncelikle Kadıkalesi/Anaia 2001-2012 sezonu küçük buluntuları, kale içindeki buluntu yerlerine göre değerlendirilmiş, sonrasında grafikler eşliğinde kullanılan malzemelerin dağılımlarına yer verilmiştir. Değerlendirme kısmının diğer bir başlığını Kadıkalesi'nde yer alan manastır kuruluşunun tarihsel süreç içerisindeki yeri üzerinde durulmuştur. Yine aynı bölümde kaledeki Bizans gömüleri ve mezar buluntuları incelenmiştir. Tezimizin değerlendirme bölümünde Kadıkalesi'nde üretime yönelik

buluntular ile ticaret ve ticarete yönelik bulgular ayrı ayrı ele alınıp, üzerinde durulmuştur.

Tezimizin V.bölümünün sonuç kısmında ise çalışma esnasında Kadıkalesi/Anaia 2001-2012 kazı sezonu küçük buluntuları işlevlerine göre iki temel başlık altında ele alınarak, yapılan çalışmalar sonrasında eserlerin tipolojileri ortaya konulmuştur. Eserlerin tarihlendirilmesinde ise eserlerle aynı kotta ele geçen sikkeler kullanılmıştır.

Tezimizin ekler bölümünde sözlük kısmı bulunmaktadır. Metin içinde geçen kimi teknik ve bilimsel kelimelerin açıklamaları bu bölümde yer almaktadır.

Çalışmamızın kaynakça kısmında tezimizin yazım aşamasında kullanılan yayınlara yer verilmiştir.

Katalogda yer alan eserlerin resimleri ve çizimleri kaynakça sonrasında verilmiştir

I KUŞADASI, KADIKALESİ /ANAİA VE KAZILARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Kadıkalesi/Anaia, Aydın ili Kuşadası İlçesinin 8 km güneyinde, Davutlar sahilinin güney kıyılarında yer alan bir ortaçağ kalesidir. Kadıkalesi/Anaia yerleşimi Samos (Sisam) Boğazını denetleyecek bir noktada kurulmuştur. Yerleşim, Ege Denizi'ne doğru doğu-batı doğrultusunda uzanan Prehistorik bir höyük üzerinde yükselmektedir (Resim 1).

Resim 1 Kadıkalesi/Anaia'nın Coğrafi Konumu
<http://www.kadikalesianaia.org/cogkonum.html>

Kadıkalesi Anaia'nın yerini 17.- 20. yüzyıllarda yapılmış çeşitli haritalarda gösterilmiştir. Örneğin 17. Yüzyılda Anonim olarak yapılmış bir haritada ve 18. Yüzyılda Didier Robert de Vau Gondy (1723-1786) Küçük Asya ve eyaletlerini gösterdiği haritada geçmektedir¹. Ayrıca H. Kiepert (1891) ve A. Philippson (1910-13) haritalarında bir ören yeri olarak belirtilmiştir. 1891 yılına ait yayında deniz haritaları göz önüne alınarak Scala Nova'nın güneyinde, deniz kıyısında konumlanmış bir epeionu (limanı) olan Anea (Ania, Annia) bugünkü Kadıkalesi olduğu anlaşılır. Ancak,

¹ İzmir Arkas Sanat Merkezinde Sergilenen, "18. Ve 19. Yüzyıllarda İzmir: Batılı bir Bakış" adlı sergide söz konusu haritalar tarafımızca görülmüştür.

bu limanın Anaia kentinden yaklaşık üç migla uzaklıkta olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte kentin 1261 yılından itibaren Cenevizlere 1298'ten sonra Türklerin eline geçtiğini vurgular (Tomaschek 1891, s. 35).

1894 yılına ait bir ansiklopedik bir yayında ise Anaia'nın Ephesos'un güneyinde bir sahil kenti olarak tanımlar, kent Lidyalılar zamanında güneyde Menderes'e uzanarak adını Amazon'dan aldığını belirtmiştir. Ayrıca Peloponnes Savaşı sonrasında Samos'lu tutsaksalların Anaia'da tutulduğu öne sürülmüştür (Paulys 1894, Anaia maddesi, sütun 2028). Thucydides'in Peloponnesos Savaşını anlatıldığı eserde de Anaia'nın adı geçmektedir (Smith 1935, s. 221, 399). Ramsay, Kadıkalesin'den Anaea veya Anaia olarak tanımlayarak Bizans döneminde bir liman olduğunu vurgular (Ramsay1890, s.104) .

19. yüzyılın sonlarında yazılmış diğer bir yayında, Anaia'nın Karia'da Samos'un Krş.ısında bulunduğunu, Nymphanion Antlaşmasının ardından yirmi yıl boyunca Ceneviz ve yerli Yunan halkı arasında Venedik gemileri için rekabet etmişler ancak Türklerin bölgeyi tamamıyla 1300 yılında ele geçirmesiyle bu rekabet bitmiştir (Heyd 1885-86 reprint 1923, s. 429). T. Wiegand “ Priene” adlı yayınında Anaia kalesini bir fotoğraf ve kroki ile belgelemiştir. Bu kentin Maksimianus (286-305) döneminde Piskopos olan Aziz Olbianos'un memleketi olduğunu söyler (Wiegand-.Schrader 1904, s. 490-491) .

Kadıkalesi, Anaia'nın ismi Bizans döneminde piskoposluk merkezi olarak geçmektedir. Çeşitli meclislerde Khalkedon (451), Hierokles (530) ve II. Nikeia Synod'u (787) kayıtları ile 6 kilise kayıtlarında Ephesos'un ardından ikinci sırada yer alır ve Ephesos metropolitine bağlı bir piskoposluktur (Mercangöz 2010, s. 279).

Anaia piskoposluk merkezi, I. VIII. X. ve kilise listelerinde 23. sırada III. X. ve XIII. Kilise listelerinde ise 21. sıradadır (Ramsay1960, Asia tablosu). Anaia piskoposları Gregorios'a (sekizinci yüzyıl) ait iki (Zacos - Végler 1972, 1.1 : no. 2878; Laurent 1963-1972) ve Theophylaktos'a (on birinci yüzyıla) ait mühüre rastlanılmıştır (Zacos 1984, s.2: no. 902 ve no.1057). Bu mühürler, piskoposluğun somut kanıtlarındadır.

Anaia kentinin adı, IX. Konstantinos Monamakhos'un (1042-1055), Khios'daki (Sakız Ada'daki) Nea Moni Manastırı'nın Anaia'nın bitek topraklarındaki tahılı vakfetmesinde geçmektedir (Foss 1979, s. 129).

Aynı imparator kentin yakınında bulunan Bessai mülkü ile Ephesos'a yakın mesafede yer alan Galesion dağındaki "Sütun (Stylite) Aziz Lazaros"a bir manastır kurması için bağışlamıştır (Mercangöz 2010, s. 280, dip not. 8).

Anaia kenti, Laskarisler zamanında "emporion"² ve "kommerkion"³ olarak geçmektedir. Bu bağlamda, Anaia Laskarisler Devletinin ticaret ve gümrük kapılarından biridir. Yani devlet adına gümrük vergisi toplayan bir "kommerkiarios" ev sahipliği yapmıştır (Khazdan – Oikonomides 1991, s.1141; Mercangöz 2013, s.13). Kalenin anıtsal bir dini yapıyı korumak için, yapıldığı anlaşılır. Bu yapı aynı zamanda Laskarislerin (1204-1261) Anaia başpiskoposluğunun ikemetgahı olarak kullanılıyordu (Mercangöz 2013, s.13).

1261'de Nymphanion antlaşmasıyla Anaia Bizans'ın Cenevizli tüccarla tanıdığı imtiyazlı kentler arasında yer alıyordu (Mercangöz 2010, s. 281, dip not. 16). Cenevizlilere ayrıca çeşitli yapılar inşa etmelerine izin verilmiştir. Buna göre Anaia'da bir kilise, bir hamam, bir fırın bir bahçe ve yeterli sayıda konaklama mekanı sağlanmıştır (Kahyaoğlu 2010, s. 275). Bu ayrıcalıklar 1265'te Venedikli tüccarlara da verilmiştir (Foss 1979, s. 124). Buradaki İtalyan tüccarlarla yerli ve adalı Yunan halkla bir arada iş yaptıkları anlaşılır. Deniz aşırı ticaretini Latinler yaparken üretimi Bizanslı ustaların yaptığı belirlenmiştir (Mercangöz 2013, s. 14).

Anaia, on üçüncü yüzyılın sonlarına doğru korsanların sığınma yeri olmuştur. (Mercangöz 2010, s.281, dip not. 19). Kent, 1298'de Türklerin eline geçmiş Bizanslıların 1304'te geri alması fazla uzun sürmemiş 14. yüzyılın başlarında tekrar Türk egemenliğine girmiştir (Foss 1979, s. 124).

Anaia'nın Bizans dönemindeki kalesi ile hem kenti hem de limanı koruyan bir konumu vardı. Kale ile ilgili bilimsel ilk çalışmayı 1961 yılında W.Müller-Wiener,

² Ticaret merkezi, (Khazdan 1991, s. 694; Mercangöz 2010, s. 280, dip not. 10).

³ Gümrük kapısı, (Oikonomides 1991, s. 1241-1242; Mercangöz 2010, s. 280, dip not. 11).

yapmıştır. Fotoğraflara, plan ve restitüsyon çizimlerine yayınında yer vermiştir. Araştırmaya göre kale bir tepecik üzere bir asimetrik çokgen biçiminde inşa edilmiştir, değişik büyüklükte ve biçimde olan kuleleri bulunmaktadır (Müller-Wiener 1961, s. 66-74).

Kalenin kesin tarihi bilinmemekle birlikte, Prof. Dr. Zeynep Mercangöz Laskarisler döneminin bir özeliği olan çerçeve tekniği ile kalenin inşa edildiğini belirterek yapıyı Laskarisler dönemine (1204-1261) tarihlemektedir (2010, s. 281, dip not. 14).

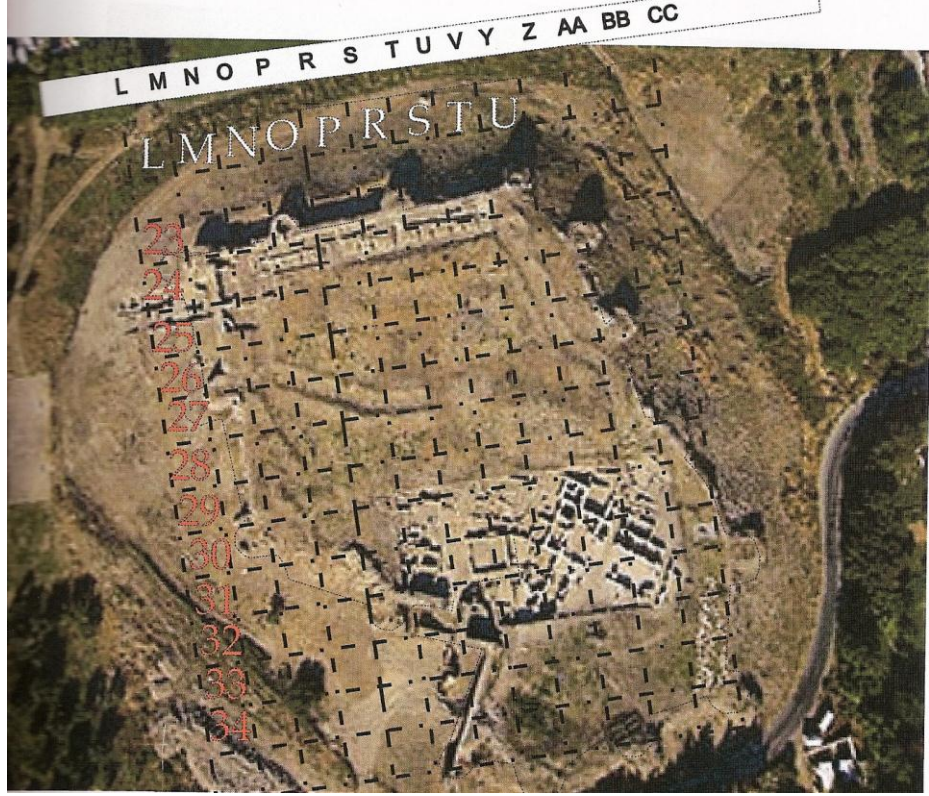
Kadıkalesi kazıları 2001 yılında Prof. Dr. Zeynep Mercangöz'ün bilimsel başkanlığında Aydın müzesi ile ortak olarak bir kurtarma kazısı olarak başlamıştır. İkinci yıldan itibaren Bakanlar Kurulu Kararı ile arkeolojik kazılar arasına girmiştir. 2001 yılında iki alanda kalenin doğusundaki giriş kapısı ve kalenin içine doğru ilerleyen I. Sektörde çalışılmıştır. I. Sektördeki bitki temizliğinden sonra bir dış kapı ve giriş avlusu ortaya çıkarılmıştır (Mercangöz 2010, s. 285). 2002 yılında 3 ve 4 no. lu kuleler arasında dolgu toprağın kaldırılmasına yönelik temizlik çalışmaları sırasında bir Hitit heykelciği bulunmuştur. 2003-2005'de iki ayrı sondajda höyükle ilgili bulgulara ulaşılmıştır (Mercangöz 2010, s. 286 dip not.46)(Resim 2).

2005 yılında plan karelere oturan bir kilise kompleksi güney batıdan ortaya çıkmaya başlamıştır. Burada bir şapel ve ona bitişik mezar ek yapısı ortaya çıkmıştır. İlerleyen kazı sezonlarında burasının kilisesinin güney yan nef olduğu anlaşılmıştır (Mercangöz 2013, s. 14).

2006 yılında iki ayrı sektörde çalışılmıştır. Bunlar kalenin içinde doğu kapısı önü ve kalenin güney batı köşesindeki sur önünde ve aynı eksende kale içindeki sur önünde aynı eksende kale içinde çalışılmıştır (Mercangöz 2008, s. 449-470).

2007 yılında kalenin içinde doğuda giriş kısmı önündeki I. Sektör ile batıda 5-6 numaraları burçlar arasındaki kısım kalenin dışında ve surun üzerindeki II. İle III. Sektör ile batıda 5 ve 6 numaralı burçların arasındaki kısım ile III. Sektörlerde çalışılmıştır. Bu dönemde dört adet pithos ele geçmiştir. Bu sezonda açmalar büyütölüp derinleştirildikçe kilise önce bir narteks ile ona eklenmiş bir dış narteks ve naosa

belirmeye başlamıştır. Ayrıca kilisenin güneybatı köşesine sonradan eklenmiş, tek sütunlu ve dört birimli özenli bir sarnıç ve batısındaki bir mekân açılmıştır. Burası sarnıç ek yapısıdır. Burası su toplamak için dış narteksin güney birimi kapatılarak ve duvarlar horasan harcı kaplanarak yapılmıştır (Mercangöz 2013, s.16).

Resim 2 Kadıkalesi Kazısı Açmalarını Gösteren Plan kareleri

2008 yılı kazı sezonunda höyükte ve I. Sektörde çalışılmıştır. Kilisenin batı duvarının yanı sıra kuzey ve güney ekseninde kemerli açıklıkları bulunan iki paralel duvar gün yüzüne çıkarılmıştır. Naosun batı duvarının kuzey ucunda deprem sonucunda yıkılmış tonozun alt kısmında fresko parçaları bulunmuştur. Ayrıca höyükte de çalışılmıştır.

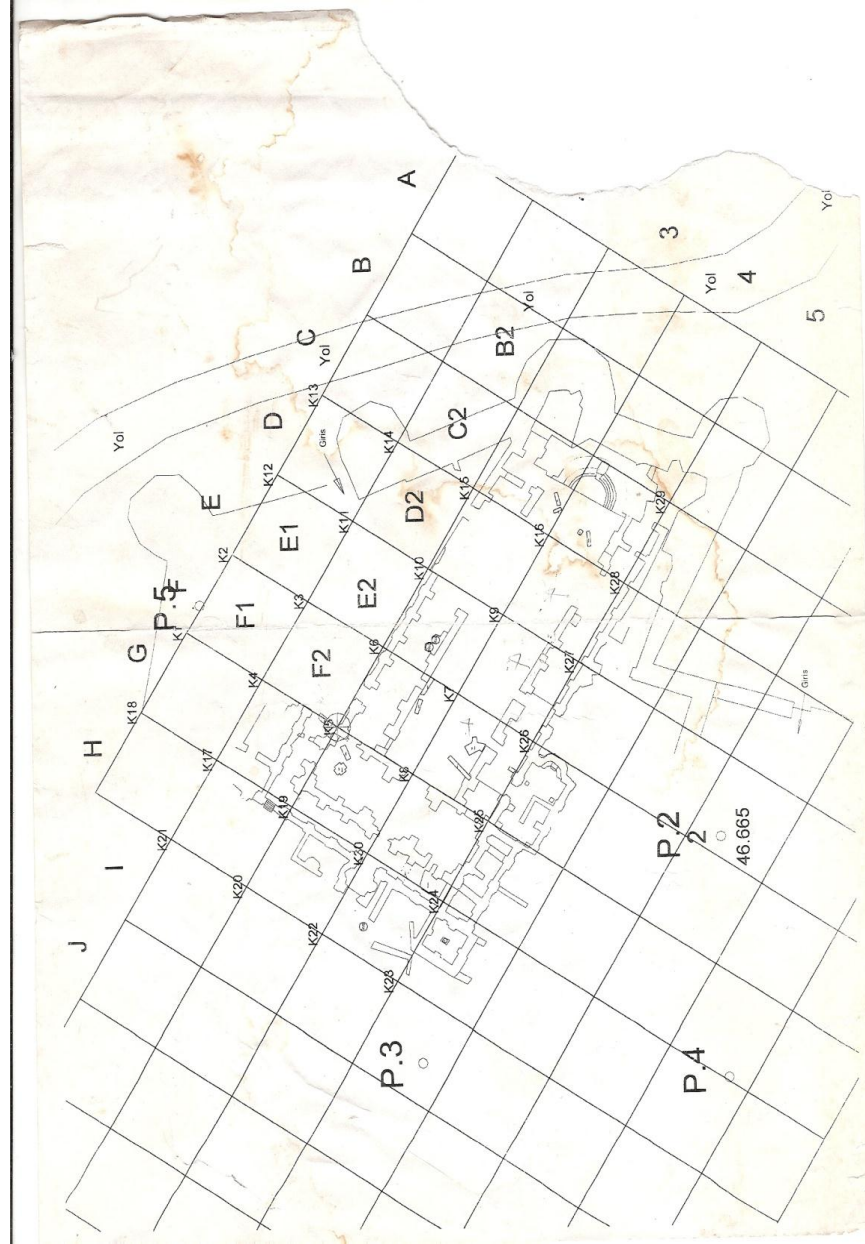
2009 yılında kale içindeki yapı ve kalıntılar tanımlanarak isimlendirilmiştir. Bu sezonda ilk olarak kale içindeki mekânlar V-31, Y-30, Y-31, Z-31, AA-31, Z-32, AA-32 açmaları ve höyük araştırmaları sur dışındaki L-24 Step I, L-24 Step II ve K-24

STEP III ile L-25 STEP I, L-25 Step I, L-25 Step II, K-25 M-25 açmalarında çalışılmıştır.

2010 yılında çalışmalar, iki ana sektörde sürdürülmüştür. Bunlardan ilki, kale içindeki mekân dağılımına yönelik araştırmaların sürdürüldüğü U-33, Y-31, Y-32, Y-33, Z-31,Z-32, Z-33 açmalarıdır. Diğer ise höyük araştırmalarının yapıldığı sur dışı sektöründeki M-23 ve L-23'te I. Basamaklı Açma (Step I), L-23'te II. Basamaklı Açma (StepII), K-23'te III. Basamaklı Açma'dır (Step III) (Mercangöz- Tok 2011, s. 355).

2011 yılında kazılar, biri sur dışında, diğer ikisi kale içinde olmak üzere üç ana sektörde çalışılmıştır. Kale içinde anıtsal kilise ve çevresindeki mekan dağılımına yöneliktir. U-34, Y-34, T-34, V-34, T-35. Açmalarında çalışılmıştır. Ana kilisenin Apsisi ortaya çıkarılmış, Apsisin altında bir galeri katı bulunmuştur. Bema temizliği sırasında fildişinden iki martire ikonası ortaya çıkarılmıştır. İkinci sektör batıda Osmanlı Dönemine ait tabyalarda U-24,V-24,Y-24,T-24,P-24,R-24,S-24 açmalarında kazılar yürütülmüştür. Sur dışında höyük araştırmalarının yapıldığı üçüncü sektördeki çalışmalar ise basamaklı açmalarda L-23 1 Numaraları Basamaklı açma, L-23 2 Numaralı Basamaklı Açma sürdürülmüştür (Mercangöz- Tok-Haznedar 2012, s. 276).

2012 yılı kazı çalışmalarında, ana kilisenin kuzey yan nefinin kuzeyinde ve 2011 yılında Apsisin altında bulunan galeride aynı zamanda sur dışında devam etmiştir. C-2, D-1, E-1, F-1, E-2, F-2, G-2,D-3, E-3, F-3, G-3, D-4, E-4, F-4, G-4,G-5 açmalarında çalışılmıştır (Resim 3).

Resim 3 Kadıkalesi Kazısı Ana Kilise ve Çevresindeki Açmalarını Gösteren Plan kareleri

II KAZI BULUNTULARI: KATALOG

Katalogda 648 adet eser, incelenip kataloglanmıştır. Eserler iki ana başlık altında “dinsel objeler” ve “dini olmayan küçük eserler” olarak incelenmiştir. Her konu başlığı detaylı biçimde anlatıldıktan sonra altında o konu başlığı ile ilgili katalog verilmiştir.

Katalogda önce esere numara verilmiştir. Bu numara hem katalog, hem resim hem de çizim numarasına denk gelmektedir. Ardından eserin kazi envanter no.su, eğer eser Aydın Arkeoloji Müzesinde bulunuyorsa müze envanter no.su ile birlikte verilmiştir. Katalogda eserin yapıldığı malzeme, türü, buluntu tarihi, buluntu yeri ve seviyesi, ölçüleri ve eserin tanımı verilmiştir. Eserin yapım ve süsleme teknikleri ve tarihlendirilmesi metin içinde belirtilmiştir. Eserin, benzer örneği varsa Krş.ılaştırmınız, eğer eser, yayınlanmışsa bakınız olarak bildirilmiştir.

II.1 DİNSEL OBJELER

Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia’da yürütülen kazılarda maden, kemik, fildişi ve steatitden üretilmiş dini kullanıma yönelik eserler ele geçmiştir.

Dini kullanıma yönelik eserleri, haç ve haç parçaları, haç kolye ve haç röliker, haç kaide parçası, katsioon, ikonalar ve hacı mataraları oluşturmaktadır. Dini kullanıma yönelik eserler, kaledeki manastır yaşamı hakkında bilgiler vermektedir.

II.1.A HAÇLAR

Haç, İsa’nın çarmıha gerilişini sembolize eder. İsa’nın çarmıha gerilişi ölüme Krş.1 zaferi Hristiyanlık ve İmparatorlar için düşmanlara Krş.1 kazanılan zaferin sembolüdür (Acara Eser 2010, s. 27) . Haç zaman içerisinde Erken Roma dönemindeki imparatorluk standartları, vexillum, ve tropaeum’un yerini almıştır⁴.

Haç kültü, Büyük Konstantinus’un 312 yılında Maxentius’a Krş.1 Milvian köprüsü savaşı kazandığı zaferinden sonra önemli bir simge haline geldi. Bu savaş

⁴ Standart: Alem bayrak, Vexillum: Askeri alayın törenlerde taşıdığı bir direğin üstüne bağlı yatay çubuk asılı kare saçaklı bayrak, Tropaeum: Mağlup edilen düşmanın silahların asıldığı ağacın gövdesi (Cotsonis, 1994, s. 117-118.)

sırasında Eusebios'un "Konstantinus'un Hayatı"nı içeren eserinde anlatılan rivayete göre imparator gökte üzerinde "hoc vines" (Bunda Kazanacaksın) kelimelerinin yazılmış olabileceği belirtilmektedir. "Zafer Burada" yazmakta olan haç işaretini, birliklerin bir sembolü olarak kullanılmıştır (Gregory 2008, s. 57). Büyük Konstantinos, bu olaydan sonra yeni bir askeri standartı Labarumu kullanmaya başladı⁵.

Haç, İkonoklasms Dönemi'nde (726-843) tapınılması ve tasvir edilmesi uygun bir simge olarak önem kazanmıştır. Haç hem askeri hem de dini törenlerin önemli unsurlarından biri halini almıştır (Sandin 1992, s. 72-113). Bayram günlerinde kilise ile saray arasında yapılan yürüyüşlerde doğal afetlerden sonra kentte yapılan ayinlerde haç taşındığı yazılı ve görsel kaynaklardan anlaşılır (Cotsonis 1994, s. 8-10; Acara Eser, 2010, s. 28).

6. yüzyılda Venantius Fortunatus (530-609) tarafından haçın onuruna yazılan hymnos'tan dini törenlerde haç taşındığını öğrenilir (Downey 1954, s. 276). VII. Konstantinos Porphyrogennetos'un (913-959) "Seremoniler" kitabından haç tipleri ve kullanımı hakkında bilgi ediniriz (Acara Eser 2010, s. 28). Haçın kullanıldığı dini törenlerin başında Ökaristi yer alır⁶. Küçük Giriş; Kutsal Kitap Liturji' sinin girişi olan dini törendir. Diakon rahipler hizmetkarlar eşliğinde İncil'i nefteki altardan altarın arkasındaki templona taşır. Bu İsa'nın "söz" olarak gelişini sembolize eder (Acara 1998, s. 189). Bu tören sırasında haç taşınmaktadır.

Rahip, ayin sırasında küçük boyutlu haçları elinde tutar. Büyük haçlar önemli yortularda "İsa'nın Doğumu" (25 Aralık), ve "Müjde" (9 Mart) olduğu gibi ve ya Paskalya'dan önceki perhizin üçüncü pazarında yapılan ayinler gibi tören alayının başında taşınır (Acara Eser 2010, s. 28).

Bizans döneminde minyatürlü el yazmaları, tören haçlarının nasıl kullanıldıklarına ilişkin görsel bilgiler sunmaktadır. Örneğin 11. yüzyıla tarihlenen İoannes Skylitzes'e ait Madrid Kroniğinde, Konstantinopolis'teki bir kuraklığa son

⁵ Labarum: Hristiyan askeri standartı üste İsa'nın monogamı Chi-Ro yer alır (Cotsonis 1994, 8).

⁶ Ökaristi; İsa'nın bedeni ve kanı olduğuna inanılan ekmek ve şarabın kutsandığı ayindir (Acara 1998, 188).

vermek için düzenlenen töreni gösteren minyatür, tören alayının önündeki iki rahibin elindeki uzunca saplı tören haçlarını görmekteyiz (Resim 4).

Resim 4 Konstantinopolis'te (İstanbul) Kuraklığın Geçmesi İçin Düzenlenen Tören, Madrid Kroniği, İoannes Skylitzes fol. 210 v (Wixiom 1997, s. 11 kat. 338).

Tören haçları, çoğunlukla “Latin Haçı” şeklindedir. Kollar merkezden uçlara doğru genişler. Kol uçları bazen düz, bazen kolların köşeleri damla, yassı daire veya küre ile sonlanır (Cotsonis 1994, s. 40; Acara Eser 2010, s. 29). Haçın alt kolu diğerlerine nazaran daha uzundur ve haçı taşıyabilmek için sap vardır. Genelde sap ahşap bir asaya geçirilebilecek şekilde silindirik ya da doğru sivrilen yassı bir levhadan oluşur.

Alt kolda elde tutulabilecek biçimde tasarlanmış düz bir sapı olan haçlar ise takdis etmek amacı ile kullanılırlar. Haçların boyutları kullanıldığı kilisenin büyüklüğü ve törenin niteliğine veya adağı yapan kişiye bağlı olarak değişim göstermektedir (Dodd 1987, s. 168).

1 (EUG) Bronz Takdis Haçı 09.08.2011 U/T-35 (Apsis Güneyi) +16.28-15.80 m 4.3 x 10 cm

Latin Haçıdır, haç kolları merkezden uçlara doğru genişler ve ikişer küre ile sonlanır. Sağ üstteki topuz kırılmıştır. Alt haç kolunun ortasında bir yere takılması için çıkıntısı vardır. Haçın arka yüzü düzdür. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Haç ile yaklaşık

aynı seviyede İmparator II. İoannes (1118-1143) ait sikke bulunmuş ve eser 12. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2 (ENH) Demir Takdis Haçı 25.07.2012 C-2 (Alt Yapı) +12.20-12.03 m 11 x 7.7 x 1.8 x 1.5 x 1.2 cm

Latin Haçıdır, dikey haç kolu dikdörtgen kuruluştadır. Başlangıç noktasında iki kola ayrılır. Bu kollar küre ile sonlanıyor olmalıdır. Yatay haç kolu topuz sonlanır. Alt topuz kırılmıştır. Haç kolu kırıktır. Eserin yüzeyi korozyona tabakası ile kaplıdır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Haç kolları ayrı ayrı dökülmüş sonra üst üste perçinlenmiştir.

3 Bronz Tören Haçı (?) Parçası 10.08.2009 Sarnıç Ek Yapı+17.13 m13 x 8.8 x1.8 x 2.6x 0.3 cm

Olasılıkla “Latin Haçı”dır. Haç kolu merkezden uçlara doğru genişler ve ikişer yassı daire ile sonuçlanır. Haç kolunun ekseninde diğer dairelerden daha büyük bir yassı daire daha bulunmaktadır. Haçın arka yüzü düzdür. Haçın bir kolu günümüze ulaşmıştır. Üzeri korozyon kaplıdır Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Haçın üzeri çizgilerle sınırlandırılmıştır. Bu çizgilerin içinde üstte iki yatay, altta üç dikey (biri haçın kırık bölümünde) iç içe geçmiş daireler yer alır. Haç kolundaki ve merkezdeki dairelerde de aynı süsleme görülür. Çizgiler kazıma süslemeler derin oyma ile yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-12. yüzyıllara tarihlenmektedir. Orta Bizans Döneminde üst haç kolunun iki daire ile ortada daha büyük daire ile sonlanması görülür. Krş. Acara Eser 2010, s.40, res.9.

4 (EGU) Bronz Haç Parçası 09.08.2011 U/T-35 (Apsis Güneyi) +16.28-15.80 m 10 x 4.3 cm

Haç kolu merkezden uçlara doğru genişler ve ikişer daire ile sonlanır. Haç kolu kırıktır. Eserin yüzeyi korozyon tabakası ile kaplıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Haç ile yaklaşık aynı seviyede İmparator II. İoannes (1118-1143) ait sikke bulunmuş ve eser 12. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

5 (ENH) Bronz Haç Parçası 25.07.2012 C-2 (Alt Yapı)+12.20-12.03 m 3 x 2.9 x 1.2 cm

Haç kolu merkezden uçlara doğru genişler ve ikişer daire ile sonlanır. Haçın arkası düzdür. Haç kolu kırıktır. Eserin yüzeyi korozyona tabakası ile kaplıdır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

6 Bronz Haç Parçası 23.06.2009 L-24 Step II (Höyük) +6.26 m 3.3 x 1.2 x 1 x 0.3 cm

Haçın bir kolu günümüze ulaşmıştır. Eser büyük olasılıkla “Latin Haçı”dır. Haç kolu merkezden uçlara doğru genişler ve ikişer küre ile sonuçlanır. Soldaki daire kırıktır. Haçın arka yüzü düzdür. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde kazıma tekniğinde yapılmış yatay çizgiler bulunmaktadır. 11.-12. yüzyıllara tarihlenmektedir. Krş. Acara Eser, 2010, s. 38, res.7.

7 Bronz Haç Parçası 09.08.2011 V-32+16.77 m 3.3 x 1.2 x 1 x 0.3 cm

Haç kolu merkezden uçlara doğru genişler ve ikişer daire ile sonuçlanır. Soldaki daire kırıktır. Haçın arka yüzü düzdür. Haçın bir kolu günümüze ulaşmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır Eserin üzerinde üç adet iç içe iki daireden oluşan süsleme vardır. Süslemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır.

8 Bronz Haç Parçası A-18+17.32-17.03 m 5.9 x 2.4 x 1 x 0.4 cm

Haç kolu merkezden uçlara doğru genişler ve ikişer daire ile sonuçlanır. Soldaki daire kırıktır. Ortada dikdörtgen biçiminde sap bulunmaktadır. Bu daire kırıktır. Sapın yaklaşık 1,3 cm yukarısında delik bulunmaktadır. Haçın arka yüzü düzdür. Haçın bir kolu günümüze ulaşmıştır. Eserin yüzeyi korozyona tabakası ile kaplıdır.

9 Bronz Haç Parçası 29.07.2002 B-14 Yüzey 3.3 x 2.5x 0.3 cm

Haçın bir koluna ait kırık parçadır. Haç kolu merkezden uçlara doğru genişler. Köşeler kırıktır. Olasılıkla ikişer daire ile sonlanır. Eserin arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde iç içe iki daireden oluşan süsleme vardır. Gövde kısmındaki süslemenin başlangıç noktası görülür. Haç kollunun iki köşesinde iki eğik çizgi görülür. Sol taraftaki kırılmıştır. Süslemeler derin oyma ile yapılmıştır.

10 (DHJ) Bronz Haç Parçası 19.06.10 Z-33+17.93 m 3.4 cm

Haçın üst, sol ve sağ kolunun bir kısmı kırıktır. Haç kolları merkezden uçlara doğru genişler. Kare şeklindeki merkezin köşelerinde üçgen çıkıntılar vardır. Arkası düzdür. Eser korozyona uğramış, haç kolları kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Kare bölümde ve alt haç kolunda dörder iç içe iki daireden oluşan süsleme vardır.

11 (CNE) Bronz Haç Parçası 19.08.2008 V-32 +15.73 5x 6.5x 0.4 cm

Kıvrık dallarla süslü Latin haçın, alt kolu kırıktır. Merkezden uçlara doğru genişlemektedir. Yatay haç kolları uçlara doğru dairelerle sonlanmaktadır. Soldaki haç kolunun alttaki dairesi kırılmıştır. Üzeri korozyon kaplıdır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Haç Kolye Uçları ve Haç Rölikerler

Bizans döneminde haçlar, törensel işlevlerinin yanı sıra küçük boyutlu pendentif (sarkaç) olarak boynuna asılarak da kullanılıyordu. Bu tür haçlara, kolye haçlar ve haç röliker denilmektedir.

Hristiyanlar tarafından kullanılan kolye haçlar genellikle; nazar, hastalık ve kötülöklere Krş.1 koruyucu özelliğı olduğuna inanılır, kadın ve erkekler tarafından boyuna asılan takılardır (Köroğlu 2004, s. 45).

Bizanslılar için haç rölikerler önemli bir amulet (tılsım, nazarlık) olduğundan göğüslerinin üzerinde enkolpion gibi taşırlandı. Haç rölikerlerin içinde Kutsal Haçın parçaları, farklı rölik parçaları örneğın azizleri kemikleri, külleri, giysisinin parçaları saklanırdı. Haç rölikerlerinin her iki yüzü, aziz figürleri, Meryem ya da İsa'nın hayatından alınan sahnelerle süslenmiştir. Haç rölikerler, 9.-12. yüzyıllar arasında Bizans imparatorluğu atölyelerinde yoğun miktarda üretilmiştir (Tsana 2002, s. 188).

Haçların ön ve arka yüzlerinde daha çok Çarmıhta İsa, Orans Meryem ve aziz tasvirleri yer almaktadır. Eserlerin süslemesinde stilize bir üslup kullanılmıştır. Orta Bizans Dönemine ait haç rölikerin üst ve yatay kolları, bir birlerine yaklaşık eşittir. Alt haç kolu ise daha uzundur. Haç kolları merkezden dışa doğru hafifçe genişlemektedir.

Haç rölikerlerin her iki yüzünde yer alan kutsal figürün, yüz, el, ayak ve giysi ayrıntılarındaki stilize çizgisel üslup bu dönemin özelliğidir (Acara Eser 2007, s.184).

Haç kolyeler, 9. yüzyıldan itibaren Bizans halkının beğenisinin bir parçası olmuştur 12. yüzyılda piskoposların resmi giysilerin bir parçası haline gelmiştir (Acara Eser 2007, s. 38 dipnot 12).

Haç Kolyelerin bir kayış, ip veya zincir ile boyuna asıldığı bilinmektedir. Bizans görsel sanatında özellikle Kapadokya Bölgesindeki kaya kiliselerindeki duvar resimlerinde bazı örneklerde azizler boyunlarında zincire asılmış pendentif haçlarla betimlenmiştir. Örneğin Niğde Andabalıs Kilisesi Aziz Mamas tasvirine baktığımızda boynunda zincire takılmış pendentif haç vardır. Yine Göreme Karanlık Kilise’de Aziz Orestes de aynı şekilde betimlenmiştir (Warland 2012, s. 369-384, res. 9-10.) (Resim 5-6).

Resim 5 Niğde Andabalıs Kilisesi Aziz Mamas (Warland 2012, s. 369-384, res 9).

Resim 6 Göreme Karanlık Kilise’de Aziz Orestes (Warland 2012, s. 369-384, res 10).

12 (EPH) Bronz Haç Kolye Ucu 2012 C-2 (Alt Yapı) +11.63-11.40 m 3.1 x 1.8 cm.

Kolye ucu, “Latin Haçı”dır. Haçın kollarının uçları yuvarlatılmıştır. Dikey kollarının bir tanesinin ucunda zincir ya da ipe asmak için halka bulunur. Haçın arka yüzü düzdür. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 12.-13. yüzyıla tarihlenmektedir. Krş. Bilgili, 2007, s. 267.

13 Bronz Haç Kolye Ucu 05.08.2009 AA-30 (Dış Narteks)+18.54 m 2 x 0.5 x 2.8 x 4.4x0.5 cm

Kolye ucu, “Latin Haçı”dır. Haç kolları merkezden uçlara doğru genişler. Dikey kollarının bir tanesinin ucunda zincir ya da ipe asmak için halka bulunur. Haçın arka yüzü düzdür. Eser iyi durumdadır ancak sol haç kolunun yüzeyi deforme olmuş, arka yüzde iki adet çivi izi vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Haçın sol kolu haricinde üç kolunda ve merkezde iç içe iki daire şeklinde süsleme yer alır. Kazıma tekniği ile süslenmiştir. Haç ile yaklaşık aynı seviyede İmparator VIII. Mikhail Palaiologos’a (1259-1282) ait sikke bulunmuş ve eser 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Krş. Öztaşkın 2010, s.489-499; Koroğlu 2010, s.419-420.

14 a-b (ERC) Bronz Haç Kolye Ucu 2012 F-4 (M-10) +16.22-16.17 m 6.6 x 3.5 cm.

Kolye ucu, “Latin Haçı”dır. Haç kolları merkezden uçlara doğru genişler, ikişer küre ile sonuçlanır. Üst ve sol kol günümüze ulaşmıştır. Dikey kollarının bir tanesinin ucunda zincir ya da ipe asmak için halka bulunur. Haçın iki kolu kırıktır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Haçın önyüzünde kazıma tekniğinde ile bir figür cepheden verilmiştir. Figürün sadece baş kısmı günümüze ulaşmıştır. Başının üst kısmında Grekçe “00 HI NHKO” yazısı yer alır. Yazıdan yola çıkarak Azizi Nikolaos olarak yorumlanabilir. Haçın arka yüzü tüm yüzeyi iç içe iki daire ile kazıma tekniği ile süslenmiştir.

15 (BCZ) Bronz Haç Röliker 30.07.2005 Z-16 (A Mekanı) +17.57-17.49 m 2.1 x 4 x 0.3 cm

Rölikere ait tek yüz, üst ve alttan kırıktır. Eser büyük olasılıkla “Latin Haçı”dır. Haç kolları merkezden uçlara doğru genişler. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Rölikerin ön yüzünde orans duruşunda Meryem cepheden gösterilmiş. Meryem ellerini iki yana açmıştır. Meryem’in marphorionun altından kolları görülmektedir. Kumaş dokusu çizgilerle verilmiştir. Meryem’in göğüs hizasında çocuk İsa yer alır. İsa’nın başından bir bölümü ve saçından bir kısmı görüle bilmektedir. Meryem ve İsa’nın adının kısaltmaları silinmiştir. Kazıma tekniği ile süslenmiştir. Haç ile yaklaşık aynı seviyede İmparator II. Ioannes (1118-1143) ait sikke bulunmuş ve eser 12. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Krş. Eser 2007, s. 184; Köroğlu 2010, s. 419-420.

16 Bronz Haç Röliker (BFI/6561) 2005 D-18 (A Mekanı) +16.78 m 0.3 x 2.1 x 4 cm

Haç röliker olasılıkla “Latin Haçı”dır. Haç kolları merkezden uçlara doğru genişler. Rölikerin ön yüzünde kazıma tekniğinde orans duruşunda Meryem cepheden, ellerini iki yana açmış olarak tasvir edilmiştir. Meryem’in baş ve yüz kısmı tahrip olmuştur. Figürün giysisine ait kumaş dokusu çizgilerle verilmiştir. Meryem adının kısaltmaları silinmiştir. Kalıpta dökülmüştür. Haç röliker ile yaklaşık aynı seviyede İmparator III.

Ioannes (1222-1254) ait sikke bulunmuş ve eser 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Krş. Bilgili 2007, s. 261.

17. Bronz Haç Röliker 07.07.2009 V-31 (Şapel İçi) +17.35 m 4 x 8 x 5 x 0.3 cm

Haç röliker olasılıkla “Latin Haçı”dır. Haç kolları merkezden uçlara doğru genişler. Haçın üst kolu kırılmıştır. Eserin alt kolu diğer kollardan daha uzundur. Rölikere ait tek yüz, üstten kırıktır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Rölikerin ön yüzünde kazıma tekniğinde yapılmış kıvrık dallardan oluşan süsleme yer alır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıl tarihlenmektedir.

18 (EMF) Bronz Haç Röliker 2012 D-2 (Kilisenin Kuzey Doğusu)+15.01-14.88 m 5.7 x 4.3 x 0.3 cm

Haç röliker “Latin Haçı”dır. Haç kolları merkezden uçlara doğru genişler. Haçın üst kolu kırılmıştır. Eserin alt kolu diğer kollardan daha uzundur. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Haçın ön yüzünde “Çarmıhta İsa” yan kollarda Meryem ve İncilci Yahya tasvir edilmiştir. Kompozisyonun detayına baktığımızda; merkezde kolobium giyimli İsa Haça gerilmiş, başının üstünde solda güneş sağda ay tasviri bulunur. İsa’nın başı hafif sola dönüktür. İsa’nın ayakları bir kaide üzerindedir. Sol haç kolunun altında Meryem, sağ haç kolunun altında İncilci Yahya tasvir edilmiştir⁷. Kalıpta döküm tekniği ile elde edilen alçak kabartma tekniği ile yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıl tarihlenmektedir. Krş. Taft 1997, 169, 119; Bilgili 2007, s. 270.

19 (ENV) Bronz Haç Röliker 2012 F-2(Kilisenin Kuzey Batısı) +15.74 m 5.3 x 7 cm

Haç röliker “Latin Haçı”dır. Haç kolları merkezden uçlara doğru genişler. Dikey kollarının bir tanesinin ucunda zincir ya da ipe asmak için halka bulunur. Eserin ön yüzünde altı adet arka yüzünde dört adet kazıma tekniğinde yapılmış iç içe daire motifi yer alır.

⁷ Haç kollarının altındaki yazıtlar silinmiştir. Burada olasılıkla Meryem’in yanında “İşte oğlun”, Yahya’nın yanında ise “İşte annen” (Yahya 19.26-27) yazısı yer almalıydı.

20 Steatit Haç (Sabuntaşı) 2006, 6 ve 7 No.lu Burç 1.9 x 1.9 cm

Haçın kollarından üstteki yuvarlak tepelidir ve burada asılarak kullanımını sağlayacak bir delik mevcuttur. Diğer kollar düz biterler. Her bir kol yuvarlak kazıma yivler içerirler. Bunlar bezeme amaçlı olabileceği gibi, haçın kullanıldığı zincir veya ipin tutturulmasını da amaçlanmış olabilir. Haçın kollarının arasında da kabarık kare düzlem üzerine çarpı kazınmıştır. Eser 11.-13. yüzyılla tarihlenmektedir. Bkz. Mercangöz 2012, s. 228, res. 5. Krş. Antonaras 2002, s. 505, kat.694,

Haç Kaidesi

Haç kaidesi, ayinler sırasında taşınan tören haçının alt kolu ile ahşap asa arasında bulunan ve iki parçayı birleştiren unsurdur (Acara1997, s. 317).

21 (EEI) Bronz Haç Kaide Parçası 29.07.2011 T-34 (Güney Nef) +16.75-16.59 m 4.6 x 4.6 x 1.2 cm

Haç kaidesi silindir formdadır. Üst bölümde dikdörtgen silme yatay olarak uzanmaktadır. Silmenin altındaki alanın ekseninde dairesel açıklık yer alır. Aşağıya doğru iki dikdörtgen parça uzanmaktadır. Eser sağdan, soldan alt bölümden kırılmıştır. İki yandan motif tekrar etmektedir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Haç kaide parçası, aynı seviyede bulunan I. Manuel Komnenos (1143-1180) ait sikkeden yolla çıkarak 12. yüzyılla tarihlenmektedir. Krş. Wixiom 1997, s. 55 kat, 21 A-E.

II.1.B BUHURDANLAR

Buhur, ateşe atılarak yakıldığında güzel koku veya kokulu duman çıkarıcı bitki kök tohum gibi maddelere verilen isimdir (Erdem 1992, s.6, 383). Eski çağlardan günümüze pek çok kültürde buhur yakımı söz konusudur. Lidyalılara ait Karun Hazinesinde, dini törenlerde kullanılan buhurdanlar bulunmuştur (Özgen-Öztürk 1996, s.71, 114-115. No.72 s. 116-117 no.73. s. 118-119).

Tütsü, Roma İmparatorluk kültüründe ve ilaç yapımında da kullanılmıştır. Roma döneminde halkın tanrıları için kutu ya da küçük bir sunak biçimindeki seramik kaplarda tütsü yaktıkları bilinmektedir (Köroğlu 2005, s. 261).

Örneğin Geç Roma Döneminden kalmış diptikon levhası Roma'nın pagan aileleri Symmachi ve Nichomachi arasındaki evlilik kutlamaları için yapılmıştır. Fildişi levhada bir atların önünde Romalı kadın tarafından tütsü yakılırken betimlenmiştir. (Rodley1994, s. 49-50, res. 34-35). (Resim 7).

Resim 7 Fildişi Levha, Romalı Kadın Tütsü Yakarken, (Rodley1994, 49-50, res 35).

Yahudi geleneğinde buhur yakımı önemlidir. Eski Ahitte buhurun nasıl hazırlanacağı, (Mısırdan Çıkış 30: 34-38), ne zaman yakılacağı (Mısırdan Çıkış 30: 7-8), buhur sunağının nasıl olacağı (Mısırdan Çıkış 30: 1-6) anlatılmaktadır. Sardes'te yürütülen kazılarda, sinagogda iki adet buhurdan bulunmuştur (Waldbaum1983, s. 98).

Hristiyanlığın erken dönemlerinde buhura pagan kültün devamı olduğunu düşündüklerinden yer verilmemiştir (Bilgi 1999, s. 51-59). Ancak kısa bir süre sonra dinsel törenlerde kullanılmaya başlanmıştır (Köroğlu 2005, s. 263). Erken Hristiyanlık döneminde, Liber Pontificalis'te yazılan kayıtlara göre Büyük Konstantin'in Lateran Bazilikasına ve St. Petrus Kilisesine altın buhurdanlar bağışladığını belirtir. 4.yüzyıl sonlarına doğru bunlar kullanılmış olmalıdır (Bouras-Kazhdan 1991, s. 397). Aynı

yüzyılda Suriye ve Filistin’de buhur kullanımı yaygınlaşmıştır (Aydın 2010, s. 81). Bu değişimin nedenleri arasında Matta İncili gösterilir⁸.

Buhurdanlar, aynı zamanda gündelik mekânlarda ortamın güzel kokması için kullanılıyordu. Örneğin, Sardis’te dükkânlarda ele geçmiş buhurdanların işlevi bu olmalıdır (Waldbaum 1983, s. 98).

Bizans liturjisinde kullanılan buhurdanı genel olarak içinde tütsünün yakıldığı küresel, dilimli küresel, silindirik, altıgen ve ya kare gövdeli konik ve ya halka kaideli ya da üçayaklı kapaklı örnekleri bulunan taşınabilmesi ve asılabilmesi için üç zinciri olan kap olarak tanımlayabiliriz (Acara 1997, s. 53).

Hristiyanlıkta tütsü çeşitli olaylarda örneğin cenaze törenlerinde güzel koku olarak, ikona, kutsal emanetler ya da altarı onurlandırmak, tören başlangıcında kiliseyi şeytani ruhlardan arındırmak için kullanılmıştır (Taft-Kazdhan 1991, s. 991).

Ortodoks inancında buhurdanın çeşitli ikonografik anlamları bulunmaktadır; Meryem’i simgeler, Meryem buhurdan, içinden çıkan duman ise İsa’nın Tanrısal olmayan, annesinden kaynaklanan insani tarafı olarak görülür (Bouras- Kazdhan 1991, s. 397; Aydın 2010, s. 81). Yine buhurdanda yakılan tütsü insanlığı, ateş İsa’nın Tanrısallığını dumanın yükselişi duaların Tanrıya ulaşmasını sembolize eder (Weitzmann 1979, s.594; M. Acara, 1997, s. 53).

Buhurdanların yapımında bronz ve gümüş kullanılmıştır. 8. yüzyıla kadar farklı gövde ve kaide biçimleri görülür. Buhurdanlar genellikle zincirle tutulmaktadır. 9. Yüzyıldan sonra bu tür buhurdanların yanı sıra katsion (katzi, katzen, katsiterion) denilen tütsünün yakıldığı fazla derin olmayan kap ile uzun yassı kesitli sapları ile tutulan örnekler ortaya çıkmıştır (Bouras- Kazdhan 1991, s. 397; Acara 2010, s. 475). Katsionların üzerlerinde kilisenin patron azizleri tasvir edilirdi. Katsionlar daha çok bir yere koymak veya kısa bir süre elde tutmak için yapılmışlardır. Kapaklı katsion

⁸ Yeni doğan İsa’nın ziyaretine gelen kralların hediyeleri arasında sandıktan çıkardıkları altın, günlük ve mür yer alır. Altın, O’nun hükümrânlığını, günlük- tütsü olarak kullanılan bir çeşit ağaç sakızı, Tanrının yanından gelişini, mür, lavanta yapımında kullanılan bir çeşit sarı ağaç sakızı, ise ölmek için geldiğini anlatır (Matta 2: 11).

formunun erken örnekleri Mısır Kopt sanatında görülür (Mango 19941, s. 201, kat. no 217).

Katsionlar, manastırlarda kullanılmıştır. Typikonların birinde kilisedeki bir keşişin katsiona bakmakla sorumlu olduğu belirtilmiştir (K. Loverdou – Tsigarida 1997, s. 311-317 , 353-354).

Katsionlar, Bizans resim sanatında genellikle ölüm ve gömü sahnelerinde tasvir edildiklerinden, cenaze ritüellerinde ve ölü anma törenlerin de kullanıyor olmalıdır. 12. yüzyıldan itibaren Konstantinopolis’te Cuma geceleri ölüleri anmak için törenler düzenlenmektedir. Anma törenlerinin yapılmasının ilişkin bilgileri St. Sabas *typikon*undan öğrenilmektedir: Aziz anlattıklarına göre anma törenlerinde önce iki şamdan ve buhurdan taşıyan rahipler mezar odasına törensel bir biçimde yürümektedir. Buradaki törenler bitiğinde de rahipler yine yürüyüş alayı ile kiliseye geri dönmektedir (Akyürek 1996, s. 184) . Bu törenlerde, Geç Bizans Döneminde katsionların kullanıldığı düşünülmektedir.

Günümüze ulaşmış görsel örneklere baktığımızda sözgelimi Göreme Karanlık Kilise (11. yüzyılın ilk yarısı) Boş Mezar Başındaki Kadınlar sahnesinde, Meryem sağ elinde üzeri delik işi tekniğinde bezemeli kapaklı bir katsion tutmaktadır (Restle 1967, res. 211). Balkanlarda, Gracanica Kilisesinde 14. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen duvar resimlerinde Meryem’in Ölüm sahnesi betimlenmiştir. Kalabalık bir kompozisyona sahip sahnede cenaze törenine eşlik eden meleklerin birinin elinde saplı katsion taşıdığı görülmektedir (Resim 8) .

Makedonya’daki Markov Manastırı Kilisesi prtothesis nişinde “İsa’nın Mezarı” sahnesi yer alır. Sahnede İsa’nın cansız bedeni altların üstünde bir kiboryumun yanında gösterilmiştir. İsa’nın başucunda Aleksandriyalı Petrus, ayakucunda diakon bulunur.

Bu figür sol elinde kapaklı bir kutu, sağ elinde kapaklı uzun saplı bir katsion tutmaktadır (Resim 9).

Sırbistan’da 14. yüzyılla tarihlenen Decani Kilisesinde, Aziz Georgios’un cenaze törenini gösteren duvar resminde, Aziz Georgios’un mezara konulduğu sırada

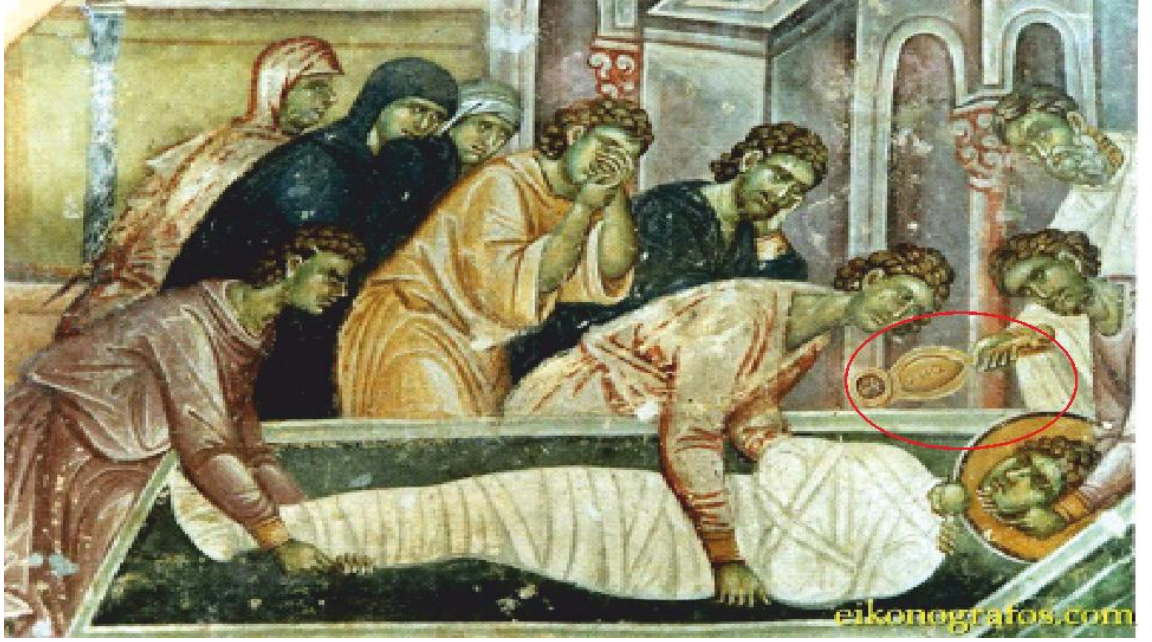
azizin başucunda hafif ona doğru eğilmiş, figür, elinde bronz ya da bakırdan yapılmış katsion tutarken tasvir edilmiştir (Resim 10).

Resim 8 Gracanica Kilisesinde Koimesis Sahnesi (Curcic 1979, s. 149)

Resim 9 Makedonya'daki Markov Manastırı Kilisesi Prtothesis (Walter 1982, s. 60).

Resim 10 Sırbistan Decani Manastırı Kilisesi Duvar Resmi (14. Yüzyıl)
www.eikonografos.com

22 (6348) Bronz Katsion 2003 J-7+17.44-17.37 m 16.1 x 9.7 x 2.7 cm

Tütsü yakılan çukur çanak ve buna bitişik yuvarlak tutamağın bağlandığı daireye yakın bezemeli kısım, bezemeli kısmın ortasında konstantrik iç içe dairelerin etrafında dokuz adet yuvarlak nokta bezeme mevcut, bu kısımda ayrıca iki adet sap deliği mevcut ve tutamağın bağlantı kısmında hasarlı, alt kısmında tütsü yakılan kısmı halka kaidelidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Süslemeler geniş oyma *champleve* ile yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıl tarihlenmektedir. Bkz. Mercangöz 2005, s. 205-223 (213-15, çizim 7); Mercangöz 2007, s. 69-70. Krş. Chichurov 1991, s. 93, kat. 92.

23 (EMB) Bronz Katsion 2012 F-2 (Kilisenin Kuzey Batısı) +16.29-16.13 m 15.7 x 8.4 x 2.7 cm

Katsionun kasesi ve kulpu konsantirik çizgilerle süslenmiştir. Kulpun arka yüzünde perçin kalıntısı, üste delik vardır. Uzun bir sapın bağlantı noktası olmalıdır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıl tarihlenmektedir. Krş. Chichurov 1991, s. 93, kat. 92.

24 (ENP) Bronz Kuş Figürü (Buhurdan Kapağına Ait) 2012 F-2 (Kilisenin Kuzey Batısı) +16.00-15.77 m 2.4 cm

Kuş figürü buhurdan kapağına ait olmalıdır⁹.

II.1.C İKONALAR

İkona, Grekçe “Eikon” (suret, resim, tasvir) kelimesini içermektedir (Akkaya 2009, s. 9). Genel anlamıyla ikona kutsal kişilerin çeşitli boyutlardaki taşınabilir levhalarına denir. Daha dar anlamıyla boyanmış dinsel içerikli ahşap levhadır. Antik dönemde pagan terimi stele ya da agalma, eikon gibi İsa’nın portrelerini içermektedir (Podskalsky-Sticher 1991, s. 977).

Grekçe eidolon, put, ikona sözcüğü gibi kökeninde “imge” anlamını kapsamaktadır. Eski Ahit’te geçen “Ve Tanrı dedi: suretimizde benzeyişimize göre ifadesi Grekçe eikon olarak anlaşılmaktadır.

İkonalar, Hristiyan inancının mistik yönünü göstermektedir. Tanrının kutsiyeti ve zaferi içindeki “eskatolojik” (ölüm ötesi) gerçeğe uyum gösterir. İkonalar kutsal bir kaynağa bağlı olarak yapılmışlardır. Kilise babalarından Büyük Basileos; “ikona tasvir ettiği kaynaktan doğar demektir. İkonalar azizlerin bağlı bulundukları mezheplerin ve kutsal emanetlerin geleneklerinden gelmekte ne var ki ilahi güçlerle insanoğlu arasındaki o inanılmaz mesafeyi kapatmak amacıyla dini “araçlar” olarak tanımlanmaktadır (Gregory 2008, s. 187).

Bizans döneminde ikonalar farklı malzemelerden, ahşap, mozaik, maden, fildişi, kemik ve sabuntaşından yapılmıştır. Maden ikonalar daha çok kişisel kullanımlar için tılsım olarak gümüş ve bakırdan üretilmişlerdir. Gümüş ikonlar günümüze çok fazla ulaşmamıştır. Bronz ikona levhalar daha çok gümüş modellerin kopyaları olmalıdır (Carr 1991, s. 980).

⁹ Kadıkalesi 2015 kazı döneminde, bronz buhurdan kapağı, üzerinde hayvan figürü ile bulunmuştur. Eser, kat.24 ile benzerlik göstermektedir.

25 (CBN) Bronz İkona Parçası 24.07.2007 S-31+16.66-16.42 m 8.6 x 5.8 cm

İkona, muhtemelen dikdörtgen şeklindedir. Levhanın sağ kenarlardan yaklaşık 0.7 cm şeritler arkaya kıvrılmıştır. Levhayı dairesel şeritler çevreler. Levhanın sol kısmında bir kaide üzerinde yükselen sütun yer alır. Sütun başlığı levha kırık olduğu için ulaşamamıştır. Sütunun yanında ayakta duran bir figür; olasılıkla Başmelek Mikhail tasviri yer alır. Aziz'in işlemeli lorosundan bir bölümü ulaşmıştır. Figürün tuttuğu haçlı asası (?) üst bölümden kırılmıştır. Başmelek Mikhail'in kanatları kıvrımlar halinde uzanır. Sağ alt köşede levhanın bağlantısını sağlayan delik bulunmaktadır. İkonanın büyük bölümü kırıktır. Kırık bölümleri içe doğru kıvrılmıştır. Süslemeleri kalıpla kabartma tekniği ile yapılmıştır.

26 (EJH) Steatit (Sabuntaşı) İkona Parçası Y-35+15.64-15.31 m 8.6 x 5.8 cm

İkonaya ait kırık parçadır. Üzerinde Deesis sahnesini içeren figürler yer alır. Sahneden adece Hz. İsa'nın başına ait bir bölüm, Vaftizci Yahya'nın başını çevreleyen halesi ulaşmıştır. Merkezde Hz. İsa cepheden gösterilmiştir. Başını haçlı halesi çevreler, yüzü tahrip olmuştur. Hz. İsa'nın başının sol tarafındaki XC kısaltması yer alır. Diğer figürün, omuz hizasında adının Yunanca kısaltmasından Vaftizci Yahya olduğu anlaşılır. Halesinin içi kıvrık dallarla süslenmiştir. İkonanın büyük bölümü kırıktır.

27 Steatit İkona Parçası 2012 Yüzey 4 x 2 cm

İkonaya ait kırık parçadır. Konulu bir sahneye ait iki figürden oluşmaktadır. Figürlerden sağda duran figür İsa figürü olmalıdır. Hz. İsa ayakta cepheden gösterilmiş, baş ve ayak kısmı ulaşmamıştır. İsa sol eliyle kapağı işlemeli bir kitap (kodeks) tutmaktadır. Hz. İsa'nın diğer eli üst kısımdan kırılmıştır. Figür himation giyimlidir. Himationun üzeri yatay çizgilerle vurgulanmıştır. Hz. İsa'nın solunda ona doğru hafifçe eğilmiş eli yakarış pozisyonunda bir figür yer alır. Figürün halesinin dış şeridinde kırmızı boya görülmektedir. Halenin iç kısmı ise stilize kıvrık dallarından oluşan süsleme yer almaktadır.

28 Steatit (Sabuntaşı) İkona Parçası 2012 Yüzey 5 x 4 cm

İkonaya ait kırık parçadır. Bir sütunun hemen yanında kadın figürü ayakta cepheden gösterilmiş, üzerindeki uzun khitonun kıvrımları yatay çizgilerle vurgulanmıştır. Figür, olasılıkla sütunların taşıdığı kemerli bir düzenleme içinde tasvir edilmiş olmalıdır.

29. (EHR) a-b Fildişi Azizeler İkonası 2011 U-35 (Apsis) 17.10-16. 92 m

Figür a- Azize (Martire) figürü ayakta cepheden gösterilmiştir. Başının sol yanında yunanca harfler yazılıdır. Bu yazıtın sağ yanında olasılıkla başka bir azizeye ait yazıt okunmaktadır. Figür ince uzundur. Başını çevreleyen halesi sol omzunda belirgindir. Yüzü yuvarlaktır. Kaşları hafif çatıktır. Yuvarlak küçük gözleri, ince uzun burnu vardır. Dudakları kapalıdır. Azize uzun tunik üzerine maphorion giyimlidir. Maphorion, boyun hizasında bir fibula ya da süs iğnesi ile tutturulmuştur. Giysi kollarının kenar şeridinde tek sıra kare süsleme vardır. Maphorion, yatay ve dikey çizgilerle derinlik, hacim ve hareketlenmiştir. Elbise kıvrımlarından figürün diz kapakları algılanmaktadır. Ayakkabıları tunik altından görülür. Martire sol eli göğüs hizasında sağ eli ile haç tutmaktadır. Figür b- Azize Kyriake KYRIAKH Grekçe yazısı kısmen okunmaktadır. (Martire) figürü ayakta cepheden gösterilmiştir. Figür ince uzundur. Başını çevreleyen halesi sol omzunda belirgindir. Yüzü yuvarlaktır. Kaşları hafif çatıktır. Yuvarlak küçük gözleri, ince uzun burnu vardır. Dudakları kapalıdır. Azize uzun khiton üzerine maphorion giyimlidir. Giysi kollarının kenar şeridinde çift sıra kare süsleme vardır. *Maphorion*, yatay ve dikey çizgilerle derinlik, hacim ve hareketlenmiştir. Elbise kıvrımlarından figürün diz kapakları algılanmaktadır. Ayakkabıları günümüze ulaşmamıştır. Martire sağ eliyle Latin haçı tutmakta diğer eli maphorionun altında kalmıştır.

30 (EMA) Fildişi İkona 2012 E-2 15.71-15.55 m 15.5 x 15.7 cm

İkona levhası, dikdörtgen kuruluştadır, levhanın üst ve alta bulunan deliklerden başka bir levha ile bağlantılı olduğu anlaşılır. İkona levhası dikdörtgen kuruluştadır üç bölüme ayrılmaktadır. Ayrılan dikdörtgen alanların her birinin içinde birer figür yer almaktadır. Figürlerin detaylarına bakıldığında: Üste Baş melek Gabriel (?) yer alır. Figür, büst halinde cepheden gösterilmiştir. Baş hafif sola dönüktür, kısa kıvrıkcık saçlarını yatay

bir bant tutmaktadır. Başını çevreleyen halesi sol tarafta belirgin diğer kısmı tahrip olmuştur. Halenin iç kısmı yatay kıvrık çizgilerle vurgulanmaktadır. Meleğin oval yüzü çenesine doğru sivrileşir. Oval gözleri üzerinde yayvan göz kapakları vardır. İri burnu aşağıya doğru genişler dudakları kapalıdır. Meleğin sağ arka omzunda kanadı orta kısmı yuvarlatılmış aşağı doğru daralarak uzanmaktadır. Figürün sağ elinin ayası izleyiciye dönük, diğeri sola yönelmiştir. Üzerindeki khitonun kıvrımları yatay ve dikey çizgilerle derinlik ve hareketlilik verilmiştir. Baş melek Gabriel'in tasvirinin altında inci dizili şeritle ayrılmış orta alanda İncilci Yahya (İonnes Theologos) betimlenmiştir. Azizin başının iki yanında Grekçe [?1,≅7≅9]≅H yazıtı yer alır. Figür sola dönüktür. Başını çevreleyen hale tahrip olmuş, sol alt ve sağ kısımda biraz belirgindir. Azizin oval başı hafif sola dönüktür. Saçlarının ön kısmı dökülmüştür, saçlarının diğer kısmı kulaklarının arkasında kalmıştır. Oval gözleri birbirine bitişiktir. Göz bebekleri oyularak belirginleşmiştir. Kapalı dudaklarının üst kısmında aşağı doğru kıvrılan bıyıkları, çenesinin altında kıvrık sakalları vardır. Aziz sağ eli ile kutsal kitap kodeks tutmakta, diğer eli elbisesinin kıvrımları altında kalmış örtülüdür. Üzerindeki khiton, yatay ve dikey çizgilerle hareketlenmiştir. Levhanın son bölümünde, inci dizili şeritli ayrılmış alanda Aziz Matta figürü yer alır. Azizin başının iki yanında Yunanca [9!I] 1[4,]≅H yazısı okunur. Figür cepheden başı hafif sola dönüktür. Başını çevreleyen halesi tahrip olmuştur, üst kısımda izleri görülür. Aziz oval yüzlüdür. Saçlarının ön kısmı dökülmüş, diğerleri kulaklarının arkasında kalmıştır. Oval gözleri birbirine bitişiktir. Göz bebekleri oyularak belirginleşmiştir. İnce uzun burnu, kapalı dudaklarına uzanmakta çenesini bıyıkları ve sakalları çevrelemektedir. Aziz sağ eli ile takdis işareti yapmakta diğer eli khiton altında kalarak kutsal kitabı, kodeksi taşımaktadır. Üzerinde omophorion vardır. Omophorion üzerindeki haçlar belli değildir. Bu ikonanın birebir üslup özeliğini yansıtan örnek yoktur. Ancak 10. 11. yüzyıl tarihlenen ikona örneklerini anımsatır.

31. (6885) Mine İşi Madalyon 2006 Kale İçi Yüzey 3.4 x 0.3 cm

Madalyonun üstünde ve yanında küçük kırıklar vardır. Çift taraflı madalyonun mine işçilik ve figürlü yüzlerinde korozyon nedeniyle de bozulmaları bulunur. Yüzlerden birinde, büst şeklinde cepheden tasvir edilmiş aziz tasviri yer alır. Figür haleli başlı kısa top saçlı ve dolgun yüzlüdür. Figürün üzerindeki pelerin sağ omuzda bir fibula

tutturulmuştur. Pelerinin sol tarafında ters yürek biçimli bezeme görülebilmektedir. Figür sağ eliyle martirlik haçı tutmaktadır. Sol yanda oldukça tahrip olmuş Grekçe harflerden, en üstte Aziz anlamındaki Hagios sözcüğünün kısaltması olan noktalı O harfi ile ᾠ, T, X okunur. Aziz Georgios tasvir edilmiştir. Madalyonun arka yüzünde aziz Prokopios tasvir edilmiştir. Bu figürün yazıttan sol yanda üstte Hagios anlamındaki noktalı O, onun altında aynı hizada içte A/?(5??)A/?(C?)olarak tamamlanmasını sağlamaktadır. Eser 12.-13. yüzyıla tarihlenmektedir. Bkz. Mercangöz 2007, s. 81-82. Krş. Buckton 1994, s. 186-187.

II.1.D HACI MATARALARI

Küçük boyutta genellikle kurşundan yapılmış, Haçların, İsa'nın kutsal mekanlardan yaşam ağacının yağının taşındığı matara tipindeki şişeciktir. Hacı mataraları (ampullalar) genellikle 6. yüzyıl sonu 7. yüzyıl başlarına tarihlenir. Bunlar, İsa'nın üzerinde öldüğü çarmıha temas eden yağı koymak için yapılmıştır. Ampulların içinde getirilen yağın kutsal topraklardan gelmesi, kutsayan, kötülüklerden koruyan, şifa veren özelliği nedeniyle kutsal topraklardan dönen haçların evlerinde tılsım olarak kullanmışlardır (Koch 2007, s. 182). Ayrıca bazı ampulların haçlar tarafından boyunlarında da taşındıkları düşünülmektedir (Vikan 1991, s. 24. res. 17)(Resim 11).

Resim 11 Boynunda Ampulla Taşıyan Haçı, Faras Katedrali 10. yüzyıl (Vikan 1991, 24. res 17).

Ampullaların yaklaşık üç düzine örneği İtalya Monza ve Bobion Kiliseleri koleksiyonunda bulunmaktadır. Bunlar Sancta Sanctorum kutsal mekanı ile bağlantılıdır. Haç hatırası olarak kutsal topraklardan getirilmişlerdir. Üzerlerinde Filistin kökenli İsa'nın hayatından alınan ikonografik sahneler "Haça saygı" , "Kutsal Mezar", "Myrophoroi" yer alır (Vikan 1991, s. 81-82).

Ampulların genelinin üzerinde "İsa'nın kutsal mekanlarından yaşam ağacının yağı" ve "kutsal mekanların efendisinin kutsanmış hatırası" yazılıdır (Koch 2007, s. 182).

32. (DBZ 9280) Kurşun Ampulla (Haçı Matarası) 2009 V-32 Şapel kuzey ek mekanı +18.74 m 4.9 x 3.8 cm

Yuvarlak gövdeli uzun boyunlu çift kulplu ampulla. Ön yüzde çift gergili haç kabartmasının iki yanında birer aziz tasviri, arka yüzde ortada çarmıhta İsa ve iki yanında birer aziz tasviri vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Objenin nerdeyse tamamı kırıktır. 6. 7. yüzyıla tarihlenmektedir. Ampulla ile aynı seviyede VIII. Mikhail

Palaiologos'a ait (1259-1282) sikke bulunmuştur. Bkz. Mercangöz 2012, s. 228, res. 6. Krş. Weitzmann 1979, s. 565, fig. 77-78.

33 (CNY) Kurşun Ampulla (Haçı Matarası) 18.06. 2009 V-32 (Şapel içi) +17.00 – 16.97 m 4.9 x 3.8 cm

Yuvarlak gövdeli uzun boyunlu çift kulplu ampulla. Ön yüzde üç figür tasviri yer alır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Objenin nerdeyse tamamı kırıktır. 6. 7. yüzyıla tarihlenmektedir. Bkz. Mercangöz 2012, s. 228, res. 6. Krş. Weitzmann 1979, s. 565 res. 7-78.

II. 2 DİNİ OLMAYAN KÜÇÜK ESERLER

Kazılarda çok sayıda maden ve kemik objelere ait buluntu ele geçmiştir. Bunlar Kadıkalesi'ndeki Bizans dönemi gündelik yaşamından kesitler sunarlar. Bunların ışığında Kadıkalesi'ndeki kilisenin ve diğer yapıların aydınlatılmasında kullanılan araçları, ticarete kullanılan ölçü ve tartı aletleri, kilise ve başka yapılardaki mobilyaları, süs eşyaları, dokumacılık ve terzilik aletleri ve sağlık alanında kullanılan tıp aletlerini tanımlayabiliriz.

II.2.A GÜNLÜK YAŞAM GEREÇLERİ

II.2.A.1 AYDINLATMAYA İLİŞKİN VERİLER

Bizans döneminde halkın yaşadığı konutlar küçük pencereler ile aydınlanıyordu. Ancak geceleri, konutun içini aydınlatabilmek için; mum, şamdan, kandil ve polykandilion gibi aydınlatma araçları kullanıyordu.

Aydınlatma araçlarından mum, hem günlük yaşamda hem de kilisede yer alırdı. Antik dönemden beri, mum lifli ve selüloz bitkilerin, zift, balmumu veya içyağı içine batırılmasıyla elde edilirdi (Çokay 2006, s. 6). Mum, genellikle şamdan ile bir arada aydınlatma işlevini görüyordu. Roma döneminde mumlar, festivallerde ve cenaze törenlerinde fener olarak kullanılmıştır.

7. yüzyıldan itibaren mumlar, kandillerin yerlerini almıştır. Yağlı kandillerin kullanımı yaygınlaşmıştır. 7. yüzyılda mum yapımcıları (keroularios) bilinmektedir.

“Kerion” terimi antik metinlerde “petek” anlamına gelir. Aynı kelimden üretilen “keroplates” mum tüccarlarını, “keropoleion” mum üretim atölyelerini tanımlamaktadır (Taft- Kazdhan 1991, s. 371). Diğer bir kelime “lampas” klasik sözlüklerde fener ve kandil olarak geçmektedir¹⁰.

Geç Roma mumları don yağı ve bal mumdan üretilmiştir¹¹. Eparch kitabında (11:3-4) mum yapanların, balmumu ve zeytin yağı kullanımını şart koşmuştur. Mum tören alaylarında kullanılmaktadır (Aleksandralı (İskendereli) Eusebios’un vitasında geçmektedir (PG 86: 309: A).

Kiliselerde Aydınlatma Düzeni

Işığın hem günlük yaşamda hem de kilise yaşamında önemli bir yeri vardır. Işık, güneşle yani İsa ile özdeşleştirilmiştir. “İsa Dünyada olduğum sürece dünyanın Işığımı” (Yuhanna9:5) diyerek bunu vurgular.

Kiliselere aydınlatma araçlarının sembolik anlamları bulunmaktadır (Acara, 2002,s. 23). Bizans döneminde kiliselerdeki aydınlatma düzeni hakkındaki bilgileri 4. yüzyıl Liber Pontificalis’deki bağış listelerinden, özellikle Aya Sofya Kilisesinin 563’teki açılış töreni sırasında Paulos Silentirios’un yazdığı şiir “Descripto o Sophie”den öğrenilmektedir. Yazar söz konusu şiirinde kubbeden sarkan kandilleri “Cennetin Yıldızları” olarak yorumlamıştır (Mango 1972, s. 80-81). Ayrıca yasalar, vasiyetnameler ve 861 yılından sonra zorunlu hale getirilen manastır kayıtlarından bilgi edinilmektedir (Gökalp 2001, s. 25). Örneğin Eustathius Bolias’ın 1059 tarihli vasiyetnamesinde yaptırdığı kiliseye adadığı haç, tabak, süzgeç, asterikos, kaşık, paten, buhurdan, röliker ve ikonanın yanında iki büyük bronz şamdan beş demir şamdan bir küçük lamba, sekiz kollu iki lamba zincirleri ile birlikte altı polykandiliondan bahsedilir (Viryonis 1971, s. 263-267, res. 268-269).

Kiliselerin aydınlatmasında kullanılan aydınlatma araçları dört gruba ayrılır (Bouras 1981, s. 479-491). Bunlardan ilki tek lambalardır (kandil). Kaynaklarda

¹⁰ Clugnet, Dictionnaire, 81.89

¹¹ F. Cabrol , Dall 3.2: 1683.

“Kathistai” ve “candelai” olarak geçmekte, bir zemin üzerine oturan kap biçimli lambaları içermektedir (Gökalp 2001, s. 25).

Tek lambalar (kandil): İçine yağ konularak bir fitil yardımıyla yakılan aydınlatma aracıdır (Saltuk1993, s. 90). Bizans döneminde kandiller; seramik, cam ve bronzdan yapılmışlardır. Kandiller hem evlerde hem de gömü törenlerinde mezarlarda yer alıyordu. Bizans döneminde “luchnion” denilen kapalı formda, uzunlamasına yağ kandilinin de aynı işlevi bulunmaktadır. Kandillerin bazıları halkalardan bağlanarak asılırdı.

7. yüzyıldan sonra cam kandiller yaygın olarak kullanılmıştır. Erken Bizans döneminde askı kandillerin temel biçimine bakıldığında; tek cam kase ve bu kasenin gövdesine takılmış üç halkalıdır. Kandiller, “kaniskia” adı verilen dışta madeni kafes işi muhafaza edilirdi. Kandil zeytinyağı ile doldurulur, ağzında metal fitil bulunurdu (Pitarakis 2010, s. 144-155).

Kiliselerde bulunan aydınlatma araçlarından biri de şamdandır. Şamdanlar, kiliselerde ikonaların önünde de yer alırlar (Gautier 1974, s. 152).

Metinlerde “candelabra, dodekaphotia, manoualia, oveliskolychniai ve stataraei”dir. (Gökalp 2001, s. 25). Şamdanlar genellikle üç, altı, yedi, seksiz ya da on iki kandil ya da mum taşımaya uygun bir disk bulunmaktadır. Kiliselerde kullanılan üç kolu şamdan “trikerion” kutsal üçlemeyi, İki kolu şamdanlar “dikerion” İsa’daki iki özü temsil etmektedir. Yedi ışıklı kandiller yedi fazileti, on iki ışıklı kandiller on iki havariyi simgelediği kabul edilir (Bouras 1981, s. 479-491).

Ayinlerde kullanılan mumların da sembolik anlamları vardır. Hristiyanlar için mum ışığı İsa’daki kurtuluşu; mum, sonsuz ışığı temsil eder (Taft -Kazdhan 1991, s. 372). Selanik başpiskoposu ve kilise yazarı Simeon (ölüm 1429), Kilisedeki aydınlatmanın sembolik anlamları üzerinde durmuştur. Ona göre tonozlarda asılı kandillerin yıldızları, mumlar ve kandillerin doğruluğu ve ilahi ışığı atlardaki kandilin kiliseyi sembolize ettiğini kilisedeki ışık ile kutsal ışık arasında bağlantılıdır (Galavaris 1978, s. 73-75).

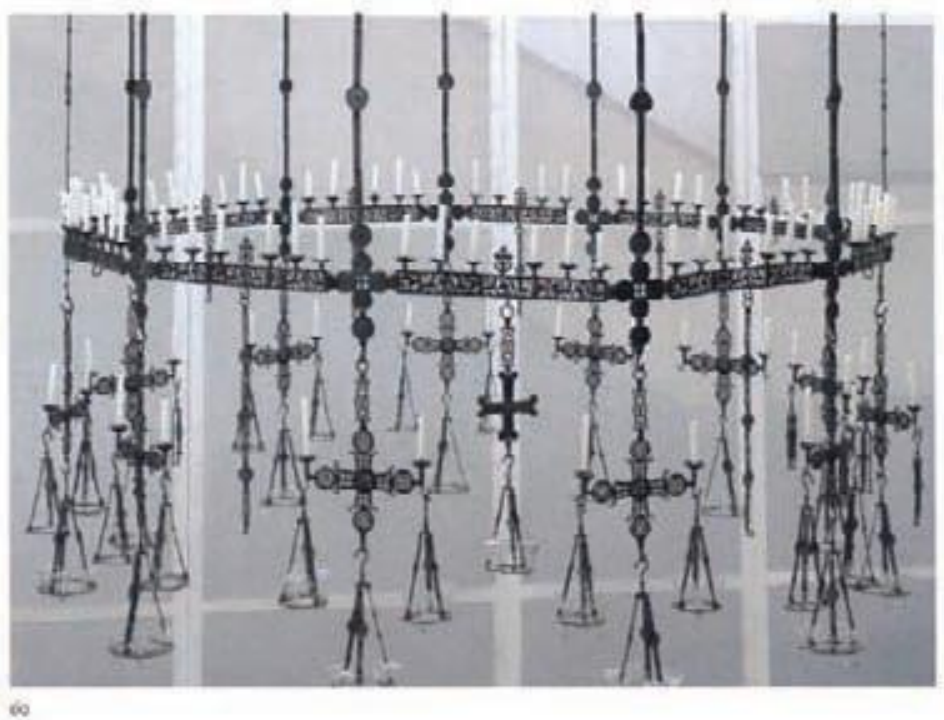
Kiliselerde bulunan bir diğ er aydınlatma aracı polykandilion'dur Bunlar; büyük mek anları aydınlatmak üzere birçok yağ kandilinin bir arada kullanıldığı, eşyalardır. Birden fazla yağ kandilinin yerleştirildiğı delikli dairesel bir levhadır. Polykandilionlar hem kilisede hem de evlerde yer almaktadır. Kumluca hazinelerinde yer alan 6. yüzyıla tarihlenen polykandilion on altı kandil içermektedir Polykandilionlar, 6. yüzyılda dökme bakır alaşımından yapıldı ama 10-11. yüzyıllarda dövülmüş bakırdan örnekleri vardır (Acara, 1997, s. 94).

Aya Sofya Kilisesi'nin polykandilion ile aydınlatmasını Paulos Silentarios řu şekilde anlatılmaktadır: "Bu nedenle disk biçimli kandilin taşıyıcıları (polykandilionlar) cam kandilin ışığını alırlar ve gece insanlar için ışığı yukarıda tutarlar." (Mango1972, s. 89-91).

İstanbul Pantokrator Manastırı *typikon*undan kilisede günlük ve özel günlerdeki aydınlatma düzeni hakkında bilgi edinilmektedir. Kilisedeki aydınlatma düzeninden sorumlu kişi ecclesiarcis veya ecclesiarchissa'dır. Pantokrator Manastırı kilisesinin ecclesiarchis'ine sekiz orphanioi candelaptei yardım eder (Gautier 1969, s. 1-145; Congdon 1996, s. 161-199). Manastırın günlük aydınlatmada bema, synthtonon, i  ve dış narteks gibi kilisenin farklı bölümlerinde ikonaların önünde kandiller sürekli yanardı. Cumartesi ve Pazar ayinlerinde ve Bayram günlerinde aydınlatma düzeninde farklılık görülür. Metamoprhosis bayramında sekizgen biçimli *choros*'un kubbeye asıldığı ve on iki polykandilion taşıdığına dair bilgiler typikonda bulunmaktadır. Ayrıca ikonotasis duvarında bemanın ve İsa ikonasının önünde, koro bölümünde, altar üzerinde, atların iki yanında synthrononda ve çeşitli tasvirlerin önünde tek kandiller ya da şamdanlar yer alırdı. "İsa'nın Doğumu" yortusunda aynı aydınlatma düzeni görülür. "Meryem'e Müjde" yortusunda aydınlatma bunların yarısı kadardır. Azizlerin anma günlerinde günlük aydınlatmaya ek olarak bayramı kutlanan azizin önüne on iki kollu bir şamdan yerleştirildi.

Çubuklu cam kandiller madeni polykandilionlarda, kandil levhası üzerindeki yuvalara konularak kullanılır. Çubuğun  zerindeki kadehe yağ doldurulur ve içine konulan fitil yakılarak aydınlatma sağlanır (Olca 1997, s. 111-112).

Kiliselerde kandillerin asılması için ikonaların ve bemanın çevresine yerleştirilen metal kirişlere “Lamnai ve kosmetaritzia” denilir. Kilisenin kubbesine ise polygonal yapıda büyük metal taşıyıcı asılmaktaydı bunlara “Choroi” denilirdi (Gökalp 2001, s. 25-26). Choros terimi kubbedeki dairesel alanı temsil eder. 12. yüzyılda kubbeli kiliselerde kullanılmaya başlayan çokgen biçimli zincirlere asılan polykandilion, lamba ve mumları taşıyan aydınlatma aracıdır. Burada dairesel ışıklandırma söz konusudur. Orta ve Geç Bizans Kiliselerin kubbesindeki kornişlerden asılmaktadır. Zincir askılarla metal kayışlarla taşınan choro su oluşturan polykandilionlar birbirlerine metal disklerle bağlanmıştır. Bir araya dört disk haç oluşturur. Bu haçlar on iki yatay delik işi şeritlerle taşınmaktadır. Chorosların günümüze ulaşmış örnekleri arasında, Münih Arkeoloji müzesinde sergilenen 13.14. yüzyıllara tarihlenen eser vardır (Resim 12) (Ballian, 2004, s. 125, kat. 60).

Resim 12 Choros, Münih Arkeoloji Müzesi (Ballian, 2004, 125, kat. 60.)

34 (EOO) Bronz Kandil Tepeliği 2012 C-2 (Alt Yapı) +11.85-11.63 m 3.6 x 3.6 cm

Tepelik üç kolludur. Üste halkanın bulunduğu kısım kırıktır, altında bir boğum vardır. Gövdesi koni şeklinde genişlemektedir ve üç kola ayrılmaktadır. Üçgen şeklindeki kolların uçları birer küre ile sonlanmaktadır. Sağdaki kolun altında zincir bağlantısı bulunmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş.. Ross 1962, kat no. 43; Weitzmann 1979 kat. No. 558; Davidson 1952, s. 128, kat. 861. Lev.63.

35 Bronz Polykandilion 2012

Dairesel polykandilion.

36. Bronz Polykandilion Parçası (?) 10.08.2009 Sarnıç Ek Yapısı +17.13 m 14.9 x 1.8 x 0.3 cm

Polykandilionun az bir bölümü günümüze ulaşmıştır. Üzeri korozyon kaplıdır. Eser, boş, düz daire biçimindedir, döküm tekniğinde yapılmıştır.

37 Bronz Polykandilion Parçası (?)2002 Yüzey 4.2 x 3.1 cm

Polykandilion daire biçimindedir. Objenin nerdeyse tamamı kırıktır, döküm tekniğinde yapılmıştır.

38 (ENC) Bronz Çok kollu Şamdana Ait Parça 2012 C-2 (Aly Yapı) +12.20-12.03 m 4 x 4.6 x 5.3 cm

Şamdan, dip kısmından kırıktır. “L” biçimindeki kolun üzeri dairesel disk ile sonlanmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Davidson 1952, s. 128, kat. 863. Lev.63.

39 (ERV) Bronz Polykandiliona Ait Askılığın Madalyonlu Bölümü 11.08. 2012 C-2 (Alt Yapı) +11.02-10.02 m 9.6 x 3.8 x 1.7 x 0.4 x 0.5 cm

Madalyonun kandil askılığına bağlanan üst bölüm ile polykandilionu tutan alt kısmı kırılmıştır. Alt kısımdaki oynar bölüm deforme olmuş üzeri korozyona uğramıştır. Eser, dairesel formdadır. Polykandilionu tutan alt bölümü dikdörtgen şeridin, oynar kısmı ile iç içe geçmektedir. Bu bölümün altı kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Madalyonun iç kısmında Yunan Haçı betimi yer alır. Haç kolları kıvrık yapraklarla

sonlanmaktadır. Şerit içinde birbirini takip eden stilize bitki motifi görülür. Ajur tekniği uygulanmıştır. 12. -13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. A.Ballian 2004, s. 125, kat: 60, fig. 60. Todoric, 2004, s. 126, kat. 61 a-b.

40 (EVG) Bronz Polykandilion Askılığı 08.09.2012 E-3/F-3 (Kuzey Nef) +16.43-16.00 m 5.8 x 1.6 x 0.4 cm

Oynar başlı kandil askısı, baş kısmın kanca formu kırılmıştır. Bu kısım haç görünümlü bezemeye sahip bölümle birleşmekte, oynar kısmın diğer bölümü ile iç içe geçmektedir. Bu bölüm kırıktır. Eserin uç noktası kırılmıştır. Ajur tekniği uygulanmıştır. 12. -13. yüzyıllara tarihlenir.

41 (DUH) Bronz Polykandilion Askılığı 24.08.2011 U-34 +17.77 m 8.33 x 2 x 0.36 cm

Oynar başlı kandil askısı, baş kısmın kanca formu haç görünümlü bezemeye sahip bölümle birleşmekte, oynar kısmın diğer bölümü ile iç içe geçmektedir. Bu bölüm kırıktır. Eserin uç noktası kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Ajur tekniği uygulanmıştır. Aynı seviyeden bulunan III. Aleksios Komnenos'a ait sikkeden (1195-1203) 12. -13. yüzyıllara tarihlenir.

42 (EVG) Bronz Polykandilion Askılığı 08.09.2012 E-3/F-3 (Kuzey Nef) +16.43-16.00 m 8.7 x 2 x 0.4 cm

Oynar başlı kandil askısı, baş kısmın kanca formu haç görünümlü bezemeye sahip bölümle birleşmekte, oynar kısmın diğer bölümü ile iç içe geçmektedir. Bu bölüm kırıktır. Eserin uç noktası kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Ajur tekniği uygulanmıştır. 12. -13. yüzyıllara tarihlenir.

43 (ECF) Bronz Polykandilion Askılığı 2011 Y-35+15.97-15.85 m 5.6 x 1.6 x 0.2 cm

Oynar başlı kandil askısının kanca kısmı kırıktır. Döküm tekniğinde yapılmış arkosoliumlu bezemeye sahiptir. Diğer parçası ile birleştiği oynar kısmı sağlam olup iki uçtan kırıktır. Aynı seviyeden bulunan III. Aleksios Komnenos'a ait sikkeden (1195-1203) 12. -13. yüzyıllara tarihlenir.

44 Bronz Kandil Askılığı 2009 Yüzey 0.9 x 1.2 x 2.6 x 10.2 cm

Eser, dikdörtgen kuruluştadır, arkasında yuvarlak kanca önünde hareketli pim kısmı vardır. Kanat kısmı yarım daire oylumlu iki çıkıntı vardır. Üzeri korozyona uğramıştır, döküm tekniğinde yapılmıştır.

45 (EME) Bronz Kandil Askılığı 19.07.2012 C-2 (Alt Yapı) +12.73-12.52 m 4.6 x 0.2 x 0.4 cm

Kandil askısı olarak kullanılmış olan tek bir askı uç kısımları kanca gibi kıvrılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. 12. -13. yüzyıllara tarihlenir.

46 (CYN) Bronz Kandil Fiteli 21.07.2009 V-32 (mezar no 2) +11.40-11.20 m 4.2x 0.5 x 0.6 cm

Kandil fitilinin ortadaki silindir biçimde boru bölümü, yukarıda iki kanatta ayrılmaktadır. Soldaki kanat kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır, Krş. Ferrazzoli 2012, s. 306, lev. 7. Res.73.

47 (ERF) Bronz Kandil Fiteli 08.08.2012 C-2 (Alt Yapı) +11.40-11.20 m 5.5 x0.6 cm,

Kandil fitilinin ortadaki silindir biçimde boru bölümü, yukarıda iki kanatta ayrılmaktadır. Soldaki kanat kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır, Krş. Ferrazzoli 2012, s. 306, lev. 7. Res.73.

48 (EOO) Bronz Kandil Fiteli 01.08.2012 C-2(Alt Yapı) +11.85-11.63 m 6.3 x 0.5 cm.

Kandil fitilinin ortadaki silindir biçimde boru bölümü, yukarıda iki kanatta ayrılmaktadır. Sağdaki kanat kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır, Krş. Ferrazzoli 2012, s. 306, lev. 7. Res.73.

49(EOO) Bronz Kandil Fiteli 01.08.2012 C-2(Alt Yapı) +11.85-11.63 m 1.8 x 0.5 cm.

Kandil fitilinin ortadaki silindir biçimde boru bölümü, yukarıda iki kanatta ayrılmaktadır. Sağdaki kanat kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır, Krş. Ferrazzoli 2012, s. 306, lev. 7. Res.73.

**50 (DRV) Kurşun Kandil Fitili 21.07.2010 U-33 (Doğudan) +16.70-16.58 m 6.6 cm
0.4 cm x 0.5**

Kandil fitili dikdörtgen biçimlidir, uç kısmı daire sonlanmaktadır.

**51 (DSJ) Kurşun Kandil Fitili 24.07.2010 U-33 (Mezar Ek Yapısı) + 16.35 m 3.1,
3.2, 3.83.9 ,4 , 4.4, 6.6 cm**

Yedi adet dörtgen formlu kandil fitili.

**5 2(DHU) Kurşun Kandil Fitili 21.06.2010 Y-33 + 17.43 -17.08 m 7.1 x 0.6 x 0.7 x
17 x 0.7 x 0.7 cm**

Kandil fitili, dikdörtgen biçimlidir, üzerinde bir adet bir yere monte edilmek için delik bulunmaktadır (kullanılmamış olabilir).

**53 (DHY) Kurşun Kandil Fitili 21.06.2010 Sarnıç Ek Yapı + 16.64-16.40 m 75.8 x
0.6 x 0.6 cm**

Kandil fitili, dikdörtgen formlu, dikdörtgen şerit üzerinde üçer adet yiv bulunmaktadır.

54 (EBI) Kurşun Kandil Fitili 18.07.2011 U-34 +17.04-16.88 m 4.6, 4.2, 2.5, 4 cm

Altı adet dörtgen formlu kandil fitili.

55 (EEI) Kurşun Kandil Fitili 29.07.2011 T-34 +16.75-16.59 m 4.8 , 5.2, 4.9, 4 cm

Dört adet dörtgen formlu kandil fitili, aynı seviyede I. Manuel Komnenos'a ait (1143-1180) sikke ele geçmiştir, eser 12. yüzyıla tarihlenir.

**56 (ELK) Kurşun Kandil Fitili 14.07.2012 F-4+16.51-16.35 m 7.7, 5.8, 5.2, 4.8, 4.8,
3, 3, 2.8, 1.4, 1.3 cm en: 0.8, 0.6, 0.4 cm**

On adet dörtgen biçimlikandil fitili.

**57 (END) Kurşun Kandil Fitili 23. 07. 2012 F-2(Kilisenin Kuzeyi) +16.00-15. 79 m
8.5 x 0.5 cm**

Dikdörtgen şerit, iki ucunda delik vardır.

II.2.A.2 GİYİM KUŞAMLA İLGİLİ BULUNTULAR

Bizans döneminde süs eşyaları gündelik hayata önemli bir yeri tutmaktadır. Süs eşyaları Bizans küçük el sanatları örneklerinin önemli bir bölümünü oluşturur.

Kadıkalesi kazılarında ortaya çıkarılmış süs eşyaları kapsamında takılar ve giyim aksesuarları olmak üzere 116 eser ele alınmıştır. Takılar ve giysi aksesuarları kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. Süs eşyaları altı kemik ve iki demir eser haricinde hepsi bronz malzemeden yapılmıştır.

II.2.A.2.a TAKILAR

Takının tarihçesi oldukça eskidir. Toplumsal yaşamın gelişmesiyle takı, sınıf farklılıklarını, ekonomik seviyeyi ortaya koymaya yardımcı olmuştur. Takıların bir diğer işlevi de kullanan kişileri nazar ve hastalıklardan korumaktır.

Takıların yapımında kullanılan malzemeler dönemler ve kültürler bunlara bağlı olarak çağın teknolojisine göre değişmektedir.

İlkel toplumlarda insanlar, yaşadıkları çevredeki hayvan kemikleri, deniz ve kara yumuşakçaların kabuklarını toplayarak onlara şekiller vermişlerdir. Süs taşların delinmesiyle boncuk kolyeler yapılmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle madenler işlenmiştir.

Ekonomik krize rağmen insanlar takılarından vazgeçememiş, pişmiş toprak, kemik, cam demir ve bronzdan gibi daha ucuz malzemeler kullanılmıştır. (Köroğlu 2004,1-3).

Bizans kuyumculuğu Erken Hıristiyanlık döneminden itibaren gelişen bir sanat dalı olmuştur. Büyük Konstantinos (307-337) kuyumculuk sanatını geliştirmek için sanatkarları vergiden muaf tutmuştur. II. Theodosios (408-450) ve III. Valentinianus (425-455) adına yayınlanan Codex Theodosianus'ta da kuyumcu ve camcılardan vergi alınmayacağını belirtmiştir (Köroğlu 2004, s. 39).

Konstantinopolis, 6. yüzyıldan itibaren, imparatorluğun kuyumculuk merkezine dönüşmüş, kendine özgü form desen ve teknikleri geliştirmiştir. Konstantinopolis'te

kuyumculuk atölyeleri Büyük Saray'ın sınırları içinde veya çok yakınında yer alarak darphaneye bağlı olarak çalışmıştır (Köroğlu 2004, s. 41).

Erken Bizans dönemi kuyumculuğu, Geç Antik dönem kuyumculuğunun devamıdır. 5. Yüzyıldan sonra takılarda yaygın bir şekilde Hristiyan motifleri ve formları görülmeye başlanır. 6.-7. yüzyıllarda, Bizans kuyumculuğu en üst düzeyine ulaşmıştır (Köroğlu 2004, s. 43). 10.-12. yüzyıllar arasında Bizans kuyumculuğunda emaye tekniği yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Tez kapsamında incelediğimiz takılar (3) altın, (2) gümüş ve bronzdan (27) yapılmıştır.

Bizanslı kadınların taktıkları, küpelerin formları çoğunlukla Romalı kadınların kullandıkları küpelere benzer. Küpe formları arasında en eski tip olan halka küpeler, çok uzun zaman Bizanslı kadınlar tarafından kullanılmıştır. Bu tip küpelerde, altın, gümüş ve bronzdan yapılmış farklı boyutlardaki halkalara metal kürecik ve ya boncuk geçirildiği görülür. Erken Bizans döneminde bu küpe tipi yaygın olarak kullanılmıştır. Sarkaçlı küpeler genellikle bir halka ve sarkaç bölümünden meydana gelir (Köroğlu 2000, s. 35-36).

7.-8. yüzyıllarda yaygın olarak kadınlar tarafından kullanılan hilal biçimli altın küpelerin düğün armağanı olarak gelinlere verildiği bilinmektedir. Antik dönemde Hilal formu Anadolu ve Yakındoğu'da tanrıça Artemis ve Astarte kültürünün simgesidir. Bu küpelerin tılsım nazar amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir (Köroğlu 2000, s. 35-36).

Bizans döneminde hilal formdaki küpeler arkosolium tekniğinde yapılmıştır. Bu tipteki küpelerin yuvarlak dış kenarlarında üç, beş, yedi bazen daha çok içi boş küreciklerle sınırlandırılır.

Yassı ve hilal formlu küpelerin bir diğer tipini, granüle ve filigre küpeler oluşturur. Altın, gümüş ve bronzdan yapılmış bu tip küpeler, 7.-14. yüzyıla kadar kullanılmıştır (Köroğlu 2000, 35-36).

Takıların yapımında kullanılan tel, çeşitli yöntemlerle elde edilmektedir. Bunun için en basit yöntem, ince metal levhalardan kesilmiş dar şeritlerin çekiçe düzeltilerek

bükerek ya da sert bir yüzeye sürterek yassı yuvarlak teller haline getirilmesidir. Daha uzun tele gerek duyulduğunda tellerin uçları üst üste bindirilip ek yerleri çekiçlenerek yani soğuk basınç ile kaynak yapılyordu. Burma teller iki ya da çok sayıdaki tellin birbirine dolanmasıyla elde edilmiştir (Köroğlu 2004, s.9) .

Yüzükler, yaygın olarak kullanılan kişisel süs objeleridir. Çoğunda balmumu ya da pişmiş topraktan yapılmış mühürler vardır. Romalılar figürlü yüzükler tercih ederken, Bizanslılar daha çok yazıtlı yüzükleri benimsemişlerdir. Erken Bizans yüzüklerinde genellikle monogamlar görölmektedir.

9. yüzyıl yüzüklerinde sıklıkla “Tanrı yardımcı olsun” yazısı okunmaktadır. Altın gibi lüks yüzüklerde takanın ismi bulunurken, daha ucuz malzeme olan bronz örneklerde yüzüğü takan için dualar yazılıdır. Mühürlü yüzükler daha çok aile çevresinde kullanılırdı. Bazılarında ikonografik sahneler görölür. Bunlar daha çok evlilik yüzüklerinde vardır (Vikan 1991, s.1796).

Bizans kültüründe de yüzükler, Roma’da olduğı gibi farklı amaçlarla takılmışlardır. Değışik form, süsleme tekniğı ve tasvirlerle sahip yüzükler; evlilik, asalet ve unvan işareti, dini, koruyucu ve süslenme amaçlarının yanı sıra işlevsel anahtar ve mühür gibi de kullanılmıştır (Köroğlu 2004, s. 52).

Bizans yüzükleri özelliklerine, göre dört grup altında incelenebilir. Bunlar dini konulu yüzükler, mühür yüzükler, evlilik yüzükleri ve süs amaçlı kullanılan yüzüklerdir (Köroğlu 2000, s. 17, 40).

Dini konulu yüzüklerden kaş kısmında haç, kutsal kişiler, İncil’den alınmış konular yer alır. Yüzük kaşı üzerine ayrıca Tanrı’dan yardım ve bağışlama istekleri yazılmıştır. Mühür yüzükler üzerinde takan kişinin adı monogamı ve tanrıdan yardım istediğı yazılıdır. Yüzüklerin kaş kısmında çeşitli hayvan tasvirleri bazen de mitolojik figürlerin tasvir edildiğı süs yüzükleri bulunmaktadır. Bizans döneminde evlilik törenlerinde çiftlerin birbirlerine yüzük verme Roma döneminden kalan bir gelenektir. Bu tür evlilik yüzüklerinde evlenen çiftin portresi bazen de Homonia (uyum) yazısı tasvirleri çevreler (Köroğlu 2000, s.17, 40).

Bizans döneminde süsleme amacıyla kullanılan yüzüklerde rozet, oval dikdörtgen ve dairesel formlu cam veya değerli taşlar kullanılmıştır.

Takıların üretilmesinde, yaygın ve sık olarak döküm tekniği uygulanmıştır. Dolu döküm ve içi boş döküm olmak üzere iki tip döküm yapılmıştır. Takı yapımında taş kalıplar da kullanılmıştır¹².

Bizanslılar beğenilerini yansıtan farklı takılar kullanmışlardır. Bu takıların bir grubunu kolyeler oluşturur. Haç sarkaç ve rölikler, Hristiyan inancı simgelemelerinin yanı sıra nazar, hastalık ve kötülöklere karşı koruyucu özeliğı olduğuna inanılmıştır. Değışik biçimde ve formdaki kolye sarkacı pendentifler kullanılmıştır.

Pendentif (Pendant); İnce bir zincirle boyna takılan, genelde değerli taşlarla işlenmiş takı kolye ucudur (Ödekan 2007, s. 293). Pendentifler, hem erkekler hem de kadınlar tarafından takılıyordu. Kolyelerin farklı amaçlarla (enkolpion, amulet, röliker) kullanıldığı bilinmektedir. Amulet olarak boyna takılanların, kötölöklere koruduğına ve iyi şans getirdiğıne inanılırdı. Bu tür pendentiflerin üzerinde kutsal kişiler ve haç gibi dini motifler yer almaktadır¹³. Pendentifler ayrıca nişanlar ve rütbe sembollerini de barındırırlar, örneğın Ravenna St. Vitale Kilisesinde İmparator İustinianos'u (527-565) gösteren mozaik levhada imparator altın ve gümüş pendentifli fibula takmaktadır. Bu onun imparator olduğunu bir nevi göstergesidir (Campell 1991, s. 1623) .

Bilezikler, Eski çağlardan beri birçok uygarlıkta ziynet eşyası olarak kullanılmıştır. Bilezikler madenden yapıldığı gibi camdan yapılmış örnekleri de bulunmaktadır. Özellikle 11. yüzyıldan sonra cam bilezikler, daha çok kullanılmıştır (Koroğlu 2000, s. 40,41).

¹² Kadıkalesi kazılarında üç adet küpe kalıbı ele geçmiştir. Bu kalıplar, yerel atölyelerin varlığı ve üretimin bir kanıtıdır.

¹³ Byzantine and Christian Museum, Byzantine Collections The Permanent Exhibition, 2010, Athens: 195.

58 Bronz Kancalı Küpe 31.07.2004 Yüzey 2.7 cm

Oval küpe, bütün olarak ele geçmiştir üzeri korozyona uğramıştır. Sol uç kısmında kanca, bu kancanın altında üzeri tel ile sarılmış kısım bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. 11. -12. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Berti 2012, s. 192, 142.

59 Bronz Oval Küpe 14.08.2004 3. Nolu Burç önü Yüzey 2.1 cm

Oval küpe, kanca kısmı hariç tümdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. 11. -12. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Berti 2012, s. 192, 142.

60 Bronz Oval Küpe 12.09.2005. I-7 Yüzey 1.9 cm

Oval küpe, kanca kısmı hariç tümdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. 11. -12. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Berti 2012,192, 142.

61 (BYK 6902) Çift Bronz Oval Küpe 2006 U-32 Yüzey 1.9 cm

Oval küpe, kanca kısmı hariç tümdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. 11. -12. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Berti 2012, s. 192, 142.

62 (CNV) Bronz Kancalı Oval Küpe17.06.2009 L-24 Step III +7.10 m 1.4cm

Oval küpe, sol uç kısmında kanca vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. 11. -12. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Berti 2012, s. 192, 142.

63 (DLE) Bronz Kancalı Küpe 07.07.2010 U-33(Mezar 13) Mezar Ek yapısı 1.5 cm

Oval küpe, sağ uç kısmında halka vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. 11. -12. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Berti 2012, s. 192, 142.

64 (CNS 8857) Altın- Bakır Telkari Küpe 2009 3 no.lu Çocuk Mezarı 2.2 cm

Yarım ay biçimlidir. Üzeri altın telkari bezemeli iğne kısmı altın ön ve arka yüzde dörder kenarda üç halka vardır. 11. -12. yüzyıllara tarihlenir. Bkz. Mercangöz 2012, s. 223-232 res.7,8,9.

65 Altın Küpe 2009 7 no.lu Çocuk Mezarı

Küpe şişkin küresel yan yüzlere sahiptir. Sade yan yüzler arasında dar bir ara bölüm birbirlerine bükümlü tel ile kapatılmıştır. Bu tel üstteki açıklığın çevresini dolanmaktadır. Küpenin çevresinde beş adet halka kulp yer alır. Bkz. Mercangöz 2012, s. 223-232 res.10.

66 (DOZ) Bronz Çift Uçlu Tel Sarmalı Küpe 16.07.2010 U-33 (Mezar Ek Yapısı) +16.93 m 2.7 cm

Halka küpe, gövde kısmı sağlamdır, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Uç kısımları Krş.ırlıklı tel ile sarılmış halka oluşmuştur. Küpenin iğnesi buraya oturuyor olmalıdır. 11. -12. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Fede Berti 2012, s. 192, 142.

67 (CNV) Bronz Oval Küpe 2009 Yüzey 2.9 cm

Oval küpe, döküm tekniğinde yapılmıştır.

68 (EPC)Bronz Halka Küpe 03.08.2012 C-2 (Alt Yapı) + 12.85-12.63 m 2.1 cm

Halka küpe, birleşme noktalarından kırılmıştır. İki ayrı telin Krş.ırlıklı sarımı ile yapılmıştır.

69 (EPH) Bronz Halka Küpe 04.08.2012 C-2 (Alt Yapı) + 11.63-11.40 m 2.7 cm

Oval küpe, sol uç kısmında kanca bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

70 (EPH) Bronz Halka Küpe 04.08.2012 C-2 (Alt Yapı) 11.63-11.40 m 2 cm

Oval küpe, birleşme noktalarından kırılmıştır, sol uç kısmında kanca bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

71 (EPH) Bronz Halka Küpe 04.08.2012 C-2 (Alt Yapı) 11.63-11.40 m 2.9 cm

Oval küpe, birleşme noktalarından kırılmıştır, sol uç kısmında kanca bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

72(DSJ) Bronz Küpe 24.07.2010 U-33 (Mezar Ek Yapısı) + 16.58-16.31 m. 2.8 cm

Oval küpe, birleşme noktalarından kırılmıştır, sol uç kısmında kanca bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

73 (EPH) Bronz Halka Küpe 04.08.2012 C-2 (alt yapı) + 11.63-11.40 m 2 cm

Oval küpe, birleşme noktalarından kırılmıştır, sol ucu dışa doğru kıvrılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

74 (6350) Bronz Anahtarlı Yüzük 29.07.2002 B-14 + 3-1.58 m 2.6 x 3.8 cm

Yüzüğün halkası açık uçlu olup birer kuğu başı ile son bulur. Aslında bu başlar anahtarın çıkmasını önlemek için yapılmış yivlerdir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Anahtar üzerinde yatay kazıma çizgiler vardır. Bkz. Çakmakçı-İnanan 2009, s.70. res. 8; Mercangöz 2012, s. 223-232 res.2. Krş. Ferrazolli 2012, s. 289-307, lev.4. 33.

75 (DAG 9288) Gümüş Yüzük Tip V. 28.07.2009 AA-31.1 (Dış Narteks) +18.04-17.61 m 1.8 x 2.2 cm

Yüzüğün, yukarı doğru sivrilen küresel bir üst yüzeyi vardır. Yekpare olarak döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin kaş kısmında zarif kabartma yaprakların farklı yönlerde yerleştirilmiş bezeme yer alır. Yapraklara açılmış yuvarlak deliklerle motiflerle derinlik ve üçüncü boyut kazandırılmıştır. Bkz. Mercangöz 2012, s. 223-232 res.12.

76 Bronz Halka Yüzük Tip I. 19.08.2005 Z-14/Z-15+18.41-17.01m 1.5 cm

Yüzüğün kaş kısmı kırıktır. Eserin daire biçimli halka kısmı vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

77 (BNR 6898) Bronz Halka Yüzük Tip I. 2006 T-30 1.5 cm

Halka yüzüğün birleşme noktası kırıktır. Korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

78 Bronz Halka Yüzük Tip I. 27.07.2006 T-30 + 16.81 m 1.5 cm

Halka yüzüğün birleşme noktası kırıktır. Korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

79 Bronz Halka Yüzük Tip I. 27.07.2006 T-30+16.81 m 1.5 cm

Halka yüzüğün birleşme noktası kırıktır. Korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

80 (DAG) Bronz Halka Yüzük Tip I. 28.07. 2009 AA-31.1 (Dış Narteks) +18.04-17.61 m 1 x 1.5 x 2.2 cm

Halka yüzük, deforme olmuştur. Korozyona uğramıştır. Kaş üzerindeki süsleme silinmiştir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

81 (DKO) Bronz Halka Yüzük Tip II. 05.07.2010. AA-31.1 (Dış Narteks Koridor) +17.63-17.72 m 1 x 1.6 x 1.7 cm

Halka yüzük, deforme olmuştur. Korozyona uğramıştır. Kaş kısmı dikdörtgen formdadır. Birleşme noktasından kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

82 Bronz Halka Yüzük Tip IV. 2010 Yüzey 1 x 1x1.8 cm

Yüzük tüm olarak ele geçmiştir. Halkanın içi korozyona uğramıştır. Eserin daire biçimli halka kısmı ve eş kenar dörtgen kaş kısmı vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Kaş kısmında kazıma yatay çizgilerden oluşan süsleme vardır.

83(DJM) Bronz Halka Yüzük Tip II. 30.06.2010 Z-33 (Narteks) +16.81 1 x 1x1.8 cm

Yüzüğün, daire biçimli halka kısmı ve eş kenar dörtgen kaş kısmı vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin kaş kısmındaki kazıma monogramı zaman içinde kaybolmuştur.

84 (EDM) Bronz Halka Yüzük Tip III. 27.07.2011 P-24 (Tabyalar) + 18.93 m 0.6 x1 cm

Yüzük, halka ve kaş kısmı kırık olarak bulunmuştur. Eser daire biçimli halka ve oval biçimli kaş kısmından oluşmaktadır. Eserin kaş kısmındaki kazıma monogramı zaman içinde kaybolmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

85 (DYB) Bronz Halka Yüzük Tip II. 2011 T-24 (Tabya) + 21,18-20.99 m 0.26x 0.96 x1 cm

Yüzük, halka ve kaş kısmı kırık olarak bulunmuştur. Eserin daire biçimli halka kısmı ve eş kenar dörtgen kaş kısmı vardır. Eserin kaş kısmındaki kazıma monogramı zaman içinde kaybolmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

86 (EOU) Bronz Halka Yüzük Tip II. 2012 C-2/M-9 (Alt Yapı) + 16.00 m 2.1 cm

Yüzük, daire biçimli halka ve oval biçimli kaş kısmından oluşmaktadır. Eserin daire biçimli halka kısmı ve eş kenar dörtgen kaş kısmı vardır. Eserin kaş kısmındaki kazıma monogramı zaman içinde kaybolmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

87 (EUJ) Bronz Halka Yüzük Tip III. 2012 G2 (Kilisenin Kuzey Batısı) +17.72-17.54 m 1.7 cm

Yüzük, daire biçimli halka ve oval biçimli kaş kısmından oluşmaktadır. Eserin daire biçimli halka kısmı ve eş kenar dörtgen kaş kısmı vardır. Eserin kaş kısmındaki kazıma monogramı zaman içinde kaybolmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

88 (MD) Bronz Halka Yüzük Tip III. 2012 F-2 (Kilisenin Kuzey Batısı) +16.61 m 1.7 cm

Yüzük, daire biçimli halka ve oval biçimli kaş kısmından oluşmaktadır. Eserin daire biçimli halka kısmı ve eş kenar dörtgen kaş kısmı vardır. Eserin kaş kısmındaki kazıma monogramı zaman içinde kaybolmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

89 (EOO) Bronz Yüzük Tip VI. 01. 08. 2012 C-2 (Alt Yapı) +16.61 m 0.9 x 1.7 cm

Yüzük daire biçimli halka ve kaş kısmından oluşmaktadır. Kaş kısmına değerli bir taş yerleştirmiş olmalıdır, ama bu taş günümüze ulaşmamıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

90 (EMJ) Bronz Yüzük Tip IV. 20.07.2012 F-2 (Kilisenin Kuzey Batısı) +16.00-15.61 m 2.4 x 0.7 cm

Yüzük daire biçimli halka ve kaş kısmından oluşmaktadır. Kaş kısmına değerli bir taş yerleştirmiş olmalıdır, ama bu taş günümüze ulaşmamıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

91 Bronz Kolye Ucu 10.08.2005 A B-13+17.50-17.16 m 0.8 x 2.4 x 3.3 cm.

“C” formdadır, üst kısmında halkası vardır. Halkanın her iki yanında küçük daireler bulunur. Arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Berti 2012, s. 187-211. s. 205, levha 3 mez. 146, s. 208, levha 6 mez.196.

92 Bronz Kolye Ucu 25.06.2009 M1 (Şapel İçi Mezar) +16.24 m (Bebek Mezarı sağ kol ile kaburga kemikleri arasında). 0.6 x 1.1 x 1.8 x 2.9 cm

Eser olasılıkla dikdörtgen formdadır. 3/2 günümüze ulaşmıştır. Halka kısmı eğilmiştir. Arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Dikdörtgen kuruluştaki eserin ön yüzünde kabartma halinde Meryem figürü yer alır. Meryem büst halinde cepheden gösterilmiştir, başını halesi çevrelemektedir. Üzerine marphorion giyimlidir. Başının iki yanındaki adının kısaltmaları tahrip olmuştur. Döküm tekniği ile elde edilen alçak kabartma tekniği ile yapılmıştır.

93 Altın Kolye Ucu 2012 Mezar yapısı

Piramidal bir zarf ve bu zarfın içine giren Lapus-lazuli taştan oluşur. Piramidal zarfın kenarında yatay yivlerden oluşan kabartma tekniğinde yapılmış süsleme vardır. Krş. Spieser 2003, s. 14-126, 119, fig. 14.9.

94 Bronz Kolye Ucu 13.08.2012 E-2 (Kilisenin Kuzeyi) + 15.49-15.16 m 3.1, x 1.5 cm

Bir biri içine geçmiş iki parçadan oluşmaktadır. Parçalardan biri bütün diğeri kırıktır. Arkaya doğru kıvrılan sapı vardır. Uç kısmı kürek biçimindedir.

95(EVH) Bronz Kolye Ucu 04.09. 2012 E-3/F-3 (Kuzey Nef) + 16.32 m 2.4 x 3cm

Damla formundadır. Bağlantı noktası kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

96 (EJL) Bronz Kolye Ucu 10.07.2012 D-2 (Kilisenin Kuzeydoğusu) + 15.53- 15.31 m 1.6 cm

Kolyenin iç kısmı günümüze ulaşmıştır. İçinde uzun bronz tüp bölümü ucunda halka yer alır.

97 (ESA) Bronz Kolye Ucu 11.08.2012. Dış Narteks+17.63-16.10 m - 1.9 cm

Kolye ucu yayvan küresel formdadır. Uç kısmında kırılmış halkası vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

98 (EDM) Bronz Kolye Ucu 27.07.2011 P-24 (Tabya) + 19.09-18.93m 0.2 x 0.6 x 5.6 cm

Süs objesinin küçük bir kısmına ait bir parçadır. Korunan kısmı oval bir forma sahiptir. Ancak eserin ucuna doğru hafif kavis oluşturmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

99 (DOE) Bronz Zincir 14.07.2010 U-33 (m 28) +16.66-16.54m

Bir kolyeye ait zincir, parçalara ayrılmıştır. Boyuna takılan bölümü 8 formludur. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

100 (DFG) Bronz Bilezik 21.08.2009 Sarnıç Ek Yapı 16.89-16.40-16.11 m 5.6 x0.7 x 5.6 x 0.6cm

Bilezik dairesel formlu, silindir gövdelidir. ortadan ikiye ayrılmıştır. Bileziğin gövdesi burmalıdır, her iki uçta başnoktası yılanbaşıyla sonlanmaktadır. Üzerinde kazıma

teknğinde yapılmış derin daireler vardır. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Berti 2012, s. 193, lev.6 res.274.

101. (ERP) Bronz Bilezik Parçası 10.08.2012c-2, +11.20-11.02 m 4.5 x 1.2 cm

Dikdörtgen bilezik orta kısma doğru genişlemektedir. Eser alt bölümden kırıktır. Üzerinde korozyon vardır dövme tekniğinde yapılmıştır.

102 (DGY) Demir Süs Objesi, 17.08.2010 U-33 (Mezar Ek Yapısı) 0.7 x1.5x 6.8cm

Yoğun tahribe uğramıştır, dikdörtgen formudur. Geniş başlangıç noktası uça doğru daralmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin üzeri iki şerit halinde kabartma yivlerle süslüdür. Yivler tepe noktasına doğru yuvarlatılmıştır. Arka yüzü de iki şerit halinde kabartma yivlerle süslenmiştir.

103 (ECU) Bronz Süs Objesi 20.07.2011- L-23 Step III (Höyük) +5.79 m 0.8 x 4.9cm

Objenin başlangıç bölümü süs objesini metal bir pim aracılığıyla bir objeye bağlamaktadır. Süs objesi, alttan ve üstten yatay şeritlerle sınırlandırılmıştır. Şeritlerin içi yatay çizgilerle süslenmiştir. Süslemenin kompozisyonuna baktığımızda üst üste iki dairesel formda kabartma vardır. Yanında altı yapraklı çiçek motifi bulunur. Çiçeğin yanında üst üste kabartı motifi tekrar görülür. Bu motifi aynı şekilde düzenlenmiş çiçek motifi vardır. Olasılıkla üst üste dairesel kabartma motifi kendini yenilemekte, ancak bu bölüm günümüze ulaşmamıştır. Çiçek ve dairesel süslemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Dairesel süslemeler sonradan levhaya eklenmiştir. Eserin arka yüzünden bu eklemeler algılanır. Üzeri gümüş yaldızla boyanmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

104 (EDM) Bronz Süs Objesi 27.07.2011 P-24 (Tabya) +19.09-18.93m 0.2 x 0.6 x 5.6 cm

Süs objesinin küçük bir kısmına ait bir parçadır. Korunan kısmı oval bir forma sahiptir. Ancak eserin ucuna doğru hafif kavis oluşturmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Süs objesinin üzeri, balık sırtı motifi ile süslenmiştir.

105. Demir Süs Objesi 2001 Doğu girişi No-1 Yüzey 2,4 x 3,6 x 2,9 x 5,3 x 8 cm

Eser oval formlu ortasında değerli kare taşın konulması için kare boşluk alanı var. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

II.2.A.2.b DÜĞMELER

Düğmeyi, giyeceklerin, bazı yerlerini ilikleyici ve ya süs olarak dikilen metal gibi maddelerden yapılmış küçük tutturma aracı olarak tanımlayabiliriz. Düğmeler, yüzyıllardır bilinmekte, ancak Erken ve Orta Bizans döneminde giyilen elbiselerde fazla ihtiyaç duyulmamıştır. 10. yüzyıla tarihlenen düğmeler küresel formdadır. Orta Bizans döneminde kullanılan broşların yerini Geç Bizans döneminde düğmeler almıştır. (Antonaras 2012, s. 121). Özellikle 12. yüzyılda kaftanların¹⁴ yaygınlaşması ile birlikte düğmelerin kullanılması sıklaşmıştır (Parani 2008, s. 412) .

Geç Bizans döneminde kullanılan düğmelerin geneli küresel veya oval formdadır, düğmelerin üst kısmına eklenmiş yüzük kısmı vardır. Ayrıca yassı ve dairesel kemik düğmeler de bulunmaktadır (Antonaras 2012, s. 124).

İstanbul ve Anadolu’da yapılan kazılarda düğmeler bulunmuştur. Örneğin Iassos Agorasındaki nekropol kazılarında düğmeler ele geçmiştir. Düğmeler, bronzdan küresel biçimde üretilmiş olup değişik ölçülere sahiptir. Düğmelerin üst bölümlerinde halkaları vardır. Bunlar, 38, 43, 72 ve 138 nolu mezarlarda bulunmuştur. Bu mezarlarda küpe, bilezik gibi diğer buluntulardan yola çıkarak kadınlara ait olduğu anlaşılır. Fede Berti, düğmelerin göğüs hizasında tutturulmuş bir elbiseye veya bir gömleğe ait olabileceğini ancak mezarlarda kumaş veya elbiseye rastlanmadığından bunun kanıtı olmayacağını belirtir (2012, s. 190). Avrupa’daki Orta Çağ kentlerinde bu elbiselere paralel giysiler ve düğmeler 13. -16. yüzyıla tarihlenir. Örneğin, İtalya Eski Piave mezar kazılarında bulunan düğmeler 16. yüzyıla aittir (Ciampoltrini 1984, s. 11297-307. Fig. 9-10). Avrupa’da 14. yüzyılda erkek modasının değişimi ile kıyafetlerin düğme ile

¹⁴ Kabbadion olarak adlandırılan Doğu kökenli bir kaftan türü özellikle Geç Bizans döneminde saray görevlileri ve soyluların giydiği tam boy uzunluğunda ve uzun dar kollara sahip belde bir kemer ile görülen kaftan ile ödeştilir, (Sevçenko 1991, II: 1088.)

tutturulması yaygınlaşmıştır (Dada 2005, s. 361-382. Fig. 15,18). Kitros düğme buluntuları 10.-13. yüzyıllara tarihlenir (Angelkou-Cheimopolou 2006, s. 381-390).

Geç Bizans dönemine tarihlenen kimi görsel örneklerde günlük yaşamda kişilerin giysi aksesuarı olarak düğmeleri kullandıkları anlaşılmaktadır.

Bu örneklerden biri 14. yüzyıla tarihlenen minyatürlü el yazmasında (Oxford Lincone Colleqe Ms gr35 6r 1327-1342) Protosebastos Konstantinos Palaiologos ve Eşi tasvir edilmiştir. Burada Konstantinos'un giydiği kabbadion boyundan etek ucuna kadar uzanmakta ve birbirlerine düğmelerle iliklenmiştir (Resim 13).

Diğer bir örnek ise, Sırbistan'da Decani Manastırı Kilisesinde yer alan duvar resminde, Aziz Georgios'un hayatını anlatan sahnelerden birinde bir atın üzerinde Aziz Georgios ve bir evin kapısının önünde genç bir kadın betimlenmiştir. Genç kadının giydiği kıyafete (kabbadion) bakıldığında önden beyaz küresel formlu düğmelerin yukarıdan aşağıya doğru sıralandığı görülür (Resim 14).

Resim 13 Protosebastos Konstantine Palaiologos (Oxford Lincone Colleqe Ms gr35 6r 1327-1342)(Verti, 2006, s. 82, res 47.)

Resim 14 Sırbistan Decani Manastırı Kilisesi Duvar Resmi (14. Yüzyıl)

www.eikonogatos.com

106 Bronz Pandantif/Düğme 31.07.2004- H-7+14.29 m - Bronz - 0.4x 1.8 x 2.2 cm

Küresel, üst kısmında halkası bulunmaktadır. Alt kürenin üstünde düzensiz yatay çizgiler vardır. Kürenin altında yatay ve dikey açıklık vardır. İçinde sallandıkça ses veren küçük bir topçuk vardır. İki ayrı parça halinde dökülüp birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

107 Gümüş Pandantif/Düğme 2010 Yüzey 2 cm

Pendantif/ düğmenin tek küresi ele geçmiştir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

**108 (DNE) Bronz Pandantif/Düğme 10.07.2010 Z-32 (İç Narteksin Kuzey Bölümü)
+17.49- 17.35 m 2 cm**

Küre biçimli, birleşme noktası dışa doğru taşkınlık yapmaktadır. Eser deforme olmuştur. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir.

109 (EJL) Bronz Pandantif/Düğme 10.07.2012 D-2 (Kilisenin Kuzeydoğusu) + 15.53 - 15.31 m 1.6 cm

Küre biçimli, birleşme noktası dışa doğru taşkınlık yapmaktadır. Eser deforme olmuştur. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir.

110 (DEM) Bronz Pandantif/Düğme 15.08.2009 Sarnıç Ek Yapı + 17.76 m 1.3 cm

İki ayrı parça olarak ele geçmiştir. Küresel formdadır. İlk parçanın üst kısmında halkası vardır. Diğer parçanın alt yüzünde iki adet “T” motifi bulunmaktadır. İki ayrı parça halinde dökülüp birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

111 (EVH) Bronz Pandantif/Düğme 04.09. 2012 E-3/F-3 (Kuzey Nef) +16.32 m 0.7 x 1.9 cm

İki ayrı parça olarak ele geçmiştir. Küresel formdadır. İlk parçanın üst kısmında halkası vardır.

112 (ELG) Bronz Pandantif/Düğme 04.09. 2012 C-2 (Alt Yapı) +13.24 - 12.90m 0.7 x 1.9 cm

İki ayrı parça olarak ele geçmiştir. Küresel formdadır. İlk parçanın üst kısmında halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, 2119-2120; Antonaras 2012, 124 fig.12.

113 Bronz Düğme 2002 N-4-3 Yüzey 0. 5 x 1. 5 cm

Küre biçimli, tepesinde ince telden yapılmış halkası vardır. Üst bölümde delik vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antoras 2012,s. 124 fig.12.

114 a-b Bronz Düğme 11.08.2005 3 Nolu Mekan + 14.96 m 1 nolu birey 0. 5 x 1. 5 cm

Yassı küre biçimlidir. Üst bölümünde düğmenin kumaşa dikilmesini sağlayan halkası kalın ve kırıktır. Halka düğme ile bir bütün olarak dökülmüştür. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antoras 2012, s. 124 fig.12.

115 Bronz Düğme 11.08. 29.07.2005 Z-16 (Kuzey-Batı Köşe Mekan) + 17.90-17.66 m 0.8 x 0.9 cm

Yassı küre biçimlidir. Üst bölümünde düğmenin kumaşa dikilmesini sağlayan halkası kalın ve kırıktır. Düğmenin üst kısmı döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

116(CRY) Bronz Düğme 04.07.2009 Y-30 (Sarnıç) +17.43 m 0.4 x 1 x 1.3 cm

Yassı küre biçimlidir. Üst bölümünde düğmenin kumaşa dikilmesini sağlayan halkası kalındır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Halka düğme ile bir bütün olarak dökülmüştür. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antoras 2012, s. 124 fig.12.

117 a-d Dört Adet Bronz Düğme 31.07.2009 V-32 (Şapel Kuzey Ek Mekanı) (Mezar 14) a-0.4 x 0.9 cm 1.2 cm b-0.3 x 1 cm 1.2 cm c-0.3 x 1 cm 1.2 cm d- 0.3x 1 x 1cm

Dört adet düğme ikisi (117a-b) bütün yassı küre formudur. Üst bölümünde düğmelerin kumaşa dikilmesini sağlayan halkası kalındır. Halka düğme ile bir bütün olarak dökülmüştür. Diğer ikisinin (117 c- d) tepe kısmı günümüze ulaşmıştır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

18 Bronz Düğme 03.08.2009 AA+30 (Dış Narteks) +18.50 m 0.3 x1 x 1.2 cm.

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

119 (DCE) 22 Adet Bronz Düğme 03.08.2009 M-17+15.74 m 0.6 x1x 1.5 cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

120 (CTY) Bronz Düğme 13.07.2009 - Z Y-31(Narteks) +17.1 Zemin Kodu 0.4 x 1.1 cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

121 (DCC) Bronz Düğme 03.08.2009 Z-31.1 (Dış Narteks) 2 nolu mekan. +17.03 m 0.6 x 1.2 cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras s 2012, s. 124 fig.12.

122 (DPS) Üç Adet Bronz Düğme 17.07.2010 U-33 (Mezar Ek Yapısı M-36) +16.88 m 0.8 x1 cm - 0.6 x 0.9 cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

123 (DOY) Bronz Düğme 16.07.2010 AA-31/Z-31 Dış Narteks 0.4 x 0.8 x 1cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

124 (DMU) İki Adet Bronz Düğme 09.07.2010U-33 (Mezar Ek Yapısı Kuzey Batı) +17.03 m 0.4 x 0.6 x 0.9 cm 0.4x 0.8x1cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s.124 fig.12.

125 (EEI) Bronz Düğme 29.07.2011 T-34 (Güney Yan Nef) +16.75 - 16.59 m 0.9 x 1cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

126 (EMN) Bronz Düğme 03.07.2012 E/4 (Güney Nef) + 16.01m 1.1 cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

127 (EJL) İki adet Bronz Düğme 1.08.2012 C-2 (Alt Yapı) +11.40-10.77 m 0.4x 0.9 x 1.1 cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

128 (EOG) Bronz Düğme 13.10.2012 Dış Narteks+16.43-16.10 m 0.4 x 0.7 x 1.1cm

Küre biçimlidir. Tepesinde kalın halkası vardır. Döküm tekniğinde iki ayrı parça halinde dökülmüş sonra birleştirilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2119-2120; Antonaras 2012, s. 124 fig.12.

129 (CHM) Kemik Düğme 14.08.2007 S-23 (Sur Dibi M-7) + 15.38 m 0.6 x 1.2 cm

Küre biçimlidir. Küresel formda üst kısımda kumaşa dikilmesini sağlayan bir halkası bulunmaktadır. Üzerinde üç adet kazıma olarak yapılmış iç içe dairelerden oluşan geometrik bezeme vardır.

130 (DZG) Bronz Düğme 08.07.2011 L-23 Step II (Höyük) + 6.02 m 0,4 x 0.4 x 2.1 cm

Dairesel formdadır. Orta kısmında dairesele açıklık vardır. Arka kısmında delikli çıkıntı bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir.

131 (BMC) Kemik Düğme 06.08.2005 L-7+18.61-+1833 m 0.6 x 1x 2.8 cm

İki ucun silindir şeklinde oyulmasıyla ve bu iki uç kısmın ortada daha ince bir kısımla birbirine bağlanmasıyla oluşturulmuştur. Krş. Davidson 1952, s. 2589.

132 (ENS) Kemik Düğme 2012 C-2 (Alt Yapı)+12.03 m +11.90 m 2.8 cm

Dairesel formdadır. Orta kısmında delik vardır. Matkapla kemikten oyulmuştur.

133 (EOF) Kemik Düğme 2012 D-1 (Kilisenin Kuzeydoğusu) + 14.11m 13.25 m 1.8 cm

Dairesel formdadır. Orta kısmında delik vardır. Matkapla kemikten oyulmuştur.

II.2.A.2.c KEMER TOKALARI

Kemer, beli saran elbiseyi tutan kuşağa denilmektedir. Erken Roma döneminde kemer askeri kıyafetlerin bir parçası olmuştur. Diokletianus (235-284) ve I. Konstantinos'un (306-337) reformlarından sonra tüm resmi kuruluşlarda çalışanların giysilerin bölümünü olmuştur. Ancak imparatoriçe bu uygulananın dışında tutulmuştur.

Çünkü İmparatoriçe gerçek devlet memuru olarak görülmemiştir. Kemer kullanımı halk arasında yaygınlaşınca, 382 yılında devlet kullanımını kısıtlama yoluna gitmiştir. Keşişler ve rahipler, kemer takma modasını saflık, ölçülülük ve mertliğin simgesi olarak devam ettirmiştir (Kazdhan 1991, s. 280).

Bizans döneminde bronz kemer tokaları, deri veya kumaştan yapılan kemerleri tuturmak için kullanılmıştır. Bizanslıların kullandığı lüks objeler arasında erguvan rengi ve altın yaldızlı kemerler yer alır. İmparator VII. Konstantinos Törenler adlı eserinde “Zostriai” adlı erguvan ve yarı erguvan kemerin 8-16 miliaresion arasında değiştiğini söylemektedir (de cer. 470-10-12) (Kazdhan 1991, s. 280).

Memuriyet nişanları, kemerlerin renkleri ile değişmektedir. Bazı kemerlerin üzerinde değerli taşlar bulunmaktadır.

Ruhban sınıfının ileri gelenlerinin, stikharion ve epitachelionlarındaki epigonationu (mendil) kemere tutturulmaktadır (Parani 2008, s. 413).

6.-7. yüzyıla tarihlenen örneklerin geneli bronzdur. Altın, gümüş, kurşun veya demirden örnekler de vardır. Kırırda bulunan dökme kalp, bize yerel atölyelerin, kemer parçalarını ürettiğinin göstergesidir (Ajababin 1982, s. 190-198; Ricci, 2012, s.5).

Bizans döneminde kemer tokalarının çeşitli formları vardır. Menteşeli kemer tokalarında dil hareketlidir. Kemerin iki ucunu birleştirmek için kemer tokası kullanılmıştır. Sabit kemer tokaları 8.-10. yüzyıllar arasına tarihlenir. Üzerleri daha çok hayvansal motiflerle süslenmişlerdir. Kemer tokaların kalp, üçgen, eşkenar dörtgen şekilleri bulunmakta üzerleri çeşitli sahnelerle süslenmiştir.

134 Bronz Toka 2012 Yüzey 0.6 x 3 x 3.9 cm

Dikdörtgen formdadır baş kısmı yuvarlatılmıştır. Uç kısmında kemere monte edilmesi için çıkıntı vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde kazıma tekniğinde yapılmış dairesel motifler vardır. Erken Bizans Dönemi 6-8. yüzyıla tarihlenmektedir. Krş. Bakirtzi 2002, s. 390-391.

135 (DLE) Bronz Toka 23.08.2003- K-25 +16.77 m 1.9 x 2.8 x 3.1 x 0.4 cm

Eser bütün olarak ele geçmiştir, kemer ile bağlantısı dikdörtgen ve uçlarda çıkıntıları vardır, toka çerçevesi eliptik yarım daire formundadır. Orta bölümde hareketli iğnesi vardır. Arkası düzdür. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson, 1952, s. 272 levh. 114 2202, 2203, 2204; Paisidou. 2002, s. 395 kat. no. 487; Asuman Denker 2011 s. 46, kat no: 53.

136 (DCE) Bronz Oval Toka 03.08.2009 AA-30 (Dış Narteks)+ 18.50 m 0.7 x 2.4 x 3.5 x 0.3 cm

Oval üst kısmında Krş.ılıklı iki delik çıkıntısı mevcuttur, ancak bu delikler kapalıdır. Bu delikler tokayı metal bir pim aracılığıyla kemere bağlamaktadır. Eserin arkası düzdür. Kemer tokası çerçevesi ile birlikte bir adet metal düğmede aynı açma ve seviyede bulunmuştur.

137 (EHB) Bronz Oval Toka 10.08.2011 T-34 (Güney Yan Nef) + 16.49-16.37 m 1 x 2.1 x 2.9 cm

Oval, üst kısmında Krş.ılıklı iki delik çıkıntısı mevcuttur, ancak bu delikler kapalıdır. Bu delikler tokayı metal bir pim aracılığıyla kemere bağlamaktadır. Söz konusu pim ele geçmemiştir. Dilin oturduğu yiv içe doğru boşluk oluşturmaktadır. Eserin arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde dairesel süsleme görülür. Kabartma ve kazıma tekniği uygulanmıştır. Kemer tokasının çerçevesi bulunmuş, ancak iğnesi ele geçmemiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir.

138 (CNV) Bronz Oval Toka 05.08.2005 A-15 (Ek Duvar) + 17.41-16.60 m 0.5 x 1.4 x 1.5 x 3.1cm

Oval toka, döküm tekniğinde yapılmıştır.

139 Bronz Toka 05.08.2011 Yüzey 0.5 x 0.9 x 1.7 x 2.1 cm

Kemer tokasının çerçevesi bulunmuş, ancak iğnesi ele geçmemiştir. Eser, oval formulu, üst kısmının ekseninde kemer dilinin oturduğu yivli bölüm vardır. Alt bölüm çıkıntı

yaparak dışa taşkındır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2233.

140 Bronz Toka Parçası 03.08.2005- A-17 (Cüruf İçinden) 0.5 x 4.1 cm

Tokanın, 4/2 günümüze ulaşmıştır. Üzeri korozyon kaplıdır, oval formulu, kırık kemer çerçevesidir. Alt bölümde ortada çıkıntı bulunmaktadır. Burası olasılıkla kemer dilinin oturduğu bölümdür. Arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

141 Bronz Tokası Parçası 09.08.2005 H-8+13.42 m 10.9 x 2.3 x 5.1 cm

Tokanın 4/2 günümüze ulaşmıştır. Üzeri korozyon kaplıdır. Eser, oval formulu, kırık kemer çerçevesidir. Alt bölümde ortada çıkıntı bulunmaktadır. Burası olasılıkla kemer dilinin oturduğu bölümdür. Arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. **503. 142.**

142 Bronz Tokası 2012 Yüzey 2.2 x 3.1 cm

Üçgen toka, kemer ile bağlantısı iki delikli bölüm ile sağlanmaktadır. Toka halkası ve halkanın ucunda bitiş topuzu vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Erken Bizans dönemine 7. yüzyıla tarihlenir.

143 Bronz Toka 2012 Yüzey 2 x 3.1 cm.

Kemer ile bağlantısı oval formuludur. Kemer dili mevcuttur. Uç kısmı Latin haçı ile sonlanmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır Erken Bizans Dönemine 7. yüzyıla tarihlenir.

144 (CNV) Bronz Toka 02.08.2002 Sur üzeri D-5 1.2 x 1.5 x 3.5 cm

Kemer ile bağlantısı dikdörtgen formulu, toka halkası ve halkanın ucundaki bitiş topuzunda delik bulunmaktadır. Eserin toka halkasında eksende dışa taşkındır. Erken Bizans Dönemine 7. yüzyıla tarihlenir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Davidson 1952, 272 levh. 114 2197-2201.

145 (EFI) Bronz Toka 02.08.2011- U-35/T35 (Orta Nef) +17.28-17.04 m 1x 1.3 x 2.9 cm

Kemer tokası çerçevesi, kemer ile bağlantısı dikdörtgen formlu, toka halkası ve halkanın ucundaki bitiş topuzunda delik bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin toka halkasında eksende dışa taşkındır. Bitiş topuzu palmet motifi olarak düzenlenmiştir. Erken Bizans Dönemine 7. yüzyıla tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 272 lev. 114 2197-2201.

146 (EDH) Bronz Toka 19.07.2012 C-2 (Alt Yapı) + 12.70-12.52 m 1x 1.3 x 2.9 x1 cm

Kemer tokası çerçevesi, kemer ile bağlantısı dikdörtgen formlu, toka halkası ve halkanın ucundaki bitiş topuzunda delik bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin toka halkasında eksende dışa taşkındır. Bitiş topuzu palmet motifi olarak düzenlenmiştir. Erken Bizans Dönemine 7. yüzyıla tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 272 levh. 114 2197-2201.

147 Bronz Tokas (Kitap Cildinde Kullanılıyor Olabilir ?) 2012 Yüzey 0.8 x 0.7 x 1.9 x 0.9 cm

Kemer tokası çerçevesi, kemer ile bağlantısı dikdörtgen formlu, toka halkası ve halkanın ucundaki bitiş topuzunda delik bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin toka halkasında eksende dışa taşkındır. Bitiş topuzu palmet motifi olarak düzenlenmiştir. Erken Bizans Dönemine 7. yüzyıla tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 272 levh. 114 2197-2201.

148 a Bronz Tokası 2002 N4-3 0.2 x 0.4x 1.7 x 2.5 cm

Tokanın kemere monte dildiği bölüm dikdörtgendendir. Çerçevesi üçgen formdadır. Eserin arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Erken Bizans Dönemine 7. yüzyıla tarihlenir. Krş. Pirson 2012, s. 173-186.182,183, abb.17.

148 b Bronz Tokası 10.08.2005 A-13/B-13+17.59-17.16 m 3.4 x 0.6 x 1 x 2.9 cm

Kemer bağlantısı dikdörtgen biçimindedir. Orta bölümünde kemer dilinin oturduğu yiv vardır. Tokanın kemere monte edildiği bölümü “M” formundadır. Buranın ortası üç kısma ayrılmış, Krş.ıllıklı oval ve alta dairesel açıklık açıklıktan oluşur. Alta ve üste iki adet çivi bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1989, s. 297, res. 354 b

149. Bronz Toka 16.07.2004 C16-D-16 Yüzey 5.1 x 6.1 cm

Kemer tokası korozyona uğramıştır. Uç kısmından kırılmıştır. Eserin üst kısmında halka bulunur. Halkanın iki yanında sağdan ve soldan birer kol uzanır. Sağdaki kol başlangıç noktasından kırılmıştır. Soldaki kolun ekseninde dışa taşkın küre vardır. Halkanın altında iki oval açıklık, açıklığın altından aşağıya doğru uzanan bir bölümü vardır. Arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıllara tarihlenir.

150 (BRJ 6894) Bronz Toka 2006 S-30 + 4.9 m

Bütün olarak bulunmuştur, kemerin ortada ana kolu dikdörtgen bir çerçeve ile sonlanır. Ana kol iki yanda aşağı doğru inmektedir. Kolların uç kısımlarında delik vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

151 (CKB 8854) Bronz Toka 2008 Z-30+19.93 m 3.9 x 4.1 cm

İki bölümlüdür, bölümler, eş merkezli iki küçük daire yatay bölümden oluşur. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 10. yüzyıla tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2218.

152 (CRJ) Fildişi Toka 2006 Sur Dışı 3 -4 Nolu Burç Duvarı 3.3 x 5.2 cm

Dikdörtgen tokenın yüzlerdeki üç delik muhtemelen bir metal ile kemerin perçinlendiğini gösterir. Tokenın kemere tutturulan yüzleri yekpare olarak oyulmuştur. Üst yüzeyinde üç adet yatay yiv kazıma tekniğinde yapılmıştır. Bkz. Mercangöz 2012, s. 223-232 res.6.

153 Bronz Oval Toka 01.08.2005 H-7+12.53 m 0.2 x 1.9 x 2.2 x 2.2 cm

Oval, ekseninde dil bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson, 1952, lev. 115 res.229.

154 (EIO) Bronz Oval Toka 2012 Yüzey 5 cm

Oval, ekseninde dil bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson, 1952, lev. 115 res.229.

155 Bronz Toka 2001- Kale içi Yüzey 1.8 x 2.3 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2233.

156 Bronz Toka 19.08.2004 C-16-I 1.3 x 1.8 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2233.

157 Bronz Toka 23.08.2003 K-5+16.77 m 1.9 x 2.6 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

158 (CGC) Bronz Toka 08.08.2007 R-30+16.96-16.95 m 3.5 x 4 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

159 (CYM) Bronz Toka 21.07.2009 AA-31.1 (Dış Narteksin Batısı) +18.05-17.72 m 1.8 x 2.2 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

160 (CYM) Bronz Toka 21.07.2009 AA-31.1 (Dış Narteksin Batısı) + 18.05-17.72 m 1.8 x 2.2 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

161 (EGG) Bronz Toka 06.08.2011V-Y-35 (Kuzey Yan Nef) +15.65-15.40 m 2.5 x 3.2 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

162 (EUF) Demir Toka 30.08.012 G-2 (Kilisenin Kuzeybatısı) + 18.12-17.72 m 4.5 x 6.6 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

163 (EMM) Bronz Tokası 19.07.2012 E-2 (Kilisenin Kuzeyi) + 15.71-15.53 m 2.2 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

164 Bronz Yuvarlak Halka 03.08.2004. Pithos Kazısı 0.5 x 2.7 cm

Oval çerçeve, iğnesi yoktur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

165 (CRJ) Demir Dikdörtgen Toka 27.07.2007 Y-31 (Narteks) Kesit alımı 2.4 x 3.1 cm

Dikdörtgen, ortada bir şerit ile dikdörtgen iki bölüme ayrılmış iki adet dilden sadece sağdaki günümüze ulaşmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıllara tarihlenir.

166 Bronz Dikdörtgen Kemer Tokası 2009 Yüzey 1.6 x 2.4 cm

Dikdörtgen çerçeve, alt bölümde iğnenin oturduğu yivli bölüm vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

167 (EHB) Demir Dikdörtgen Toka 26.07.2011 Y-24 (Tabyalar) + 22.10-21.89 m 2.5 x 3.1 cm

Dikdörtgen çerçeve, döküm tekniğinde yapılmıştır.

168 (BYK) Demir Dikdörtgen Toka 23.07.2001 Güneybatı Alan 2.5 x 3.3 cm

Dikdörtgen çerçeve, döküm tekniğinde yapılmıştır.

169 Bronz Dikdörtgen Toka 2012 Yüzey 2 x 2.8 cm

Dikdörtgen çerçeve, üst iki köşesi kemer dilinin oturduğu bölüm üçgen biçiminde dışa taşkındır. İç kısmı dikdörtgen bölüme ayrılmıştır. Arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Erken Bizans Dönemine tarihlenir.

170 (CYM) Bronz Dikdörtgen Toka 21.07.2009 AA-31.1 (Dış Narteksin Batısı) + 18.05-17.72 m - 1 x 1.4 x 1.5 x 1.7 x 5cm kal: 0.5 cm İğne Uz: 2.4 cm

Dikdörtgen toka, baş kısmında dikdörtgen bir açıklık bulunmaktadır. Bu açıklığın içinde halka kıvrımı ile kemer tokasına bağlı dil görülür. Dil sabittir. Kemer tokasının uç kısmı kare formlu ve kenarlardan dışa taşkındır, ortasında delik vardır. Arka yüzeyi düzdür.

171 (EFY) Bronz Halka Toka 04.08.2011 U-34 (Kilise)+ 16.45-16.31 m 3.3 İğne Uz: 3cm

Halka tokenin, ince uzun iğnesi hareketlidir. Eserin arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

172. (CYM) Bronz Halka Toka 21.07.2009 AA-31.1 (Dış Narteksin Batısı) 18.05-17.72 m 2.2 cm

Halka toka, eserin arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

173. Bronz Halka Toka 25.07.2005 Z-15+ 17.96-17.65 m 0.2 x 1.3 x 1.5 cm

Halka tokenin, ince uzun iğnesi hareketlidir. Eserin arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

174 Bronz Halka Toka 08.08.2008 Mezar (Duvar Üstü) + m. 16.28 m 0.1 x 1.2 x 1.3 cm

Halka tokenin, ince uzun iğnesi hareketlidir. Eserin arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

175 Bronz Halka Toka 08.07.2009 V-Y/ 31(Şapel İçi) + 19.36-18.22 m 0.6 x1.2x1.3 cm

Halka tokenın, ince uzun iğnesi hareketlidir. Eserin arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

176 (DNR) Bronz Halka Toka 13.07.2010- U-33 (M-6 Devamı) Mezar ek yapısı+ 17.32-16.54 m 0.6 x 3.2 x 3.3 cm

Halka tokenın, iğnesi kırılmıştır. Eserin arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

177 (EMV) Bronz Halka Toka 19.07.2012 C-2 (Alt Yapı) + 12.33-12.26 m 1 x 1.4 x 2.3 cm

Halkanın ucunda dikdörtgen kuruluştaki alanlar vardır. Buranın ortasında delik yer alır, diğer delik kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

178 (EMG) Demir Toka 19.07.2012 E-2 (Kilisenin Kuzeyi) +15.71-15.53 1 x1.5 x 3.7 cm

Halkanın ucunda dikdörtgen kuruluştaki alanlar vardır. Buranın ortasında delik yer alır, diğer delik kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

179 (EDH) Bronz Toka 26.07.2011 P-24 (Tabyalar) + 19.18-19.09 m 1.1 x 2.1 cm

Oval çerçevenin 4/3 ücü bulunmuştur. Dilin oturduğu yiv içe doğru boşluk oluşturmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-13. yüzyıllara tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 2229.

180 Bronz Tokası Dili 2004 M-2 (Cürüf İçinden) 3.7 cm

Kemer çerçevesine bağlı ortada rahat hareket edebilen dil parçasıdır. Eser yay biçimindedir, arka yüzde kemerin bele oturmasını sağlayan çıkıntı bölümü vardır. Kemer tokası dili uç kısmı üçgen şeklinde sonlanmaktadır. Arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

181 (DYK) Bronz Toka Dili 06.07.2011 Sarnıcın Güney Doğu Mekanı + 18.43-18.26 m 4.5 cm

Kemer çerçevesine bağlı ortada rahat hareket edebilen dil parçasıdır. Eser ince uzun dikdörtgen formdadır. Dilin kemer tokasına bağlanma yeri halka biçiminde kıvrılmıştır. Arka yüzü düzdür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

182 Bronz Toka Dili 2012Yüzey 0.3 x 2.9 cm.

Eser dikdörtgen kesitlidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

II.2.A.2.d İĞNELER

Fibulalar, çengelli iğnelerin öncüsüdür, Süslü formlara sahip olup, sarınarak kullanılan bol giysileri, özellikle de pelerin ve örtüleri tutarak rahat kullanılmasını sağlamış aynı zamanda süslenmek için bir araç olmuşlardır (Köroğlu 2004, s. 2).

Süs iğneleri, hem elbiseleri tutturulmasında hem de saçların toplamada kullanılmıştır. İğneler çeşitli malzemelerden bronz, bakır, demir ve kemikten yapılmıştır. Giyim aksesuarında bronz iğneler, saçların toplanmasında da kemik malzemeler tercih edilmiştir.

183 (BYZ) Telkari ve Mineli (?) Gümüş Fibula 2006 Mezar Yapısı 3. 4 x 5cm

Bir yanında yekpare kulpu bulunan yuvarlak parçayla, bunun arka ortasındaki yanlara doğru hafif açılan enine dörtgen delikten geçirilip ön yüzdeki yuvaya oturan, bir ucu kabaralı diğer ucu yuvarlak kulplu dilden oluşmaktadır. Bir tür kilit sistemine sahip tokada, dilin kabaralı ucu tokenin deliğine dik olarak sokulup, sonra döndürülerek yatay pozisyona getirildikten sonra kabara ortadaki yuvaya oturmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Her iki parçanın ön yüzü bezenmiş olduğu halde arka yüzleri sussüzdür. Telkari (fligree) tekniğinde bezenmiş tokenin ön yüzünde, biri en dışta ve diğeri ortadaki kabara yuvasının çevresinde, çift sıra tellerle oluşturulmuş iç içe iki çember ve bunun içine yerleştirilmiş bir haç dikkati çeker. Haçın kollarında sekize benzer basit birer düğüm motifi ile kolları arasında mineleri korunamamış cloissone tekniğindeki geometrik motiflere ait hatlar (cloison) görülür. Tokenin dilinin kabarası da bu motifleri hatırlatacak şekilde çizilerek bezenmiştir. Ayrıca yuvarlak profilli kulplarda,

tokadaki üç, dildekinde iki granül (minik yumru) bulunur. Bkz. Z.Mercangöz 2007, s. 79.

184 Pirinç Fibula Parçası 26.07. 2002 U-4 2.6 x 3.1 cm

“U” formludur. İğnenin kumaşa bağlandığı bölümü dışa taşkındır. İçte her iki uçta iğnenin geçtiği delik bulunmaktadır. Delikler kapanmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin yan bölümlerinde beş adet yatay çizgi yer almaktadır. Kazıma tekniğinde süslenmiştir.

185 Bronz Süs İğnesi 26.07.2002 Yüzey 3.9 x 6.5 cm

Silindir başlıdır, yukarıdan aşağıya doğru uzanmaktadır. Alt bölümden kırılmıştır. İki parça olarak bulunmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

186 (EEI) Bronz Süs İğnesi 29.07.2011T-34 (Güney Yan Nef) +16.75-16.59 m 1.3 x 1.4 x 2.6 cm

Küresel başlıdır, yukarıdan aşağıya doğru uzanmaktadır. Üst ve orta bölümden kırılmıştır. Üç parça olarak bulunmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır. imparator I. Manuel Komnenos’a (1143-1180) ait bir sikke ile birlikte bulunmuştur.

187 (EDJ) Bronz Süs İğnesi 26.07.2011 L-23 STEP II+5.65 m 0.8 x 6.2 cm

Eser, silindirik gövdelidir. Yukarıdan aşağıya doğru kıvrılmaktadır.

188 (EOG) Bronz Süs İğnesi (?) 13.10.2012 Dış narteks+16.43-16.10 m 0.5 x 4.1cm

İğne, silindirik gövdelidir. Yukarıdan aşağıya uzanmakta uç kısmı içe doğru kıvrılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

189 (ESE) Bronz Süs İğnesi (?) 13.08.2012 E-2 (Kilisenin Kuzeyi) +15.49-15.16 m 7.8 x 8.3 cm

Kırık iki parçadan oluşmaktadır. Eser silindirik formdadır. Yukarıdan aşağıya uzanmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans 11.-13. yüzyıl

190 (ARY) Kemik İğne Başı 28.07.2004 I-6 +14.35 m 2.6 x 3.1 cm

Bir iğnenin başı olabilecek, içi dolu, alt kısmında kırığı bulunan obje.

191. (EKK) Kemik İğne Başı 10.07.2012 E-2 (Orta Mekan) +15.98-15.71 m 2.6 x 3.1 cm

Bir iğnenin başı olabilecek, içi dolu, alt kısmında kırığı bulunan obje.

II.2.A.3 MUTFAK GEREÇLERİ

Kaşık Grekçe (6≡Π84ϚΔ∇) adlandırılır. Bizans döneminde gümüş, bronz ve kemikten kaşıklar yapılmıştır. Kaşıklar hem günlük yaşamda hem de liturjik törenlerde kullanılmıştır. Kilisede şarabın içinde ısıtılan kutsal ekmek parçalarını ayine katılanlara vermek için kullanılıyordu. Bizans döneminde iki tipte kaşık bulunmaktadır. Bunlardan “kochliarion” yuvarlak kaşık kısmı ve sivri bir saptan oluşurken diğeri “ligula” ise oval kaşık kısmı ve bir disk ile bağlanan ucu boğumlu saptan oluşur. (Mango 1991, s. 1939; Acara 1997, s. 51).

Bıçakları bir kenarı kesici alet olarak tanımlayabiliriz. Bıçakların, evlerde kullanılmasının yanı sıra tıp aleti, tarım aleti hatta silah olarak çeşitli kullanım alanları bulunur. Bıçakların çoğu korozyona uğradığı için işlevlerini tespit etmek zordur. Eski Yunan ve Roma döneminde bıçaklar genellikle çelikten sapları da bronzdan yapıldı (Uzel 2000, s. 79). Bıçak kısmı okside olarak çürüdüğünden şekilleri hakkında bilgi edinmemiz zordur. Bizans döneminde daha çok demirden üretilmiş bıçaklar vardır.

Bıçakları kavramak ve tutmak için saplar kullanılmıştır. Kadıkalesi buluntuları arasında yer alan kesici alet sapları kemik, fildişi bazen de bronzdan yapılmıştır.

192 Bronz Bakır Alışım Tas 23.07.2001 Güney Batı Alan 11.1 x 2.1 12.7x 10.4 x3.3 cm

Yuvarlak gövdeli tasın, ağız kısmı, içe doğru kıvrılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Tas, dövme tekniğinde yapılmıştır, gövdesinde kazıma tekniğinde oyulmuş daire motifi vardır.

193 Bronz Havan 2005 11.1 x 2.1 12.7x 10.4 x3.3 cm

Havan, silindirik gövdelidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Davidson 1952, s. 75 lev. 52, 572

194 (EBI) Bronz Ağız 2011 - U-34 doğu (Güney Yan Nef)+16.98-16.90 m 1.4 x 2.8 x 3.7 cm

Ağız, dairesel formdadır. Yukarıya doğru genişlemektedir. Altan içe doğru kıvrılmış kırık parçaları vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Ağız parçası ile aynı seviyede imparator III. Ioannes'e (1222-1254) ait sikke ele geçmiş eser, 13. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.

195 (CIR) Bronz Kap Parçası 03.08.2006 P- R 23+ 16.42-16.15 m 0.6 x 2.7x 13.2 cm

Bir kaba ait parça, dairesel formdadır. Kabın ağız kısmı içe doğru kıvrılmış, bir yiv oluşturmaktadır. Orta kısımda bir delik vardır. Bir yere monte ediliyor olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

196 (BMC) Bronz Kap Parçası 06.08.2005 L-7+ 18.61-18.33 m 0.6 x 1.3 x 2.6 x 8.6 cm

Bir kaba ait, iki levhadan oluşan parça. Levhalar içeriye doğru kıvrılmış ve kırıktır. Ön yüzünde alta ve üste çakılı çiviler vardır. Eser dövme tekniğinde yapılmıştır.

197 (EMV) Bronz Ağız Parçası 23.07. 2012- C-2+12.33-12.26 m 1.3 x 5.9 cm

Ağız parçası dairesel formdadır. Her iki ucundan kırılmıştır. Üst kısımdan içeriye doğru kıvrılmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde üç adet kazıma tekniğinde yapılmış yatay yiv bulunmaktadır.

198 Bronz Kap Parçası 08.08. 2006 R-24 5.3 x 4.9 x 3 x 3.3 cm

Kabın ağız kısmı dışarı doğru silme oluşmaktadır. Ağzın zarar görmüş kısmına tamir edilmek için üzerine parça eklenmiştir.

199 Bakır Kap Dibi 30. 07. 2007 Y-30 (Dış Narteks) Yüzey 4.2 cm

Kab dibi daire biçimindedir, dövme tekniğinde yapılmıştır. Uç kısımlarından kırılmıştır. Orta kısımda daire süsleme yer alır.

200 a-b. İki adet Bronz Kap Parçası 2004 Yüzey 7.7 cm 1.9 x 6.2 cm

Parçalardan biri dikdörtgen diğeri ise daire formudur. Bir kutu veya kaba ait dip ya da kapak kısmı olmalıdır.

201 Demir Kap Tıkacı 2009 Yüzey 3 x 2.7 cm

Kap tıkacı, silindir gövdeli üst kısmı dairesel formda kapalıdır. Boyundan uç kısma doğru kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

202 (EMV) Bronz Kase (Buhurdan?) Ayağı Parçası 23.07.2012 C-2+14.20 m 5.8 cm

Metal kase (buhurdan) ayağı - Bir kase ayağına ait, iki çıkarılır bölümden biridir. Ayak kısmından kırıktır. Eser, iki çıkarılan bölümden oluşur, bu bölümlerden biri günümüze ulaşmıştır. Birbirine zıt yönlü iki at figürü yer alır. Atlardan soldakinin baş, gövde ve bacak kısmı tüm, diğerinin kafası, gövdesi tüm ulaşmıştır, bacakları başlangıç noktasından kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Atların yelleri kazıma tekniği yatay çizgilerle gösterilmiştir. Orta Bizans 11.-13. yüzyıla tarihlenir. Krş. Hollis 1935, s. 231-2; Davidson 1952, s. 127, kat.842, levha 62.

203 (EMN) Bronz Tava (Buhurdan) Sapı 23.07.2012 - C-2+12.33-12.20 m 5.2 cm

Sap dörder adet birbirini takip eden daireden oluşmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans 11.-13. yüzyıla tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 71, kat.536, levha 50.

204 Bronz Kulp 18.08.2005 - Z-15/Z-14+ 18.43-17.30 m 0.6 x 8.9 cm

Kulp, silindir gövdelidir. İki ucu yanlara doğru açılmaktadır. Korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Kulp ile aynı seviyede imparator III. Ioannes'e ait (1222-1254) sikke ele geçmiştir, eser 13. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir.

205 Demir Kulp 29.08.2005 K-9 Yüzey 0.3 x 13.3 cm

Kulp, silindir gövdelidir. Sol kolu yukarıya doğru uzanmaktadır. Diğer kolu kırıktır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

206 (DJD) Bronz Kulp 28.06.2010 - Y-33 (Mekan İçi) 17.67-16.97 m 1.8 x 5.1 cm

Kulp, silindir gövdelidir. İki ucu yanlara doğru açılmaktadır. Kırık halde ele geçmiştir. Korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

207 (DRD) Bronz Kulp 19.07.2010- AA-31 (Narteks) 17.03 m 0.5 x 4.2 cm

Kulp, oval formlu, dairesel kesitlidir. Kulp küçük bir kaba ait olmalıdır. Sol uç kısmından kırıktır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

208 (DGF) Bronz Kulp 7.06. 2010 Yüzey 0.4 x 7.4 cm

Kulp deforme olmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

209 (DGF) Bronz Kulp 07.06. 2010 Yüzey 2. 7 x 2. 8 cm

Kulp, airesel kesitli dikdörtgen formlu sapı vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

210 (EPR) Bronz Kulp 07.08.2012 C-2 (Alt Yapı) +11.40-11.20 m 0.7 x 4.5 cm

Kulp, oval formlu, dairesel kesitlidir. Küçük bir kaba ait olmalıdır. Kulp sol uç kısmından kırıktır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

211 (EMV) Demir Kulp 23.07.2012 C-2 (Alt Yapı) + 12.33 - 12.26 m 0.6 x 7.6 cm

Kulp, dikdörtgen formludur. İki ucu yanlara doğru açılmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

212 (EKE) Bronz Kaşık 09.07.2012 C-2 (Alt Yapı) +13.69 m 4.6 x 16 cm

Kaşık oval biçimli, sap kısmı silindir gövdelidir. Objenin, dikdörtgen tutma yeri bir biri üzerine kapanmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

213 (SFK) Bronz Kaşık 07.08.07 U-24+21.96-21.43 m 4.8 x 4.3 cm

Kaşık oval biçimli, uç kısmı sivridir. Sapı ile birleşme noktasından kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. İmparator VIII. Mikhail Palaiologos'a (1254-1282) ait sikke ile bir ada ele geçmiştir.

214 (DCG) Bronz Kaşık 04.08.2009 AA-32 (Dış Mekan) +17.25 m 0.3 x 1.3x 2.2 x 2.9 cm

Kaşık oval biçimli, uç kısmı sivridir. Bitiş noktasında delikli bir uzantı bölümü vardır. Burası kaşığın sapına eklenmesini sağlayan bölüm olmalıdır döküm tekniğinde yapılmıştır.

215 (EBZ) Demir Kaşık 20.07.2011 - U-34 (Naos Orta Nef) +16.90-16.66 m 2.2 x 2.9 cm

Kaşık oval biçimli, uç kısmı sivridir. Kırık olarak bulunmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

216 (CEO) Bronz (Liturjik?) Kaşık Sapı 04.08.007 R-30 yüzey 0.9 x 7.8cm

Sap, kaşık ile birleşme noktasından kırılmıştır. Eser, kaşıkla birleşme noktasına doğru dışarı taşkınlıklar oluşturmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

217 (EMF) Kemik Sap ve Demir Bıçak 19.07.2012 D-2 (Kilisenin Kuzeydoğusu) 15.01-14.88 m 1.6 x 8.5 cm

Demir bıçak ve onun tutulmasını sağlayan saptan oluşmaktadır. Bıçak kısmı deforme olmuştur. Sap kısmı kırılmıştır. Sap koyun kemiğinden bıçak döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Koliakou 2002, s. 109,kat.102.

218 (ECF) Kemik Sap ve Demir Bıçak 21.07.2011 Y-35 +35 16.39-15.88 m sap 2 x 2.2 x 9.1 cm bıçak: 1.3 x 1.3 cm

Demir bıçak ve onun tutulmasını sağlayan saptan oluşmaktadır. Kemik sap dikdörtgen formda yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Bıçak kısmı dikdörtgen formlu uç kısmı

sivridir. Uç kısmında sapa monte edilmesi için iki adet demir mil vardır. Robert D'Anojou'ya ait (1309-1343) sikke ile aynı seviyede birlikte bulunmuştur.

219 (DFC) Bronz Kesici Alet 20.08.2009 Sarnıç Ek Yapı+16.85-16.40 m 2 x 4.7 cm

Aletin üst bölümü dikdörtgen, aşağı kısmı üçgen formludur. Sol kısımda aşağıdan yukarıya doğru daralan keskin dişleri vardır. Eser üst kısmından kırıktır. Üzeri korozyona uğramıştır.

220 (BMN) Demir Bıçak 09.09.2005 I -7+17.72-17.59 m 1.8 x 3.8 x11.6 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

221. Demir Bıçak 27.07.2005 D-17 +17.25-16.99 m 1.1 x 1.8 x11.9 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

222 (CCG) Demir Bıçak 27.07.2007 S-31 Yüzey 1.9 x 15 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans 12.-13. yüzyılla tarihlenmektedir.

223 (DYK) Demir Bıçak 06.07.2011 Sarnıcın Güneydoğusundaki Mekan+18.43-18.26 m 0.6 x 0.7 x 1.09 x 14.4 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans 12.-13. yüzyılla tarihlenmektedir.

224 (DPE) Demir Bıçak 16.07.2010 L-23 Step II (Höyük) +6.40 m 1.2 x 9 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

225 (EBF) Demir Bıçak 16.07.2011 S-24+19.89-19.81 m 0.6 x 0.6 x 1.5 x 16.5 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

226 Demir Bıçak 2003 M-5 1.4 x1.8 x 9.6 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve uçunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

227 (EVG) Demir Bıçak 08.09.2012 E-3/F (Kuzey Nef) + 16.42-16.01 m 2.2 x 13 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

228 (CIR) Demir Bıçak 27.07.2006 S-30 (Sarnıç) 18.08.42-17.92 m 0.6 x 2.7 x13.2 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Sapında ve ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

229 (EBF) Demir Bıçak 16.07.2011 S-24+19.89-19.81 m 0.6 x 1.3 x6.2 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve uçunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

230. (EVL) Demir Bıçak 11.09.2012 D-3/E-3 (Kuzey Nef) +16.72-16.44 m 1 x 3.2 x 24.5 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında ve ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

231 (BTV) Demir Bıçak 10.08. 2006 V-30 Yüzey 1.5 x 9.3 cm

Bıçak, dikdörtgen formda sap kısmı kırıktır. Keskin yüzeyi belirgindir. Ucunda kırıklar vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

232 (DGM) Demir Bıçak 09.06.2010 V-33 + 17.78-17.57 m 0.4 x 1.4 x 9.2 cm

Bıçak, sap kısmı kırılmıştır, dikdörtgen yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

233. (EAL) Demir Bıçak 13.07.2011 S-24+20.74-20.34 m 2. 3 x 11.6 cm.

Eserin sap kısmı kırılmıştır, dikdörtgen yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

234 (EAB) Demir Bıçak 10.07.2011 Y-34+16.39-15.88 m 0.5 x 1.4 x 6.6 cm

Eserin sap kısmı kırılmıştır, dikdörtgen yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

235 (EEH) Demir Bıçak 02.08.2011 Y-35+15.87-15.65 m 0.5 x 2.1x 14 cm

Bıçağın, sap kısmı kırılmıştır, dikdörtgen yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

236 (DJV) Demir Bıçak 01. 07. 2010 AA-32 (Dış Narteks) + 17.72-17. 66 m 1.5 x 7.2 cm

Bıçağın, sap kısmı kırılmıştır, dikdörtgen yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

**237 (EDO) Demir Bıçak 27.07.2011 U35/T-35 (Kilisenin Doğusu) + 18.33-18.13 m
0.4 x 2x 10.7 cm**

Bıçağın, sap kısmı kırılmıştır, dikdörtgen yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

238 (EFE) Demir Bıçak 02.08.2011Y-24+21.27-21.10 m 0.4 x 1.4 x 9.2 cm

Bıçağın, sap kısmı kırılmıştır, dikdörtgen yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

239 Demir Bıçak 15.08.2005C-17+17.76-16.57 m 1.4 x 9.2 cm

Bıçağın, sap kısmı kırılmıştır, dikdörtgen yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

240 (CLD) Demir Alet (Bıçak?) 04.08.2008 Z-30+ 18.72-18.502.5 x 8.3cm

Alet, üçgen formdadır (tıp aleti olabilir). Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

241 Demir Alet 2001 A-4 Yüzey 10 x 8 1.2 3.1 x 2.5 cm

Alet, dikdörtgen kesitli baş kısmı sola doğru kıvrılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. - Döküm tekniğinde yapılmıştır.

242 (EBP) Demir Ustura 19.07.2011 Y-35+16.17-15.97m 12.6 x 1.5 x 0.3 x0.6 cm

Ustura, dikdörtgen formda sap kısmı yukarıdan aşağı doğru uzanmaktadır. Keskin yüzeyi belirgindir. Sapında bir yere tutturulması için Krş.ılıklı çiviler bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

243 (BFK 6562) Bıçak Sapı Fildişi H8 + 14.92- 13.81 m 9.6 cm

Yekpare sapın içi oyularak bıçağın yuvası oluşturulmuştur. Yassı oval kesitli sapın bir yan yüzü kırık ve küçük bir parça noksandır. Yukarı doğru genişleyen sap üstte bir ayı figürü ile son bulur. Yekpare olarak yapılmış. Ayının kamburlaşmış sırtı, iri vücudu kalın kısa bacakları ile hayvan hareket ederken ve aynı zamanda başını yukarı kaldırmış

kükrerken tasvir edilmiştir. Ayı figürü kabartma olarak işlenmiştir. Orta Bizans 12.-13. yüzyıla tarihlenir. Bkz; Mercangöz 2007, s.74, Çakmakçı-İnanan 2009, s.63. şek.7

244 (CID) Kemik Sap 17.08.2007 R-23 +15.39 1.3 x 4.6 cm

Bir eşyanın tutacak veya sap kısmı olabilecek, uç kısmında küçük bir kırığı bulunan kemik obje. Yekpare olarak yapılmıştır. Üç yüzeyi işlenmiştir. Yatay yivler arasında içi noktalı halkalar bulunmaktadır.

245 (CSR) Kemik Sap 08.07.2009 M-25+10.28 m 1.6 x 7 cm

Bir alete ait sap parçası. İki parçadan oluşmakta tek parçası günümüze ulaşmıştır. Kemik objenin başında ve sonunda birer delik mevcuttur. Arka yüzünde demir pas izleri görülür. Yekpare olarak yapılmıştır. Sapın ana yüzeyinde üste beşer adet içi noktalı halka yatay çizgilerle, alta dörder adet içi noktalı halka yatay çizgilerle sınırlandırılmıştır. Kemiğin yuvarlatılmış bölümünde altı adet noktalı halka vardır. Kazıma tekniğinde yapılmıştır.

246 (AUK) Kemik Sap 10.08.2004 M5 2 x 4 cm

Bir alete ait sap parçası. İki parçadan oluşmakta tek parçası günümüze ulaşmıştır. Üzerinde delik bulunmaktadır. Deliğin içi demir kakılmıştır. Yekpare olarak yapılmıştır.

247 (6346) Kemik Sap 2003 M-6 +17.70-17.66 m 0.85 x1.45 x 12.25 cm

Bir alete ait sap parçası (bıçak?). İnce uzun yası ucu sivrilmiş diğer ucu 4 cm derinliğinde aletin takıldığı yuva bulunmaktadır. Yekpare olarak yapılmıştır. Üzerinde kazıma tekniğinde yapılmış yirmi beş adet daire motifi yer alır.

248 (CYJ7849) Kemik Sap 2007 T-23 1 x 1.4 x 8.5 cm

Sapın ağzı kırıktır. Eser bir ucu yuvarlatılmış dikdörtgen formludur. Yekpare olarak yapılmıştır. Üzerinde kazıma tekniğinde yapılmış üç paralel bordür içinde küçük noktalı daireler paralel bordürler arasında üçerli noktalı daire, uç kısmında tek noktalı daire motifi yer alır. Sap pembe boyalıdır.

249 (EAP) Kemik Sap 2011 M5 2 x 4 cm

Eser bir ucu yuvarlatılmış dikdörtgen formludur. Yekpare olarak yapılmış. Üst yüzeyi kazıma tekniği ile yapılmış ikisi uçta ve biri ortada olmak üzere birer şerit arasında üçer daire motifi ile bezenmiştir.

250 (CLU) Kemik Sap 08.08.2008 U-32 17.57-17.11 m 16 cm

Silindir gövdeli sap. Uç kısımdan kırılmıştır.

251 (EGO) Kemik Sap 19.07.2011 V-24+20.81-20.66 m.7 x 3.1 cm

Altı düz üstü bir uçtan yarım yuvarlak form, diğer uçta düz devam etmekte olup ucu kırıktır. Üzerinde bir adet uçları yuvarlatılmış dikdörtgen, üç adet yuvarlak delik bulunmaktadır. Üst yüzeyi sekiz adet içi içe daire motifi ile bezeli arka yüzeyi bezemesizdir.

252 (EOT) Bronz Bıçak Sapı 01.08.2012 G-5+17.93-17.53 m 6.8 x 1.5 x 1.2 x 0.9 cm

Eser dikdörtgen kuruluştadır, baş kısmı üçgen şeklinde dışa taşkındır. Bıçak sapının içinde bıçak kısmı mevcuttur, ancak deforme olmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde iki adet kabartma daire motifi yer alır. Orta Bizans 12.-13. yüzyıl. Krş. Koliakou 2002,s. 109,102b.

II.2.A.4 EV EŞYALARI VE YAPI ELEMANLARI

II.2.A.4.a KUTULAR, MOBİLYA

AKSAMLARI

Bizans döneminde üzeri işlemeli kemik ve fildişinden yapılmış kutular genellikle lüks kullanım objeleri olarak adlandırılmıştır. Lüks objeler arasına giren bu kuttular, özellikle Orta Bizans döneminde yaşamış Bizanslı soyluların evlerinde ve işyerlerinde kullandıkları eşyalar arasında bulunuyordu¹⁵(Kalavrezou 1997, s. 223).

¹⁵ Bu kutuların içinde tam olarak ne saklandığı bilinmemekte ancak mücevher veya para konuluyor olabilir.

Orta ve Bizans döneminde kemik ve fildişinden üretilmiş kutuların üzerini genellikle mitolojik ve eski ahitten alınan sahnelerle süslenmiştir. Bu kutuların günümüze ulaşmış iyi bir örneği bugün Victoria Albert Museum’da saklanan “Veroli Kutusudur” (Resim 15).

Resim 15 Veroli kutusu (Cutler 1997, 230.kat. 153, 230).

Bizans döneminde kullanılan kutuların diğer bir grubunu pyxisler oluşturur. Pyxis silindirik gövdeli bir kutudur. Kiliselerde bulunan pyxislerin tam olarak işlevleri bilinmemektedir. Ancak kiliseden alınmış kutsal ekmeği saklama kabı olarak yapıldıkları öne sürülmektedir¹⁶ (Koch 2007, s. 178). Pyxislerin üzerinde genellikle figürlü betimlemeler yer alır. Bu süslemeler arasında Eski Ahitten ve Yeni Ahitten alınma sahnelerini dışında günlük yaşama dair sahneler de görülür (Cutler 1991, s. 1761-1762; Vitaliotis 2002, s. 455, kat. 626).

Kutu, kapı, mobilyaları süslemek amacıyla kullanılan aplikler, Bizans dönemi gündelik yaşamının beğenisini yansıtır. Yunan ve Roma döneminde olduğu gibi Bizans döneminde de metal eşyaların birbirine perçinlenmesi, sabitlenmesi sağlamak için metal çivi veya mih kullanılmıştır. Büyük boyuttaki çiviler daha çok kapılarda ya

¹⁶ Kadıkalesi kazı buluntuları arasında yer alan pyxis (kat.no.80) işlevi tam olarak bilinmediğinden günlük kullanım eşyaları arasında değerlendirilmiştir.

da diğeri mimari aksamaların kenetlenmesinde uygulanmıştır. Küçük boyuttaki bronz çiviler mobilyalarda dekoratif amaçlı kullanılmıştır (Davidson 1952, s. 40).

253 Kemik Kutu Kaplama Levhası 2006 Kalenin Batı Ucu. 0.2 x 0.5 x 0.6 x 0.9 x 1.1 x 1.3 x 6.7 cm

Sol üst köşesinde küçük bir parçası eksik olan şerit sağ taraftan kırıktır. Soldan sağa doğru hafif daralan levha parçasında da köşeler çoğunlukla noksandır; sağ alt tarafta bir kemirgene ait diş izleri ile sol yanda dikey bir kırık mevcuttur. Eser kemik işlenerek yapılmıştır. Levha parçasının ön yüzünde alttan ve üstten şeritteki benzer kıvrım dal kompozisyonlu bordürlerin çerçevelediği alanda, uçları filizli yapraklarla biçimlendirilmiş dalların arasında başı mevcut olmayan bir aslan figürü yer alır. Arka bacaklarından biri önde diğeri arkada yürürken tasvir edilmiş hayvanın kuyruğu, dallarla uyumlu olarak geride hafifçe yükselir. Hayvanın yelesine ait kazımlar kısmen korunmuştur. Önyüzleri champleveyi akla getiren teknikte geniş oymalı yassı kabartmalarla bezenmiştir. Levhanın arka yüzünde kemiğin tıraşlandığı tarak benzeri keskiye ait olabileceği izlerin yanı sıra belli belirsiz Grekçe harf kazımları vardır. Orta Bizans Dönemi 12.-13. yüzyılla Tarihlenir. Bkz. Mercangöz 20007, s. 68

254 (EAK /EBI) Kemik Kutu kaplama levhası 13.07.2011 U-34 17.04-16.88 m 6.4 x 1.2 cm, 3 x 2.1 cm 3.2 x 1.7 cm, 1.5 x 1 cm, 1.6 x 1.8 cm

Kutu kaplama levhasına ait bir şerit, levha beş parçadan oluşmaktadır. Eser kemik işlenerek yapılmıştır. Levha parçasının ön yüzünde alttan ve üstten şeritlerle sınırlandırılmıştır. Levha üzerinde dairesel madalyon içerisinde sekiz yapraklı çiçek motifi yer alır. Çiçeklerin ortası deliktir. Bu şekilde dört sıra motif takip etmektedir. Levhanın alt bölümünde bir yere monte edilmesi için delik vardır. Üst taraftaki deliklerden ortada olanı başlangıç noktasından kırılmıştır. Orta Bizans Dönemine 10.-11. yüzyılla tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 949; Cutler 1997, s. 231-232 kat.no. 154.

255 (BUH6889) Kemik Pyxis 2006 S-23 +15.90m 3.3x 3.5 cm

Silindirik gövdeli kutuya ait bir parça. Ön yüzünde cepheden iki kolu yanlara uzanmış stilitize bir erkek figürü bulunmaktadır.

256 (ESC) Kemik Kutu Kaplama Levha Parçası 13.08.2012 C-2 (Alt Yapı)+11.02-10.77 m 5.6 x 1.1 cm

Levha, dikdörtgen biçimlidir. İç yüzeyinde sekiz adet eşkenar dörtgen süsleme vardır. Üçüncü dörtgenin üst kısmında bir yere monte edilmesi için delik açılmaya çalışmıştır.

257 (CZN) Kemik Kutu Kaplama Levhası 24.07.2009 AA31.2 (Dış Narteks) +17.51-17.36 m 4. 8x 2cm

Levha, kırık iki parçadan oluşmaktadır. Apliğin yüzeyi üç bölümden oluşmaktadır. Üste dört yapraklı çiçek iki sıra (?) net değildir. Yan bölümde delik vardır. Alttaki iki sırada zikzak motifi görülmektedir.

258.(COZ) Kemik Kutu Kaplama Levhası 23.06.2009 K-24 Yüzey Toprağı 3 x 2.5 cm

Levha yarı işlenmiştir, üzerinde kazıma tekniğinde yapılmış dört sıra yiv bulunmaktadır.

259.(ESC) Kemik Levha, 13.08.2012 C-2 (Alt Yapı) +11.02-10.77 m 15 x 1.5 cm

Dikdörtgen levha, üzerinde herhangi bir süsleme yoktur.

260 (DJO) Bronz Aplik 30.06.2010 L-23+9.07 m 0.2 x 0.5 x 0.6 x 0.9 x 1.1 x 1.3 x 6.7 cm

Apliğin, baş kısmı oval biçimindedir. Ortasında yuvarlak bir delik bulunmaktadır. Orta bölümü dikdörtgen formludur. Aşağıya doğru oval bölümle sonlanmaktadır. Buranın ortasında kırık yuvarlak delik vardır. Arkası düzdür. Apliğin uç kısmı kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin orta bölümünden aşağıya doğru inen yirmi adet iç içe daire süslemeler vardır. Daireler kazıma tekniği ile yapılmıştır.

261 (CAL) Bronz Aplik 18.07. 2007 S-31 A Mekan +16.82-16.58 m 3.8cm

Eser dairesel formdadır. Üzerinde iç içe geçmiş sekiz daire var. Ortadaki dairenin hemen üst kısmından delik açılmıştır. Ancak Kayma olmuştur.

262 Bronz Dairesel Aplik 26.07. 2006 S-30 + Yüzey 2.4 orta delik 0.8 cm

Apliğin üzeri korozyona uğramıştır. Eser dairesel formdadır. Orta kısmı deliktir. Kenarlarda mobilyaya monte edilmesi için delik ve sağdakinin içinde çivisi vardır. Eser dövme tekniğinde yapılmıştır. Kabartma tekniği uygulanmıştır.

263 (DRC) Bronz Dikdörtgen Aplik 23.07. 2011 L-23 Step II (Höyük) +5.82 m 1.2 x 1.5 x 0.9 cm

Aplik, kare formdadır. Ortası deliktir. Eser dövme tekniğinde yapılmıştır.

264 (DYB) Bronz Dikdörtgen Aplik 05.07. 2011 T-24 +21.18- 20.99 m 2.5 x 1.7 x 1.7 cm x 0.6 cm

Aplik, dikdörtgen formdadır. Ortasında delik bulunmaktadır. İki yan kenarda kazıma tekniğinde çizgisel süsleme vardır. Apliğin köşelerinde mobilya monte edilmesi için dört adet çivi yer almaktadır.

265 (EKE) Bronz Aplik C-2 (Alt Yapı) + 14.20 m 3.2 cm

Üçgen formda alt yüzeyinde bir yere monte edilmesini sağlayan çıkıntı kısmı vardır.

266 Bronz Aplik 29.07.2005 Z-13 17.60-17.29 m 1.6x 0.5 cm

Altı yapraklı çiçek biçimindeki apliktir. Ortası deliktir. Eksendeki iki yaprakta Krş.ılıklı iki delik bulunur. Deliklerden soldakinin içinde bağlantı çivisi bulunmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

267 (DSC) Bronz Aplik 20.07.2010 Z-31 (Dış Narteks) 16.85 m 4.4x 3.1x 0.8x 0.4 cm

Aplik, uç kısmından kırıktır. Baş kısmı üçgen formlu orta kısmından yukarıdan aşağıya doğru iki koldan kırılmıştır. Arka yüzde bir yere monte edilmek üzere çıkıntı vardır.

268 (ESH) Bronz Aplik 13.08.2012 G-4 (Kilisenin Dousundaki Mekanlar) + 16.90-16.65 m 4.5 cm

Aplik dikdörtgen biçimlidir. Baş kısmı yuvarlatılmıştır. Gövdesi altı adet enine boyuna dörtgenlere bölünmüştür. Enine dörtgenler dışarı taşkındır. Arkası düzdür. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Aplığın yüzeyindeki dörtgenlerin iç yüzeyi iç içe daireler ile süslenmiştir. Kazıma tekniği uygulanmıştır.

269 (EBK) Bronz Aplik 2011 V-24 (Güneydoğu Alan) +21.43 m 7.73 x 2.2 cm

Aplığın ucunda kancası vardır, döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde ajur tekniğinde süsleme yapılmıştır.

270 (DAS) Bronz Aplik 29.07.2009 AA.31.1 (Dış Narteks) +18.04-17.61 m 5.x 4.1 cm

Aplik, üçgen şeklindedir. Devam eden bir süslemenin kırık parçasıdır. Üçgenin merkezinde damla şeklinde açıklık bulunmaktadır. Açıklığın içine doğru yaklaşık 0.8 cm uzunluğunda çıkıntı uzanmaktadır. Eserin bağlantı noktaları kırılmıştır. Arka yüzü düzdür. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

271 (CGO) Bronz Mantar Başlı Çivi 09.08.2007 U-24 +21.55-20.80 m 4.2 x1.3x 2.7 cm

Çivi dairesel formdadır. Uç kısımlardan kırıktır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Çivinin baş kısmını, üçer sıra aralıkla üç yatay çizgi çevreler.

272 (EOT) Bronz Aplik Çivi 01.08.2012 G-5 (Dış Narteks) +17.93-17.53 m 2.2 cm

Çivi, dairesel formdadır. Alt kısmı arkaya doğru kıvrılmıştır. Eser dövme tekniğinde yapılmıştır.

273 Bronz Aplik Çivi 29.08. 2003 K-5 +17.20-17.17 m 2.2 x 1.8 cm

Baş kısmı dairesel formda uç kısmı sivridir.

274 (CKZ) Bronz Raptiye 02.08.2008 Z-30 +18.96-18.72 m 0.9 x 1.9 cm

Daire kesitli çivi (raptiye) çivi yoğun korozyona uğramıştır. Eser, ince kısa gövdeli baş kısmında dairesel bölüm vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

275 Bronz Çivi 13.08.2008 Z 31.1 (Dış Narteks) +19.38-19.05 m 2.1 x 1.4cm

Daire kesitli çivi (raptiye) yoğun korozyona uğramıştır. Eser, ince uzun gövdeli baş kısmında dairesel bölüm vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

276 (BPB 6901) Bronz Raptiye 2006 U-30 mekan 2 /kesit 5 x 2.9 cm

Daire kesitli çivi (raptiye) yoğun korozyona uğramıştır. Eser, ince uzun gövdeli baş kısmında dairesel bölüm vardır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

277 (CEL) Bronz Mobilya Aksamı Çivi Tip I.a. 04.08.2007 S-31 +16.81 m 4.3x1.1x0.3 x1x2.3 cm

Çivi, dikdörtgen formlu yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Tepe kısmı dikdörtgen kesitli silme ile sonlanmaktadır. Silmenin altındaki yassı bölüm yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

278 (CNV) Bronz Mobilya Aksamı Çivi Tip I.b. 17.06.2009 L24 Step III +6.97 m 3.8 x 0.8 x0.3 cm

Mobilya aksamının uç kısmı kırılmıştır. Eser dikdörtgen formlu yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Tepe kısmı silindir biçimli dikdörtgen kesitli iki silme ile sonlanmaktadır. Silmenin altındaki yassı bölüm yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır

279 (DFC) Bronz Mobilya Aksamı Çivi Tip I.b. 20.08.2009 Sarnıç Ek Yapı +16.85-16.40 m 3.6 x 0.7 x0.3 x 0.7 x 0.6 cm

Mobilya aksamının uç kısmı kırılmıştır. Eser dikdörtgen formlu yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Tepe kısmı silindir biçimli dikdörtgen kesitli iki silme ile sonlanmaktadır. Silmenin altındaki yassı bölüm yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Topuzun altındaki silme kısmından kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

280 Bronz Mobilya Aksamı Çivi Tip II. (Kitap Aksamı) 2012

Çivi, dikdörtgen formlu, küresel topuz kısmı bulunmaktadır. Gövdenin üzerinde iki adet delik bulunmaktadır.

281 (EME) Bronz Mobilya Aksamı Çivi Tip III.19.07.2012 C-2 (alt yapı) +12.73-12.52 m 5.2 x 0.8 x 1.4 cm

Çivi, küresel başlı, dikdörtgen gövdelidir, yukarıdan aşağı doğru sivrileşmektedir. Çivi, yoğun korozyona uğramıştır. Baş kısmında harç kalıntıları görülür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

282 Bronz Mobilya Aksamı Çivi Tip IV. 20.08.2003 M6 5.3 m 3.3 x 1.3 cm

Çivinin, baş kısmı üçgen formlu sap kısmı silindirik gövdelidir.

283 Bronz Mobilya Aksamı Çivi Tip V. 28.07.2005 Z-14 17.37 – 17.25 m 6.1 x 1.3 x 0.6 cm

Çivi, dairesel gövdeli uca doğru daralarak sivrileşmektedir. Baş silindirik ve dışa taşkındır. Tepe kısmında kırıktır.

284 a.-b. (EPH) İki Adet Bronz Çivi Tip VI. 2012 C-2 (Alt Yapı) +11.63-11.40 m 8.2 cm

Çivinin, baş kısmı üçgen formda orta kısmı kavisli, aşağıya doğru daralarak sivrileşir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Davidson 1952, 143, kat. 1053-1054. lev.72

285 (EBI) Bronz Mobilya Aksamı Çivi (Baş) Tip VII. 18.07.2011 U-34 doğu +17.04-16.88 m 1.9 cm x 1.4 x 0.8 x 1.5 cm

Mobilya aksamının tepe kısmı deforme olmuş uç kısmı kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

286 (ELK) Bronz Mobilya Aksamı Çivi Tip VII. 14.07.2012 F-4 (Güney Nef) +16.51-16.35 m7.3x 1.4 x 0.8 x1.5 cm

Çivi, küresel koni başlı, dire kesitlidir. Küresel baş kısmından derin kavisle gövdeye geçiş sağlar. Baş kısmından aşağıya doğru daralarak sivrileşir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

287 (ELK) Bronz Mobilya Aksamı 14.07.2012 F-4 (Güney Nef) +16.51-16.35 m 6.3x 1 x 1 cm

Çivi dairesel formdadır. Orta kısmına doğru şişkinlik oluşmaktadır. Eksende kare kesitli delik bulunmaktadır, döküm tekniğinde yapılmıştır.

II.2.A.4.b KİLİTLER VE ANAHTARLAR

Bizans döneminde kapı, ahşap veya metal bir kutuyu kilitlemek için basit kilit ve anahtarlar kullanılmıştır.

288 Demir Kilit Dili 2003 Yüzey 1.2 x 9.4cm

Kilit dili ince uzun ve yassıdır. Uç kısmı çengel biçimindedir. Üzeri korozyona uğramıştır, döküm tekniğinde yapılmıştır.

289 Bronz Kilit Dili 23.07.2004 I-5 Yüzey 1.2 x 2.4 x 4.5 cm

Kilit dili silindirik formdadır. Gövdenin baş kısmında aşağı doğru uzanan çivisi bulunmaktadır. Gövde ile çiviye bağlayan şerit dikdörtgen formudur. Silindirik gövdenin iç kısmında iki gözlü delik bulunmaktadır. Eserin uç kısımlarında tahribat vardır. Üzeri korozyona uğramıştır, döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-12. yüzyılla tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s.1007.

290 (CHK7839) Bronz Kilit Dili 2007 U-24 Yüzey 1.4 x 5 cm

Kilit dilinin ucu üç dişli tutmağı dikdörtgen delik üzerinde bir tarafı üç dişli diğer tarafta iki dişli testere tepe noktası yuvarlatılmıştır. Tepe kısmı alınlık biçimindedir, eserin uç kısımlarında tahribat vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde

yapılmıştır. Alınlığın ön yüzünde kazıma tekniğinde yapılmış iç içe geçmiş iki küçük daire ortasında nokta bulunmaktadır.

291 (EAB) Bronz Kilit Aksamı (Hayvan Figürü) 12.07.2011 Y-34+16.00 m 1.7 x 3.3 cm

Kilit aksam, üsluplaştırılmış bir hayvan figürüne ait gövde ve arka bacak ve kuyruk kısmıdır. Hayvan figürünü iki ayrı parçadan oluşuyor olmalıdır. Objenin kuyruk kısmında içte dışa doğru çıkıntılı bölüm yer alır, olasılıkla aynı figürüne ait diğer parçaya oturmaktadır. Ön kısımdan kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser dövme tekniğinde yapılmıştır. Eserle aynı seviyede Robert d'Anjou (1309-1343) ait gümüş sikke bulunmuştur. 14. yüzyılla tarihlenir Krş. Davidson1952, s. 1005.

292 Bronz Kilit Aksamı (?)13.08.2005 A-17 +18.14-18.10 m 3.6 x 1.5 x 1.4 cm

Kilit aksam dikdörtgen kuruluşta kaidesi dairesel formdadır. Üst kısmında ortada deforme vardır. Yanlara doğru basıktır. Objenin arka yüzü oyuktur. Üst bölümde bir çıkıntının gireceği oyuntu alta ise bir oyuntuya girebilecek çıkıntı yer alır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır üzerinde iki şer sıra kesik çizgi süsleme vardır.

293 (EHH) Bronz Kilit Aksamı 2011 V-23+21.54-21.34m 5.9 cm

Kilit aksamı, çengel biçimli, çengel bölümün ucu ve alt bölümden kırıktır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Ön yüzünde sekiz adet kazıma tekniğinde yapılmış iç içe geçmiş daire motifi bulunmaktadır Orta Bizans Dönemi11.-12. yüzyılla tarihlenir. Krş. Koutsikou 2002, s. 277 kat. 290.

294(CUF) Demir Kilit Aksamı (?) 14.07.2009 I-25+9.81 m 0.9 x 1.5 x 2.5 x 5.3 cm

Kilit aksamı dairesel formdadır. Baş kısmında iki adet oval çıkıntı vardır. Sağdaki bölümde 1.4 cm. uzunluğunda çivi bulunur. İç kısımda 1.3 cm. uzunluğunda daireyi çevreleyen alan yer alır. Arka yüzde 1.3 cm x 5 cm boyutlarında yiv vardır. Eser kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

295.(DCN) Demir Kilit Aynası 05.08.2009 AA-30 +18.54-18.27 m 9.1 x 9.9 cm

Kilit aynası, sekiz kolludur. Dört ucunda aplik deliği bulunmaktadır. Ortasında yatay kısa delik yer alır. Arka yüzünde kapıya monte edilmesini sağlayan çivili kısım vardır. Eserin uç kısımlarında tahribat bulunur. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır.

296 (ESJ) Demir Kapı Menteşesi 14.08.2012 D-1/ E-1 Yüzey 1.5 x 1.6 x 1.8 x 4.9 cm

Kapı menteşesi iki bölümden oluşur. Kapı kanadını hareketini sağlayan silindir bölüm uç kısımdan kırılmıştır. Kapıya monte edilen dikdörtgen kuruluştaki alanın üst kısmında dairesel delik vardır. Deliğin yaklaşık 2,1 cm altında kırılmış bir delik daha bulunmaktadır. Eserin uç kısımlarında tahribat vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

297 Demir Anahtar 2003 Yüzey 0.6 x 0.7x 1.2 x2.2 x 6 cm

Anahtar, ince uzun bir gövde ve yatay uzanan dişli uç kısımdan meydana gelir. Üst kısmında oval bir delik bulunmaktadır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır

298 (BUE) Demir Anahtar 16.08.2006 S-31 Yüzey 1.2 x 9.4 cm

Anahtar, ince uzun bir gövde ve yatay uzanan dişli uç kısımdan meydana gelir. Üst kısmında oval bir delik bulunmaktadır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Orta Bizans Dönemine 11.-12. yüzyıla tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 1000.

II.2.A.4.c ÇİVİLER, HALKALAR VE DİĞER BULUNTULAR

Çiviler ve raptiyeler, öncelikle mimaride olmak üzere çok farklı alanlarda kullanılmıştır. Örneğin kapı ve pencere menteşelerinin sabitleşmesinde ahşap mobilyaların birleştirilmesinde görülmektedir. Çiviler mimari aksamların yanında, çiftçilik, ev içi mutfak araçlarında, mezar sandukalarında ve ayakkabıcılıkta kullanılmıştır.

Ortaçağ Bizans dünyasında halkaların kullanımı oldukça yaygındır. Kadıkalesi halka buluntularını işlevleri tam olarak bilinmediğinden ayrı bir başlık altında incelemeyi uygun bulduk. Halka günlük yaşamda birçok alanda arada birleştirici öge olarak kullanılmaktadır. Kadıkalesi halkaları bronz ve demirden yapılmışlardır.

Halkalar, bir eşyayı ya da ojeyi bir yere asmak için bağlantı olarak kullanılmaktadır. Zincir çeşitli aksamaları taşımak için yapılmıştır. Kadıkalesi zincir buluntuları farklı işlevlerle kullanılmıştır. Zincir çoğu kez polykandilion ya da kandilleri asmak için üretilmiştir (Davidson 1952, s. 128). Kalede bronzdan yapılmış zincirler ele geçmiştir. Bu zincirler, tek olarak bulunduğu gibi biri bir kolyeye ait diğeri kandil tepeliği diğeri ise bir terazi sapında görülmektedir. Bu örneklerden yola çıkarak zincirleri farklı işlevlerde kullanıldığını söyleyebiliriz.

Bizans anıtsal resim sanatında Kapadokya'daki kaya kiliselerinde görüldüğü üzere kimi sahnelerde halkaların farklı işlevde kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin Soğanlı Karabaş Kilise'de "İsa'nın Tapınağa Sunumu" sahnesinde kiboryumun kubbesine asılı kandil zincir ve askılarla tutturulmuştur (Resim 16 a-b)

Resim 16 a.b. Karabaş Kilise İsa'nın Tapınağa Sunumu(Altun 2008, s. 83-92, res 4)

299 (EGA) Demir Çivi Tip. I. a. 03.08.11 U-35 (Apsis) +15.87-15.65 m 6.1 x 1.5 cm

Çivi, kare başlı dairesel gövdelidir. Üzeri korozyona uğramıştır

300 Demir Çivi Tip. I. a. 26.07.2005 C-18, 16 x 1.1 cm

Çivi, dairesel başlı kare kesitlidir. Eser, yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır.

301 Demir Çivi Tip. I .a. 20.08.2003 M6 m 5.8x 7.1x 2.5 cm

Çivinin, baş kısmı kare kesitli, gövdesi ters “L” biçimindedir. Üzeri yoğun korozyona uğramıştır.

302 Demir Çivi Tip. I. a. 12.08.2003 J-7 9.5 x 2.2 cm

Çivinin, baş kısmı kare formlu uç kısmı kıvrılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

303 (DGT) Demir Çivi Tip. I. a. 11.06.2010 V-33 15.57-17.48 m 9.3 x 1 cm

Çivi, dairesel başlı, silindir gövdeli uç kısmı yukarıya doğru kıvrılmıştır.

304 Demir Çivi Tip. I .a. 2004 2. 7 x 1.4 cm, 1.5 x 0.8 cm.

Çivi, baş kısmı kare formlu uç kısmı kıvrılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

305 Demir Çivi Tip. I.a. 2003 Yüzey 6.7 x 1.9 cm

Çivi, baş kısmı kare formlu uç kısmı kıvrılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

306 (EAR) Demir Çivi I.a. 26.07.2011 V-24 +21.76-21.42 m 6.4x 2.2x 1.7 cm

Çivi, daire kesitli silindirik gövdelidir. Üzeri korozyona uğramıştır.

307 Demir Çivi I.a. 13.08.2008 Z-31.1 +19.38- 19.05 m 4.9 x 1.8 cm

Çivi, daire başlı dairesel gövdelidir. Üzeri korozyona uğramıştır.

308 (EMV) Demir Çivi I.a. 23.07.2012 C-2 +12.33-12.26 m 7.4 x0.7 x 1.6 cm

Çivi, kare başlı dairesel gövdelidir. Yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Üzeri korozyona uğramıştır.

309 Demir Çivi I.a. ve Dairesel Aksam 08.2005 d-18 15.83 m demir 8.4 x 0.6 cm 2 cm

Eser, kare başlı dairesel gövdelidir. Yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Üzeri korozyona uğramıştır.

310 Üç Adet Demir Çivi I.a.26.08.2003, K-9 Yüzey, 6 x 4.5 x 0.3cm, 3 x 6 x 0.1cm, 3 x 3.5 x 0.7 cm

Çivinin, baş kısmı kare kesitli, gövdesi ters “L” biçimindedir. Üzeri yoğun korozyona uğramıştır.

311 a-b.İki Adet Demir Çivi I.b-IV. 2004 2.7 x 1.4 cm, 1.5 x 0.8 cm.

Çivinin, baş kısmı kare formlu uç kısmı kıvrılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

312 (CJM) Demir Çivi I.b 24.08.2007 s-23 Sur Dibi Yüzey 1.3 x 0.3 cm x 0.6 cm

Çivi, dikdörtgen başlı ve gövdelidir, yukarıdan aşağı doğru sivrileşmektedir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

313 (ESD) Demir Çivi I.b 13.08.2012 D-1/E-1 (Kilisenin Kuzeydoğusu) +12.70-11.98 m 9.6 x 0.5 x 0.6 cm

Dikdörtgen başlı ve gövdelidir, yukarıdan aşağı doğru sivrileşmektedir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

314 Demir Çivi I.b 13.08.2008 Z-31.1 +19.38- 19.05 m 4.9 x 1.8 cm

Çivi, dairesel başlı ve gövdelidir. Üzeri korozyona uğramıştır.

315 (DGT) Demir Çivi I.c. 11.06.2010 V-33 15.57-17.48 m 4.2 x1 cm

Çivi, dikdörtgen başlı ve kare kesitlidir. Yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

316 (EAL) Demir Çivi I.c. 13.07.2011 S-24 +20.74-20.34 m x 7.8 cm

Çivi, dikdörtgen başlı ve kare kesitlidir. Yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

317 Üç Adet Demir Çivi I.c. 2001 6.8 x, 1.5 x 1.5 cm 6 x 1.5 x 0.8 cm 5.4 x1. x 1.1 cm .

Çivi, baş kısmından ve gövdeden kırılmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

318 (DGT) Demir Çivi II. a. 11.06.2010 V-33 15.57-17.48 m 10.3 x 1.3 x 1.2 cm

Çivinin, başı yanlara doğru sivrileşmekte, gövdesi kare kesitlidir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

319 (DYB) Demir Çivi II. a. 05.07. 2011 T24 +21.18-20.99 m 4.3x 2x 0.9 cm

Çivinin, başı yanlara doğru sivrileşmekte, gövdesi kare kesitlidir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

320 Demir Çivi II. b.12.08.2005 J.9 5.6 x 1.9 cm

Çivi, kare başlı dairesel gövdelidir. Yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Üzeri korozyona uğramıştır.

321 (DSC) Demir Çivi III. a. 22.07. 2010 U-33 16.68.57-16.35 m 2.2 x 1.8 2.2 cm

Çivi, dairesel başlıdır. Uç kısmı yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Üzeri korozyona uğramıştır.

322 (EBM) Demir Çivi III. a. 18.07.11 S 24 +19.66-19.48 m 3.5 x 3.1 cm

Çivi, dairesel başlı silindir gövdelidir.

323 a-b (DZB) İki Adet Demir Çivi III. a. 03.08.11 T-35 Apsis +16.59-16.49 m 4.6 x 2.3 cm 2.9 cm

Çivi, dairesel başlı (mantar) silindir gövdelidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

324 (EDL) Demir Çivi III. b. 26.07.2011 Y-24 +22.10-21.89 m 2x 1.8x 3 cm

Çivi, kare başlı dairesel gövdelidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

325 (DZB) Demir Çivi III. b. 08.07.11 V-24 kuzeydoğu +22.23-22.09 m 1.6 cm

Çivi, kare başlı silindir gövdelidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

326 (CKE) Bronz Çivi IV. 26.07.2008 Z -30 2.5 x 1.2 x 1.3 cm

Çivi, dairesel başlı ve gövdelidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

327 (DGF) Bronz Çivi IV. 09.06.2010 Yüzey 2.9 x 1.5 cm

Eser, dairesel başlı ve gövdelidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

328 Bronz Çivi IV.12.08.2003 J-7 1.7 x 3.7 cm

Çivi, dairesel başlı kare gövdelidir. Yukarıdan aşağıya doğru kıvrılmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

329 (EBD) Bronz Çivi IV.16.07.11 K-23 Step III (Höyük) +6.19 m 4.3 x 1.2cm

Çivi, dairesel başlı ve gövdelidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

330 (CJM) Demir Çivi IV. 24.08.2007 S-23 Sur Dibi Yüzey 12. 5 x 0.3 cm

Çivi korozyona uğramıştır. Eserin baş kısmı kırılmıştır, yukarıdan aşağı doğru sivrileşmektedir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

331 Demir Çiviler 06.08.2005 D-17 (2 nolu mekan) 1.-2.6

Toplu halde bulunmuş çiviler.

332.Demir Çiviler 2009 8.1, 7.6, 6.1, 5.6, 5, 4.8, 4.7, cm

Toplu halde bulunmuş çiviler.

**333 (EGL) Bronz Halka ve Düzenek 08.08.2011 U-34 (Güney Nef) +16.15-16.10 m
3.7 x 2.4x 2.2 cm**

Bir düzeneğe ait dikdörtgen parça ve üst kısmından geçen halkadan oluşmaktadır.

**334 (EBI) Demir Halka ve Düzenek 18.07.2011 U-34 güney doğu +17.04-16.83 m
3.6 x 4.2 cm**

Eser dairesel formdadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır

335 Demir Filise 16.08. 2004 H-7 +13.19 m 5.1 x 5.2 x 6 cm

İki filise, başları birbirine geçmiş uç kısımları kırıktır.

336 Demir Filise 30.07.2008 Z-30 19.39-19.33 m 9.5 x 4.9 m

İki filise, başları birbirine geçmiş uç kısımları kırıktır.

337 (CFE) Bronz Zincir Parçası 06.08.2007 R-23 (Sur Dibi) +15.76 m 1.3 x 0.2 cm

Birbiri içine geçmiş üç halkadan oluşan zincir parçasının ucundaki delikler ufak raptiyeler ile kapanmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

338 (CCG) Bronz Halka 27.07.2007 S-31 (2 Nolu Mekan) yüzey 1.5 x 0.2 cm

Bir zincire ait halka parçası eser, boş, düz daire formundadır. Birleşme noktası açıktır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

339 (CFE) Bronz Zincir Parçası 12.08.2008 Y.32.1 +15.66 m 0.8 x 0.2 cm

Zincir, birbiri içine geçmiş yirmi halkadan oluşmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

340 (DFC) Bronz Zincir Parçası 20.08.2009 Sarnıç Ek Yapı +16.85-16.40 m 2 x 0.3 cm

S biçimli zincir iç içe geçmiş beş parçadan oluşur, uçtaki parça kırıktır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

341 Bronz Halka Parçası 2002, 3.6 x 0.4 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

342 Kurşun Halka Parçası 24.07.2002 I/4 Yüzey 1.9 cm x 0.3 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

343 Bronz Halka Parçası 04.08.2004 Güney Sur Önü Yüzey, 2.1 x 0.2 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

344 Bronz Halka Parçası 10.08.2005 D-18 +16.94-16.85 m 3 x 0.3 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

345 (BRM) Bronz Halka Parçası 31.07.2006 P-23 +15.60-15.26 m 2.9 x 0.4 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

346 (CCE) Bronz Halka Parçası 26.07.2007 Y-31 +18.69-18.61 m 1.6 cm x 0.2 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

347 (CGO) Bronz Halka Parçası 09.08.2007 U-24 +21.55-20.80 m 1.6 cm x 0.2 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

348 (CEN) Bronz Halka Parçası 04.08.2007 T-24 +20.78-20.52 m 3.5 x 0.5 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

349 2009 Bronz Halka Parçası 0.9 cm x 0.2 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

350 2009 Bronz Halka Parçası 1.5 x 0.1 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır.. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

351 (DNS) Bronz Halka Parçası 13.07.2010 U-33 (M-20) +16.83-16.64 m 1.5 x 0.3 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

352 (DGF) Bronz Halka Parçası 07.06.2010 Yüzey 1.3 x 0.2 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

353 (EPH) Bronz Halka Parçası 04.08.2012 c-2 11.63-11.40 m 2 cm

Oval halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

354 Bronz Halka ve Filise 16.08.2003 kule 4 +17.50 m 4.7 x 0.7 cm, filise: 5.5 cm

Bir halkaya geçirilmiş dikdörtgen kuruluştadır filisedir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

355 Demir İki Halka 30.08.2005 J-9 3.1 x 3.4 x 3.4 cm

İki halka bir düzeneikle birbirine bağlanmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

356 Bronz Halka 18.08.2005 D-18, 15.83 m 3, x3.5 cm

Yuvarlak kırık halka, bir zincire ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

357 Bronz halka 01.08.2002 B-17 +1.88-1.55 m 2.2 x 0.4 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

358 Bronz Halka 13.08.2004 A-14 +17.50 m 3.3 , 0.3 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

359 Bronz Halka 18.05.2005 D-18 +15.83 m 2.5x 0.4 cm.

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

360 (CJG) Bronz Halka 23.08.2007 D-23 +17.40-17.20 m 3.1 x 0.5 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

361 (CEL) Bronz Halka 23.08.2007 S-31 Yüzey 2.5 , 0.3 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

362 (CJG) İki Adet Bronz Halka 23.08.2007 P-23 +17.40-17.20 3.2 , 3.3 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

363 (CGD) Bronz Halka 08.08.2008 U-24 +21.78-21.50 m 2.2 , 0.3 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

364 (CMT) Bronz Halka 18.08.2008 I-24 +7.33-7.22 m 2.5, 0.5 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

365 Bronz İki Adet Halka 07.07.2010 U-33 (M-4 Mezar Buluntusu) 1.4 x 1.1 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

366 (DZB) Bronz Halka 08.07.2011 V-24 (Güney Dış Mekan) +21.76-21.56 m 3.3 cm,

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

367 (EGL) Bronz Halka 08.08.2011 U-34 (Güney Nef) +16.10 m 3.6 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

368 (ERF) Bronz Halka 08.08.2012 C-2 (Alt Yapı) +11.40-11.20 m 3 cm,

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

369 (EPH) Bronz Halka C-2 (Alt Yapı) 11.63 m +11.40 m 3.8cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

370 Demir Halka 27.07.2006 T-30 3.3 cm

Yuvarlak halka, bir düzeneğe ait olmalıdır. Deforme olmuştur. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

371 (CHG) Bronz Halka 14.08.2007 S-23 +15.49 m 3.3 x 2.2 1.4 x 1.4 x 1.4 cm

Yuvarlak halka ve uçunda dikdörtgen bağlantı bölümü, bir düzeneğe ait olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

372 Kurşun Obje 2002 3.1x0.9 cm

Eser silindirik gövdelidir. Yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

373 (CBZ) Kurşun Obje 25.07.2007 S-24 +19.28-19.12 6.6 x 1.4 cm

Eser dikdörtgen gövdelidir. Baş kısmında bir yere monte edilmesi için dairesel kesiti vardır.

374 Kurşun Obje 2009 Yüzey 5cm x 1.4 cm

Obje, silindirik gövdelidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

375 (EBK)Kurşun Obje 18.07.2011 V-24 Güney Doğu +21.42-20.86 m 6.3 x 1.1 x 2.4 x 1.6 cm

Obje, silindir gövdelidir. Altan ve üstten kırılmıştır.

376 (DYT) Kurşun Obje 07.07. 2011 T-24 (Batı Alan) +20.75-20.57 m 3.8 x1.5x1.3 cm

Obje, kare başlı ve daire kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

377 (CKF) Kurşun Obje 29.07.2008 L-24 Step 29.40-9.36 m 8 x 4.2 cm

Obje, kare başlı ve daire kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

378 (EFJ) Kurşun Obje (Cam) 02.08.2011 P-24, +18.90-18.58 m 5.6 x 2.7 cm

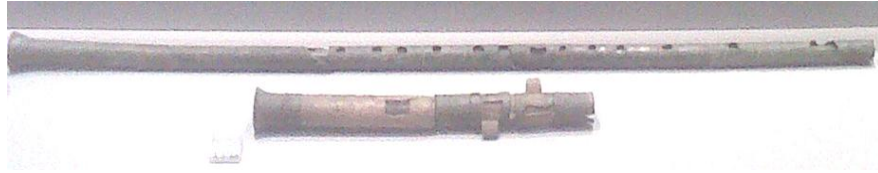
Obje, dikdörtgen biçimlidir, alt bölümden kırıktır. Pencere camlarında kullanılmış olabilir.

II.2.A.5 MÜZİK ALETLERİ

Bizans döneminde kullanılan müzik araç ve gereçlerini tam olarak açıklayabilmemiz oldukça zordur. Bizans dönemine ait orijinal müzik verileri oldukça azdır. Yazılı kaynaklardan o dönem içinde kullanılan müzik aletlerinin isimlerini öğrenmekteyiz. En yaygın olarak “aulos” adı verilen flütler kullanılmıştır. Diğer bir müzik aleti ise zildir. Zillere “kymbalon” deniliyordu Bizans imparatoru VII. Konstantinos Porphrogenotos, “Törenler Kitabında” cheirokymbalon ve anakara (zillerin) gümüşten yapıldığını belirtmektedir (Conomos-Kazdhan 1991, s.1426).

Müzik aletleri kilisede liturji sırasında az da olsa kullanılıyordu. Özellikle kilisede yapılan evlilik törenleri sırasında rahiplerin arkasında aulos çalan müzisyenler yer alıyordu. Bu törenler sırasında zil çalanlara anakarista denilmekteydi (Conomos-Kazdhan 1991, s.1426-1427).

Eski Yunan’da kemik flütlerin bu şekilde kaplandığını bilinmektedir. Atina Arkeoloji Müze’sinde üzeri bronz ile kaplı, örnekler M.Ö. 450-360 yıllarına tarihlenmektedir (Resim 17).

**Resim 17 Atina Arkeoloji Müzesi Üzeri Bronz İle Kaplı Kemik Flüt (M.Ö.450-360)
(F. İ. Altun Arşivi)**

**379 (DCK) Bronz Müzik Aleti 01.08.2009 V-32 (Ek Mekan) Yüzey 5.8 x 1.6 x 1.6
x0.5 cm**

Eser, silindirik formdadır. Ön yüzünde dikey olarak üç adet dairesel delik vardır. Arka yüzünde üçgen şeklindeki levhalar Krş.ılıklı kesilerek üst üste kapatılmıştır. Kaplama amacıyla kullanılmış olmalıdır.

380 (EOH) Kemik Kaval 2012 G-2(Kilisenin Batısı) +16.50m21.4cm x1.2cm

Kemik kaval. Üzerinde delikleri bulunmaktadır. Leylek kemiğinden yapılmıştır. Krş. Bakirtzi 2002, s. 205 kat. 232.

381 Bronz Zil 2011 Yüzey 3.7 cm

Dairesel zilin gövdesini, üçer sıra aralıkla kazıma üç yatay çizgi çevreler. Ortası deliktir.

382 Bronz Zil 2011 Yüzey 4.3 cm

Dairesel zilin ortası şişkin ve deliktir. Gövdesinin baş ve gövde kısmında üç adet kazıma tekniğinde dairesel yiv bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

383 (CGO) Bronz Zil 09.08.2007 U-24 + 21.55-20.80 m 5.2 cm

Dairesel zil, kırık iki parça olarak ele geçmiştir. Baş ve gövde kısmında üç adet kazıma tekniğinde dairesel yiv bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

384 (DEB) Bronz Zil 13.08.2009 AA-30 (Dış Narteks) + 17.95-17.84 m 5.2 cm

Dairesel zil, kırık iki parça olarak ele geçmiştir. Baş ve gövde kısmında üç adet kazıma tekniğinde dairesel yiv bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

385 Bronz Zil 2009 Yüzey 4.8 cm

Dairesel zil, kırık iki parça olarak ele geçmiştir. Baş ve gövde kısmında üç adet kazıma tekniğinde dairesel yiv bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

386 (CAL) Bronz Zil 18.07. 2007 S-31 (A Mekan) +16.82-16.58 m 3.8 cm

Dairesel zil, kırık iki parça olarak ele geçmiştir. Baş ve gövde kısmında üç adet kazıma tekniğinde dairesel yiv bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

387 a-b. (DGF) Bronz Zil 07.06.2010 Yüzey 2.4, 0.9 cm

Dairesel zil, kırık iki parça olarak ele geçmiştir. Baş ve gövde kısmında üç adet kazıma tekniğinde dairesel yiv bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

388 (EUT) Bronz Zil 03.09.2012 E-3/F-3 (Kuzey Nef) +16.55-16.40 m 3.4 cm

Dairesel zil. Baş ve gövde kısmında üç adet kazıma tekniğinde dairesel yiv bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

II.2.A.6 OYUN ARAÇLARI

Kadıkalesi'nde oyun araçları olarak aşık kemiği, (astragals) ve ringa balığı kemikleri bulunmuştur. Astragals, atın üçüncü eklem kemiğinden, boğa, keçi ve koyun gibi hayvanların üçüncü ve dördüncü eklem kemiğinden yapılmaktadır. Astragals, Grekçe “ $\forall\Phi\theta\Delta\forall$ ”(ç84H “ Latince “talus” olarak bilinmektedir (Smith 1870, s. 1095).

Bizans döneminde de astragalsler çeşitli işlevlerde kullanılmıştır. Tılsım (amulet) olarak kullanımlarının yanı sıra, avuçta sallanıp atıldıktan sonra astragalsın düşme yönüne bakarak kaderi söylediklerine inanılırdı. Astragalslar kutuda topluca saklandıklarında sahiplerine şans getirdiği düşünülürdü. Aynı zamanda bebeklerin beşiklerine bağlanarak sağlıklı bir şekilde büyümesine yardımcı olacağına inanılırdı. Astragalslar ölen çocukların mezarına da konulurdu (Flyorova 2001, s. 108; Klenina 2012, s. 252).

Astragaller, Erken Hristiyanlık döneminde çocukların oynadığı “astragoloi ve ya kottistes oyunu içinde kullanılıyordu. Ioannes Khrysostomos, çocukken astragoloi oynadığından söz eder. 11. Yüzyılda Mikhail Psellos, Pherebios keşişini zar ve kottaboî” oynadığı için suçlamıştır (Antonaras 2002, s. 208, kat. 237).

Ringa balığı kemiğinden yapılmış dairesel formdaki objeler oyunlarda sayıcı olarak kullanılırdı. Kadıkalesi kemik buluntuları arasında aşık kemikleri ve ringa balığı kemiğinden yapılmış oyun sayıcıları vardır. Bu objelerin benzerleri Korinth kazılarında ortaya çıkmıştır. Bu eserler Erken Hristiyanlık dönemine tarihlenirler (Nika 2002, s. 208, 236). Ayrıca Kadıkalesi'nde oyun taşlarının yanı sıra üzerinde oyunun oynandığı tablalar da bulunmuştur (Resim 18-21).

Resim 18 Kadıkalesi Oyun Tablaları

Resim 19-21 Kadıkalesi Oyun Tablaları

389 (APC) Kemik Oyun Taşı (?) 19.07.2004 J-5 + 16.28 m 2. 8 cm

Eser oval formda olup uç kısımları yukarıya doğru kalkmıştır, orta kısmında derin bir çizgi mevcuttur.

390 (CKD) Kemik Astragel 31.07.2008 L-24 Step 2 kuzey 10.01-9.88 m. 4 x 1. 8 cm

Dikdörtgen oyun taşı, ikiye bölünmüştür. Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş. Nika 2002, s. 209, kat. 237.

391 (COD) Kemik Astragel 19.06.2009 V-32 (Şapel içi) 17.32 -17.11 m 2. 2 x 1. 5 cm

Dikdörtgen oyun taşı. Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş. Nika 2002, s. 209, kat.237.

392 (ARJ) Ringa Balığı Kemiği 4 ve 5 no.lu Burç 18.02-17.98 m 2.2 cm

Ringa balığın omurgasından yapılmış olan eser dairesel formda orta kısmı deliktir. Üzerinde yanık izi görülmektedir. Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş. Antonaras 2002, s. 208, kat.236.

393 (CHM) Ringa Balığı Kemiği 02.08.2002 M-4 3.00-2.42 m 1.5 cm

Ringa balığın omurgasından yapılmış olan eser dairesel formda orta kısmı deliktir. Üzerinde yanık izi görülmektedir. Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş. Antonaras 2002 s. 208, kat.236.

394 (AHF) Ringa Balığı Kemiği 02.08.2004 B-1516.88-16.66 m 1.8 cm, 2.2 cm, 2.1 cm, 2.8 cm 2.4 cm

Beş adet oyun taşı. Ringa balığın omurgasından yapılmıştır. Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş.. Antonaras 2002, s. 208, kat.236.

395 (BMM) Ringa Balığı Kemiği 08.09.2005 L-718.09-17.72 m 1.5 cm, 2cm

İki adet oyun taşı. Ringa balığın omurgasından yapılmıştır. Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş. Antonaras 2002, s. 208, kat.236.

396 (BKJ) Ringa Balığı Kemiği 27.08.2005 D-17 16.95 m1.5 cm,

Oyun taşı. Ringa balığın omurgasından yapılmıştır. Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş. Antonaras 2002, s. 208, kat.236.

397 (CGE) Ringa Balığı Kemiği 08.08.2007 R-23 (Mezar 2) 1.6 cm

Oyun taşı. Ringa balığın omurgasından yapılmıştır. Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş. Antonaras 2002, s. 208, kat.236.

398 (CJC) Ringa Balığı Kemiği 22.08.2007 P-23 17.59-17.40 m 2 cm

Oyun taşı. Ringa balığın omurgasından yapılmıştır. Üzerinde beyaz astar vardır. Erken Hristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş. Antonaras 2002, s. 208, kat.236.

399 (CBB) Ringa Balığı Kemiği 20.07.2007 S-31 1.6 cm

Oyun taşı. Ringa balığının omurgasından yapılmıştır. Erken Hıristiyanlık Dönemine tarihlenmektedir. Krş. Antonaras 2002, s. 208, kat.236.

II.2.B ASKERİ BULUNTULAR

Savaş aletlerinin önemli bir grubunu ok uçları oluşturur. Kadıkalesi'nde yürütülen kazılarda on yedi adet demir ok ucu bulunmuştur. Ancak bir kale kompleksi olmasına rağmen kazı alanında ele geçen savaş aletleri oldukça azdır.

Ok uçlarının değerlendirilmesinde Anadolu'da Sardis, Yunanistan'da Korinth ve Bulgaristan'da da Djadovo kazı buluntuları göz önüne alınmıştır.

Arbalet (Tatar Yayı)

Ergonomik bir tahta gövdeye eklenmiş yaydan oluşan bir uzak mesafe silahıdır. Çalışma prensibine baktığımızda yayı gergin tutan tetiğin çekilmesiyle tahta gövdenin (kundak) üzerinde bulunan okun ileri fırlatılmasıdır. Menzili kısadır. En büyük özeliği kısa okları ve hızı sayesinde bütün parça levha zırhları bile çok rahat bir şekilde delmesidir.

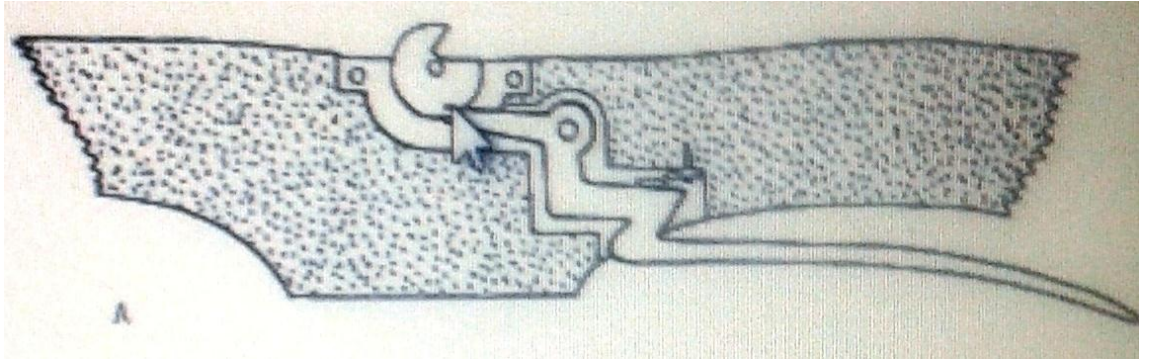
Arbaletlerin ne zaman nerede ilk defa kullanıldığı bilinmemektedir. Ancak M.Ö. 600'lerde Çinliler tarafından keşfedildiği tahmin edilmektedir. Yunan ve Roma döneminde de savaş aleti olarak kullanılmıştır¹⁷.

Arbelet, 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen "İskenderiyeli Balıkçıların El Kitabı" adlı eserde geçmektedir 4. yüzyılda bu silaha "arcuballista" denilmektedir. Roma dönemine ait Agutaina'de yerleşiminde iki taş kabartma levha üzerinde yer alan av sahnesinde arbalet tasviri yer almaktadır (MacGregor 1980, s. 155-156).

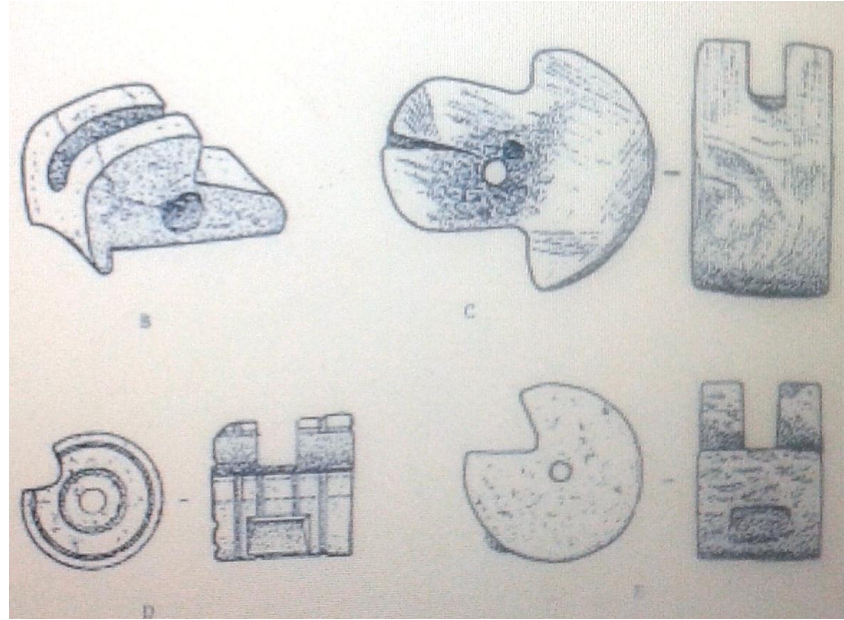
Ortaçağda saldırı fakat özellikle savunma amaçlı olarak arbaletler kullanılmıştır. Bu bağlamda Kadıkalesi'ndeki kazılarda arbalet parçasının ele geçirilmiş olması Orta Bizans Döneminde kalenin savunulmasında kullanılan aletlerden biri olduğunu göstermektedir.

¹⁷ Bu konuda detaylı bilgi için bkz: <http://www.castles.me.uk/medieval-ccrossbow.htm>.

Arbaletin çalışma şekli: Ergonomik bir tahta gövdeye eklenmiş olan yayın, öncelikle yay germe mekanizmasına takılarak gerilmesi sağlanır. Mekanizmanın altında tetik denilen, elle kumanda edilen bir parça vardır. Gövdenin içerisindeki yatağa yerleştirilmiş olan ok, tetiğin çekilmesiyle boşalan gergin yayın, oku hızla ileriye doğru itmesi şeklinde çalışmaktadır (Resim 22-23).

Resim 22 Arbaletin çalışma sistemini gösteren çizim (Gregor 1980, s.156)

Resim 23 Ortaçağda Kullanılan Arbelet Parçaları (Gregor 1980, s. 156)

400 Demir Ok Ucu Tip A 23.07.2004 C-14 (Mekan-1) + 16.64-16.51 m 6.2 x 1.1 x 2.2 x 0.5 cm

Ok ucu, üçgen formludur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Tüm ele geçmiştir. Ancak gövdesinde kırık vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

401 Demir Ok Ucu Tip A 20.08.2005 B-17 + 17.31-16.96 m 5.3 x 1.7 x 0.5 x 1 cm

Ok ucu, üçgen formludur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Tüm ele geçmiştir. Ancak gövdesinde kırık vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1989,s. 117.fig.129.

402 Demir Ok Ucu Tip A 13.09.2005 K-17 + 17.31-16.96 m 7 x1.6 x 2.3 x 0.6 cm

Ok ucu, üçgen formludur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Tüm ele geçmiştir. Ancak gövdesinde kırık vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Waldbaum 1983, 38, lev.4,70; Borisov 19989, s. 117.fig.129.

403 (ECJ) Demir Ok Ucu Tip A 17 02.07.2012 C-2(Alt Yapı) + 15.31 m 9.3 x 1.8 x 2.5 x 0.5 cm

Ok ucu, üçgen formludur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Tüm ele geçmiştir. Ancak gövdesinde kırık vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Waldbaum 1983, s. 38, lev.4,70; Borisov 1989, s. 117.fig.129.

404 (END) Demir Ok Ucu Tip A 23. 08.2012 F-2 +16.00-15.79 m 7.5 x 2.1 x2 cm

Ok ucu, üçgen formludur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Tüm ele geçmiştir. Ancak gövdesinde kırık vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Waldbaum 1983, s. 38, lev.4,70; Borisov 1989, s. 117.fig.129.

405 (EJI) Demir Ok Ucu Tip A 02.07.2012 E-2 + 15.99-15.76 m 7.1 x 2.8 x1.5 x 0.5 cm

Ok ucu, üçgen formludur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Tüm ele geçmiştir. Ancak gövdesinde kırık vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Waldbaum 1983, 38, lev.4,70; Borisov 1989, s. 117.fig.129.

406 (CEP) Demir Ok Ucu Tip B 04.08.2007 Y-31 (2 Nolu Alan) + 18.07m 13 x 5.8 cm x 3.3 x 0.5 cm.

Ok ucu, üçgen formludur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Tüm ele geçmiştir. Ancak gövdesinde kırık vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Davidson1952, s. 200, lev.91.1529-1530; Waldbaum 1983, s. 37, lev.4, res. 58. Borisov 1989, s. 117.fig.129.

407 (EVD) Demir Ok Ucu Tip B 27. 08.2012 D-1/E1 +12.70-12.05 m 7 x 2.5 x 1.8 x 0.6 x3.5cm

Ok ucu, sap kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser, oval formludur. Sapı silindir kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1989, s. 117.fig.130.

408 Demir Ok Ucu Tip B 2002 Yüzey 6.1 x 1 x1.4 x 0.5 cm

Ok ucu, sap kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser, oval formludur. Sapı silindir kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1989, s. 117.fig.130.

409 Demir Ok Ucu Tip B 2002 Yüzey 4.9 x1x1.3 x 0.5 cm

Ok ucu, sap kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser, oval formludur. Sapı silindir kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1999, 117.fig.130.

410 Demir Ok Ucu B 27.07.2005 Z-14 17.56-17.37 m 5.6 x 0.5 x 1.7 x 0.5 cm

Ok ucu, sap kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser, oval formلودur. Sapı silindir kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1989, s. 117.fig.130.

411 Demir Ok Ucu Tip B 18.09.2005 I-7 18.09-17.72 m 6 x 1.5 x 1.2x 0.4 cm

Ok ucu, sap kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser, oval formلودur. Sapı silindir kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1992, s. 117.fig.130.

412 Demir Ok Ucu Tip B 14.07.2009 AA31-1 (Batı) + 18.44-18.23 m 6 x 1.5 x 1.2x 0.4 cm

Ok ucu, sap kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser, oval formلودur. Sapı silindir kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1989, s. 117.fig.130.

413 (EJI) Demir Ok Ucu Tip B 02.07.2012 D-2 + 15.77-15.06 m 4.6 x 1 x 1.4 x 0.4 cm

Ok ucu, sap kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser, oval formلودur. Sapı silindir kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1992, s. 117.fig.130.

414 (EKE) DemirOk Ucu Tip C 05.07.2012 C-2 (Alt Yapı) + 14.55-13.69 m 9.5 x 2.9 x 1.3x 0.5 cm

Ok ucu, üçgen formلودur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Tüm ele geçmiştir. Ancak gövdesinde kırık vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1992, 117.fig.131

415 Demir Ok Ucu 14.08.2003 Tip C A-17 18.22-17.60 m 8.1 x 0.7 x 2.3 cm

Ok ucu, sap kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser, üçgen formلودur, gövdeden baş kısmına doğru sivrileşmektedir. Krş. Borisov 1992, s. 117.fig.131

**416 (CRD) Demir Ok Ucu Tip D 02.07.2006 K-24 Step III (Mekan Dışı) + 5.59 m
8.4 x 4.2 x 1.4 cm x 0.5 cm**

Ok ucu, üçgen formludur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Tüm ele geçmiştir. Ancak gövdesinde kırık vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1989, s. 117.fig.132

417 Demir Ok Ucu Tip D. 02.08.2005 A-15 16.69-16.52 m 4.7 x 1.5 x 1.3x.0.4 cm

Ok ucu, sap kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser, oval formludur. Sapı silindir kesitlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Borisov 1989, s. 117.fig.132

418 (CGG) Kemik Arbalet Parçası 09.07.2007 Yüzey 2x 2.4 cm

İç kısmında metal aksanıyla ele geçmiş, üzerinde çizgisel bezemeler bulunan / arbalet parçası (?) Krş. McGregor 1980, s. 156.

II.2.B.2 HANÇERLER, KESİCİ ALETLER

419 Bronz Kama Ucu 29.07.2005 Z-13 +17.60-17.29 m 9.9 x.2 cm

Eser, üçgen formlu gövdeden uca doğru daralmaktadır, sap kısmı kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

420 (EKH) Bronz Hançer(?) Kabza F/2+16.64-16.24m 7.8cm

Eserin kolları dışa doğru yuvarlatılmıştır, ortasında hançerin geçmesi için oval bir açıklık bulunmaktadır.

II.2.C TIP ALETLERİ

Bizans tıbbında kullanılan aletler Antik Dönemde kullanılan aletlerin devamıdır. Bu aletlerin yapımında demir, bakır ve bronz ön plana çıkmıştır. Ayrıca pirinç, kalay, gümüş, altın, boynuz, tahta, kemik, fildişi ve çeşitli taşlardan da tıp aletleri üretilmiştir. (Uzel, 2000, s. 31). Günümüze ulaşmış tıp aletlerin çoğu bronzdan yapılmıştır. Bronz hakkında Hippokrates şunu belirtir; “Aletler için yalnız bronzu tercih et çünkü onunla kullanıma elverişli aletler yapılır” (Uzel 2000, s. 34).

Demirin kolayca paslanması nedeniyle az sayıda alet demirden üretilmiştir. Demirden daha çok koter¹⁸, kesici aletler yapılmaktadır.

“Kozmetik” Yunanca “Kosmetikos” sözcüğünden türetilmiştir, süs ve süslenmeyle ilgili, anlamına gelir. Genel olarak insan vücudunun çeşitli yerlerinin temizlenmesinde, korunmasında kullanılan hijyen ve güzellik maddelerine kozmetik denir. Bu maddelerin hazırlanmasında kozmetik aletlerinden yararlanılır (Uzel 1996,s. 16-39).

Antik Dönemde kullanılan ve Ortaçağda da aynı şekilde işlevleri devam eden tıp ve kozmetik aletlerin başında sondalar yer alır. Sondaları, kulak, yara içi kulak sondası kaşık sondası ve spatül uçlu sondalar olarak gruplandırabiliriz (Yalav 2008, s.56-58). Sondaların farklı türlerinin bulunması bunların tek bir amaç için yapılmadığı anlaşılır. Sondaların en sık rastlanan örneklerine bakıldığında; saplı, dilator ve delici, olarak kullanılan örneklerin yanı sıra kaşık kısmı ilaç hazırlanmasında ve hazırlanan ilaçların yara üzerine sürülmesini sağlamaktadır (Akarsu- Tırpan 2011, s. 13-17) . Spatül sonda; bu alette gövdenin bir ucunda sonda diğer ucunda da spatül bulunur. Daha çok farmasötik alettir, ilaçları karıştırmak için kullanılır (Uzel 2000, s. 57-58).

421 Bronz Tıp aleti (?) 2009 Vaftiz Havuzu Yakını Yüzey 0.6 x 14.5 cm

Tıp aleti, daire kesitli silindirik gövdelidir. Baş kısmı kanca ile sonlanır. Dip kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır

422 Bronz Çift Uçlu İğne (?) 22.07.2005 - I-5 Yüzey 10 x 1. 1 cm

İğne, daire kesitli silindirik gövdelidir. Baş kısmı çatal ile sonlanır. Uçtaki çatal dip kısmından kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.- Erken Bizans 4.-6. Yüzyıla tarihlenir. Krş.. Uzel, 2000 190, levha XX/30

¹⁸ Dağlama aleti, (Uzel, 2000, 49) .

423 Bronz Tıbbi Sonda (kovanlı) 26.07.2004 D-16+16.30 m 2.8 cm

Eserin uç kısımlarında tahribat vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Uçunda ki çengel kırılmıştır. Eser sap kısmı uça doğru daralan silindirik formda içi boştur. Bu kısma ahşap bir sap geçirilmiş olmalıdır. Eser dövme tekniğinde yapılmıştır.

424 (DSJ) Bronz Kutu 24.07.2010 U-33 (Mezar Ek Yapısı Doğu Bölümü) 16.35 m 5.6 x 2x 1.5 cm

Kutunun, baş kısmı günümüze ulaşmamıştır. Dikdörtgen formda obje ağız kısmı yuvarlak kutuya benzetilmiş dövme tekniğinde yapılmıştır.

425 (EMD) Bronz Küçük Kutu 18.07. 2012 M-2+16.01-15.96 m 3.6 x.4 x 2 cm

Bir kutuya ait parçalar. Eser, silindir gövdelidir. Her iki ucundan kırılmıştır. Eser dövme tekniğinde yapılmıştır.

426 (EMC) Kemik Kaşık Sonda 18.07.2012 E-4/F-4 (Güney Yan Nef) +16.30-16.01 m 0.4x0.5x0.7x10.3x2.1cm

Kaşık sondanın, sapı yuvarlatılmış kaşık kısmı çukurdur, uç kısmı dikdörtgen formda iç yüzeyinde on altı adet delik vardır. İşlenmiş koyun kemiği. Boynunda kelebek motifi vardır.

II.2.D YAZI ALETLERİ

Antik ve Bizans döneminde stilus veya graphium olarak adlandırılan kalemler demir, bronz gibi madenler ile fildişi ve kemik gibi inorganik maddelerden üretilmiştir. Balmumu tabletler üzerine yazmak amacıyla kullanılıyordu. Stilusların dip kısımları enli bir top ya da yumru biçiminde olup balmumu üzerinde yazılı yazıyı silmeye yarıyordu (Demiriş 2002, s. 20) .

Anadolu'da Boğazköy'de yapılan kazılarda Hititlere ait bronz ve kemik stilus ortaya çıkarılmıştır (Boehmer 1972, lev XLI ve LXXIII).

Yunanistan'da Korinth kazılarında hem kemikten hem de fildişinden üretilmiş stiluslar ele geçmiştir (Davidson 1952, s. 184-186).

Kadıkalesi kazılarında altı adet stilus bulunmuştur. Bu stiluslardan iki adeti kemik biri demir diğer üçü ise bronzdan yapılmıştır. Stilusların uç kısımları kırılmıştır. Buluntuların benzerleri Korinth kazı buluntularıyla paraleldir (Davidson 1952, s. 186, levha 183, 1353, 84, 1374-1376) .

427 (ARF) Kemik Kalem 26.07.2004 D-16 (Mekan 2) +16.40 m 10 cm

Kalem, yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Tepeden kırılmıştır. Kemik yontularak biçimlendirilmiştir. Krş. Davidson1952, s. 2373.lev. 120,

428 (CRB) Kemik Kalem 02.07.2009 K-24/Step III Mekan İçi +5.60 m 7 cm

İnce uzun kalem tepeden kırılmıştır. Kemik yontularak biçimlendirilmiştir.

Krş. Davidson1952, s. 2373.lev 120,

429 Bronz Stilus (?) 03.08.2004 B-15+16.88-16.66 m 0.7x 5.2 cm

Stilus, daire kesitli ince saplıdır. Uç kısmı kırık ve eksiktir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin gövdesinde kazıma tekniğinde yapılmış üç adet yatay çizgi vardır.

430 (DOD) Bronz Stilus (?) 14.07.2010 U-33+16.80-16.72 m 0.6 x 7.1 cm

Stilus, daire kesitli ince saplıdır. Uç kısmı kırık ve eksiktir. Döküm tekniğinde yapılmıştır

431 Bronz Stilus (?) 2012 Yüzey 0.9 x 5.2 cm

Stilus, daire kesitli ince saplıdır. Uç kısmı kırık ve eksiktir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

432 Bronz Stilus (?) 2012 Yüzey 0.6 x 4.6 cm

Stilus, daire kesitli ince saplıdır. Uç kısmı kırık ve eksiktir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

II.2. E ÜRETİM GEREÇLERİ

II.2. E.1 DOKUMACILIKLA İLGİLİ ÜRETİM

Bizans dokumacılığı üç temel maddeden; keten, yün ve ipekten yapılmaktaydı. Dokumalar genelde basit atölyelerde ve evlerde üretilirdi. 7. yüzyıla kadar Suriye ve İskenderiye önemli kumaş dokuma merkeziydi. 10.-12. yüzyıllarda Selanik, Korinth, Thebe ve Atina’da üretilen dokumalar ticaret açısından ön plana çıkmıştır.

Bizans döneminde dokumacılık önemli bir zanaat kolunu oluşturmaktadır. Dokumacılara “Istourgoi” ve ya “yphantai”, “poikiltai” süslü dokuma yapanlara, “katartarioi” ipek dokuyanlara, “prandioprates” ipek kumaş ithal eden tüccarlara, “metaxoprates” ipek tüccarlarına, “serikarioi, vestioprates” ipek kıyafet tüccarına, “othonioprates” keten dokumacılığı ve pamuklu kumaş tüccarlarına ve “knaphesis” kumaş boyacılarına denilmektedir (Varmazi 2002, s. 41).

Bizans döneminde kumaş üretiminin iki ana evresi bulunuyordu. Bunlar; ip eğirme ve dokumacılıktır. Yıkama, ağrıma, boyama, dövme (çırpma), diğer gereken önemli işlerdir. Yün eğirme kadınlar tarafından evde yapılan bir işti. Yine rahibeler manastırda yün eğiriyorlardı. Örneğin Mısırlı Meryem, manastırda örekesini her zaman yanında taşıyordu. Ancak, Bizans toplumunda hem erkek hem de kadınlar dokumacı olarak çalışabiliyordu. Örneğin Selanik’te “Timarion”da¹⁹, kumaş dokumacılığında hem kadın hem de erkeklerin görev aldığı geçmekte, Bizans döneminde kadınların dokumayla uğraştıkları bilinmektedir. Ama yine de yün eğirme ve dokuma evlerde yapılan bir işti.

Bizanslı sanatkarlar, öncelikle kumaş dokuyor, sonrasında dokunan kumaş, terziler tarafından dikiliyordu. 10. yüzyıla tarihlenen Valinin el kitabında tüm kumaş üretimi; boyama, kumaş dokuma, terzilik birbirleri ile ilintili olduğunu belirtir. İstanbul’daki Stoudios manastırına ait bir düzenlemeyi gösteren belgede terziler ve dokumacılar ayrı bir sanatkâr grubu olarak gösterilir (Kazdhan - Tablot 1991, s. 2193).

Bizanslı tarihçi Mikhail Psellos Konstantinopolis’te her yıl 12 Mayıs’ta Agathe adında bir festivalden söz etmektedir (Carolyn,2011, s. 369) .

¹⁹ Timarion; 12. Yüzyıla tarihlenen anonim yazarlı, hicivli bir yayın, (Kazdhan1991, s. 2083.)

Bu festival, kumaş yapımıyla ilgili mesleklere dâhil kadınlar tarafından kutlanırdı. Agathe yarı dini olayda yün eğiriciler dokumacılar ve tarakçılar kutlamalarda yer alırdı. Bu törende kilisede²⁰ ikonalara armağanlar sunulmaktaydı. Kilisenin dış yüzeyinde bir takım resimler bulunuyordu. Keten taraklayan ve dokuyan kadınlar ile kumaş üretiminin çeşitli evrelerini temsil ediyordu. Töreni yöneten yaşlıca daha tecrübeli kadınlar grubun genç üyelerine düzgün teknikler konusunda bir dizi “yap” ve “yapma” resmi vardı. Bu örnekten Konstantinopolis’te kumaş üretimiyle uğraşan örgütlü belki bir lonca teşkilatının olduğunu öğreniyoruz (Carolyn 2011, s. 369). Festivalin geçit töreninin şarkılarla danslarla kutlandığı bilinmektedir. Kadınların, kutladığı yine dokumacılık ile alakalı diğer bir festival de “Brumalia” denilen festivaldir. Bu festivalde kadınlara mor kumaş dağıtılmaktadır (Carolyn 2011, 370) .

Ağırşak:

Dokuma; elde edilen yünün eğrilip ip haline getirilmesiyle yapılmaktadır. Bunu elde etmek için bir çubuğun (İğ) ucuna bağlanan içi delik taş ya da pişmiş topraktan yapılan ağırşaklar kullanılmıştır (Fazlıoğlu 2001, s. 1). Ağırşakı genel olarak iplik yapmada kullanılan iği ağırlaştırmak için alt ucuna takılan tahta, kemik, fildişi, taş ve ya madenden yapılmış ortası delik değirmi ağırlık olarak tanımlayabiliriz. Ağırşakın Grekçesi (tolupe) Latincesi glomus’tur. (Smith 1870, s. 565.) Nerdeyse tüm arkeolojik kazılarda ortaya çıkan ağırşakların, Neolitik Çağ’dan itibaren kullanıldığı bilinmektedir. Çatalhöyük’te bazı çanak çömlek parçalarının delinerek ağırşak olarak kullanıldığı olasıdır.

Bizans döneminde dokumacılıkta kullanılan ağırşaklar pişmiş toprak, taş, kemik, fildişi ve kurşundan yapılmışlardır. G. Davidson “Corinth The Minor Objects” adlı kitabında Korinth buluntuları arasında yer alan kemik ve fildişi ağırşakları düğme olarak değerlendirmiştir. Ona göre dokumacılıkta kullanılan ağırşaklar, ağır, çoğunlukla pişmiş topraktan yapılmış, üzerinde nadiren süsleme bulunan objelerdir. Düğmeler ise küçük ve hafiftir. Korinth kazılarında ele geçen bu objeler genellikle fildişi, kemik, sabuntaşından yapılmış üzerlerinde çeşitli süslemeler bulunmaktadır (Davidson 1952, 296). Ancak, yazar iğ ucuna takılan ağırşakları göz ardı etmiş olmalıdır. Çünkü bu tür

²⁰ Eserde İstanbul’daki hangi kilise olduğu belirtilmemiştir.

ağırsak sadece dokuma tezgâhında kullanılmamaktadır Tezimiz kapsamında incelenen dairesel formda alt yüzü düz ortası delik kemik ve fildişi buluntular ağırsak olarak değerlendirilmiştir.

Bizans anıtsal resim sanatında örneğin Kapadokya'daki kaya kiliselerinde yer alan Meryem'e Müjde sahnesinde Meryem ayakta veya otururken, elinde iplik ve kirmen tutarken gösterilmiştir. Örneğin Göreme Saklı Kilise Meryem bu haliyle betimlenmiştir²¹(Resim 24).

Resim 24 Göreme Saklı Kilise Meryem'e Müjde Sahnesi (Alev 2014, 117, res.53)

Kapadokya dışında Trabzon Ayasofya'sında da Meryem elindeki kirmen ve iğ ile tasvir edilmiştir (Resim 25a). Yunanistan, Kastoria'daki Aziz Stephen Kilisesi'nde Meryem'e Müjde Sahnesinde Meryem ayakta, sol eliyle çengel uçlu iğ, ağırsak ile sonlanmaktadır (Resim 25b)

²¹ Soğanlıdere Karabaş Kilise'de Meryem bu şekilde tasvir edilmiştir, (Sıddıki 2004, 117-118.)

Resim 25a Trabzon Ayasofyası Meryem'e Mjde Sahnesi (Fotoğraf Emine Tok Arşiv)

**Resim 25b. Yunanistan, Kastoria Aziz Stephen Kilisesi 12. Yüzyıl
(www.facebook.com/terrabyzantica)**

Küçük el sanatları örneklerine baktığımızda Selanik Bizans Müzesinde bulunan seramik bir parça üzerinde gündelik hayatta bir kadının elinde iğ tutarken betimlenmiştir (Skarmoutsa 2002, s. 368, kat.343). Bizans dönemine ait minyatürlü el yazmalarında da kadınlar bu şekilde tasvir edilmiştir (Resim 26)

Resim 26 Yün Eğiren ve Kumaş Dokuyan Bizanslı Kadınlar (Minyatür)

Bibliothèque Nationale, Paris 11. Yüzyıl (Türkoğlu 2010, s. 157, res.1)

Dokuma Tarağı:

Dokumacılığın bir parçası olan taraklar Antik Mısır'da kullanılıyordu. Bu tarakların bazı örnekleri günümüze ulaşmıştır. Bu dönemde yapılmış tarakların tamamı ahşaptan yapılmıştır. İstanbul'da Yenikapı kazılarında ahşaptan dörtgen formlu tokaçlamasının ucu kısa ve küt dişli gövdenin yanından yukarıya doğru uzanan bir sopası bulunan dokuma tarağı bulunmuştur (Resim 27).

Kadıkalesi Anaia kazılarında bulunan dokumacılık ve terzilik aletlerinin evlerde üretilen dokumaya veya yerel esnaflar tarafından üretilen dokumalara ait oldukları kesin olarak bilinmemektedir. Bulunan ağırşakların yoğunluğu burada kadınların iplik eğirdiklerinin kanıtı olabilir. Antik dönemde kadınların ev sınırları içinde geleneksel uğraşları kumaş dokumaktır. Eski Mısır'da kadınların dokumacılıkla uğraştıkları yazılı belgelerden ve duvar resimlerinden anlaşılır. Örneğin Orta İmparatorluk devrindeki belgelerde kadınların evlerde bu işlerle meşgul oldukları görülür. Bir örnekte kadınların bir kısmı eğirme ile meşgul olurken, diğerleri kumaş dokurken gösterilmiştir (İnan 1992, s. 201, res.58) .

Resim 27 Yenikapı Kazısı Buluntusu Ahşap Dokuma Tarağı (Gökçay 2012, s. 142, kat.4.)

Dikiş İğnesi ve Bızlar

Bizans terzileri, giysi dikerken bronz makaslar, bronz yüksükler, bronz iğneler, tığlar, bronz ve kemikten yapılmış bızlar, pişmiş toprak makaralar kullanılırdı.

Bizans döneminde kullanılan tığların, uç kısmı çengel biçiminde kıvrık, sap kısmı uca doğru daralan silindirik formda içi boştur. Bu kısma ahşap bir sap geçirilmiştir (Davidson 1952, s. 173).

Bizans giysilerinin temelini oluşturan kumaşlar, çeşitli dokuma tezgâhında dokunuyordu. Dokunan kumaşlar, terziler tarafından kıyafet haline getiriliyordu. Bizans döneminde kullanılan dokuma aletlerine baktığımızda; iğler genelde tahtadan bazen de pişmiş topraktan yapılmaktaydı. Bronz iğ, bronz dokuma tarağı da dokuma tezgâhlarında kullanılırdı.

Korinth kazılarındaki iğne başlarını üç farklı biçimde incelemiştir. Birinci tipte; iğnenin başında yuvarlatarak bir delik vardır. İkinci tipte; iğnenin başında uzun dar bir

delik bulunmaktadır. Üçüncü tipte ise iğne başı düzleştirdikten sonra iç kısmının derin oyulduğu görülür (Davidson 1952, s. 173).

Yüksükler

Dikiş dikilmesinde yardımcı olan yüksüklerin üst kısmı kapalı olanlarının yanı sıra üstü açık olanlar, kumaşın altında kalarak iğnenin parmakla itilmezini sağlamaktadır. Yüksüklerin üzerindeki derin noktalar iğnenin kaymasını ve kontrolü sağlamasına yardımcı olmaktadır.

Bizans döneminde, terzilikte makaslar, kumaşları kesmek, biçmek amacıyla kullanılıyordu. Ayrıca günlük hayatta birçok işlevde kullanılıyordu.

433 (6340) 2003 Kemik Ağırşak Tip I. M-5.Yüzey 1 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

434 (BUO 6893) Kemik Ağırşak Tip I. 2006 P-23 +15.94 m2.3

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

435 (BYG 6906) Kemik Ağırşak Tip I. 2006 S-31/c +16.18 m 2.2x 1.3 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

436 (CFE7845) Fildişi Ağırşak Tip I. 2007 R-23 2.5 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

437 (CCF7854) Kemik Ağırşak Tip I. 2007 Y-30 2.5 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

438 (DDT9281) Fildişi Ağırşak Tip I. 2009 Y-30 (Sarnıç Ek Yapı) +16.95 m 2.5 x 1.8 cm

Fildişi Ağırşak, alt yüzeyi düz, üst yüzeyi konik alt yüz bezemesiz, üst yüzde üstten bakıldığında bir kare oluşturulacak biçimde düzenlenmiş 8 adet içi noktalı küçük daire

kazıma, her üçerli dairenin ortasındakinden ağırşagın kenarına doğru dörder düz çizgi kazınarak dört adet üçgen yapılmıştır. Bkz. Starida 2002,369, kat.442

439 (BMY) Kemik Ağırşak Tip I. 13.09.2005 İ-8 2.7 cm

Küresel ağırşagın, ortası deliktir.

440 Fildişi Ağırşak 08.08.2001 Tip I. Giriş/ Kale içi 2.1 cm

Küresel ağırşagın, ortası deliktir.

441 (BGS) Fildişi Ağırşak Tip I. 12.08.2005 3 no.lu mekan 2.4 cm

Küresel ağırşagın, ortası deliktir.

442 (EFN) Fildişi Ağırşak Tip I. 2011 U-35/T-35 17.28-16.80 m 2.3 cm

Küresel ağırşagın, ortası deliktir. Gövde kenarlarında iki yivli kesit de dört yerde üç çentik bezemelidir.

443 (EFU) Kemik Ağırşak Tip I. 2.3 x 0.9 cm V-24 Yüzey

Küresel ağırşagın, ortası deliktir. Gövde üzerinde beş adet daire motifi vardır.

444 (EBF) Kemik Ağırşak Tip I. 2011 S-24 + 19.81 2.2 x 0.6 cm

Küresel ağırşagın, ortası deliktir. Gövde üzerinde ikişer yivle ters V motifli bezemelidir.

445 Kemik Ağırşak Tip I. 28.07.2003 U-5 Nolu Burç Yüzey 2.2 cm

Küresel ağırşagın, ortası deliktir. Gövde üzerinde kesik çizgiler vardır.

446 (DFC) Kemik Ağırşak Tip I. 20.08.2009 Sarnıç Ek Yapı 16.60 m 2.9 cm

Küresel ağırşagın, ortası deliktir. Gövde üzerinde belli aralıklarla kazıma üçgenler aralarında, üst üste iki adet içi noktalı halkalar bulunmaktadır. Üst yüzeyinde belli aralıklarla kazıma üçgenler aralarında, üst üste iki adet içi noktalı halkalar bulunmaktadır. Krş. Starida 2002, s. 369, kat.442.

447 (DFM) Kemik Ağırşak Tip I. 24.08.2009 Kemer içi dolgu temizliği 2.5 cm

Küresel ağırşakın, ortası deliktir. Gövde üzerinde belli aralıklarla kazıma üçgenler aralarında, üst üste iki adet içi noktalı halkalar bulunmaktadır. Üst yüzeyi tahrip olmuştur. Bkz. Starida 2002,369, kat.442.

448 (EAK) Kemik Ağırşak Tip I. 2011 Yüzey 1.8 x 1 cm

Küresel ağırşakın, ortası deliktir. Gövde altı adet iç içe geçen daire bulunmaktadır Bkz. Starida 2002,369, kat.442.

449 (CZM) Kemik Ağırşak Tip I. 24.07. 2009 Y-30 17.10-16.86 1.5 cm

Küresel ağırşakın, ortası deliktir. Üzeri pembe boyalıdır.

450 (CPD) Kemik Ağırşak Tip I. 26.06.2009 Şapel içi dolgu temizliği 16.52-16.23 m 2.6 cm

Küresel ağırşak kırıktır. Gövdesinde belli aralıklarla kazıma üçgenler aralarında, paralel çizgiler bulunmaktadır.

451 (CPF) Kemik Ağırşak Tip I. 26.07.2009 Y-32. 117.332.3 cm

Ağırşak tam olarak ele geçmemiştir. Ağırşakın üzerinde yeşil renk boya bulunmaktadır. Üst yüzeyinde kazıma tekniğinde birbirini takip eden “S” motifi vardır.

452 (DIC) Kemik Ağırşak Tip II. 2010 Z-33 +17.26 m

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Gövdesinde ve uç kısımlarında ikişer yatay kazıma çizgi bulunmaktadır. Ağırşakın alt yüzeyinde küçük bir kırık vardır.

453 (DJG) Kemik Ağırşak Tip II. 2010 V-33 +16.87-16.82 m

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Gövdesinde üzerinde yivli bezemelidir.

454 Kemik Ağırşak Tip II. 28.07.2004 B-14 16.88-16.80 m 2.6 cm

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Üst kısmı tahrip olmuştur. Alt yüzeyi düzdür. Üst yüzeyinde üçer sıra üç adet çizgisel bezeme vardır.

455 (CKO) Kemik Ağırşak Tip II. 21.07.2008 L-24 Step 2 Kuzey 10.01-9.88 m3 cm

Konik ağırşakın, ortası deliktir.

456 (ATO) Kemik Ağırşak Tip II. 03.08.2004 B-1516. 88-16.662.1 cm

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Yan yüzleri oyularak çıkarılmış, sonrasında ise belli bir boşluk bırakılarak tekrar yerine takılmıştır. Krş. Demertzi 2002, s. 366-367, kat. 438.

457 (CJE) Kemik Ağırşak Tip II. 23.08.2007 Y-30 (A Mekanı) 18.01 m 2 cm

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Yan yüzleri oyularak çıkarılmış, sonrasında ise belli bir boşluk bırakılarak tekrar yerine takılmıştır. Üzerinde pembe renk kalıntılar vardır.

458 Kemik Ağırşak Tip III. 20.07.2001 Güney A Alan 1.5 cm

Silindirik, ağırşakın, ortası deliktir. Eserin yüzeyi, üstten ve alttan üçer yatay çizgi ile çevrilmiştir. ağırşak kırık olduğu için süslemenin tamamı ulaşmamıştır.

459 (BPC) Kemik Ağırşak Parçası Tip III. 26.07.2006 S-301.7 cm

Silindirik, ağırşak tahrip olmuştur, yaklaşık 1/3'ü kalmış.

460 Kemik Ağırşak Tip III. 21.08.2009 Sarnıç Ek Yapı +16.40-16.11 m 2 x 1.2 cm

Silindirik, ağırşak tahrip olmuştur, gövdesi yatay on sıra içi noktalı halkalar ile bezenmiştir.

461 (ASK) Kurşun Ağırşak Tip I. 29.07.2004. B-14/M1 +16.70 m 1.9 x 1 cm

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

462 Kurşun Ağırşak Tip II. 2004 1.5x1.5 cm

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

463 (BDP) Kurşun Ağırşak Tip II. 02.08.2005 A-15 +16.69-16.52 m 1.5 x 1.3 cm

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır Krş. Demertzi, 2002,367, kat.441.

464 (CJK) 24.08.2007 Kurşun Ağırşak Tip II. P-23 +17.20-17.04 m 1.4 x 1.3 cm

Konik ağırşanın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Krş. Demertzi, 2002,367, kat. no. 441.

465 (CDA) Kurşun Ağırşak Tip II. 31.07.2007 Y-31 (1 nolu alan) +18.40 m 2 x 1 cm.

Konik ağırşanın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Krş. Demertzi, 2002, s. 367, kat no. 441.

466 (CKV) Kurşun Ağırşak Tip II. 01.08.2008 L-24 Step II Kuzey +8.88-8.63 m 1.6 x 1.4 cm

Konik ağırşanın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Krş. Demertzi, 2002, s. 367, kat. no. 441.

467 Kurşun Ağırşak Tip II. 2008 Yüzey kurşun 2 x 1.1 cm.

Konik ağırşanın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Krş. Demertzi, 2002, s. 367, kat. no. 441.

468 Kurşun Ağırşak Tip II. 2009 Yüzey 1.4 cm

Konik ağırşanın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Krş. Demertzi, 2002, s. 367, kat. no. 441.

469 Kurşun Ağırşak Tip II. 2009 Yüzey 1.4 cm

Konik ağırşanın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Deforme olmuştur. Krş. Demertzi, 2002,367, kat. no. 441.

470 Kurşun Ağırşak Tip II. 2009 Yüzey 1.8 cm

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Deforme olmuştur. Krş. Demertzi, 2002, s. 367, kat. no. 441.

471 Kurşun Ağırşak Tip II. 2009 Yüzey 1.2 cm,

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Deforme olmuştur. Krş. Demertzi, 2002, s. 367, kat. no. 441.

472 Kurşun Ağırşak 2009 Yüzey 1.7 cm

Konik ağırşakın, ortası deliktir. Üst kısımdan kırılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

Deforme olmuştur. Krş. Demertzi, 2002, s. 367, kat. no. 441.

473 (6351) Taş (Mermer) Ağırşak Tip I 2003 B17+17.05-16.90 m 2.35 cm

Mor renkli üst kısmı dışa bombeli, ortası deliktir, alt kısmı düz gövde üzerinde iki sıra yiv bulunmaktadır.

474 (6352) Taş (Mermer) Ağırşak Tip I. 2003 M-6+17.51-17.41 m 2.5 cm

Mor renkli üst kısmı dışa bombeli, ortası deliktir, alt kısmı düz gövde üzerinde iki sıra yiv bulunmaktadır.

475 (6353) Taş Ağırşak 2003 Tip I. M-6 m 2.3 cm

Beyaz renkli, ortası deliktir, altı düz bombelidir.

476 (6354) Taş Ağırşak 2003 Tip II. M-6+17.51-17.41 m 1.6 cm

Siyah renkli, konik ağırşak, altı düz ortası deliktir. Üzerinde dört adet iç içe daire motifi bulunmaktadır.

477 (6355) Taş Ağırşak Tip II. 2003 B-18, 2.5 cm

Gri renkli, küresel ağırşak, ortası deliktir. Alt kısmı hasarlıdır.

478 (6356) Taş Ağırşak Tip I. 2003 M-6+17.51-17.41 m 1.8 cm

Koyu mor renkli, ağırşak ortası deliktir.

479 (BZA6906) Taş Ağırşak Tip I. 2006 R-23 Sur Dışı 2.6 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

480 (CFK 7842) Taş Ağırşak Tip I. 2007 U-24 2.2 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir. Gövdesinde merkezlerinde birer nokta bulunan iç içe geçmiş halka süsleme vardır.

481 (CGZ 7843) Taş Ağırşak Tip I. 2007 U-24 1.8 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir. Gövdesinde tek yiv bulunmaktadır.

482 (CGC 7844) Taş Ağırşak Tip I. 2007 R-30 2.5 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

483 (CEN 7846) Taş Ağırşak 2007, T-24 2.3 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir. Gövdesinde dört adet yiv bulunmaktadır.

484 (CEN 7847) Taş Ağırşak Tip I. 2007 Y-31 2.4 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir. Gövdesinde dört adet yiv bulunmaktadır.

485 (CIR 7853) Taş Ağırşak Tip I. 2007 P-23 2.4 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

486 (CIR 7855) Taş Ağırşak Tip I. 2007 Y-24 2.8 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir. Küresel ağırşak, ortası deliktir. Gövdesinde iki adet yiv bulunmaktadır.

487 (CIR 7856) Taş Ağırşak Tip I. 2007 P-23 2.4 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

488 (CMU 8853) Taş Ağırşak Tip II. 2008, Paraklesion +15.08 m² 3.4 cm

Konik ağırşak, ortası deliktir. Gövdesinde iki adet yiv bulunmaktadır.

489 (DJN) Taş Ağırşak Tip I. 2010 U-33 + 17. 7 m 2.3 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

490 DSJ Taş (Mermer) Ağırşak Tip I. 2010 U-33 + 16. 35 m 2.3 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

491 (DJN) Taş Ağırşak Tip I. 2010 U-33 2.3 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

492 (EGK) Taş Ağırşak Tip I. 2011 U-35-T-35 +16.35-16.28 m 2.2 cm

Küresel ağırşak, altan gövdesine doğru genişlemektedir. Ortası deliktir gövdesinde iki adet yiv bulunmaktadır. Üzerinde kırık vardır.

493 (EFB) Taş Ağırşak 2011 2.5 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

494 (DZC) Taş Ağırşak Tip I. 2011 2.3 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir. Üst deliğin çevresinde küçük kırıklar bulunmaktadır.

495 Taş Ağırşak Tip I. 2011 2.1cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir. Üst boğumlu, gövde üzerinde dikey yivlerle bezeme li, yivlerin içi kahverengi boyalıdır.

496 (EFJ) Taş Ağırşak Tip I. 2011Yüzey 2.6cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir. Gövdesinde bir sıra yiv bulunmaktadır. Alt kısımdan kırık vardır.

497 (EGG) Taş Ağırşak Tip I. 2011Y-35/V-35 +15.65-15.40 m 1.4 cm

Küresel ağırşak, ortası deliktir.

**498 (DBF) Demir Dokuma Tarağı 31.07.2009 Z-31 (Dış Narteks Batı Mekan İçi)
+17.44-17.40 5.9 cm**

Dikdörtgen dokuma tarağının, dişleri kırılmıştır, döküm tekniğinde yapılmıştır.

**499 (EJF) Demir Dokuma Tarağı (?) 02.07. 2012 E-2+16.76-15.99 m 6 x 2 cm sap
çap1.1 cm**

Dokuma tarağı, silindir gövdelidir. Arkası içe doğru kıvrılmıştır. Baş kısmında altı adet üçgen şeklinde tarak dişi vardır. Uç kısmına aletin bir sapa takılmasını sağlayan bölüm vardır. Eser korozyona uğramıştır.

500 Bronz Dokuma Tarağı 03.08.2011 U/T-35 +17.04-16.80 m 5.9 x 1.2x 0.4 cm

Dikdörtgen dokuma tarağının, tokaçlamasının ucu kısa ve on altı adet tarak dişi vardır. Başlangıçtan yaklaşık 2 cm ileride delik bulunmaktadır. Tarak sol ucundan kırılmıştır. Tarağın içine bir sap geçiriliyor olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır, Orta Bizans Dönemine tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 1229; Papanikola-Bakirtizi 2002, s. 372.

501 Bronz Dikiş İğnesi 22.08.2009 AA-31.1 +17.72-17.51 m 8.5x 0.3 cm

Dikiş iğnesi, silindirik formda dikdörtgen kuruluştaki iğne deliği vardır. Uç kısmı sivridir. İğne zaman içerisinde eğimli bir yapıya sahip olmuştur, döküm tekniğinde yapılmıştır. İmparator VII. Mikhail'e (1071-1080) ait sikke tespit edilmiştir. Krş. Davidson 1952,176, 1240-1243; Waldbaum,1983, 17, 234; Papanikola-Bakirtizi 2002, s. 372 kat. no. 453-454.

502 (EVG) Bronz Dikiş İğnesi 08.09.2012 E-3/F-3 +16.42-16.01 m 9.2 x0.5 cm

Dikiş iğnesi, baş kısmı yuvarlatılmış yukarıdan aşağıya doğru sivrileşmektedir, dikdörtgen kuruluştaki iğne deliği vardır. Uç kısmı sivridir. döküm tekniğinde yapılmıştır.

Krş.Davidson 1952, s. 176, 1240-1243; Waldbaum 1983, s. 17, 234; Papanikola-Bakirtizi 2002, s. 372 kat. no. 453-454.

503 (EDM) Bronz Çengel İğne 27.07.2011 P-24 +19.09-18.93 m 1.9 cm

İğneni uç kısmı çengel biçiminde kıvrık, sap kısmı uca doğru daralan silindirik formda içi boştur. Bu kısma ahşap bir sap geçirilmiştir sap ile birleştiği noktası kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Çoruhlu 2012, s. 163-172, res.4; Militsi 2012, s. 263-275, 266 fig.4.

504 Kemik Bız 23.07.2002 Güney Toprak Alan 8.4 cm

Bız, kaburga kemiği kabaca işlenerek yapılmıştır.

505 (BDZ) Kemik Bız 03.08.2005 L-4 (1 Nolu Mekan İçi) 9.20-8.00 m 5.5 cm

Bız, kaburga kemiği kabaca işlenerek yapılmıştır.

506 (CCK6338) Bronz Yüksük 2003 K-7 +0.70 m 1.4 x 0.78 cm

Yüksük, silindirik gövdelidir. Yüzeyinde sık küçük noktalar görülür²². Döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Davidson 1952, s. 178, 1289-1292.

507 (BYF6897) Bronz Yüksük 2006 S-31 Yüzey 2 x 1.5 cm

Yüksük, silindirik gövdelidir. Yüzeyinde sık küçük noktalar görülür. Yüksüğün baş kısmı günümüze ulaşmamıştır. Krş. Davidson 1952, s. 178, 1289-1292.

508 (CCK) Bronz Yüksük 27.07.2007 T-24 +20.34 m 1.7 x 2x 2.2 cm

Yüksük, silindirik gövdelidir, baş kısmı günümüze ulaşmamıştır. Yüzeyinde sık küçük noktalar görülür. Üst bölümdeki noktaların bazıları silinmiş bazıları ise delinmiştir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Davidson 1952, s. 178, 1289-1292; Nika 2002, s. 372.

²² Derin noktalar, iğnenin kaymasını ve kontrolünü sağlamasına yardımcı olmaktadır.

509 (CAA) Bronz Yüksük 16.07.2007 R-30 Yüzey 1.4 x1.4 x 1.6 cm

Silindirik formdaki yüksüğe ait kırık parçadır. Yüzeyinde sık küçük noktalar görülür.

510 (CCH) Bronz Yüksük 29.07.2008 Z-30 +19.48 m 1.6 x 2 x 2.2 cm

Yüksük, silindirik gövdelidir, baş kısmı günümüze ulaşmamıştır. Yüzeyinde sık küçük noktalar görülür. Üst bölümdeki noktaların bazıları silinmiş bazıları ise delinmiştir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Davidson 1952, s. 178, 1289-1292; Nika 2002, s. 371.

511 Bronz Yüksük 2009 Yüzey 1.8 cm x 1x2 cm

Silindirik formdaki yüksüğe ait kırık parçadır. Yüzeyinde sık küçük noktalar görülür.

512 (DSJ) Bronz Yüksük 24.07.2010 U-33 (Mezar Ek Yapısı) 16.35 m 1.7 x 1.5x 1.8 cm

Yüksük, silindirik gövdeli baş kısmı günümüze ulaşmamıştır. Yüzeyinde sık küçük noktalar görülür. Üst bölümdeki noktaların bazıları silinmiş bazıları ise delinmiştir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş.. Davidson 1952, 178, 1289-1292; Nika 2002, s. 371

513 Bronz Yüksük 2012 Yüzey 1.5 cm x 1.6x 2 cm

Yüksük, silindirik gövdeli baş kısmı günümüze ulaşmamıştır. Yüzeyinde sık küçük noktalar görülür. Üst bölümdeki noktaların bazıları silinmiş bazıları ise delinmiştir. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş. Davidson 1952, 178, 1289-1292. a.n 2002,372

514 Bronz Yüksük 2012 Yüzey 1.2 cm x 1.6x 2 cm

Yüksük, silindirik gövdeli baş kısmı günümüze ulaşmamıştır. Yüzeyinde sık küçük noktalar zaman içinde silinmiştir.

515 Bronz Yüksük 2012 Yüzey 1.2 x 1.2cm

Yüksük, silindirik formdaki yüksüğe ait kırık parçadır. Yüksük düzleşmiştir. Yüzeyinde sık küçük noktalar görülür.

516 (BTT) Demir Makas 2006 V-31 Yüzey 12.5x 0.8x 2.8x 2.8 cm

Makas, kesici iki koldan oluşmaktadır. Kollar dairesel tutma yerleri kırılmıştır. Makasın kolları yukarıdan aşağıya sivrileşmekte ve üst üste binmiştir. Krş. Zikos 2002, s. 369, kat. no. 446.

517 (DER) Altın İplik Parçaları 2009 V-32 (Ek Mekan Paraklesion M-16) +15. 48 m 1.18 gr

Küçük kısa parçalar halinde çok sayıda dokuma ipliği.

518 (ATR6567) Arduaz (Kayağan Taşı) Küpe Kalıbı 2004- H-8 13.90m 7.5 x 7 cm

Küpe kalıbının ön ve arka yüzünde her biri farklı tipte toplam dört adet yuvarlak formda negatif kalıp kazınmıştır. Ayrıca bu kalıplara sıvı haldeki maddenin akıtılabilmek için kalıp üzerine yivler açılmıştır. Orta Bizans Dönemine 12.-13. yüzyıllara tarihlenir. Bkz; Z.Mercangöz 2007,77; Z.Mercangöz 2912, 230 res. 11.

519 (9286) Arduaz (Kayağan Taşı) Küpe Kalıbı AA-30 Doğu Duvar

İki parçalı bir kalıbın tek parçası, alt yüzeyi düz ve bezemesiz üst yüzeyinin içine negatif küpe kalıbı oyulmuştur. Sağ ve sol yanlarında dışa doğru genişleyen döküm delikleri yer almaktadır. Ayrıca kayıp olan diğer yarısına kalıbı bağlayan metal menteşeler günümüze gelmemiştir.

520 Arduaz (Kayağan Taşı) Küpe Kalıbı

Üzerinde yuvarlak formda negatif kalıp kazınmıştır. Ayrıca bu kalıplara sıvı haldeki maddenin akıtılabilmek için kalıp üzerine yivler açılmıştır. Bkz; Çakmakçı-İnanan 2009, s. 71, res.10.

II.2.F. TİCARETE İLİŞKİN VERİLER

II.2.F.1 TARTI ALETLERİ

Ortaçağ ticaretinde tüccarlar kendileri için üretilen malların ağırlığını ve değerini belirlemek için kantarları, terazileri bir arada kullanmıştır. Üretilen mallar, kantarlar²³; teraziler²⁴ malın değerini belirlemede etkin olmuştur. Kantar, et, balık, sebze gibi ürünler ve amphoraların tartılmasında kullanılmıştır. Ortaçağda kullanılan kantar kollarının uzunlukları 35-45 cm arasındadır. Kantarların ağırlık kapasitesi 35-60 litradır (11-19 kg). (Eser 2009, s. 176. Dip not 4). Kantar ağırlıkları büst ve küçük heykel biçiminde tanrı, tanrıça ve imparator, imparatoriçe şeklinde tasvir edilmesinde, satıcılar için doğruluğu ve dürüstlüğü, alıcılar için güvenilirliği simgelemektedir (Eser 2009, s. 177).

Terazi kefelerinde üst ve alttan yassıtılmış küre, kare ve disk biçiminde ağırlıklar, bronz, kurşun ve camdan yapılmışlardır. 3. yüzyılın başından 5. yüzyıl sonlarına kadar üst ve alttan yassıtılmış küre biçiminde ağırlıklar kullanılmıştır. 5. yüzyılın sonlarından 6. yüzyılın ikinci yarısına kadar kare biçimli ağırlıklar tercih edilmiştir. 7.-9. yüzyıl başlarına kadar disk biçimli ağırlıklar yoğun olarak kullanılmıştır. Disk biçimindeki ağırlıklar aslında daha erken dönemlere 4.-6. yüzyıllara tarihlenirler (Davidson 1952, s. 206). Bu ağırlıkların iyi korunmuş olanlarında yazılar bulunmaktadır. Ağırlıklardan büyük olanına unciae, küçük olanına nomismata denilmektedir. Unciae'nın 1,2, 3 ,6 olmak üzere dört birimi, nomismata'nın 1,2,3 ve 4 dört birimi vardır. Ağırlıkların üzerinde değerlerini gösteren yazıtlar bulunmaktadır. Disk biçiminde ağırlıklarının üzerinde kabara bulunmaktadır.

Bizans döneminde yaygın olarak kullanılan diğer bir ağırlık gurubunu içi boş kap biçimindeki ağırlıklar oluşturur. Korinth kazılarında 11.-13. yüzyıl kontekstlerinde bu tip ağırlıklar bulunmuştur. Kap biçimindeki ağırlıkların, en hafifi 3.75 gram en

²³ Kantar: kare kesitli bir kantar kolu, kol üstünde hareket edebilen bir topuz ve tartılacak nesnenin asıldığı bölümlerden oluşmaktadır. (Vikan, 1991, 3, 2194-2195).

²⁴ Terazi: ekseninde dikey durması gereken bir kolu olan yatay bir çubuğun iki ucuna eşit uzunlukta ipliklere asıllı iki kefedden oluşmaktadır. (Vikan, - Cutler 1991, 1,247).

büyüğü 178.30 gramdır. Kap formundaki ağırlıkların içini kurşun ile dolduruldukları düşünülmektedir (Davidson 1952, s. 207).

Bu ağırlıkların 12. yüzyıl sonlarına kadar Korinth'te kullanıldığı ve Orta Bizans dönemine tarihlenen ağırlıkların üretildiği tek merkezin buluntulardan dolayı Korinth olduğu kabul edilir (Davidson 1952, s. 177).

Orta ve Geç Bizans dönemlerine ait az sayıda sikke ağırlıkları günümüze ulaşmıştır. İmparatoriçe Theodora (1055-1056) adını taşıyan 1 ounce değerini taşıyan gümüş ağırlık ünik eserdir. II. Andronikos ve IX. Mikhail'in (1295-1320) tasvirlerini içeren örnekler daha geç döneme tarihlenir (Eser 2003, s. 43). (Resim 28)

Ağırlıklar, sikke kontrolü ve ticari ağırlıklar olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Bizans Dönemi sikke ağırlık sisteminin değerlerine baktığımızda, İmparator I. Konstantin, 309 yılında altın sikke solidus'un ağırlığını belirlemek için Roma döneminde de kullanılan Bizans poundu (327,45 gram), litranın yetmiş ikide birini esas alınmıştır (Schilbach 1991, s. 1238). Buna göre iki adet solidus'un (nomisma) Karşılığı bir litraya eşittir. Nomismanın ağırlığı 4.55-4.00 gr arasında değişmektedir. Dördüncü ve altıncı yüzyıllarda nomisma 324 gr, altıncı ve yedinci yüzyıllarda 322 gr, yedinci ve dokuzuncu yüzyıllarda 320 gr, dokuzuncu ve on üçüncü yüzyıllarda 319 grama denk gelmektedir (Entwistle 2002, s. 611-620).

Ağırlık birimleri	Geç Roma Erken Bizans Ticari ağırlıklar	Bizanslıların ticarete kullandıkları ağırlıkların üzerindeki monogramlar	Bizans sikke mukayese birimleri üzerindeki monogramlar	Roma sikke mukayese birimleri üzerindeki monogramlar	Gram karşılığı	Litra Pound karşılığı	Ounce karşılığı	Solidi Nomismata karşılığı
Pondius/Libra	↑A	AA	NOB	SOLXXXVI	327,60	1	12	72
			NM		182			40
Semis	8C	ΓC	NS		163,80	1/2	6	36
			NA		136,5			30
			NKS		118,3			26
			NKE		113,75			25
Triens	8Δ	ΓΔ	NKA	SOL XXIV SOLXXIII	109,20	1/3	4	24
			NK		91			20
Quadrans	8Γ	ΓΓ	NSIH	SOL XVIII	81,90	1/4	3	18
			NIZ		77,35			17
			NIE		68,25			15
Sextans	8B	ΓB	NSIB	SOL XII	54,60	1/6	2	12
			N I		45,50			10
			N Ø		40,95			9
			N H		36,40			8
			N Z		31,85			7
Uncia/Oungia	8A	ΓA	NS	SOL VI SOL Ç	27,30	1/12	1	6
			N E		22,75			5
			NSΔ		18,20			4
Semiuncia	I B		NI	SOL III	13,65	1/24	1/2	3
			N B	SOL II	9,10	1/36	1/3	2
		S			6,82			1,5
Sextula Solidi			N	SOL SOL I	4,55	1/72	1/6	1
Semissis	12 siliquae		IB ?		2,27			1/2
Tremissis	8 siliquae		H / T		1,51			1/3

Hazırlayan: Meryem Acara Eser ve Garo Kürkman.

Resim 28 Ağırlık Birimleri (Eser-Kürkman 2003)

521 Bronz Tartı Aksamı 2005 4-5 nolu alan yüzey 1.2 x 7.1 cm

Aksamın, baş kısmı dairesel formda kolları iki taraftan dışarıya doğru kıvrılmaktadır. Dışa kıvrılan bu kollardan terazi askısının U formu aksamı geçmektedir. Krş. Zachariou 2002 s. 276, 24; Ferrazzoli, 2012, 289-307, levha 2. 15.

522 (CDU) Bronz Tartı Aksamı 02.08.2007 Y-30 Yüzey 0.8 x 6.6 cm

Baş kısmı dikdörtgen formda yukarıdan aşağıya doğru uzanmaktadır. Alt bölümde birbirine ters yönde çıkıntılar vardır, eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Sarkaın baş kısmında yatay kesik çizgiler vardır. Kazıma tekniğinde süslenmiştir.

523 Bronz Tartı Aksamı 05.09.2005 D-17 +16.74-16.44 m 5.3 x 0.6 cm

Tepe noktasında halka geçirilmek için delik vardır. Boyundan merkeze doğru altı adet boğum yer alır, merkezde oval bir çıkıntı dibinde üç bölümlü kısım kırık sap bölümü yer alır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

524 (COD) Bronz Tartı Aksamı 26.06. 2009 V-31 (Şapel İçi) + 17.01-16.76 m 1 x 6.2 cm

Dikdörtgen tartının üst bölümü sağlam, diğer bölümü kırıktır. Tepe noktasında yaklaşık üçgen bir bölüm ekseninde delik vardır. Sol kolu kırıktır. Krş. Davidson 1952, s. 1674.

525 Bronz Kanca Askısı 2012 Yüzey 0.6 x 1.6 x 5.2 cm

Askının, iki ucunda delikler bulunmaktadır. Sağ delikte halka bulunmaktadır. Soldaki halka günümüze ulaşmamıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Krş; Pitarakis 2015, s. 333, kat.93.

526 (ENJ) Bronz Sarkaç 21.07.2012 E-2+15.55-15.49 m 0.7x 6.4 cm

Sarkaç, dikdörtgen formlu, alt kısmından kırılmıştır. Üst bölümünde iki adet yatay yiv bulunmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

527 (EVG) Bronz Tartı Aksamı 08.09.2012 E-3/F-3+16.42-16.01m 0.8 x 1.4 x 6 cm

Dikdörtgen aksam, alttan kırılmıştır. Üstte halkanın geçebilmesi için delik bulunmaktadır. Üzerinde iki adet yatay yiv bulunmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

528 (EVG) Bronz Terazi Aksamı 08.09.2012 E-3/F-3+16.42-16.01 m 0.9 x1.2 x3.7 x15.5 cm

Aksam, bir teraziye ait üst kısım, birbirine paralel iki uzun koldan oluşmaktadır. Kolların alt kısmında zincirin geçirildiği dairesel bölümler vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

529 Bronz Terazı Sapı 04.08.2008 Z-30+18.47 m 1 x 5.3 x 9.9 cm

Terazi sapı, uçtan merkeze doğru genişler, ucu dairesel formda, ortası deliktir, içinden zincir sarmaktadır. Terazı sapının diğerkolu kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

530 (DRS) Demir Terazı Aksamı 21.07.2010 V-32 Y-32 (Naos İçi) 16.963-16.74 m 8.8 x 1.2 x 1.2 cm

Dikdörtgen terazı aksamının, üstü kıvrık, yukarıdan ağaya doğru genişletmektedir. Ucu yuvarlatılmıştır. Kanca ile bir yere asılmaktadır.

531 Demir Terazı Aksamı 14.08.2005 J-8 Yüzey 3.6 x 10 x 2.6 cm

Dikdörtgen aksam, bir düzeneğe aittir. Üstte, yer alan kanca halka ile birleşirken, düzenek altta diğerkanca ile sonlanmaktadır.

532 Bronz Terazı Kefesi 08.08.2008 V-32 Yüzey 5 cm

Terazi kefesi, dairesel gövdelidir. Kenar kısmında terazinin ana aksamına bağlanmasını sağlayan zincirin geçirildiği iki adet delik vardır. Eserin uç kısımlarında tahribat vardır. Üzeri korozyona uğramıştır.

533 (EVG) Bronz Terazı Kefesi 08.09.2012 E-3/F-3 +16.42-16.01 m 5.4 cm

Terazi kefesi, dairesel gövdelidir. Kenar kısmında terazinin ana aksamına bağlanmasını sağlayan zincirin geçirildiği üç adet delik vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

534 (EMN) Bronz Terazı Kefesi 20.07.2012 E-4 (Güney Yan Nef) +16.01 m 6.3 cm

Terazi kefesi, dairesel gövdelidir. Kenar kısmında terazinin ana aksamına bağlanmasını sağlayan zincirin geçirildiği üç adet delikten biri belirgindir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

535 Bronz Terazı Kefesi 15.07.2009 Z-31.2 (Dış Narteks)+18.10-18.04 m 4.4 cm

Terazi kefesi, dairesel gövdelidir. Kenar kısmında terazinin ana aksamına bağlanmasını sağlayan zincirin geçirildiği üç adet delik vardır. Eserin uç kısımlarında tahribat vardır.

Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin merkezinde kolları ok uçları sonlanan Latin haçı görülmektedir.

536 (EPC) Bronz Terazi Kefesi 03.08.2012 C-2 (Alt Yapı) +12.85-12.63 m 6.3 cm

Terazi kefesi, dairesel gövdelidir. Üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Eserin uç kısımlarında tahribat vardır.

537 (ESA) Bronz Terazi Kefesi 11.08.2012 Dış Narteks+17.63-16.10 m 6.7 cm

Terazi kefesi, dairesel gövdelidir. Kenar kısmında terazinin ana aksamına bağlanmasını sağlayan zincirin geçirildiği üç adet delik vardır. Deliklerin alt hizalarında birer delik açıklığı daha bulunmaktadır. Tahrip olan kısımdaki delik açıklığı ulaşmamıştır. Terazi kefesinin ekseninde çift sıra daire motifi, ağız kısmını da çift sıra yatay çizgi çevrelemektedir.

538 Bronz Terazi Kefesi 2002 Yüzey 4.4 x 2.7 cm

Terazi kefesi, oval gövdelidir. Ortasından kırılmıştır.

539 (CLL) Bronz Terazi Kefesi 06. 08. 2008 U-3217.55m4.7 x 2.9 cm

Terazi kefesi, oval gövdelidir Kırılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

540 (6343)Kurşun Kare Ağırlık 2003 K-5+ 17.6 m 2.4x.2.4 x 0.65 cm

Kare ağırlık. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Ön yüzünde belirsiz, arka yüzünde iki adet çentik mevcuttur.

541 BronzKüre Ağırlık 13.08. 2009 Sarnıç Ek Yapı Bronz2 cm

Ağırlık, üsten ve alttan yassıtılmış küre formdadır. Eserin uç kısımlarında tahribat vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır Geç Roma Erken Bizans 4. yüzyıl. Krş. Davidson 208, lev. 94, 1583; Eser 2003; s. 43, kat.57.

542 Demir Kare Prizma Ağırlık Yüzey 2012 2.1 cm x1.1 cm

Eser, dikdörtgen prizma formdadır. Yoğun tahribe uğramıştır.

543 Bronz Küre Ağırlık 2005 Yüzey

Ağırlığın, gövdesi küresel, alt ve üst yüzler düz olup, yüzlerde bulunan olası monogramlar çok aşınmış olduğundan okunamamaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

544 (DLB) Bronz Küre Ağırlık. 2010 K-23 +7.14-6.71 m 1.1 x 1.7 cm

Eserin gövdesi küresel, alt ve üst yüzler düz olup, yüzlerde bulunan olası monogramlar çok aşınmış olduğundan okunamamaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

545 (BPS 6895) Demir Ağırlık 2006 S-30 2 x 3.2 cm

Dairesel ağırlık, küçük bir kap şeklinde içi boş olarak hazırlanmış, dış yüzeyinde üst kesiminde dikey ve yatay çizgilerle kazıma biçiminde bezeme yapılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde üçer adet yatay yivler vardır.

546 (BSO 6896) Bronz Ticari Ağırlık 2006 V-31 Yüzey, 2.1 x 0.7 cm

Ağırlık, dairesele gövdelidir, küçük bir kap şeklinde içi boş olarak hazırlanmıştır. Eserin uç kısımlarında tahribat vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. 10.-13. yüzyıl tarihlenir. Krş. Davidson 1952,s. 212, lev. 96, 1632-1633; Acara Eser 2003, s. 43, kat. no. 57.

547 (CCP) Bronz Ticari Ağırlık 30. 07.2007 Y-30 Yüzey 0.7 x 2.5cm

Ağırlık, dairesele gövdelidir, küçük bir kap şeklinde içi boş olarak hazırlanmıştır. Eserin uç kısımlarında tahribat vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. 10.-13. yüzyıl tarihlenir. Krş. Davidson 1952, s. 212, lev. 96, 1632-1633; Acara Eser 2003, s. 43, kat. no. 57.

548 Bronz Ticari Ağırlık 2008 Yüzey 0.7 x 2. 2cm

Ağırlık, dairesel gövdelidir, küçük bir kap şeklinde içi boş olarak hazırlanmıştır. Eserin uç kısımlarında tahribat vardır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. 10.-13. yüzyıl tarihlenir. Krş. Davidson 1952, 212, lev. 96, 1632-1633; Acara Eser 2003, 43, kat. no. 57.

549 (EOD) Bronz Ticari Ağırlık 2012 G/5 0.5 x 2.6 cm

Ağırlık, dairesel gövdelidir, küçük bir kap şeklinde içi boş olarak hazırlanmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. 10.-13. yüzyıl tarihlenir. Davidson 1952, s. 212, lev. 96, 1632-1633; Acara Eser 2003, s. 43, kat.5 no. 7.

550 (DDJ) Bronz Dikdörtgen Ağırlık(?) 29.06.2010 Y-33 16.97-16.80 m 34 x 2 x 1.6 cm

Dikdörtgen ağırlık, kenarlardan kırılmıştır. Üzerinde haç motifi vardır.

551 (EVV) Bronz Dikdörtgen Ağırlık (?) 14.09.2012, D-4/E-4+16.44-16.00 m, 4 x1.1 cm

Dikdörtgen ağırlık, kenarlardan kırılmıştır.

552 (BEM) Bronz Dikdörtgen Ağırlık (?) 5.08.2005 L + 1. Nolu Mekan + 7.86- 7.74 m 8.2 x 7.4 x 4.8 cm

Dikdörtgen ağırlık, uca doğru genişlemektedir. Kenarlardan kırıktır.

553 Küresel Kurşun Ağırlık 18.08.2004 A-3 1.6 x 1.9 cm

Küresel ağırlık, ucunda bir çıkıntı bulunmaktadır.

554 2009 Yüzey kurşun 1.4 x 2.1 cm

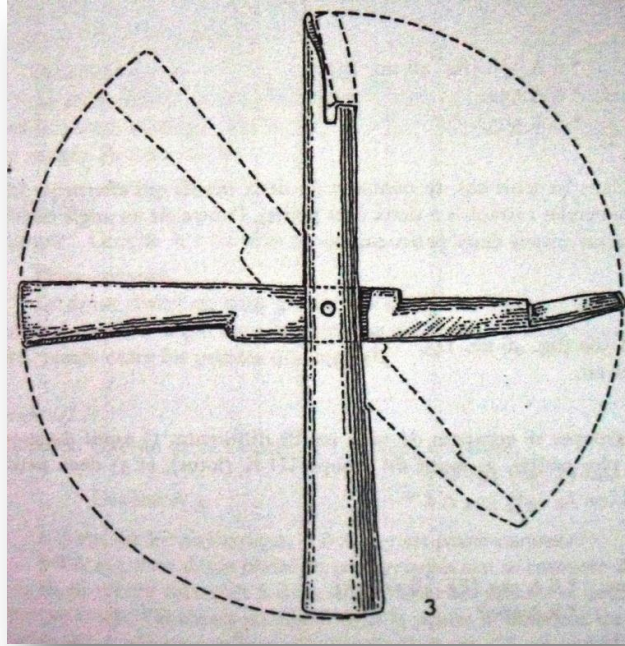
Küresel ağırlık, ucunda bir çıkıntı bulunmaktadır.

555 Bronz Ağırlık (?) 21.08.2003 1-5 –3x 0.9 cm

Eser silindirik formludur. Objenin üzeri korozyona uğramıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde dokuz adet dairesel boğum vardır.

II.2.F.2 CEP TERAZİLERİ

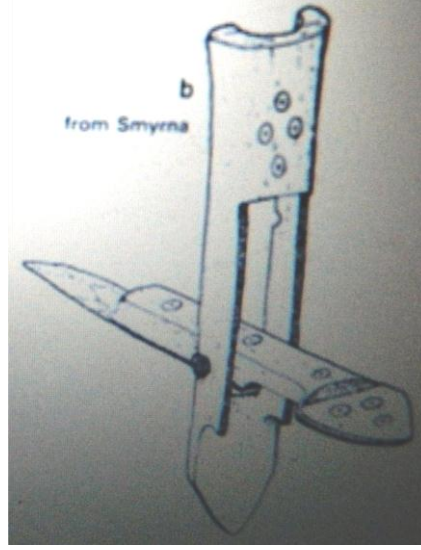
Tüccarlar tarafından sikke ölçümünde kullanılan teraziler, cepte taşınabilir boyutlarda olmasından “cep terazisi” olarak adlandırılmaktadır (Gürman 2003, s. 14). Bu tipteki teraziler Ortaçağ boyunca bronz ve madenden yapılmışlardır²⁵. Genel olarak Cep cep terazileri: Üst ve alt olmak üzere iki kanattan oluşmakta, üst kanadın ortasından geçen demir mille alt kanat hareket kazanır. Kemikten yapılmış cep terazileri Suriye’nin Hama kentinde 1931-1938 yılları arasında gerçekleştirilmiş kazılarda bulunmuştur. Bunlar tek kanat ya da bütün olarak ele geçmiştir (Oldenburg 1969, Fig. 48/1-3.)(Resim 29)

Resim 29 Hama’daki Cep Terazii Düzenegini Gösteren Çizim (Oldenburg 1969, Fig. 48/1-3.)

²⁵ Osmanlı döneminde ahşap örneklerde kullanılmıştır.

Smyrna (İzmir) 2009 yılı Kadife kale kazılarında ele geçen buluntular arasında kemik cep terazisinin tek kanadı bulunmuştur (Ersoy-Ersoy 2012, s. 101). Bu cep terazinin benzeri İngiltere’de Ashmoleon Müzesinde sergilenmektedir. Terazinin Symrna’dan gittiği belirtilmektedir. Ancak müzedeki kemik cep terazisinin çizimine kitabında yer veren Mac Gregor terazinin duruşunu yanlış şekilde vermiştir (Resim 30, 31) (Gregor 1985, s. 129 fig. 70/b).

Resim 30 Ashmoleon Müzesinde Sergilenen Terazinin Çizimi (Gregor 1985, s. 129 fig. 70/b).

**Resim 31 Ashmoleon Müzesinde Sergilenen Kemik Terazi
(www.bikkelenbeen.com.)**

Aydın Arkeoloji Müzesinde Magnesia kazılarında ortaya çıkmış kemik cep terazi de Kadıkalesi buluntularına benzemektedir. Efes ve Korinth kazılarında gelen

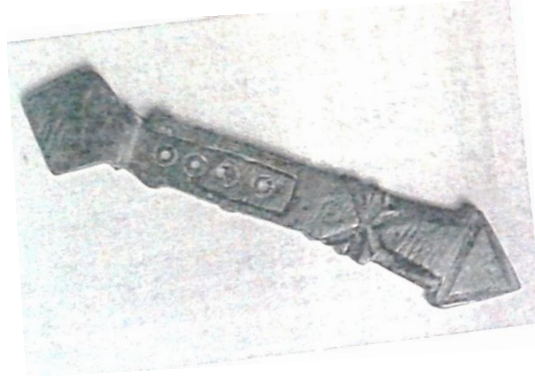
cep terazileri de bilinmektedir. Ancak bunlar Anaia örneklerinden farklı olarak bronzdan yapılmıştır (Davidson 1952, kat. no. 1466, lev. 88/1466).

Efes'te bulunan bronz cep terazisi (Resim 32) ile Garo Kürkman'ın "Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri" adlı kitabında tanıttığı terazi oldukça benzemektedir (Resim 33) Bu terazileri Erken İslam 11.-13. yüzyılla tarihlemektedir (Kürkman 2003, kat. no. 80-81).

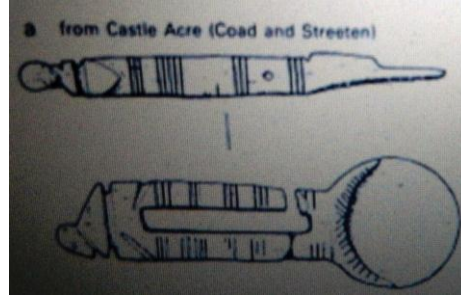
Resim 32 Efes (Ephesos) Kazısında Ele Geçen Bronz Cep Terazisi

www.oeai.at

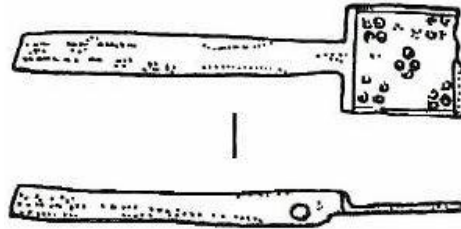
Resim 33 Bronz Cep Terazisi (Kürkman 2003, kat. 80-81.)

Bu teraziler sadece Anadolu ve Yakındoğu'da değil aynı zamanda Avrupa'da yürütülen kazılarda bulunmuştur. Örneğin İngiltere'de Norefolk Acre Ortaçağ kalesinde yürütülen kazılar sırasında kemikten Cep terazisine ait tek kanat parçası ele geçmiştir. Kanat mancırık formlu olmasından dolayı Kadıkalesi buluntularından farklıdır (Gregor 1985, s. 229, fig. 70a.) (Resim 34).

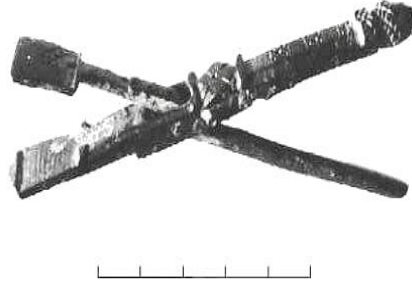

Resim 34 Ashmolean Müzesinde Sergilenen Norefolk Acre Bulunmuş Terazi Kanadı Çizimi (Gregor 1985, 229, fig. 70a)

İngiltere'nin Bristol kentindeki kazılarda uç kısmı kare şeklinde sonlanan kemik terazi kanadı bulunmuştur. Aynı kazıda bu formda bronz tüm tartıda ele geçmiştir (Resim 35-36).

Resim 35 Bristol'da Ele Geçen Kemik Cep Terazisi (Jones R. H. 1986)

Resim 36 Bristol'da Ele Geçen Bulunan Bronz Terazisi (Jones R. H. 1986)

556 Kemik Cep Terazisi Tip I. EOI G-5+17.28 m.5cm x 1.4cm

İki parçadan; silindir dipli üst kanat ile dikdörtgen gövdesi üçgen başla sonlanan alt kanattan oluşur. Üst kanadın iki yanında demir millerin geçmesi için delikler bulunur. Oyuk olan bu alanın içine dikdörtgen gövdeli baş kısmı üçgen kürek gövdeyle sonlanan alt kanat kısmı girmektedir. Alt kanadın iki yanında yer alan demir mil üst kanadın delikli yan kısmı ile birleşip geçmektedir. Eserin üzerinde kazıma tekniğinde yapılmış üç adet iç içe daire süsleme çiçek motifi oluşturmaktadır. Yatay kanat bölümünde üç adet daire motifi yer alır. İşlenmiş koyun kemiği Bkz. Altun 2013,154-155. Res. IX.3 Krş. Oldenburg 1969,48/1-3.

557 Kemik Cep Terazisi Tip I. 2011 Yüzey

Yatay gövdeye sahip kemik cep terazisi iki kanattan oluşur. Uç kısmı yuvarlatılmış üst kanadın iki yanında delikler bulunmakta bu deliklerin içine demir millerle tutturulan dikdörtgen gövdeli baş kısmı üçgen kürek ile sonlanan alt kanat geçmektedir Eserin üzerinde kazıma tekniğinde yapılmış iç içe daireden oluşan çiçek motifi, gövdenin yuvarlatılmış bölümünde yanlarda birer adet iç içe daire motifi bulunur. Gövdenin kanatla birleştiği kısımda alta ve üste dört adet iç içe geçmiş daire motifi yer alır. Yatay kanat bölümünde beş adet iç içe geçmiş daire motifi yer alır. İşlenmiş koyun kemiği Krş. Oldenburg 1969,48/1-3.

558 (DTR) Kemik Cep Terazisi Tip II. 2010 AA-31-AA-32 Yüzey 7.5x1.7 cm

Eser iki parçadan; silindir dipli üst kanat ile dikdörtgen gövdesi üçgen başla sonlanan alt kanattan oluşur. Üst kanatın iki yanında demir millerin geçmesi için delikler bulunur. Oyuk olan bu alanın içine dikdörtgen gövdeli baş kısmı üçgen kürek gövdeyle sonlanan alt kanat kısmı girmektedir. Alt kanadın iki yanında yer alan demir mil üst kanadın delikli yan kısmı ile birleşip geçmektedir. Çift kanatlı ve menteşesi korunmuştur. Ancak kanatlarından birinin alt kesimi bulunmamaktadır. Üzerlerinde dairesel bezeme vardır. İşlenmiş koyun kemiği Bkz. Altun 2013,154-155. Res. IX.5 Krş. Oldenburg 1969,48/1-3.

559 (DSC) Kemik Cep Terazisi Tip II. 2010 U-33+16.58-16.35m 9.4 .x1.8 cm

Kemik Cep terazisine ait silindir dipli üst kanat. Üzerinde dairesel süsleme yer alır. İşlenmiş koyun kemiği Bkz. Altun 2013,154-155. Res. IX.4. Krş. Oldenburg 1969,48/1-3.

560 (CBN) Kemik Cep Terazisi Tip II. 24.07.2007 S-31 +16.66-16.42 m 5x 5.5 cm

Eser, iki parçadan; silindir dipli üst kanat ile dikdörtgen gövdesi üçgen başla sonlanan alt kanattan oluşur. Üst kanatın iki yanında demir millerin geçmesi için delikler bulunur. Oyuk olan bu alanın içine dikdörtgen gövdeli baş kısmı üçgen kürek gövdeyle sonlanan alt kanat kısmı girmektedir. Alt kanadın iki yanında yer alan demir mil üst kanadın delikli yan kısmı ile birleşip geçmektedir. Demir kalıntıları görülmektedir. Dıştaki kanatın ucu silindir şeklinde sonlanmaktadır. Silindirin yüzeyi üste ve altta ikişer yatay yiv ana yüzeydeki dört adet noktalı halkayı çevrelemektedir. İçteki kanadın yüzeyinde iki adet noktalı halka bulunmaktadır. İşlenmiş koyun kemiği. Krş. Oldenburg 1969,48/1-3.

561 Kemik Cep Terazisi Tip II. 2012 Yüzey 8.4x 0.7cm

Eser iki parçadan; silindir dipli üst kanat ile dikdörtgen gövdesi üçgen başla sonlanan alt kanattan oluşur. Üst kanatın iki yanında demir millerin geçmesi için delikler bulunur. Oyuk olan bu alanın içine dikdörtgen gövdeli baş kısmı üçgen kürek gövdeyle sonlanan alt kanat kısmı girmektedir. Alt kanadın iki yanında yer alan demir mil üst kanadın

delikli yan kısmı ile birleşip geçmektedir. Çift kanatlı ve menteşesi korunmuştur. Dıştaki silindir gövdesinde dip ve üst kısmında üçer adet iç içe geçmiş daire yer alır. Kırık diğer kanat üzerinde dört adet iç içe geçmiş dairesel süsleme vardır. İşlenmiş koyun kemiği. Krş. Oldenburg 1969,48/1-3.

**562 (EMC) Kemik Cep Terazisi Tip II. 18.07.2012 E-4/F-4 (Güney yan nef)
+16.30-16.01 m 7.1 x 1.3 cm**

Eser, çift kanatlı ve menteşelidir, üst kanat silindir gövdelidir, kanatlarından birinin başı kırıktır. Dıştaki silindir gövdesinde dip ve üst kısmında üçer adet iç içe geçmiş daire yer alır. Kırık diğer kanat üzerinde dört adet iç içe geçmiş dairesel süsleme vardır. İşlenmiş koyun kemiği. Krş. Oldenburg 1969,48/1-3.

563 (CJZ) Kemik Cep Terazisi Tip II. 2007 S-30 8.7 cm

Eser, çift kanatlı ve menteşelidir, üst kanat silindir gövdelidir, kanatlarından birinin başı kırıktır. Dıştaki silindir gövdesinde dip ve üst kısmında üçer adet iç içe geçmiş daire yer alır. Kırık diğer kanat üzerinde dört adet iç içe geçmiş dairesel süsleme vardır. İşlenmiş koyun kemiği Bkz; Altun 2013,154-155. Res. IX. 2 Krş.. Oldenburg 1969,48/1-3.

564 (BYY) Kemik Cep Terazi Kanatı 2006 P-23 +15.24 m 9 x 3.2 cm

Kemik Cep terazisinin tek kanat parçası. İşlenmiş koyun kemiği Cep terazisinin kürek bölümünde üçgen oluşturan üç adet dairesel süsleme, gövdesinde iki adet dairesel süsleme vardır.

565 Kemik Cep Terazi Kanatı 13.09.2005 K-7 +18.04 m

Kemik Cep terazisinin tek kanat parçası. Alt bölümde demir milin bağlantı yeri için delik bulunmaktadır. İşlenmiş koyun kemiği. Cep terazisinin kürek bölümünde dört adet iç içe daire motifi yer alır.

566 Kemik Cep Terazi Kanatı 2002 Yüzey

Kemik Cep terazisinin tek kanat parçası. Alt bölümde demir milin bağlantı yeri için delik bulunmaktadır. İşlenmiş koyun kemiği Cep terazisinin kürek bölümünde üçgen

oluşturan üç adet dairesel süsleme, gövdesinde dokuz adet dörder üçgen oluşturan içi içe dairesel süsleme kazıma tekniğinde yapılmıştır. Arka yüzünde sekiz adet yatay yiv yer alır. Krş. Oldenburg 1969,48/1-3; Çakmakçı-İnanan 2009, s.72, res.10.

567 Kemik Cep Terazı Kanatı 2002 Yüzey

Kemik Cep terazisinin tek kanat parçası. Alt bölümde demir milin bağlantı yeri için delik bulunmaktadır. İşlenmiş koyun kemiği. Cep terazisinin kürek bölümünde üçgen oluşturan üç adet dairesel süsleme, gövdesinde dokuz adet dörder üçgen oluşturan içi içe dairesel süsleme kazıma tekniğinde yapılmıştır. Arka yüzünde sekiz adet yatay yiv bulunur. Krş. Oldenburg 1969, s. 48/1-3.

568 Kemik Cep Terazı Kanatı

Kemik cep terazisinin tek kanat parçası. Alt bölümde demir milin bağlantı yeri için delik bulunmaktadır. Koyun kemiği işlenerek yapılmıştır. Cep terazisinin kürek bölümünde üçgen oluşturan üç adet dairesel süsleme, gövdesinde dokuz adet dörder üçgen oluşturan içi içe dairesel süsleme kazıma tekniğinde yapılmıştır. Arka yüzünde sekiz adet yatay yiv alır. Krş. Oldenburg 1969, s. 48/1-3.

569 (DCE) Kemik Cep Terazı Kanadı 03.08.2009 AA 30 +18.50 m 8 x 1x 3.8 cm

Kemik Cep terazisinin tek kanat parçası, uç kısmı işlenmiştir. Alt bölümde merkezde demir milin bağlantı yeri için delik bulunmaktadır. Kaburga kemiği işlenerek yapılmıştır Cep terazisinin kürek bölümü yüzeyinde dört sıra içi noktalı daire motifi yer alır. Krş.. Oldenburg 1969, s. 48/1-3.

570 (CTV)Kemik Cep Terazı Kanat Parçası 13.07.2009 AA 31.1 (Batı) +18.25-18.23 m 1.3 x 3 cm

Eser üçgen formda kırılmıştır.

571 (BTE) Kemik Cep Terazı Kanatı 08.08.2006 S-23+16.75m 6.5 cm

Siyah perdahlanmış kemik teraziye ait kanat parçası İşlenmiş kemik

572 (EJS) Kemik Cep Terazinin Yarı İşlenmiş Kanatı 05.07.2012 D-2+15.72-15.64m 8.4 x 0.7 cm

Baş kısmı tam bitirilmemiş. İşlenmiş koyun kemiği

573 (EEZ) Kemik Cep Terazisi Dip Kısmı 2011 5.5 x 1.5 cm

Silindirik gövdeli kanat uç kısmından kırılmıştır. Kanadın sol kolunda diğer kanatın içine geçmesi için delik bulunmaktadır. Gövdenin ön yüzünde üste ve alta birer içi içe daireden, ortada daha büyük iç içe daire etrafında dört adet daha küçük boyutta iç içe daire motifi yer almaktadır.

574 (AYO) Kemik Cep Terazisi Kanatı 18.08.2004 I-6+13.64 m 4.9 x1.8cm

Dikdörtgen kuruluştaki kemik obje bir eşyanın tutacak kısmı olmalıdır. Objenin üzerinde kırık bölümleri vardır. Kemik işlenerek yapılmıştır. Üzerinde kazıma tekniğinde süslemeler vardır. Dikdörtgen kuruluştaki kemik objenin ön yüzü beş bölüme derin yatay çizgilerle ayrılmıştır. Merkezde üçer adet içi noktalı halkalar bulunmaktadır.

II.2.G DİĞER BULUNTULAR

575 (CAJ) Bronz Bıçak Bileyici 18.07.2007 Y-31 Yüzey 4.8 x 2.5 cm

Eser üçgen formdadır. Ön yüzünde derin oyuklar vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır

576 (ECA) Bronz Törpü 2007. 2011 R-24 +19.87-19.56 m 2.5 x 2.3 cm

Kırık ön yüzeyi düz, arka yüzü pürüzlüdür. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır

Olta Uçları

Balıkçılık, insanların avcı toplayıcı topluluk olmalarından itibaren gerçekleştirdikleri bir faaliyet türüdür. Balık tutmaya yarayan olta uçları Neolitik Dönemden itibaren kullanılmaya başlanmış, günümüze kadar çok fazla değişmeden kullanılmaya devam edilmiştir. Balık olta ucunun bir ipe ya da zincire bağlayan üst

kısımında bir delik bulunmaktadır. Çengel bölümü yarım daire şeklinde olup, uç kısmı sivri üçgen formludur.

577 Demir Olta İğnesi 2003 A-18+17.67 m2.4 x 1.65 cm

Eser, asma deliği ve çengelden oluşmaktadır. İyi korunmuştur.

578 (CNU) Bronz Olta İğnesi 16.06.2009 L-24+7.20 m3.2 cm

Eser, asma deliği ve çengelden oluşmaktadır. İyi korunmuştur. Krş. Pasidou 2002, s. 156, 173 a.-b.

579 Bronz Zil 07.08.2002 A-15 97-92 m 9 cm

Konik, zil, üstünde dikdörtgen delikli tutamağı vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

580 (DTO) Bronz Zil 28.07.2010 AA 31 AA 32 Narteks 16.82 m3.4 x 4.5 cm

Konik, zil, üstünde dikdörtgen delikli tutamağı vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

581 (EVU) Bronz Zil 13.08.2012 F3 (Naos) +15.96 m 3.8 x 0.9 x 0.2 cm x 0.9 cm

Eser, konik formludur. Üst kısmında dikdörtgen kuruluştaki delikli tutamağı vardır. Zil dilinin geçtiği düzene kırılmıştır.

II.2.H. İŞLEVLERİ TANIMLANAMAMIŞ VEYA KULLANIM YERLERİ BİLİNMEYEN OBJELER

Bu grup içinde işlevini tam olarak tespit edilmeyen objeleri incelenmiştir. Bu objelerin, bazılarının endüstriyel aletler olduğunu düşünülmektedir ancak, birebir benzer örneklerini bulamadığından bir yorumda bulunmak zordur.

582 Demir Düzenek 13.08.2005 K-7 Yüzey 4.3 4.6 cm

Bir düzene ait olmalıdır. Üst kısımda bir yere monte edilmesi için delikli bölümü vardır. Korozyona uğramış üst kısmı deforme olmuş uç kısmı kıvrılmıştır

583 (ESD) Demir Çivi Aksam 13.08.2012 D-1/E-1 +12.70-11.98 4 x 0.9x1 cm

Dairesel formdadır, arka yüzünde çıkıntı bulunmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

584 (DSC) Demir Çivi Aksam 22.07. 2010 U-33 16.68.57-16.35 4.1 x 1.1 çiviler: 2.2 cm

Dikdörtgen levha üzerinde iki adet levha çivi yoğun korozyona uğramıştır. Uç kısmı kıvrılmıştır. Eser, ince uzun gövdeli baş kısmında dairesele bölünmüştür. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

585 (BNO) Demir Alet 20.07.2006 R-23 11.2 x 2.6 cm çıkıntı 0.5-0.6 cm

Eser, dikdörtgen gövdeli uç kısmında iki adet bir yere bağlanması için çift yönlü çivi bulunmaktadır, dövme tekniğinde yapılmıştır.

586 Bronz Alet 01.08.2006 V-32 +17.90 m 8.5 x 0.5 x 2 cm

Dikdörtgen kesitli kolunun iki ayrı ucunda birbirine zıt yönde daireler dairelerin içinde delik bulunmaktadır. Bir düzeneğe ait alet olmalıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır. Korozyona uğramıştır.

587 Demir Alet 2009 Yüzey 8.1 x1.7 cm

Aletin, iki kolu vardır. Kolların birleşme noktası dairesele. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

588 (DYE) İki Adet Demir Alet 05.07.2011 Sarnıçın Güneydoğusu +18.61 -18.43 m 11.6 x 1.2 cm, 8x 0.5 cm

Alet, yukarıya doğru iki kola ayrılmaktadır.baş kısmı kıvrılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

589 (DYE) İki Adet Demir Alet 05.07. Sarnıçın Güneydoğusu +18.61 -18.43 m 11.6 x 1.2 cm 8x 0.5 cm

Aletin, baş kısmı kıvrılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

590 (ESD) Demir Alet 13.08.2012 D-1/E-1 +12.70-11.98 m 12.9 x 0.9 cm x 0.6 cm

Eser, dikdörtgen kesitlidir, baş kısmı yuvarlatılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

591 (EPL)Demir Alet 04.08.2012 G-5 +17.53-16.02 m 12.2 x 0.9 x 0.6 cm

Eser, dikdörtgen kesitlidir, baş kısmı yuvarlatılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

592 (ESU) Demir Alet 16.08.2012 F-2 +15.88-15.58 m 21 x 9 cm

Silindir gövdeli uç kısmı geniş oval şeklinde sonlanmaktadır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

593 (CBC) Bronz Alet 21.07.2007 S-31(II. Mekan), +16.79-16.66 m 8.5 x 0.5 cm

İnce uzun silindirik gövdelidir. Baş kısmı kırılmış, uç kısmı kıvrılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

594 (CBK) Demir Aksam (Mobilya) 25.07.2007 Y-31 +18.84-18.69 m 9 x 3 x 1.3 cm

Dikdörtgen gövdeli, çift başlı uç kısmında delik bulunmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

595 (EJL) Demir Alet 04.07.2012 D-2 +15.53-15.31 m 11.2 x 1.2 cm

Üçgen gövdeli, uca doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

596 (EHV) Demir Alet 17.08.2011 U-35 (Apsis) +16.91-16.19 m 4 x 1.3 x 1.6 cm

Küresel koni başlı daire kesitli silindirik gövdeli sivri uçludur. Tepe noktasından hemen sonra kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

597 Demir Alet 22.08.2005 A17 +17.10 m 7.6 x 9.6 cm

Alet, uçları yuvarlatılmış üçgen formludur, döküm tekniğinde yapılmıştır.

598 Demir Alet 04.08.2006 V-32 Yüzey 6.4 x7.6 cm

Alet, üçgen formlu köşeleri dörtgen biçimlidir. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

599 (EEI) Demir Alet 29.07.2011 T-34, +16.75-16.59 m 4.3 x 1 cm

Eser dikdörtgen kesitlidir, alt bölümden kırıktır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

600 Demir Alet, 24.07.2006 U-32 +16.80 m 8 x7.5 x 1 cm

Eser içi boş dikdörtgen formdadır.

**601 (DFC) Bronz Aletler, 20.08.2009 Sarnıç Ek Yapı +16.85-16.40 m 1.2 x 1.1 x1.1
I cm 7 x 1,2 x 1.3x 1 cm1.7 x 1.2 cm5.2 x 0.9 x 0.4 cm 0.9 x 2.7 x 1 x 0.9cm**

Eser silindir gövdeli, altan ve üstten kırılmıştır. Dikdörtgen formlu altta silindir gövdeli uç kısmı bulunmaktadır. Silindir gövdeli uç kısmında dikdörtgen çıkıntısı var. Bir düzeneğe ait tutma yeri dairesel formlu orta yeri deliktir. Bir pim ile tutma yerine monte edilmektedir.

602 Bronz Levha 13.02.2002 B16 1.60-1.50 m5.2 x 2.5 x 2 cm

Eser, dikdörtgen formludur, Metal üretimi için kullanılmıştır. Yatay kesilmiş şeritler bulunmaktadır.

603 (AON) Kemik Obje, 30.08.2003 M6'nın kuzeyi+16.98-+16.957.2 cm

Üst kısmına yakın kısmı inceltilerek burada bir boğum yapılmış ve ağza alınan kısım da inceltilerek yassı ve geniş bir hale getirilmiştir.

604 (DCE) Kemik Obje 03.08.2009 AA-30+18.52-+18.25 m 6.9 cm

Kemik yukarıdan aşağıya doğru daralmakta, uç kısmı halka biçiminde şekillendirilmiştir. İç kısmı boşaltılmıştır

605 (DZI) Kemik Obje 2011 6.9 cm

Kemik yukarıdan aşağıya doğru daralmakta, uç kısmı halka biçiminde şekillendirilmiştir. İç kısmı boşaltılmıştır.

606 Bronz Kanca 10.09.2005 K-9 Yüzey 3.5 x 1.2 cm²⁶

Eser, bir şeyi taşımak için geniş bir açıyla kıvrılmaktadır. Üst kısmı ise bir yere takılmak üzere halka biçiminde kıvrılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

607 (CLM) Bronz Terazi Kancası (?) 08.08.2008 V-32+17.11 m 4.1, 2.2 cm

İki adet kanca, her ikisi de yukarıdan aşağıya bir şeyi taşımak için geniş bir açıyla kıvrılmaktadır. Üst kısmı ise bir yere takılmak üzere halka biçiminde kıvrılmıştır. Büyük kancanın üst kısmında halkası korunmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

608 (EOO) Bronz Terazi Kancası (?) 01.08.2012 C-2 (Alt Yapı) +11.85-11.63 m 2.2 x 3.6 cm

Kanca, bir şeyi taşımak için geniş bir açıyla kıvrılmaktadır. Üst kısmı ise bir yere takılmak üzere halka biçiminde kıvrılmıştır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

609 Demir Terazi Kancası (?) 15.07.2009 v-34+15.94 m 4.7 cm

Kanca, “S” biçimlidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

610 (ERP) Bronz Kancası 10.08.2012 c-2 +11.20-11.02 m 3.6 x 0.6 cm

Kanca, “S” biçimlidir. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

611 (DJV) Demir Kanca ve Zincir 01.07.2010 AA-32 (Dış Narteks) +17.72-17.66m 3.7 x 3.8 x 4.3 cm

“S” biçimli kancanın ucunda oval zincir vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

612 Bronz Kanca 06.08.2003 Kule 4 Batı Duvar Dibi Yüzey 4.7cm

Bir düzeneğe ait kanca parçası, üst kısmı kıvrılmış yukarıdan aşağıya doğru uzanmakta al kısmı bir şeyi taşımak amacıyla dar bir açıyla kıvrılmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

²⁶ Kancaların tam olarak hangi işlevde kullanıldığı tam olarak ayırt edemediğimizden bu grup altında incelemeyi uygun bulduk.

613 (EOA) Bronz Kanca 28.07.2012 c-2 +12.03-11.85 3 x0.5 cm

Kanca, 8 formludur. Üst ve alttan kıvrılmaktadır. Döküm tekniğinde yapılmıştır. Üzeri korozyona uğramıştır.

614 Demir Kanca 06.08. 2002 K-5 +1.99 m 4.3 x1.3 x 3.6 cm

Dikdörtgen kanca, uca doğru “C” biçiminde çıkıntı yapmaktadır Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

615 (EHK) Demir Kanca 12.08.2011 U-34 (Orta Nef) +16.70-16.26 m 5.8 x 1.3 x 3.2 cm

Dikdörtgen kanca, uca doğru “C” biçiminde çıkıntı yapmaktadır. Alt bölümden kırık, döküm tekniğinde yapılmıştır üzerinde korozyon vardır.

616 (EDC) Bronz Kanca 07.2011 U-35/T-35 +19.01-18.61 m 5.7 x 1 x 0.3 cm

Dikdörtgen kanca, uca doğru “C” biçiminde çıkıntı yapmaktadır. Alt bölümden kırık, döküm tekniğinde yapılmıştır üzerinde korozyon vardır.

617 (EJU) Bronz Kanca 16.08.2012 D-1 E-1 +12.70-12.18 m 4 x 0.5 cm

Kanca, yukarıdan aşağıya doğru uzanmakta bir şeyi taşımak için yukarıya doğru kıvrılmaktadır.

618 (ERV) Bronz Kanca 09.08. 2012 C-2 +11.20-11.02 m 5.5x 1.1 cm

Kancanın, baş kısmında kırık bir halkası vardır. Kancası sivri uçludur. Bir düzeneğe ait olmalıdır eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

619 (EPM) Bronz Kanca 2012 C-2 +11.63-11.40 m 6.5 cm, x 0.6 cm

Eserin üst kısmı “C” formundadır yukarıdan aşağıya doğru uzanmaktadır. Bir düzeneğe ait olmalıdır.

620 Bronz Kanca 2009 Yüzey 6.3 x 0.7 cm

Eser, üst kısımdan kırılmıştır. Altı kanca ile sonlanır. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

621 (EMR) Altın Obje E/2 +15.71m +15.55m

Obje, küresel formudur. Uç kısmında tahribat vardır.

622 (EVG) Bronz Obje 08.09.2012 E-3/F-3,+16.42-16.01 4.6 x 1cm

Obje, silindirik gövdelidir. Aşağı doğru genişleyerek uzanmaktadır. Uç kısmı kırıktır. Üzeri korozyona uğramıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

623 Hayvan Başlıklı Bronz Obje U-35/T-35+17.04-16.80 m 7.62 x 0.9 cm

Obje, yarım yuvarlak altı düz kesitli sap uca doğru bir daire oluşmakta, hayvan başı ile sonlanmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

624 (EPH) Hayvan Başlıklı Bronz Obje C-2+11.63m - +11.40 m. 6.6 cm

Obje, yarım yuvarlak altı düz kesitli sap uca doğru bir daire oluşmakta, hayvan başı ile sonlanmaktadır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

625 Bronz Obje 12.09.2005 J.9 Yüzey 3.6 x 2.6 x1.6 cm

Obje, yarım yuvarlak altı düz kesitli sap uca doğru bir daire oluşmakta

626 (EEI) Bronz Kartal Başlı Obje 2011 T-34, +16.75-16.59 m 2.7 x 0.7 cm

Eser, boyundan kırık, aşağısı olmayan, gagası aşağı doğru kıvrık, gözleri ve başındaki tüyleri belirtilmiş kartal betimli metal obje. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

627 Bronz Obje 25.07.2006 U-32 (1. Mekan) Yüzey 2.2 x 2 cm

Metal obje (muska amulet). Objenin üzeri korozyona uğramıştır. Dikdörtgen kuruluştaki eser iki kanattan oluşmaktadır. Kanatlar bir biri üzerine kapanmıştır (kitap gibi) sol üst ve alt köşede delikler vardır. Arka yüzde çivi (çıkıntısı) kabartası vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

628 (CZZ) Bronz Obje 25.07.2009 K-25 step III, +6.59 bronz uz: 8.1 cm kal:1.2 m

Obje, uç kısmına doğru hafifçe kıvrılmakta, orta kısmı genişleyerek aşağıya doğru daralarak sivrileşmektedir. Eserin uç kısmı kırıktır, döküm tekniğinde yapılmıştır.

629 (EHO) Bronz Obje 13.08.2011 V-23, +21.99-21.28 m 4.9 cm

Dikey uzanan, objenin yanlarda ikişer kol aşağı doğru uzanmakta, bu kollardan soldaki kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

630 (DGF) Bronz Obje 07.06.2010 Yüzey 3.2 x 0.7

Obje, kare kesitli, dikdörtgen başlıdır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

631 (EDC) Bronz Obje 25.07.2011 U-35/T-35, +19.01-18.61 m 3.6 x 0.7 x 0.3 x 1.1 cm

Dikdörtgen objenin baş kısmında delik bulunmaktadır. Alt bölümde dairesel bölüm başlangıç noktasından kırılmıştır.

631 (EDF) Bronz Obje 26.07.2011 U-34 /T-34 (Güney Nef) +16.83-16.75 m 9.5 cm

Dikdörtgen objenin, sağ alta üçgen formulu çıkıntı yer alır. Arka yüzü düzdür. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

633 (EPR) Bronz Obje 07.08. 2012 C-2 (Alt Yapı) +11.40-11.20 m 8.8x 2.6 x 1.3 cm

Silindir gövdeli eser, ortada üç adet boğum ile sarılmaktadır. Yukarıya doğru eğimli olarak uzanmaktadır. Uç kısmı halka ile sonlanmaktadır. Halka kırılmıştır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

634 (EOV) Bronz Obje 02.08. 2012 C-2 (Alt Yapı) +11.85-11.63 m 5.9 x 0.8 x 1.2 x 0.8 x 1.3 cm

Obje, silindir gövdelidir. Uç noktasında bir yere takılmasını sağlayan dairesel çıkıntı vardır. Orta kısmı yatay yivlerle bezenmiştir. Objenin üzerinde dışa taşkın hayvan figürüne ait baş vardır. Eser döküm tekniğinde yapılmıştır.

635 Bronz Obje 2012 Yüzey 3 x 1.8 cm

Üçgen obje, ön yüzünde daire ve dikdörtgen oluşan iki açıklık vardır. Yüksük gibi parmağa takılıyor olabilir. Eser dövme tekniğinde yapılmıştır.

636 (CHM) Demir Obje 14.08.2007 S-23 Sur Dibi M-4 +15.40 m 3.8 x 3.8 m

Eser çapa biçimindedir, üzeri deforme olmuştur. Döküm tekniğinde yapılmıştır.

637 Bronz Obje 01.08. 2006 V-3219.17-18.31 m 4 x 3.6 x 0.6 cm

Metal oje bir kaba ait boyun kısmı (?) üst kısmında aşağı doğru dört adet dışarı doğru sivrilemiş yiv bulunmaktadır. Orta kısımda dışarıya doğru çıkıntı yapmaktadır. Sol köşede dikdörtgen bir oyuk bulunmaktadır. Eserin iç yüzeyinde beş adet yiv vardır.

638 (CMK) Kurşun obje 14.08.2008 I-24 güney 7.66-7.55 m 3.3 x 0.5 x, 3.4 x 0.6 cm

Eserin içi oyuk, ortadan ikiye ayrılmıştır, döküm tekniğinde yapılmıştır.

639 (BTE) Kemik Obje 08.08.2006 S-2316.751.1 x 0.6 cm

Dikdörtgen objenin, uçları kırılmıştır. Üzerinde üç adet dairelerden oluşan süsleme var

640 (EJH) Kemik Obje 03.07.2012 D-2+15.66-15.31 m 2.4 x 1 cm

Silindirik gövdelidir, üst kısmı kırıktır. Üzerinde iç içe dairelerden oluşan süsleme vardır.

641 (EVD) Kemik Obje 05.09.2012 G-3 (İç Narteks) +16.20-15.80 m 4.9 x 2.4 cm

Silindirik gövdelidir, alt kısmı kırıktır. Üzerinde delik vardır.

642 (EOE) Kemik Obje 30.07,2012 C-2 (alt yapı) M-9+16.00 m 7.9 x 2.4 x 3.5 1.8 cm

Silindirik gövdelidir, alt kısmı kırıktır. Üzerinde delik vardır. İç kısmı dikdörtgen şeklinde oyuktur. Üzerinde dairesel ve zikzak motiflerinden oluşan süsleme vardır.

643 (DEG) Kemik Obje 14.08.09 Sarnıç Ek Yapı 18.46-18.13 m

Hayvan figürlü obje, silindir gövdesinde zincir motifi yer almaktadır.

644 (CTR) Kemik Obje 13.07.2009 Z-31.2/AA-31.2 (Dış Narteks) + 18.35-18.22

Dairesel obje, kırıktır.

645 (BMZ) Kemik Obje 13.09. 2005 K-7 Yüzey 0.4 cm

Bir aksamın parçası olabilecek halka biçiminde kemik obje.

646 (BRZ)Demir Tanımlanamayan Obje 02.08. 2006 V-32 + 17.66 m 4.2 x 0.6 cm

Dikdörtgen obje, birbiri içine geçmiştir, döküme tekniğinde yapılmıştır.

647 (DMY)Bronz Tanımlanamayan Obje 09.07.2010 Z-32 (İç Narteks-)17.49-17.35 m 3.9 x 0.9 x 1 cm

Levha uç kısmından kırıktır. Dövme tekniğinde yapılmıştır.

648 Demir Obje 11.08.2005 h-8 13.56-13.90 m 8.5 x 1.4 cm

Dikdörtgen objenin, yuvarlatılmış, uç kısmında delik bulunmakta ama kapanmıştır.

III. Bizans El Sanatlarına İlişkin Genel Bilgiler

III.1 Bizans İmparatorluğunda Kullanılan Madenler

Bizans döneminde madenlere Grekçe “μέταλλα” denilmekteydi. Geç Roma Döneminde hem İmparatorluk hem de özel kişiler tarafından maden ocaklarının işletildiği bilinmektedir. Bu ocaklar imparatorluk tarafından denetlenmekteydi. 4.- 5. yüzyıllarda madenlerin işletilmesi ile ilgili mevzuat Codex Theodosianus'ta geçmektedir (Mango ve Bournas 1991, s. 351-1352). Balkanlarda Geç Dönemde madenler, comes metallorum per Illyricum tarafından denetlenmekteydi. 7.-12. yüzyıllarda Bizans madenleri hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Bu dönemde madenler hakkında bilgileri Bizans, İran ve Latin kaynaklarından öğrenmekteyiz (Acara 1997, s. 112 bölüm notları 1).

Altın (Chrysos)

İrmak yataklarında, alüvyon birikintileri arasında ve ya kayaların içinde bulunur. İçinde bir miktar gümüş, bakır ve demir vardır. Altın, kurşun ile eritilerek ve ya cıva ile malgama yapılarak diğer madenlerden ayrılır. Yumuşak ve kolay işlenebilen altın soğukken çekiçlenebilme özelliğine sahiptir (Erginsoy 1978, s. 9; Mango-Bournas 1991, s. 351-1352). Erken Bizans döneminde altın madeni Balkanlarda bulunmaktadır.

Buradan çıkartılan altın, Comes metallarum per Illyricum'da denetlenmektedir. Altın madenleri, Doğu Mısır'da Bir Umm Fawakhir'de çıkarılmaktadır (Mango- Bouras 1991, s. 1351-1352; Mango 2008, s. 444-452).

Anadolu'da altın, Sardis, Trabzon'un güneydoğusunda ve Artvin'deki ocaklardan çıkarılmıştır (Atasoy 1982, s.31-34).

Bizans döneminde, altın sikke basımında, kuyumculukta ve imparatorluk objeleri için kullanılmaktaydı. Bilezik, yüzük, kemer (evlilik kemeleri), madalyon, kolye ve küpe gibi süs eşyaları yapılmaktadır. Süs eşyalarının üzerinde Hristiyan dinine ait konular yer alır. Altından yapılmış liturjik eşyalar arasında farklı malzemeler ile bir arada kullanılan paten, kalıs, kitap kapağı ve rölikerler gibi mine işi eserler bulunur.

Ayrıca mozaik yapımında ince yapraktan altın varaklar kullanılmıştır²⁷ (Cormack 2000, s. 388-395).

Altın kuyumculukta özellikle nişanlarda kemer tokası, fibula yapımında kullanılırdı. Erken ve Orta Bizans döneminde mine işçiliği altın malzeme içermektedir. Bazen de altın yaldız imgesi veren imitasyon malzeme de kullanılmıştır.

Gümüş (Argyros)

Doğada hem doğal hem de cevher olarak bulunur. Doğal gümüş, dere yatakları ve kayaların içinde bulunur (Mango 2008, s.446). Altın gibi yumuşak bir madendir, soğukken işlenir. Cevher gümüş, galen ve gümüş klorür cevherlerinden elde edilir. Kurşun- kükürt bileşimi olan galenin içinde gümüş ve kurşun bulunur (Erginsoy 1978, s.10; Acara 1997, s. 9).

Gümüş Erken Hristiyanlık Döneminden itibaren hem dini eserlerin hem de gündelik eşyaların yapımında sıklıkça kullanılmıştır. İmparatorların hükümdarlık yıl dönümlerini kutlamak için, hediyelik amaçla yapılan “missorium” (gümüş tabak) önemli bir grubu oluşturmaktadır (Mango 1991, s. 1682-1683; Mango 2008, s. 446).

²⁷ 2009 yılında kendimin de ekip üyesi olduğum Ayasofya'yı da kapsayan yüzey araştırmaları sırasında çok sayıda altın varaklı mozaik parçası tarafımda bulunmuştur.

Bu tabaklardan biri de Madrid'deki missorium'dur. İmparator I. Theodosios (347-395) oğulları ile birlikte tahta gösterilmiştir. Bu tabaklar arasında Licunius'un (308-324) en önemlisidir. Tabak, kase ve ibriklerin üzeri, Hristiyanlığa geçiş döneminde daha çok Yunan ve Roma Mitolojisinden alınan sahne ile süslenmiştir. Bu eserlerin birçoğu hediye amaçlı, ev villa ya da özel saraylarda süs eşyası olarak kullanılmak için ısmarlanmıştır. Bu döneme ait "Seuso Hazinesi" ve "Esguilin Hazinesi" önemli örneklerdir (Koch 2007, s. 180). 4. ve 7. yüzyıla ait birçok hazine bulunmuştur. Örneğin, Latekia, Conicetti, Bakni Lampsakus, Kıbrıs, Mitilene hazineleridir. Bu hazineler daha çok, ev içi kullanım objelerini; tabaklar, kaseler, kaşıklar, içki sürahileri, yıkama kaplarını, aynaları, kutuları ve kandilleri içermektedir.

Liturjik eşyaların gümüşten yapılmasına 4. yüzyılın ikinci yarısında başlamaktadır. Haç, paten, kalis, flabella, kandil, buhurdan, ibrik, röliker, kaşık yapılmıştır. Küçük şehirlerdeki kiliselerin kendilerine ait gümüş eşyaları bulunmaktadır. İmparatorluğun doğusunda yapılan gümüş eşyaların genellikle alt bölümünde, o dönem imparatoruna ait kontrol mühürleri bulunmaktadır. Bu mühürler, eserlerin tarihlendirilmesini kolaylaştırır (Boyd-Mango1992, s. 204-215). Mühürler, I. Anastasios (491-518) ile II. Konstans (641-668) yılları arasında vermektedir (Boyd-Mango1992, s. 204-215). Damgalı gümüş eserler devlet tarafından 400-615 arasında yapılmıştır. 4. Yüzyılda gümüşlerin üzerindeki damgalar, Konstantinopolis (İstanbul), Nikomedia (İzmit), Antiokhei (Antakya), Naissus (Niş) şehirlerde yapıldıkları anlaşılmaktadır (Boyd-Mango 1992, s. 204-215).

350 yılından itibaren altın ve gümüş üzerindeki damgalar bir imparator büstü, daha geç tarihlerde ise 4. 5. yüzyıllarda "Thyke" tasvirleri yer almıştır (Mango 1991, s. 1899).

I. Anastasios (491-518) döneminde "imparatorluk" damga sisteminin ilk kez uygulandığı dönemdir. Bu monogramların üzerinde imparator tasviri ve ya isminin olmasıdır. Gümüş eserlerdeki damgalar bulundukları yerin üslup özelliklerini yansıtır (Dodd 1961, s. 35).

Iustinianos (527-565) döneminde imparator ile birlikte beş memurunda damgaları bulunmaktadır. Bir gümüşte beşer adet damga bulunursa başkentte damgalandığı anlaşılmaktadır (Pitarakis 1994, s. 447). “Comes Sacrarum largitionum” hazine şefinin monogramı bulunur. Damgaların önemi imparator adının geçmesi, eser için “terminus postea quem” vermesidir (Dodd 1961, s. 35).

Orta Bizans Döneminde gümüş kullanımının azalmasına da bağlı olarak damga sistemi görülmez kaliteyi kontrol etme yetkisi başkent valisine verilmiştir.

Gümüşlerin damgalanması konusunda araştırmacılar farklı fikirler öne sürerler, Mango Suriye’de bulunan hazinedeki damgalı eserlerin malzemesinin başkentte damgalandıktan sonra işlenmemiş gümüşlerin istenen yere yollandığını ve burada yerel ustalar tarafından tamamlanmış olabileceklerini öne sürer (1988, s. 178). Dodd ise, gümüşlerin başkentte yapıldığını ve aynı zamanda damgalandığını vurgular (1987, s.178).

400 ile 615 yılları arasında gümüşten sikke basılmamıştır. Bu dönemde gümüşten kaşık, kap kakak yapılarak imparatorluk imajını yansıtmaktaydı. Gümüş objeler üzerinde imparatorluk mühürleri bulunmaktaydı. Bu mühürler gümüş üretiminin nerelerde yapıldığını göstermekteydi. Bu mühürler imparatorun portresini ve monogramını taşımaktaydı, ayrıca yüksek rütbedeki kişilerin monogramları ve adları bu beş seri halindeki mühürlerde bulunmaktaydı. Bu mühürler İstanbul’da basılmış olmalıydı. Bazı özel mühürler Antakya ve Tarsus’ta basılmıştır. Bazı sikkelerdeki yazılar aynı zamanda bu gümüş örneklerde de karşılaşılmaktadır. Örneğin 541 Kartaca basımındaki sikkelerdeki yazıların aynıları gümüş örneklerde de görülmektedir. Bu dönemde % 92,98 gümüş kullanılırken kalan kısımda bakır kullanılmaktadır.

Liturjik kaplar, paten ve kalis bir bütündür ve oluşturdukları takıma “diskopotirion” adı verilmektedir (Mango- Bouras 1991, s. 1595). Kiliseler için kullanılan diğer gümüş objeler, kaşık; şarabın içinde ısıtılan kutsal ekmek parçalarını ayine katılanlara vermek için kullanılır (Mango1991,s.1939). İbrik ve Trullo ikisi bir takım oluşturmaktadır. Ayine başlamadan önce rahibin ellerini yıkaması için kullanılır. Buhurdan; içinde tütsünün yakıldığı kaptır (Bouras 1991, s. 1227-1228). Yelpaze;

ökaristide diakon tarafından taşınır. Kutsal ekmek ve şarabı toz ve böceklerden korumak için kullanılır (Mango 1991, s. 1790-1791). Gümüş kitap kapakları; kandiller, haçlar ve rölikerler bu hazineler içerisinde yer almaktadır (Mango-Bouras 1991, s. 1239-1240).

Büyük Konstantinos, (309-337) 314 de Roma kiliselerine birçok gümüş obje bağışlamıştır ki bunların adı Liber Pontificalis de yer almaktadır. İmparator Iustinianos Ayasofya'nın yapımında 40000 gümüş pound kullanmıştır. 4.yüzyıldan 7.yüzyıla kadar ki dönem içerisinde İngiltere, İtalya, Anadolu ve Suriye'deki kiliselerde gümüş malzeme yaygın olarak kullanılmıştır. Örneğin kapılarda, altarda, kiboryum ve templon levhasında gümüş kullanılmıştır.

661-663'te gümüşlerde kontrol damgalarının kullanımı bitmiş, ardından gümüş kullanımı sona ermiştir (Acara Eser 2010, s. 472). 45 sene sonra gümüş sikkeler basılmıştır. Değerli maden işleri ortaçağda da devam etmiştir. Aynı zamanda metinler, dini objelerden de söz etmektedir. Örneğin, tabaklar, yıkama setleri bu metinlerde geçer. Ortaçağ'daki imparatorluk saraylarında gümüş kaplamalar görülmektedir. İkona kaplamada gümüş kullanılmıştır. Haçların üzeri de gümüş ile kaplanmıştır. Yedinci yüzyıldan sonra gümüş kalıs örneği görülmez.

Bizans döneminde gümüş eserlerin üretim merkezi Konstantinopolis'ti, diğer bölgelerde bu üretiminin taklitleri yapılmaktaydı. Ayrıca Gürcistan da gümüş üretim merkezidir. Konstantinopolis'teki gümüş işçiliği, kentin (Doğu) Roma'nın başkent oluşu ile gelişmiştir. Gümüşçülerin, şehrin ticaret merkezi olan Mese Caddesi üzerindeki revaklı bölümlerde dükkânları bulunmaktadır (Pitarakis 1994, s. 447). Bu dönem de Antakya ve İskenderiye'den Millet'ten ve Karadeniz kıyılarındaki önemli atölyelerden en iyi zanaatçılar, başkentte getirilmiştir (Acara 1997, s. 98). Ayrıca Roma, Konstantinopolis, Nikomedia, Antakya, Trier, Milano ve Ravenna önemli gümüş yapım merkezleridir (Strong 1966, s. 183).

Gümüş kapların yapım yerleri, büyük kentlerdeki atölyelerdir (Bank 1978, s. 43). İkonoklazmus döneminde değerli madenlerden üretilmiş eserler azalmış ama bronz eser üretilmeye devam etmiştir. Makedonya Sülalesi döneminde (867-1056)

imparatorluk atölyeleri yanı sıra özel atölyelerde altın ve gümüş eser yapımı devam etmiştir.

Demir (Sideros)

Hem doğada hem de cevher olarak bulunmaktadır. Suriye-Filistin, Anadolu'da Trabzon ve Sinop'ta, Kırım, Doğu Danubea bölgesinde (Capidava, Pacuila lui Soare, Dinogetia), Makedonya ve Noricum'da çıkarılmaktadır (Kazdhan-Tablot 1991, s.1375-1376). Demir silah ve tarımsal alet yapımında kullanılmaktaydı. Örneğin kılıç, kalkan, mızrak gibi silahların yanında sapan gibi tarımsal aletler üretilmekte, ayrıca sikke ve mühürler için kalıp yapılmıştır. Yine kilitler, kelepçeler ve anahtarlar yapılmaktadır (Mango 2008, s. 451).

Kiliseler için üretilen malzemelere baktığımızda buhurdan ve haçlarda Krş.ımıza çıkar, haçlarda demirin üzeri ekonomik olduğu için genellikle bronz ve gümüş levhalar ile kaplanmıştır (Acara 1997, s.104).

Bakır (Chalkos)

Hem doğal hem de cevher olarak bulunur. Bakır soğuk ve çok sıcakken dövülmez, ıslatarak yumuşatılan bakır, soğuk suya batırarak ılıklaştırılır buna “tavlama” denir. Bakır Sinai ve komşu bölgelerinde çıkartılmıştır. Anadolu'da zengin bakır yatakları bulunmaktadır, Samsun, Canik Osmancık, Sinop ve Çoruh Vadisinde 14-15. Yüzyıllarda bakır ocakları işletilmekteydi (Atasoy 1982, s. 34). Antik dönemde Kıbrıs'ta da bakır çıkarılmaktaydı. Moğolların Anadolu'yu 1244'te istila etmesinden sonra bakır ihtiyacı Venedik ve Ceneviz'den ihraç edilmiştir (Belli-Kayaoğlu 1993, s.18).

Konstantinopolis'te semt adlarından bakırcıların Chalcoprateia'da yerleştiklerini, 7. yüzyılın ortalarında Aziz Artemios'un Vitasında Domninos revağında Kilikyalı bir bakırcının çalıştığını öğrenmekteyiz (Pitarakis 1993, s. 552; Acara 1997, s. 97).

Bakır ve alaşımları tıp ve denizcilik aletlerinde yaygın olarak kullanılıyordu (Mango 2008, s.450). Bakır ayrıca tartma aletlerinde, kemerlerde, damgalarda ve koni mühürlerde ve kuyumculukta; yüzük, toka, fibula, bilezik yapımında kullanılmıştır.

Bazı bakırların üzerleri altın yıldız ile kaplanıp altın imitasyonu olarak işlev görmektedir.

Ortaçağ'da göğüs hizasında taşınan haçlar, bazıları aynı zamanda rölikerdi, çoğu bakır alaşımdan yapılmıştı. Üzerlerinde kazıma tekniği ile yapılmış figür bulunmaktaydı. 10. yüzyıldan itibaren bakır paten ve kalıs yapımında kullanılmıştır. (Acara 1997, s.97). 9.-11. yüzyıla tarihlenen kalay alışımlı dökme bakırlar Serenomiler kitabında “chalka gonata” olarak geçmektedir. Bu tip bakırlar daha çok kalıs ve paten yapımında kullanılıyordu. Kafes örgülü kase kandiller bulunmaktaydı. Bu tür maden eserler erken dönemde Sardis'te Konstantinopolis'te ve Bergama'da bulunmuştur. Bakırdan kakma ile levhalar yapılmıştır.

Bakır eserler kalaylanarak gümüş görünümü verilmiş, böylece dinsel açıdan önemli olan liturjik eserlerin farklılığı ortaya çıkmıştır (Acara Eser 2010, s. 474).

Bronz (Chalkos)²⁸

Doğada saf olarak bulunmaz, bakır- kalay alışımlıdır. Bakırdan daha sert ve dayanıklıdır. Bronz soğuk işlenmez tavlama gerekir. Döküm için tercih edilmiştir. Bronzdan hem günlük yaşamda kullanılan objeler hem de dini işlev için hazırlanmış objeler yapılmıştır.

Günlük kullanıma ait bronz eşyalardan kap, şişe, kepçe gibi kullanım gereçlerinin yanı sıra süs eşyaları da yapılmıştır. Yuvarlak ya da kare dairesi olan çok sayıda kantar yapılmıştır. Figürlü kantar ağırlıklarında imparatoriçe, imparator ve Tanrıça Athena heykelleri yer alır (Ross 1946, s. 368-369; Eliot, 1976, s. 163-170; Wixom 1976, s. 273-278). Yunanistan'da Korint'te yapılan kazılarda bronz kantarlar bulunmuştur (Waagé 1935, s. 79-86).

Bronz eserlerin bir bölümünü döküm tekniğinde yapılmış farklı formlarda askı ya da kaideli kandiller oluşturmaktadır. Örneğin Victoria and Albert Museum'da güvercin biçimli bronz kandiller bulunmaktadır.

²⁸ Bizans döneminde “kalkos” terimi, tüm bakır, bakır- kalay alaşımları için kullanılmıştır. (Bouras-Mango, 1991, 326-327.)

Büyük ölçekli devlet anıtlarının kaplanması kullanılmaktaydı. Örneğin Konstantinopolis'teki "Örme Sütun" bronz ile kaplanmıştı. Agusteion'daki Iustianos heykelli bronzdan yapılmıştı. Büyük saray çeşmelerinde bronz ile kaplı idi. Başkentteki kiliselerin kapıları bronzdan yapılmıştı. 1060-1087 Konstantinopolis'te pirinç kapılar, gümüş ve niello tekniğinde yapılarak altın yaldız süslemeler ile kaplanmıştır. Bazıları önemli aileler tarafından İtalya'ya (Venedik, Monte Kassino, Roma, Atrani, Salerno, Monte Sant Angelo) götürülmüştür (Frazer 1973, s.145-162). Bizans sikkeleri de bronzdan basılmışlardır.

Liturjik işlevli bronz eşyalara baktığımızda; tören haçları ve haç kaideleri, buhurdan, kandiller, içlerine yağ konan camdan kandillerin bir daire içinde yer aldıkları aydınlatma aracı olan polykandelonlar yapılmıştır (Acara 1997, s.94; Wixom1997, s.55-57 kat no. 21 A- E; 22; Koch 2007, s.182).

Kurşun (Molybdos)

Kurşun, Bizans döneminde Trabzon, Makedonya ve Balkanların kuzeyinden çıkarılıyordu. Büyük Konstantinos (306-337) zamanında (Cod.Theod. XIII 4.2 , Cod. Just. X66.1) sanatkârlar listesinde kurşun eser çalışanlara "plumbarii" deniliyordu. Bu terim Grekçe "molybdourgoi" olarak geçiyordu. Bu metal düşük ısıda eridiği için basit objelerin yapımında örneğin balıkçılıkta olta ağırlığı olarak kullanılmıştır. Yine kadınlar iplik elde etmek için kurşun ağırşakları tercih etmişlerdir (Mango-Bouras-Cutler 1991, s. 1199).

Kurşun yumuşak yapısından dolayı mühür basımında da kullanılmıştır. Mimaride çatıda kubbe ve tonozların korunması için kurşun uygulanmıştır Ayrıca Kurşun düşük ısıda ısıtıldıktan sonra, bakır eklendiğinde döküm yapılmaktaydı. Kurşun lahitlerde, yağmur sularının toplanmasında su borularında kullanılmıştır. Kuyumculukta altın ustaları tarafından ucuz tılsım (amulet) ve haç yapımında ve ampullalarda kullanılmıştır (Mango - Bouras - Cutler 1991, s. 1199-1200).

Ampullalar 6.- 7. yüzyılla başına tarihlenmekte, üzerlerinde figürlü bezeme ve işlevlilerine göre yazıtlar vardır. Bu yazıtlarda; "İsa'nın kutsal mekanlarından yaşam ağacının yağı" ve "Kutsal mekanların efendisinin kutsanmış hatırası" ("eulogia")

yazılıdır. İtalya’da Monza Kilisesi hazinesinde bulunduğu için “Munza Ampulları” olarak anılmaktadır (Koch 2007, s. 182).

Maden Eserlerin Yapım ve Süsleme Teknikleri

Maden sanatındaki yapım ve süsleme tekniklerine baktığımızda, dövme; kalıba dökülüp, dövülerek levha haline getirilen madene yine dövülerek istenilen form verilir. Bu teknikte esere “yükseltme” ve “çökertme” olmak üzere iki şekil verilmektedir. Yükseltmede ince büyük ve yuvarlak bir levha dıştan çekiçlenerek istenen boyuta yükseltilir. Çökertmede kalın yuvarlak bir levha kullanılır. Levha, eser çökertildikçe incelmesinden dolayı kalın plaka tercih edilmiştir. Levhaya içten çekiçlenerek form verilir.

Döküm; potada eritilen madenlerin istenilen şekilde hazırlanmış olan kalıplara dökülerek dondurulmasıdır. Döküm tekniği seri üretim yapılmasını sağlamıştır. İçi dolu döküm, içi boş döküm ve balmumu tekniği olmak üzere üç şekilde uygulanır (Erginsoy1978, s.18-24; Acara 1997, s.104). İçi dolu döküm tekniğinde maden, önceden taş veya kilden hazırlanmış üstü açık kalıplara dökülürdü. Taş kalıbın yapımı zor olduğundan kil kalıp kullanılmıştır. Dökümden iyi sonuç alabilmek için madenin yavaş yavaş soğuması gerekir. Bu nedenle üstü kapalı kalıplar kullanılmıştır. M.Ö. 3000 yıllarında iki ya da daha fazla parçadan kalıp yapılmaya başlanmış, kalıbın birden çok kullanımı sağlanmıştır. Çok parçalı üstü kapalı kalıba döküm yapılabilmesi için öncelikle eserin formunda kilden bir dış kalıp hazırlanır. Dış kalıba madenin dökülmesi ve hava kabarcıkların çıkması için delikler açılır. Kalıp kesilerek madenin üzerinden çıkarılır. Kesilen kalıp parçaları sert oluncaya kadar pişirilir, parçalar birleştirilerek dıştan bir tel ile bağlanır. Bundan sonra kalıbın deliklerinden erimiş maden akıtılır. Maden donduktan sonra kalıp çıkarılır. Bu yöntemle masif içi dolu eserler yapılır (Erginsoy 1978, s. 25-26).

İçi boş dökümde kil kalıbın içine aynı malzemeden yapılmış bir çekirdek yerleştirilir, döküm iki kalıp arasına yapılır. Dış kalıba açılan delik ve kanallardan akıtılan madenin içindeki hava yine bu deliklerden dışarı çıkar. Maden donduktan sonra dış kalıp çıkarılır (Erginsoy 1978, s. 26).

Balmumu tekniğinde iki yöntem içi dolu ve içi boş döküm yöntemi kullanılır. İçi dolu dökümde balmumundan kalıp hazırlanır, üzeri kile sıvanır ve kile delikler açılır. İçi balmumu ile olan kil kalıp baş aşağı çevrilerek fırınlanır. Kil pişerken balmumu eriyerek deliklerden akar. Kalıp sertleşince fırından çıkarılır ve sıcakken balmumundan boşalan yere erimiş maden akıtılır. İçi boş dökümde eserin formunda kilden çekirdek hazırlanır, çekirdeğin üzeri eserin kalınlığında balmumu ile sıvanır. Balmumun üzerine kabartma veya kazıma süslemeler yapılır. Süsleme yapılırsa balmumun üzeri önce bir kat ince kil sonra bir kat kaba kil ile sıvanır. Çekirdek ve dış kalıp birbirine ince uzun çiviler ile perçinlenirdi. Dıştaki kil kalıba delik ve kanallar açıldıktan sonra kalıp baş aşağı fırınlanır. Fırından çıkarılınca erimiş maden dökülür. Maden donduktan sonra kalıp çıkarılır. Klasik Çağdan başlayarak Orta Çağa kadar devam eden model yapımında tahta ve kil kullanılmıştır. Yapılan modeller birden çok kullanımı sağlanmıştır. Modelin negatif olarak çıktığı kalıpların içi dökülmesi istenen eserin kalınlığında balmumu tabakası ile kaplanır ve ortaya kil çekirdek yerleştirilir. Dış kalıp balmumun üzerine bastırılarak eserin formunun pozitif olarak balmumun üzerine çıkması sağlanır (Erginsoy 1978, s. 27).

Tornada çekme yöntemi; torna tezgahında yuvarlak madeni levhalar ile yuvarlak gövdeli içi boş eserler yapılırdı. Esere tornada iki şekilde biçim verilir. Birincisinde eserin tahta kalıbı torna tezgâhına yerleştirilir. Madeni levha kalıbın arkasına çivi ile tutturulur. Torna çalıştırılarak kalıp hızla döndürülür, levhaya bastırılarak kalıbın şeklini almasını sağlar. İkincisinde tahta bir bloğun içine kabın şekli oyulur ve kalıp torna tezgâhına yerleştirilir. Madeni levha oyuğun önüne çivilerle tutturulur. Torna çalıştırılarak levhaya bastırılır (Erginsoy 1978, s.28).

Bizans maden sanatındaki süsleme teknikleri; Kabartma, kalıpla kabartma, deliğişi, kazıma, değerli taş ve renkli cam ile süsleme, niello ve yaldızdır. Kabartma süsleme, madenin içten veya dıştan çekiçlenmesiyle elde edilir. Süslemelerin alçak kabartma olması için dıştan çekiçleme yöntemi kullanılır. Süslemelerin yüksek kabartma olması isteniyorsa içten çekiçleme yöntemi kullanılır (Erginsoy 1978, s. 34).

Ajur (Delikişi) süsleme, maden eserlerin üzerine kesici ve delici aletler ile süsleme yapılmasıdır. Bu teknikte ya zemin çıkartılarak motif bırakılır ya da motif çıkartılarak zemin kalır.

Kazıma, ucu keskin çelik kalem veya keski ile uygulanır. Bu aletlerle zemine motiflerin konturları kazınır. Zeminden çıkan madenler kesilerek çıkartılır (Erginsoy 1978, s. 34).

Champléve; Seramik, madende görülen, sınırları kazınarak belirlenmiş desenin, çevresi geniş ve derin oyularak, ortaya çıkarılma tekniğidir. Madenin çevresi oyulup kabartma olarak kalmış desen ayrıca dövülüp perdahlanır (Erginsoy 1978, s. 43; Ödekan 2007, s. 291).

Cloisonné: Madenin üzerine cam, yarı değerli taşlar veya mine ile yapılacak bezemelere çerçeve oluşturmak üzere ince metal şeritlerin eserin üzerine tutturularak yuva oluşturulmasıdır (Erginsoy 1978, s. 43; Ödekan 2007, s. 291).

Niello (Savatlama) tekniği; Belirli oranlarda kükürt, gümüş ve bakır ya da kükürt, kurşun ve bakır karıştırılarak elde edilir. Niello potada eritilir, soğuduktan sonra dövülerek toz haline getirilir, eserin üzerindeki yivlere doldurularak alçak ısıda fırınlanır. Isı ile sıvılaşan niello yivin içine yayılarak zemine yapışır. Soğuduktan sonra deri parçası ve zeytinyağı karışımı ile cilalanarak parlatılır (Erginsoy 1978,s.43; Ödekan 2007, s. 292) .

Yaldız; Maden eserlerin kimyasal yöntemler uygulanarak altınla kaplanmasıdır. Yaldız iki şekilde kaplanmaktadır. Birincisinde altın tozu cıvanın içine karıştırılarak malgama²⁹ elde edilir. Bu alaşım bir mantar parçası ile madenin üzerine sürülür ve eser fırınlanır. Cıva yüksek ısıda buharlaşır kaybolur, altın ise madenin yüzeyine yapışarak eseri yaldızlar. Bu yöntem gümüş yaldızla yapılabilir. İkincisinde bakır ve bronz eser önce bir süre sıcak sirkede bırakılır, sonra eserin üzerine cıva sürülür ve altın varakla yapıştırılır. Eser fırınlanınca cıva buharlaşır, altın varaklar madenin yüzeyine yapışır (Erginsoy 1978, s. 48).

²⁹ Malgama; cıvayı temel madde olarak alan alaşımdır.

Telkari (fligree); Altın veya gümüş telleri eğip, bükerek desenler yapmaya ve bu tel motifleri lehim kullanarak birbirine veya madeni bir zemin üzerine tutturmaya telkari (fligree) tekniği denir (Erginsoy 1978, s.37).

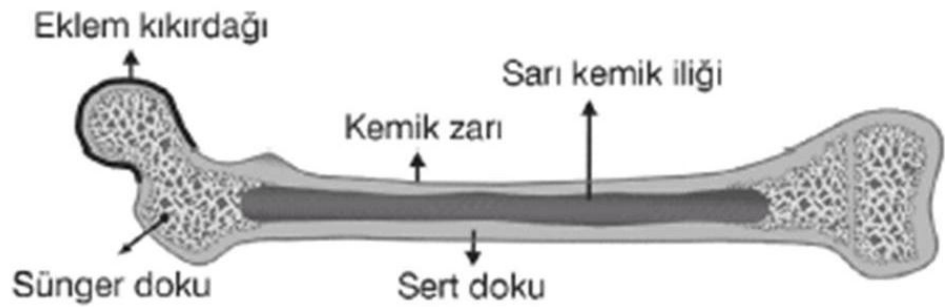
III.2 Kemik ve Steatit Eserler Hakkında Genel Bilgiler

Kemik doğada çok rahat bulunmakta, aynı zamanda, kolayca işlenebilmektedir. Paleolitik dönemden itibaren günlük kullanım aletleri ve dinsel amaçlı objeler kemikten yapılmıştır (Karaca 2009, s. 9).

İskelet, insanların ve hayvanların çatisını, duruşunu, destek yapısını meydana getiren temel sistemidir. İskelet sistemi, uzun, düz, kısa ve omurga kemiklerinden oluşmaktadır (Ayalon 2005, s.5).

Kemiğin yapısı inorganik ve organik dokulardan oluşmaktadır. Kemikteki organik kollajen element kırıkdır. Kırıkdak, yetişkin bir canlıda kemiklerin % 40-60 nı karşılamaktadır. Kemiğin organik yapısı polisakarit komplekleri kollejen fibrilleri içermektedir. (Clair 2003, s. 1) Kemiklerde bulunan %25 su, %45 inorganik madensel tuzlar (kalsiyum, fosfat, kalsiyum karbonat, magnezyum fosfat az miktarda sodyum ve demir) kemiğin sert yapısını %30 organik maddeler ise esnekliği sağlar.

Kemiğin diğer dokusunu porlu süngersi bölümü tamamen saran dış çeperini oluşturan yoğun dokulu ve lifli sert yapı oluşturmaktadır.

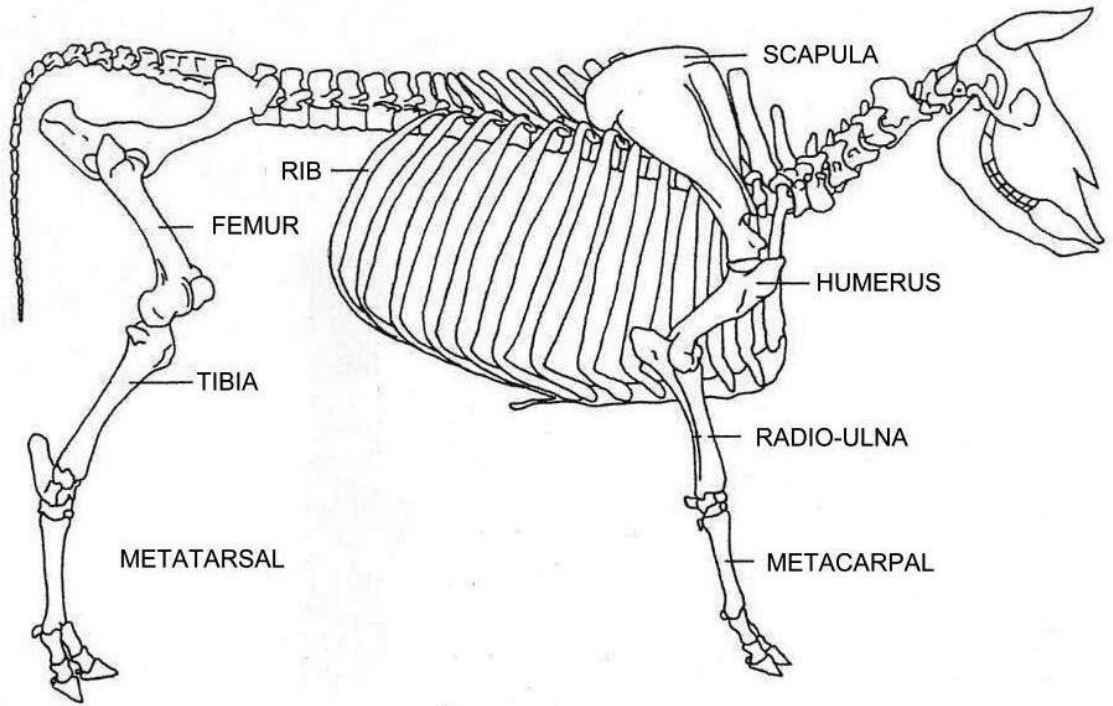

Resim 37 Kemiğin Dokusunu Gösteren Çizim (www.alasayvan.com)

Kemiğin işlenmesinde, daha sert ve yoğun dokulu kısım kullanılmaktadır. Antik Dönemde, kemik hammaddesi hayvan kesimlerinin yapıldığı kasap ve mezbahalardan kaynaklanır. İşlenecek kemikler, sığır (*Bos tuorus*), at (*Equus Cabalus*),

deve (Camelidae), eşek (Eguus asinus) geyik (Cervidae) gibi büyük hayvanların ve koyun (Ovis) keçi (Capra) domuz (Suidae) ve köpek (Canis lupus familliris) gibi daha küçük hayvanların kemikleri kullanılmıştır (Gregor1985, Clair 2003, s. 2; Karaca 2009, s. 9).(Resim 37).)

Hayvanların, ön (Metacarpal) ve arka bacağın alt kısmı (Metatarsal), ön üst bacak (Radia –Ulna) ve arka üst bacak (Tibia) alet yapımında kullanılmıştır (Clair 2003, s. 2) (Resim 38)

Resim 38 Hayvan Kemiklerini Gösteren Çizim (Mc Gregor 1985, res 60b)

Kemik İşlemede Kullanılan Alet ve Teknikler

Kemiğin içindeki nem azaldıkça sertleştiğinden işlenmesi güçtür. Bu nedenle Antik dönemde kemiğin su veya asit içinde beklediği düşünülmektedir (Karaca 2009, s.13, dip not. 48). Antik Dönemde, kemik işçiliğinde marangoz aletleri ile birlikte çeşitli aletler kullanılmıştır. Kemik işlenmesi, öncelikle et kas ve lif kalıntılarının temizlenmesi gerekir. Daha sonra kemiğin iki ucu kesilmektedir. Kesilme işi demir testere ile yapılırdı (Ayalon 2005, s.133) . Kesilmiş her iki ucu açık kemik boru testere, satır, balta

ve keser kullanılarak parçalara ayrılır (Ayalon 2005, s.135). Torna, Geç Bronz Çağından beri kullanılmaktadır. Tornada sivri uçların bulunduğu mengeneyle sıkıştırılan kemik, yay biçimindeki alet ileri geri hareket ettirerek objenin dönmesi sağlanmaktadır. Kendi etrafında dönen alet metal keski ve oyma araçları ile yatay ve simetrik çizgiler yapılmaktadır (Ayalon 2005, s.137). Topuzlu iğne, gözlü iğne, bız yapımı için kemik boru ince çubuk formunda parçalara ayrılırken, kaşık, alet sapı gibi geniş ve büyük eserlerin yapılması için plaka halindeki parçalara ayrılmaktadır. Bu işlemler için çift saplı bıçaklar kullanılmıştır (Gregor 1985, s.58; Ayalon 2005, s.135; Karaca 2009, s.14).

Pul (daire) çıkartmak için torna tezgahında kullanılan ve hareket sağlayan yay taç testere olarak adlandırılan modiolus içinde kullanılmaktadır. Ağırşak, gözlü iğne gibi aletlerin üzerinde delik açmak için el matkabı ve delici aletlerden yapılmıştır (Karaca 2009, s. 15). Kemik işlendikten sonra üzerindeki pürüzlerden arındırmak için zımparalanmaktadır. Bu işlemler için sert ve pürüzlü balık pulu ve sünger taşından yararlanılmış olmalıdır (Karaca 2009, s.16).

Steatit (Sabuntaşı) ve Steatitden (Sabuntaşından) Üretilmiş Eserler

Sabuntaşı (Steatit), Bizans kaynaklarında “aminatos lithos” (lekesiz taş) olarak bilinmektedir. Soluk yeşil rengini zaman içerisinde kaybetmemesi, kolay oyulup işlenmesinden dolayı Bizans’ta 12. yüzyıldan itibaren oyma malzemesi olarak fildişinin yerini almıştır. Bunun bir nedeni de 12. yüzyılda Doğu Akdeniz ticaretinin İtalyan tüccarların eline geçmesidir (Cutler 1991, s.1947; Cutler 2008, s. 456-457).

Sabuntaşının, coğrafi koşullarda rahat bulunması, kemik gibi kolaylıkla oyulması, Bizanslı ustalar tarafından üretimde tercih nedeni olmuştur. Bu malzemeden yapılmış ikonalar 10. Yüzyıl ve sonrasına tarihlenir³⁰.

Sabuntaşından üretilmiş eserlerin küçük boyutta olması, bunların özel, kişisel kullanım için yapıldıklarını gösterir. Bu malzemeden yapılmış en büyük boyutlu eser,

³⁰ Yaklaşık iki yüz kadar günümüze ulaşmış eserden çok azı 10. yüzyıla tarihlenir. (Kalavrezou-Maxeiner 1985, 34-35.) Bugün Viyana Kunsthistorischen Museumda yer alan “Koimesis” ikonası bunlardan biridir. (A.W. Carr, “Popular Imagery, Glory of Byzantium, 2006: 154-155 kat: 102.)

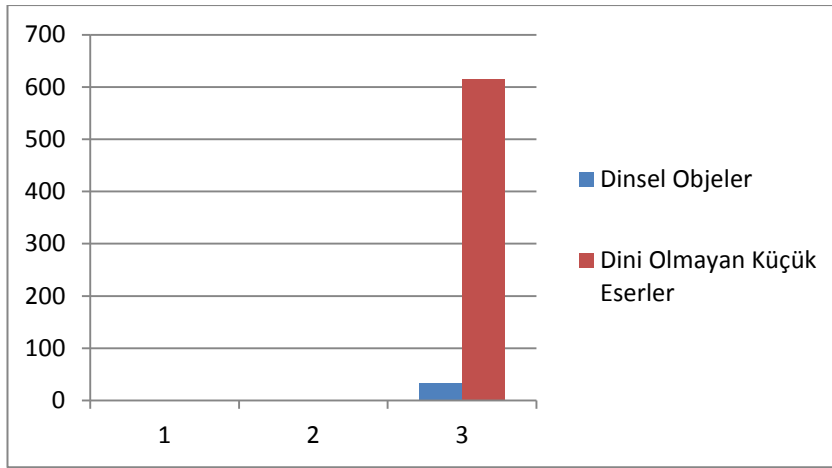
30.6 x 23 cm ebatlarındaki Toledo'daki 12 bayram sahnesini içeren levhadır. Sabuntaşı bazı örneklerde farklı malzemeler ile bir arada kullanılmıştır. Örneğin Sınai Manastırında üretilmiş Aziz Nikolaos'un tasvirinin bulunduğu levhanın kenarlarına ahşap çerçeve eklenmiş, Palaiologos Döneminde Deesis, Pavlos, Petrus diğer azizlerle üzeri süslenmiştir. Yine Paris Louvre Müzesindeki Hetoimasia ve dört azizi gösteren ikona parçasının kenarları ahşap çerçvelidir. Bu eser, Orta Bizans Döneminden günümüze ulaşmış geniş boyutta, tamamı oyulmuş sabuntaşı ikonalarından biridir.

Vatikan'daki Sacro della Biblioteca müzesinde sergilenen Aziz Theodore Stratelates ikonası 11. yüzyıla tarihlenir (Carr 2006, s. 155-157 kat. no. 104).

Kuşadası Kadıkalesi/ Anaia 2001-2012 kazı döneminde dört adet sabuntaşından yapılmış eser ortaya çıkmıştır. Bunların üçü ikona parçası diğeri ise haçtır.

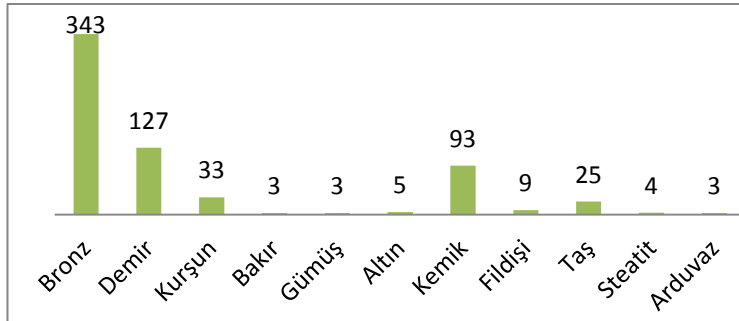
IV. BULUNTULARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Kadıkalesi, 2001-2012 kazı dönemi buluntuları, dinsel objeler ve dini olmayan küçük eserler olarak incelenmiştir. Bu kapsamda 2000'den fazla eserin arasından 648 küçük buluntu, değerlendirilerek katalogda yer almıştır. Tezin katalog kısmındaki 648 eserden, 33'ü dinsel objelerden, 615 ise dini olmayan küçük eserlerden oluşmaktadır (Grafik 1).

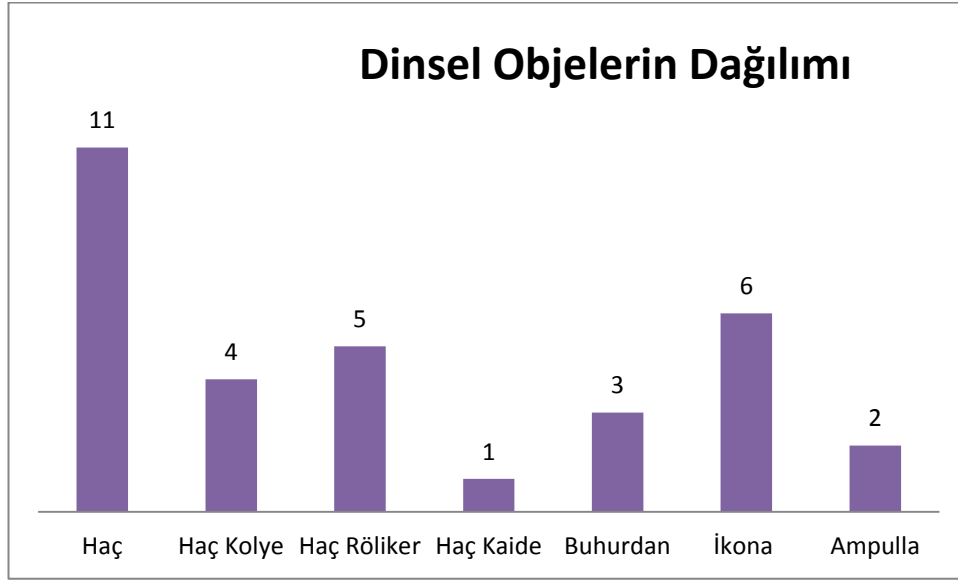

Grafik 1 2001-2012 Yılları Küçük Buluntuların Dinsel Objeler ve Dini Olmayan Küçük Eserlerin Dağılımı

Kazı küçük buluntularının yapıldıkları malzemelere göre yoğunluklarına bakıldığında en yoğun olarak bronzun (343) kullanıldığı anlaşılır, demir (147) ikinci sırada tercih edilmiştir. Kemik (93) ve taş (25) bu iki malzemeyi takip etmektedir. En az olarak bakır, (3) gümüş (3), arduvaz (3) eserler üretilmiştir (Grafik 2).

Grafik 2 2001-2012 Yılları Küçük Buluntuların Malzemelere Göre Dağılımı

Grafik 3 2001-2012 Yılları Küçük Buluntuların İşlevlerine Göre Dağılımı

Dinsel objelerin, türlerine göre dağılımına bakıldığında en yoğun grubunu haç ve haç parçaları oluşturmaktadır (21). İkonalar (6) yoğunluk açısından haçları takip etmektedir (Grafik 3)

Dinsel objelerin bir grubunu haçlar oluştur. Toplamda yirmi buluntudan on biri, takdis haçı, dördü haç kolye ucu ve beşi ise haç rölikerdir. Ayrıca bir adet haç kaide parçası vardır. Bunların malzemeleri dikkate alındığında, on dokuzunun bronz, birinin demir, diğerinin de steaitit oldukları görülür.

Takdis haçlarından ikisi tüme yakın olarak bulunmuştur. Bunlardan ilkinde merkezden genişleyerek açılan haç kollarının uçlarında yuvarlak diskler bulunmaktadır. Alttaki uzun koldaki sivri bir uzantı, takdis haçının bir asanın üzerinde yer aldığını gösterir (kat. no.1). Bu üçgen uzantının yassı olması ise asanın ahşap olabileceğini akla getirmektedir. Küçük boyutlu, süslemesiz bu örnek, rahiplerin tören sırasında ellerinde taşıdıkları, takdis için kullandıkları haçlardandır. Takdis haçın benzer örneğine, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunmaktadır (Acara Eser 2010, s. 34, res. 3). Kadıkalesi buluntusu ikinci takdis haçında kollardan üstteki ve alttaki kırık olmasına Karşın, yan kollara göre alt parçanın uzunluğu onun diğerlerinden daha uzun olduğu anlaşılır ki bu da onun bir Latin Haçı şeklinde olduğunu gösterir. Bu örnekte ilginç olan

tören haçının yekpare olmaması, kolların ayrı ayrı dökülüp birbirlerine perçinlenmesidir (kat. no.2). Bunların yanı sıra aynı grupta dokuz haç parçasına da tezde yer verilmiştir. Yedi örnekte, haç kolları, merkezden uçlara doğru genişler ikiyeşer disk (kat. no.4, 5, 7,) ya da damla biçimli çıkıntı ile sonlanır (kat. no. 6, 8). Bir örnekte, köşelerde küçük ortada büyük üç disk vardır (kat. no.3). Orta Bizans döneminde tören ve ya takdis haçlarının her kolunun iki disk ile ortada daha büyük disk ile sonlanması dönem özelliğidir (Acara Eser 2010, s. 40, res. 9) (Resim 39-40).

**Resim 39 Bronz Tören Haçı 11. Yüzyıl (Atina Bizans ve Hristiyan Müzesi
Fotoğraf F. İ. Altun)**

**Resim 40 Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Takdis Haçı (Acara Eser 2010, s.
40, res 9)**

Tez kapsamında incelenen bir örnekte, haçın merkezi karedir, köşelerinde üçgen çıkıntılar mevcuttur (kat. no.10). Haçın benzer örneği Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunmaktadır (Acara Eser 2010, 38, res.7). Başka bir örnekte, Latin haçı, kıvrık dallarla süslüdür (kat. no.11).

Haç kolye uçları ve haç rölikerler tören haçlarından farklı olarak kişisel kullanıma yöneliktir.

Haç kolye uçları biçim açısından birbirlerinden farklıdır (kat. no.12, 13, 14). Burada 14 kat. numaralı haç parçası, yoğun bezemesiyle diğerlerinden ayrılır. Bu haçta ön yüzde kazıma tekniğinde resmedilmiş stilize bir erkek figürü görülmektedir ki yazıtındaki okunabilen harflerden onun Aziz Nikolaos olduğunu anlamaktayız. Haçın ön yüzünde sol kolda da güneş motifi tasviri edilmiştir. Arka yüzde üç sıra iç içe ikişer halkadan oluşan, toplam otuz iki kazıma bezeme yer alır. Bu haçın tılsım amaçlı kullanılmış olduğunu düşünmekteyiz.

Steatit haç kolye ucunun kollarından üstteki yuvarlak tepelidir. Diğer kolları düz biterler (kat. no.20). Bu haçın benzer örneği, Selanik Bizans Kültürü Müzesi'nde sergilenmektedir (Antonaras 2002, s. 505, kat. 694).

Haç rölikerleri içerdikleri tasvirlerine göre figürlü, bitkisel ve geometrik süslemeli olarak değerlendirmek mümkündür. Figürlü örneklerden ikisinde kazıma (Kat. no.15, 16) birinde kabartma (kat. no.18) tekniği dikkati çeker. Bitkisel süslemeli rölikerde de kazıma tekniği görülmektedir (kat. no.17). Rölikerlerden sadece birinde, kazıma tekniğinde uygulanmış, iç içe halkalardan oluşan geometrik bezeme vardır (kat. no.19).

Üzeri kazımalı figürlü örneklerden, (kat. no.15) rölikerin ön yüzünde orans duruşunda Meryem cepheden gösterilmiş. Meryem ellerini iki yana açmıştır. Meryem'in marphorion altından kolları görülmektedir. Kumaş dokusu çizgilerle verilmiştir. Meryem'in göğüs hizasında çocuk İsa yer alır. İsa'nın başından bir bölümü ve saçından bir kısmı görülmektedir. Meryem ve İsa'nın adının kısaltmaları silinmiştir. Haç rölikerin benzer örneği, İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir. Rölikere ait ön

yüzde, orans Meryem ve göğüs hizasında çocuk İsa tasvir edilmiştir (Eser 2007, 184)
(Resim 41)

Resim 41 İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden Haç Röliker (Acara Eser 2007, s. 184)

Diğer figürlü haç rölikerlerin (kat. no.17), ön yüzünde kazıma tekniğinde orans durumunda Meryem cepheden, ellerini iki yana açmış olarak tasvir edilmiştir. Meryem'in baş ve yüz kısmı tahrip olmuştur. Figürün giysisine ait kumaş dokusu çizgilerle verilmiştir. Meryem adının kısaltmaları silinmiştir. Bu örneğin oldukça benzeri Sadberk Hanım Müzesinde bulunmaktadır (Bilgili 2007, s. 261) (Resim 42)

Resim 42 Haç Röliker Sadberk Hanım Müzesi (Bilgili 2007, s. 261)

Kabartma tekniğinde süslenmiş rölikerin ön yüzünde “Çarmıhta İsa” yan kollarda Meryem ve İncilci Yahya tasvir edilmiştir. Kompozisyonun detayına baktığımızda; merkezde kolobium giyimli İsa Haça gerilmiş, başının üstünde solda güneş sağda ay tasviri bulunur. İsa’nın başı hafif sola dönüktür. İsa’nın ayakları bir kaide üzerindedir. Sol haç kolunun altında Meryem, sağ haç kolunun altında İncilci Yahya tasvir edilmiştir (Taft 1997, s. kat no. 169, 119) (Resim 43).

Resim 43 Haç Röliker New York (Özel Koleksiyon) (Taft 1997, s. 169, kat. no.119)

Kaledeki haç buluntularının yanında bir haç kaidesine ait bir parça da yer almaktadır (kat. no.21). Haç kaidesinin benzer örneklerine İstanbul ve Burdur Arkeoloji Müzesinde rastlanılmıştır. Anadolu dışında Berlin Şehir Müzesinde ve New York Metropolitan Art Müzesinde haç kaideleri bulunmaktadır (Resim 44).

Resim 44 Haç kaideleri Solda Berlin Şehir Müzesinden ve sağda New York Metropolitan Art Müzesi’nden Haç Kaideleri (Wixiom 1997, s. 55 kat. 21)

Kilisede kullanılan eşyaların diğer bir grubunu katsionlar oluştur. Kalede iki adet katsion bulunmuştur. Bunlar, tütsü yakılan çukur çanak ve ona bitişik yuvarlak tutamaktan oluşmaktadır. Tutmağa ait sap kısımları günümüze ulaşmamıştır (kat. no.22-23). Kadıkalesi/Anaia’da bulunan katsionlar, Türkiye’de yürütülen kazılarda bulunmuş ünik örneklerdir. Bu bakımdan Kadıkalesi kazı buluntuların zenginliğini ortaya koymaları açısından önemlidir.

Katsionlara çeşitli müzelerde yer verilmiştir. Bugün Moskova müzesinde sergilenen, kulpunda İsa kabartma tekniğinde tasvir edilmiş tam bir eser bilinen en gösterişli örnektir. 11.-12. yüzyıla tarihlenir (Resim 45) (Chichurov 1991, s. 93, kat. 92.) Aynı müzede yer alan diğer bir örnekte katsionun kulpu kabartma dairelerle bezelidir, eser 13. yüzyılda yapılmıştır (Chichurov 1991, s. 208, kat. 222).

Resim 45 Moskova Müzesinde Bulunan Katsion (Chichurov 1991, s. 208, kat. 222)

Aynı şekilde Yunanistan müzelerinden iki örnek de onun kadar özenlik buhurdanlardır. Atina, Benaki Müze'sinde sergilenen katsiona ait bir kulpun üzerinde Hodegetria Meryem tasviri yer alır. Aynı müzede sergilenen başka bir örnekte Aziz Georgios ve Demetrios betimlenmiştir (Ballian 2004, s. 128-129, 64-65) (Resim 46-47)

Resim 46 Atina, Benaki Müze'sinde Sergilenen Katsiona Ait Kulp (Ballian 2004, s. 128, 64.)

Oxford Ashmoleon Müzesi'ndeki delik işi hayvan kulpu ve uzun saplı katsion 14. yüzyıla tarihlenir (Mango 2001, s. 217).

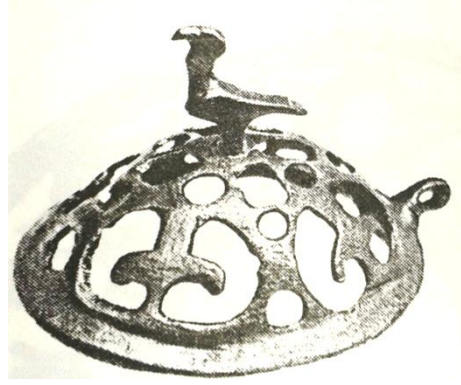
Resim 47 Atina, Benaki Müze'sinde Sergilenen Katsion (Ballian 2004, s. 128, kat no. 64.)

Bizans döneminde katsionlar sadece madenden yapılmamış, seramikten üretilmiş örnekleri de bulunmaktadır. Yunanistan'da Atina Bizans Müzesindeki bir katsionunun da (kulp kısmı) seramikten yapılmış, figürlü kulbu dikkat çekicidir (Resim 48).

Resim 48 Atina, Benaki Müze'sinde Sergilenen Katsion (F İ. Altun)

Kazılarda katsionların yanı sıra bir buhurdan kapının kapağını tutmak için kullanıldığını düşünülen bir kuş figürü ele geçmiştir (kat. no.24). Bu kuş figürün oldukça benzeri Rusya'da bir müzede sergilenmektedir (Resim 49).

Resim 49 Moskova Müzesi Buhurdan Kapağı (Chichurov 1991, s. 209, 223).

Kilisede kullanılan eşyaların bir grubunu ikona ve ikona parçaları oluşturur. Yedi adet ikonanın, üçü steatit, ikisi fildişi, biri bakır (mine işli) ve biri de bronzdan yapılmıştır. İkonalar üzerindeki süslemelere bakıldığında, ikisinde konulu sahne (kat. no.26, 27) birinde baş melek (kat. no.25) dördünde (kat. no.28, 29, 30 ve 31) ise aziz ve azize tasviri vardır.

Sabuntaşı (steatit) yapılmış ikonaların biri üzerinde tasvir edilen “Deesis” sahnesi tam değildir (kat. no.26). Sadece İsa’nın başına ait bir bölüm, Vaftizci Yahya’nın başını çevreleyen halesi ulaşmıştır. Merkezde İsa cepheden gösterilmiştir. Başını haçlı halesi çevreler, yüzü tahrip olmuştur. Başının sol tarafındaki XC kısaltması ulaşmıştır. Diğer figürün, isminin üstünde yer alan yazıttan Vaftizci Yahya olduğu anlaşılır. Halesinin içi kıvrık dallarla süslenmiştir.

Sabuntaşı diğer bir ikonanın üzerinde bir sahneye ait iki figür ulaşmıştır (kat. no.27). Bu figürlerden olasılıkla ayakta cepheden üzerinde tunik üstüne himation giyimli figür İsa’dır. Figür, sol eli ile kapağı işlemeli kodeks tutmaktadır. Sol tarafında, bir azizin, baş kısmı ve sol elinin uç kısmı gelmiştir. Halesinin iç kısmı kıvrık çizgiler ile süslenmiştir.

Üzerinde baş melek Mikhail tasvirli ikonanın sol kısmında bir kaide üzerinde yükselen sütun yer alır. Sütun başlığı levha kırık olduğu için ulaşamamıştır. Sütunun yanında ayakta duran bir figür; olasılıkla Başmelek Mikhail tasviri yer alır. Meleğin işlemeli lorosundan bir bölümü ulaşmıştır. Figürün tuttuğu haçlı asası (?) üst bölümden

kırılmıştır. Başmelek Mikhail'in kanatları kıvrımlar halinde uzanır. Sağ al köşede levhanın bağlantısını sağlaysan delik bulunmaktadır. Bu delikler onun bir yere monte edildiğini göstergesidir. Bu tür ikonaların mimari elemanlara sütun ve templon levhalarına bronz çivilerle tutturulduğu bilinmektedir (Boyd 1997, s. 160, kat.106).

Resim 50 Aziz Hermolaos (Boyd 1997, s. 160, kat. 106).

Adak ikonası olarak adlandırabileceğimiz bu türün benzerlerine Orta Bizans Dönemi eserlerinde görebiliriz. Örneğin üzerinde aziz Hermolaos tasvirli ikona bugün Amerika'da Dumbarton Oaks Koleksiyonunda sergilenmektedir (Resim 50). Diğer bir bronz Meryem Hodegetria tasvirli ikona bugün Londra Victoria and Albert Müzesinde bulunmaktadır (Resim 51)

Resim 51 Meryem Hodegetria (Corrie 2006, s. 495, kat. 331)

2011 kazı döneminde bema temizliği sırasında bir triptikona ait olduğunu düşündüğümüz fildişi ikonaya ait iki parça bulunmuştur (kat. no.29). Parçalarda iki azize cepheden, ellerinde martirlik/din şehitliği haçları ile cepheden tasvir edilmiştir. Bunlardan birinin yanındaki Hagia/Azize lakabı ile diğerinin adına ait kimi harfler korunmuştur. Sağdaki figür, mevcut harfleri okuyan Prof Dr. Pagona Papadopoulou tarafından Azize Kyriaki olarak teşhis edilmiştir. Bu azize Roma imparatoru Diokletianus (245-312) zamanında çeşitli işkenceler gördükten sonra başı kesilerek öldürülmüştür. Kadıkalesi'nde bu ikonanın yanı sıra kilise içinden gelen boyalı sıvalardan bir parçada da aynı azizenin adı okunmaktadır (Mercangöz 2013, s. 21, res.6) (Resim 52). Bu iki veri bu azizenin burada özel bir saygı gördüğünü gösterir.

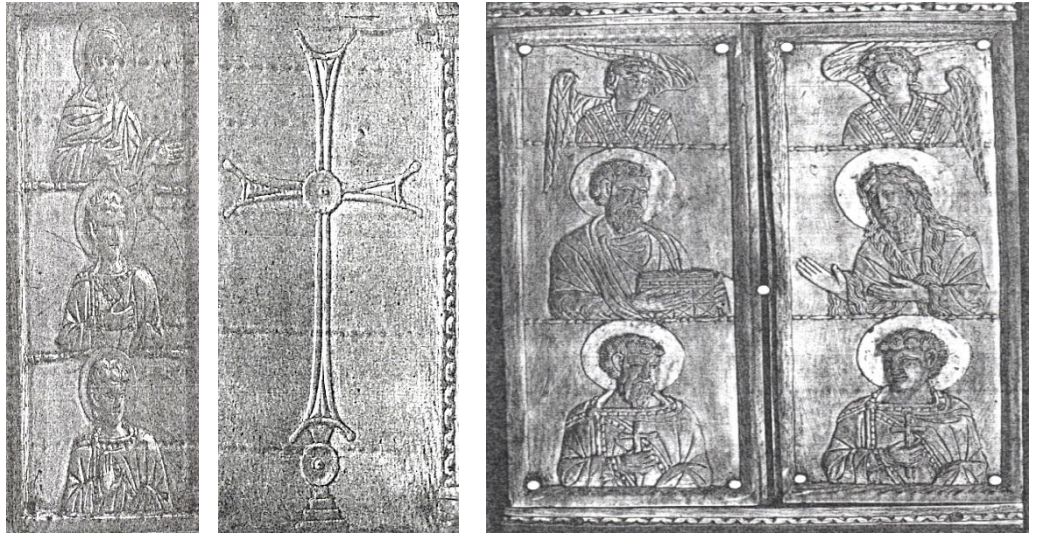
Resim 52 Kadıkalesi Ana Kilisenin Resim Programında Yer Alan Azize Kyriaki'nin adının Okunduğu Yazıt Parçası

Anadolu'da özellikle Kapadokya Bölgesinde iki kilisede Göreme Elmalı ve Kılıçlar Kuşluk Azize Kyriaki'nin tasviri ile karşılaşmaktadır (Resim 53).

Resim 53 Göreme Vedisinden Kılıçlar Kuşluk Kilisesindeki Azize Kyriaki (Restle 1967, s. 280)

Üzerinde aziz tasvirli ikonanın (kat. no. 30) üst yüzeyinde başmelek Gabriel tasviri yer almaktadır. Baş melek Gabriel'in tasvirinin altında inci dizili şeritle ayrılmış orta alanda İncilci Yahya (Iannes Theologos) betimlenmiştir Levhanın son bölümünde, inci dizili şeritli ayrılmış alanda Aziz Matta figürü yer alır. Eserin arka yüzünde Latin haçı tasvir bulunmaktadır. Bu levha düzenlenmesinin oldukça benzerine Almanya Münih ve Kassel'da bulunan levhalara benzemektedir (Resim 54).

Resim 54 Solda Almanya Münih'teki Bir Triptikon Yan Kanatının Ön ve Arka Yüzü ile sea yine Almanya'da, Kassel'de Bulunan Triptikonun İki Yan Kanat

Resim 55 Solda New York Metropolitan Müzesindeki Deesis Sahneli İkona (Evans 2004, s. 135- 136, kat. 82) ve sağda New York Metropolitan Müzesinden Aziz Demetrios İkonası (Little 2006, s. 134, 135, kat. 81)

New York Metropolitan Müzesinde sergilenen Aziz Demetrios tasvirli ikonada ayakta cephede gösterilmiş azizin başından ensesine inen kıvrıkcık saçları dikey çizgilerle vurgulanmıştır. Anaia ikonasında da başmelek Gabriel'in (?) de saçları bu şekilde ele alınmıştır. Yine New York Metropolitan Müzesinde bulunan Deesis konulu dikdörtgen formdaki diğer bir ikonanın köşelerinde yer alan meleklerin ele alınışı, başlarının hafif öne eğilmesi büyük gösterilmiş göz kapakları iri burun meleklerin halelerin iç yüzeyi, kıvrık yatay çizgilerle vurgulanması Anaia ikonasını anımsatır. Figürlerin üslupsal özelliklerinden dolayı Adolph Goldschmit ve Kurt Weitzmann “Deesis” konulu bu ikonayı “triptikon grubu” fildişi eserleri arasında sınıflandırırlar (Goldschmit and Weitzmann 1934, vol. 2. 15).

Aziz tasvirli ikonlardan diğeri çift taraflı madalyondur (kat. no.31). Yüzlerden birinde, Aziz Georgios tasvir edilmiştir. Madalyonun arka yüzünde aziz Prokopios betimlenmiştir.

Kadıkalesi Anaia'da 2009 yılında iki adet kurşun hacı matarası, ampulla bulunmuştur (kat.no.32.-33). Ampullalar, yuvarlak gövdeli uzun boyunlu çift kulpludur. Yunanistan'daki müzelerde sergilenen kurşun hacı mataraları ve İngiltere'deki British Museum'da bulunan ile benzerlik gösterirler (Resim 56 a-b, 57a-b).

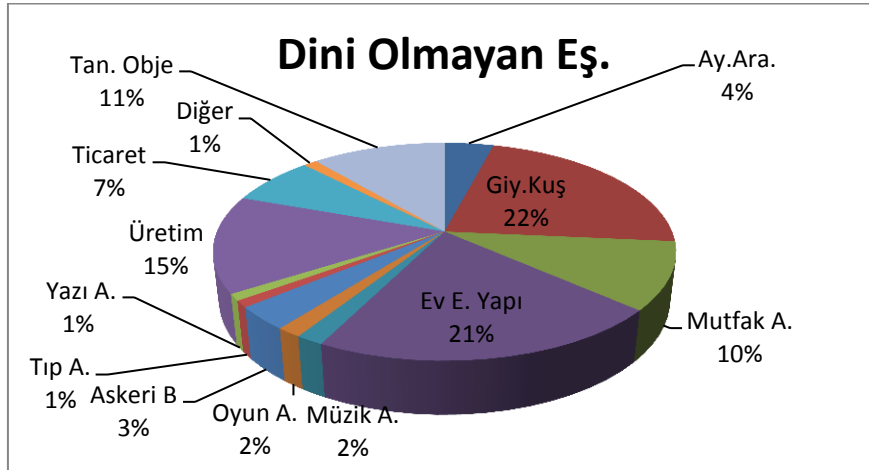
Resim 56a-b Solda Yunanistan Gratini Müzesinde, Sağdaki Atikka Messogeya Müzesinde Sergilenmektedir (Bakirtzis, 2002, s. 184 kat. No. 203; Tsopopoulou 2002, s. 205 kat. no.185)

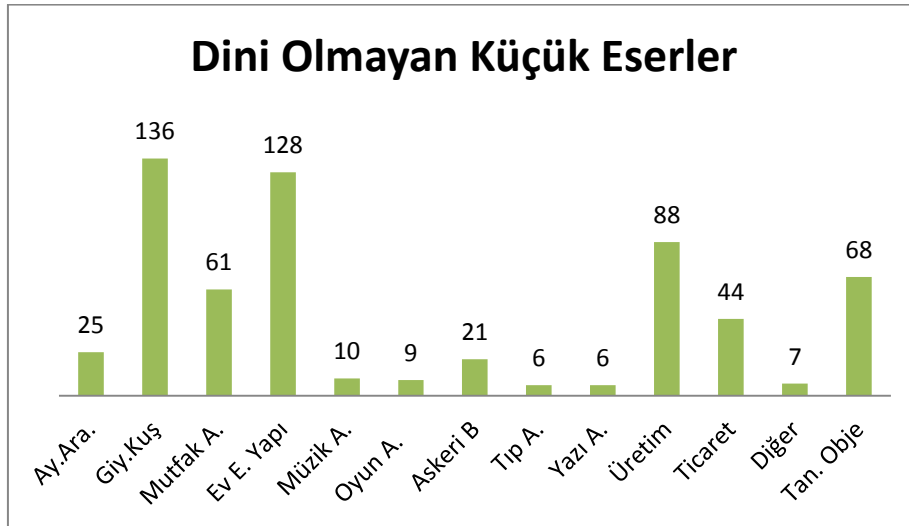
Resim 57 a-b British Museum'da Sergilenen Hacı Mataraları (Buckton 1994, s. 187-189, kat. no. 202-203)

Kadıkalesi, 2001-2012 kazı döneminde ele geçen 648 küçük buluntunun 615'i dini olmayan küçük eserdir. Bu eserlerin en yoğun grubunu giyim kuşamla ilgili buluntular (136) oluşturur. Ev eşyaları ve yapı elemanları (128) takip etmektedir.

Üretim (88) ve tanımlanamayan objeler (68) diğer yoğun gruplardır. Ticarete ilişkin veriler (45) yoğun gruplar arasındadır (Grafik 4-5).

Grafik 4 2001-2012 Yılları Dini Olmayan Küçük Eserlerin Yüzdelik Olarak Dağılımını

Grafik 5 2001-2012 Yılları Dini Olmayan Küçük Eserlerin Sayısal Olarak Dağılımını

Günlük yaşam gereçlerinin bir bölümünü aydınlatma araçları oluşturur. Toplamda yirmi beş olan bu objelerin, birer adeti kandil askısı tepeliği ve şamdan parçası, üç adeti polykandiliona ait parçalar, yedi adeti polykandilion ve kandil askısına, on iki adeti ise (kurşun ve bronz) kandil fitilidir. Bunların malzemeleri bakıldığında, on altısı bronz, sekizinin kurşun oldukları görülür.

Aydınlatma araçlarından kandil askısı tepeliği (kat. no.34) üç kolludur. Üste halkanın bulunduğu kısım kırıktır. Gövdesi koni şeklinde genişlemektedir ve üç kola ayrılmaktadır. Üçgen şeklindeki kolların uçları birer küre ile sonlanmaktadır. Sağdaki kolun altında zincir bağlantısı bulunmaktadır. Kandil tepeliğin oldukça benzeri Korinth buluntuları arasında yer alır (Resim 58).

Resim 58 Kandil Askısı Tepeliği Korinth Arkeoloji Müzesi (Davidson 1952, s. 128, kat. 861. Lev.63.)

Kilisenin aydınlatmasını sağlayan polykandilionlardan hiç biri tüm değildir (kat. no.36-37). Aydınlatmayı sağlayan çok kollu şamdana ait parça, dip kısmından kırıktır. “L” biçimindeki kolun üzeri dairesel disk ile sonlanmaktadır (kat. no. 38).

Polykandilion askılarından biri haç madalyonludur (kat. no.39). Polykandilionu tutan alt bölümü dikdörtgen şeridin, oynar kısmı ile iç içe geçmektedir. Bu bölümün altı kırılmıştır. Madalyonun iç kısmında Yunan Haçı betimi yer alır. Haç kolları kıvrık yapraklarla sonlanmaktadır. Şerit içinde birbirini takip eden stilize bitki motifi görülür. Ajur tekniği uygulanmıştır.

Madalyonlu polykandilion askının benzer örnekleri Sırbistan’daki kiliselerde örneğin Decani, Athos Dağındaki, Xeropotamu, Skopje yakınlarındaki Markov

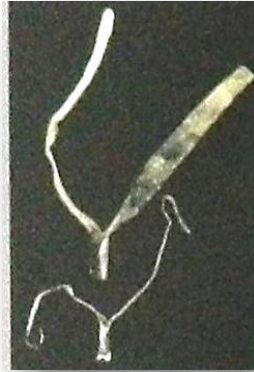
Manastırında *choroslar* görülür. Choroslara bağlanan kandil askılarının bağlantı yerlerinde madalyonlar bulunmaktadır (Resim 59)

Resim 59 Madalyonlu Polykandilion Askısı (Todoric, 2004, s. 126, kat. 61 a-b)

Polykandilion askılarından ikisi oynar başlıdır (kat. no.41,42). Bu askılarının başı, kanca ile sonlanmaktadır. Askıların genelinde *ajur* tekniği uygulanmıştır.

Kadıkalesi buluntuları arasında cam kandilleri içine yerleştirilen bronz kandil fitilleri de yer alır (kat. no.46-49). Bu fitiller kandillerin içine yerleştirilerek yanan kısmın sabitleşmesine yardımcı olmaktadır. Bronz kandil fitil örneklerini Elaiussa Sebaste kazılarında görmekteyiz (Resim 60).

Resim 60 Bronz Kandil Fitili (Ferrazzoli 2012, s. 306, lev. 7, res 73)

Günlük yaşam gereçlerinin bir bölümünü giyim kuşamla ilgili buluntular oluşturur. Takılar bu grup içinde yer almaktadır.Küpeler, takılar arasında yer almaktadır.

Kadıkalesi kazılarında altı adet bronz iki adet altın toplamda sekiz küpe bulunmuştur. 2009 yılında bakır katkılı altın küpe ve halkası üç nolu çocuk mezarında ele geçmiştir (kat. no. 64). Küpe iki yan yüzü yarım ay biçimli olup telkari (filigree) süslemeler içerir. Bir iç kabuk üzerine bükümlü tellerden yapılmış fiyonk motiflerinin çevrelediği yan yüzler aynı motiflerle dört bölüme ayrılmış ve her bölüm soyut kıvrım dallarla betimlenmiştir. İkişer, küpe halkasının oturduğu çıkıntının yanlarda ve alta olmak üzere üç çıntı daha bulunur (Mercangöz 2012, s.229, res.7-8). Yanlardaki ve alttaki yanrın çıkıntıla (halka) içi değerli taşlar veya incilerle süslenmiş olmalıdır. Bu küpenin benzerleri Bulgaristan, Mistra ve Atina Benaki Müzesinde bulunmaktadır (Drandaki 2002, s. 437 kat. 569. Bulgarie Medievale 1980, s. 324, res 158). Küpeler 13. -14. Yüzyılla tarihlenmektedir (Resim 61).

Resim 61 Atina Benaki Müzesi (Drandaki 2002, s. 437 kat. 569)

Diğer altın küpe 7 nolu çocuk mezarında bulunmuştur (kat. no. 65). Küpenin şişkin küresel yan yüzleri vardır. Yan yüzlerin arasında ara bölüm bulunmaktadır. Burada yüzler arasında eklemler bükümlü tel ile kapatılmıştır. Bu tel üstteki açıklığın

çevresini dolanmaktadır. Küpenin iki yanlarda ve ortada olmak üzere yan kulplar (halkalar) yer alır. İki küpenin yanlarındaki halkaları dönemin kadın beğenisi Geç Bizans dönemi modasını yansıtmaktadır. Her iki küpenin çocuk mezarlarında tek olarak bulunmaları aile yadigarları ziynet eşyalarının ölen çocuklarını hatırlamak için yanlarında taşıdıkları anlaşılmaktadır (Mercangöz 2012, s. 229, res.7-8).

Bronz küpelerin geneli oval formdadır. Bir örnekte sol uçta halka bulunmakta, sağdaki kanca altan tel ile sarılmıştır (kat. no. 58). İki örnekte halka sağda, kanca solda yer almaktadır (kat. no.62-63).

Diğer bir örnekte uç kısımları Krş.ılıklı tel ile sarılmış halka oluşturulmuştur (kat. no. 65) Bu tiplerin benzer örneği Isasos Agorası nekropol kazılarında bulunmuştur³¹.

2001-2012 yılları arasında yürütülen kazılarda on bir adet yüzük bulunmuştur. Yüzük buluntuların geneli bronzdan döküm tekniğinde üretilmiştir. Yüzüklerde kaş kısımlarına göre altı farklı tip ve farklı işlevli bir tip tespit edilmiştir. Bu tipleri şu şekilde sıralayabiliriz:

I. Sade Halkalı Yüzükler: Döküm tekniğinde üretilmiş, dairesel halkalı yüzüklerdir. Yüzüklerin çoğu halka kısmından kırılmıştır. Halka yüzüklerin birleşme noktasındaki süsleme ögesi kırılmış olabilir (kat. no. 76, 77, 78, 79,80)

II. Kaş Kısmı Dörtgen Formlu Yüzükler: Döküm tekniğinde üretilmişlerdir. Kaş kısmı dikdörtgen ve eşkenar dörtgen olmak üzere iki türü vardır. Kaş kısmı dikdörtgen olan yüzükler 2009 yılı kazı buluntuları arasında yer alır. Eşkenar dörtgen yüzüklerin üzerinde yatay yivlerle belirgin hale gelmiş süslemeler yer alır (kat. no. 81, 83, 86,).

III. Kaş Kısmı Oval Formlu Yüzükler: Bu tip yüzükler bronzdan döküm tekniğinde üretilmiştir. Kaş kısmı oval formdadır. Üzerlerinde yatay çizgiler bulunmaktadır (kat. no. 84, 87)

³¹ Eser Kadıkalesi örneğinden farklı olarak sağ kısmı tel ile sarılmış, karşısında küpenin iğnesi oturmuştur. (Berti 2012, 187-211 levha 1. Mezar,27, 68, levha 2. Mezar 127, levha 3. Mezar 142, levha 4 mezar 169, 141levha 5 ms. ezar 166,181, 194, levha 6.196.)

IV. Kaş Kısmı Dairesel Formlu Yüzükler: Bu tip yüzükler bronzdan döküm tekniğinde üretilmiştir. Kaş kısmı dairesele formdadır (kat. no.82, 90).

V.Yukarıya Doğru Sivrilten Küresel Bir Üst Yüzeyi Olan Yüzükler: Döküm tekniğinde gümüşten yapılmışlardır (kat. no. 75).

VI. Kaş Kısmı Dairesel Oyulmuş Yüzükler: Yüzüğün oyulmuş bölümü içine değerli taş veya cam yerleştirilmektedir (kat. no. 75)

Yukarıda belirttiğimiz tiplerin haricinde anahtarlı yüzük kazı buluntuları arasında yer alır (kat. no. 75). Dairesel formlu halka ve ona bağı bir anahtardan oluşmaktadır. Bu tür yüzükler bir mücevher ya da para kutusunun kilidine ait olmalıdır. 2003 yılında anahtarlı yüzük bulunmuştur. Yüzüğün halkası açık olup birer kuğu başı ile son bulur. Anahtarın üzerinde ince kazıma vardır. (Mercangöz 2012, s. 227, res.2) Anahtarlı yüzüğün benzer örnekleri İstanbul Arkeoloji müzesinde (Acara Eser 2007, s. 187) ve Elaiussa Sebaste kazı buluntuları arasında yer alan yüzüklerdir (Ferrazoli 2012, s. 303, Pl.4: 33).

Kadıkalesi'nde 2001-2012 yılları arasında yürütülen kazılarda 8 adet pendantif ele geçmiştir. Eserlerin biri gümüş, bir diğeri altın diğeri bronzdur. Pendantiflerin dördü küresel formdadır. Bu örnekler iki ayrı yarım küreden oluşmaktadır. Tepe noktalarında zincirin takıldığı halka bulunmaktadır. Alt kısımlarında açıklık vardır.

2012 kazı döneminde bir mezarda bulunan altın pendantif; piramidal bir zarf ve bu zarfın içine giren Lapus-lazuli taştan oluşur (kat no.93. Lapus-lazulli taşın alt yüzeyinde bir mühür bulunmaktadır. Mühür bir hayvan (eşek) ve bir erkek figüründen oluşur (resim 5a-5b). Orta Bizans Döneminde 10.-13. yüzyıllar arasında bu tür mühürler tılsım olarak da kullanılmıştır. Orta Bizans döneminde değerli taşlar el sanatları ürünlerinde yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır³². Kadıkalesi pendantif buluntusunun bir benzeri bugün özel bir koleksiyonda sergilenmektedir (Spier 2003, s.14-126, 119, Fig.14.9), (Resim 62).

³² 9. Yüzyılın sonlarında Konstantinopolis'te değerli taşların işlenmesi önemli bir el sanatı halini almıştır. Başkentteki atölyelerde cameo, yarı değerli taşlar, yeşim taşı, lapus lazuli, amatisis işleniyordu (Spier 2004, s. 115).

Resim 62 Kolye Ucu (Spier 2003, s. 14-126, 119, res 14.9).

Kadıkalesi pandantifinin diğer bir benzeri Selanik'teki Bizans Müzesinde sergilenmektedir (Antonoras 2012, s.119, fig.59.).

Pendantiflerden 2005 yılı buluntusu farklı bir forma sahiptir (kat. no. 91). Eser, “C” formdadır. Üst kısmında halkası vardır. Halkanın her iki yanında küçük daireler bulunur. Eserin arka yüzü düzdür. Bu pandantifin benzer örnekleri İasos Agorasında yapılan mezarlık kazılarında Krş.ımıza çıkar (Berti 2012,s. 187-211 205, levha 3 mez.146, s.208, levha 6 mez.196). Burada ele geçen sikkelerden dolayı eserler 7.-11. yüzyılla tarihlenir (Resim 63).

Resim 63 Kolye Ucu İasos Agorası (Berti 2012, s. 187-211)

Kadıkalesi Anaia’da 2001-2012 yılları arasında dört adet kemik, kırk adet bronz düğme ele geçmiştir. Kemik düğmelerde üç farklı tip ile Krş.ılışılmaktadır; bunlardan ilki, iki ucun silindir şeklinde oyulmasıyla ve bu iki uç kısmın ortada daha ince bir kısımla birbirine bağlanması ile oluşturulmuş örnektir (kat no.131). Bu düğmenin benzerini bir duvar resminde görülmektedir. Trabzon Ayasofya Müzesinde stilit Aziz Simeon’un pelerini, iki ucun silindir şeklinde oyulmasıyla ve bu iki uç kısmın ortada daha ince bir kısımla birbirine bağlanması ile oluşan düğme ile iliklenmiştir (Resim 64).

Resim 64 Trabzon Ayasofya Müzesi Stilit Aziz Symeon (Fotograf Emine Tok Arşivi)

Diğer bir kemik düğme tipi küresel formda tepe noktasında halkası bulunan düğmelerdir. Bunlar, bronz metal düğmeleri anımsatmaktadır. 2007 yılı buluntuları arasında yer alır (kat. no. 129).

Dairesel düğmeler, üçüncü tipi oluşturmaktadır. Düğmelerin ortasında tek veya iki delik bulunmaktadır. 2012 kazı döneminde dairesel formdaki düğmeler buluntular arasındadır (kat. no.132, 133).

Kadıkalesi bronz düğmeleri, küresel biçimlidir. Düğmeler, iki ayrı parça olarak dökülüp, sonra birleştirilmiştir. Düğmelerin tepe noktasında giysinin kumaşına dikilmesi için halkası bulunmaktadır (kat. no.111-128). Düğmelerin benzerleri Korinth kazılarında (Davidson 1952, s. 2119-2220) ve Selanik Bizans Kültürü Müzesinde sergilenmektedir (Antonoras 2012, s. 124 res 12).

Geç Bizans Dönemine tarihlenen kimi görsel örneklerde günlük yaşamda kişilerin giysi aksesuarı olarak düğmeleri kullandıkları anlaşılmaktadır.

Bu örneklerden biri 14. yüzyıla tarihlenen minyatürlü el yazmasında (Oxford Lincone Colleqe Ms gr35 6r 1327-1342) Protosebastos Konstantinos Palaiologos ve Eşi tasvir edilmiştir. Burada Konstantinos'un giydiği kabbadion boyundan etek ucuna kadar uzanmakta ve birbirlerine düğmelerle iliklenmiştir. Diğer bir örnek ise, Sırbistan'da Decani Manastırı Kilisesinde yer alan duvar resminde, Aziz Georgios'un hayatını anlatan sahnelerden birinde bir atın üzerinde Aziz Georgios ve bir evin kapısının önünde genç bir kadın betimlenmiştir. Genç kadının giydiği kıyafete (kabbadion) bakıldığında önden beyaz küresel formlu düğmelerin yukarıdan aşağıya doğru sıralandığı görülür.

Kuşadası Kadıkalesi 2001-2012 yılları arasında yürütülen kazılarda otuz yedi adet kemer tokası bulunmuştur. Kemer tokalarından biri kemik ikisi demir, otuz dört âdeti ise bronz ve bakır alaşımlıdır. Ayrıca dört adet ebatları daha küçük boyda dairesel formda tokalar vardır. Bunlar ayakkabılara ait olmalıdır.

Kemer tokaları arasında 6.-8. yüzyıllara tarihlenen eserin gövdesi dikdörtgen, başkısı ise yuvarlatılmıştır (kat. no.134). Bu tipteki kemer tokası örnekleri Yunanistandaki müzelerde bulunmaktadır (Bakirtzi 2002, s. 390-391).

Kazı buluntularından tokenin kemer ile bağlantısı dikdörtgen formlu, toka halkası ve halkanın ucundaki bitiş topuzunda delik bulunan örneklerdir. Bu tip kemer tokaları, Erken Bizans dönemine 7. yüzyıla tarihlenir. (Davidson 1952, s. 272 lev. 114 2197-2201) Kadıkalesi'nde 2002, 2011 ve 2012 kazı döneminde 7. yüzyıla tarihlenen

tokalar bulunmuştur (kat. no. 144-147). Haç biçimli toka da 6.-8. yüzyıllarda yapılmış olmalıdır (kat. no.143).

Kadıkalesi kazılarında dört adet kemer tokası bütün olarak ele geçmiştir. 2003 yılı buluntusu, (kat. no. 135) kemer ile bağlantısı dikdörtgen ve uçlarda çıkıntıları vardır, toka çerçevesi eliptik, yarım daire formundadır. Orta bölümde hareketli iğnesi vardır. Arkası düzdür (Davidson, 1952, 272 levh. 114 2202, 2203).

2005 ve 2012 buluntusu kemer tokaları oval formdadır. Eksendeki iğne hareketlidir. (kat. no. 153, 154). 2010 yılı örneği dikdörtgen formlu baş kısmında dikdörtgen açıklığın halka kıvrımı ile kemer tokasına bağlı dil görülür, dil sabittir. Eserin uç kısmı kare formlu kenarlardan dışa taşkındır, ortasında delik vardır (kat. no. 170). 2011 kazı döneminde ele geçen kemer tokası dairesel formda ince uzun iğnelidir (kat. no. 171).

Kadıkalesi kazılarında ele geçen kemer tokalarının biçimlerine baktığımızda; oval, dairesel, dikdörtgen formların yanı sıra farklı tipler ile de bulunmaktadır. Farklı tipler arasında 2002 yılı buluntularından kemer tokası (kat. no. 148) iki bölümden oluşmaktadır. Tokanın kemere monte edildiği bölüm dikdörtgen kuruluştadır, çerçevesi üçgen formdadır. Bergama'da yürütülen kazılarda bu kemer tokasının benzeri ortaya çıkarılmıştır (Pirson 2012, s. 173-186. 182, 183, abb.17) (Resim 65).

Resim 65 Kemer tokası Bergama (Pirson 2012, s. 173-186. 182, 183, res 17).

2004 yılı kazı döneminde bulunun tokanın (kat. no. 149) üst kısmında halka bulunan halkanın iki yanında sağdan ve soldan bir kol uzanır. Sağdaki kol başlangıç noktasından kırılmıştır. Sol kolun ekseninde dışa taşkın küre vardır. Halkanın altında iki oval açıklık, açıklığın altından aşağıya doğru uzanan bir bölümü olan kemer tokası bulunmuştur.

2005 kazı buluntusu tokenın (kat. no. 148b) kemer bağlantısı dikdörtgen biçimindedir. Orta bölümünde kemer dilinin oturduğu yiv vardır. Tokenın kemere monte edildiği bölümü “M” formundadır. Ortası üç kısıma ayrılmıştır. Arka yüzde kemere monte edilmesini sağlayan alta ve üste iki adet çivi vardır. Bu kemer tokasının benzer örneği Bulgaristan’ın Djadova Bölgesinde yürütülen kazılarda, bulunmuştur (Resim 66). Kemer tokası 11.-12. yüzyılla tarihlenmektedir (Borisov 1989, s. 297).

Resim 66 Toka Djadova (Borisov 1989, s. 297).

2006 yılında ortaya çıkarılan fildişi kemer tokası (kat. no. 152) dikdörtgen şeklindedir. Yüzlerdeki üç delik muhtemelen bir metal ile kemerin perçinlendiğini gösterir. Tokenın kemere tutturulan yüzleri yekpare olarak oyulmuştur. Üst yüzeyinde üç adet yatay yiv kazıma tekniğinde yapılmıştır (Mercangöz 2012, s. 223-232 res.6).

Kemer tokaları yaklaşık her kazı döneminde yoğun olarak ele geçmiştir. Buluntuların farklı tiplerde olması, bazı üretim hatası³³ eserlerin varlığı, kemer tokalarının Kadıkalesi Anaia’da üretildiklerini düşündürmektedir³⁴.

Kadıkalesi’nde kazılarda ortaya çıkarılan kap ve kap parçaları kapsamında 17 adet bronz üç adet demir kap kaçak parçası ele alınıp incelenmiştir. Bunlardan birer adet tas ve havan bütün olarak ele geçmiştir. Ele geçen sekiz adet kap parçası, iki adet dip parçası ve demir tıkaç hakkında bir yorumda bulunmamız oldukça zordur. Ayrıca altı

³³ 2007, 2009 kazı döneminde üretim hatası olduğunu düşündüğümüz kemer tokaları bulunmuştur.

³⁴ Gelecek kazı dönemlerinde kemer tokası kalıbı bulunması bu tezimizi güçlendirebilir.

adet bronz, iki adet demir kulp tez kapsamında incelenmiştir. Kulplardan yola çıkarak bunların küçük kaplara ait olabileceklerini söyleyebiliriz.

Bronz havan silindir gövdesi ve düz kaidesesi ile dikkati çeker (kat. no.193) Gövdesinde bıçak sırtı çıkıntılar bulunmaktadır. Bu havanın benzerini Korinth'te görmekteyiz (Resim 67) Bronz tas, yuvarlak göveli, ağız kısmı kırıktır. Gövdesinde kazıma tekniğinde yapılmış halka motifi yer alır.

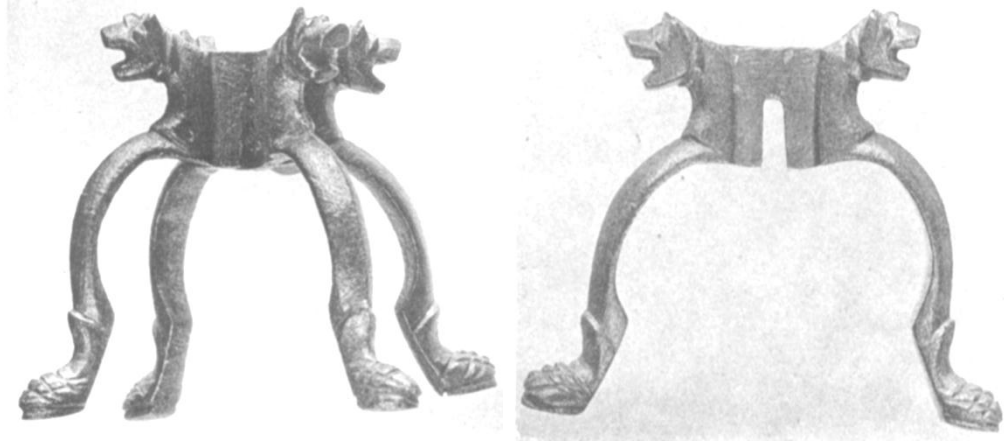

Resim 67 Bronz Havan Korinth Kazısı Buluntusu (Davidson 1952, 75 lev. 52, 572).

Kap ve kap parçaları tezimiz kapsamında bir adet tava kulpu ve kase ayağı incelenmiştir. Tava sapı dörder adet birbirini takip eden dairelerden oluşur (kat. no. 203) Korinth buluntusuna benzemektedir (Resim 68)

Res 68 Bronz Tava Sapı Korinth Kazısı Buluntusu (Davidson1952, s. 71, kat.536, levha 50.)

Resim 69 Bronz Kase Ayağı Korinth Kazısı Buluntusu (Davidson 1952, s. 127, kat.842, levha 62.)

Bronz kase (buhurdan) ayağı, çıkarılabilir birbirine zıt iki yönlü at figüründen oluşur (kat. no. 202) eser Korinth buluntusuna benzemektedir (Resim 69).

Kadıkalesi kazılarında 5 adet kaşık bulunmuştur. Bunlar; bir adet tüm bronz (bozulma söz konusu) kaşık (kat. no. 212) ile üç adet kaşık (kulak), (kat. no. 213, 214, 215) bir adet bronz kaşık sapı ele geçmiştir (kat. no.216)

2007 ve 2011 yılı kazı buluntuları kaşıklar (kulak) oval formlu, uç kısımları sivridir (kat. no. 213, 215) 2009 yılındaki kaşık buluntusu, (kat. no. 214) oval formlu, uç kısmı sivridir. Bitişik noktası delikli bir uzantı bölümü vardır. Burası kaşığın sapına eklenmesini sağlayan bölüm olmalıdır. 2012 yılında alt yapıda silindir saplı oval kaşık bulunmuştur (kat. no. 212) Kaşığın dikdörtgen formlu tutma yeri bir biri üzerine kapanmıştır.

Kadıkalesi buluntuları arasında yer alan kaşıkların liturjik işlevde mi yoksa manastırın günlük yaşamında mı kullanıldığı bilinmemektedir. Ancak 2011 kazı döneminde ana kilisenin orta nefinde bulunmuş örnek kilisede liturji sırasında kullanılmış olabilir (kat. no. 215).

Kadıkalesi kazılarında 2001-2012 kazı döneminde on üç adet kesici alet; bıçak, bıçak sapı ayrıca ustura ortaya çıkarılmıştır. Bıçakların biçimine baktığımızda dikdörtgen formda olup keskin yüzeyi aşağı doğru hafif yuvarlatılmıştır. Sap kısımları

yukarıdan aşağı doğru uzanır. Bıçakların sap kısmı başlangıç noktasından kırılmış örnekler de bulunmaktadır (kat. no. 220-239). Anaia bıçak buluntularının paralel örnekleri Korinth kazısı buluntuları arasında vardır. Davidson bu tipteki bıçakları 6.-7.yüzyıllara tarihler (Davidson 1952, 203, lev. 94, kat. 1567-1573) .

Kadikalesi buluntuları arasında yer alan kesici alet sapları kemik, fildişi bazen de bronzdan yapılmıştır. Fildişinden yapılmış bıçak sapı üniktir (kat. no. 243). Yekpare sapın içi oyularak bıçağın yuvası oluşturulmuştur. Yukarıya doğru genişleyen sap üste bir ayı figürü ile son bulur. Bu sapın tam olarak benzeri yoktur. Fildişi bıçak sapı Anaia kazısında 12.-13. yüzyıl yapı katmanlarının karışmış kontekst içinde bulunmuştur (Mercangöz 2007, s. 74).

2012 kazı dönemi buluntuları arasındaki bronzdan üretilmiş sap vardır. Bronz sap, dikdörtgen kuruluştadır, baş kısmı üçgen şeklinde dışa taşkındır. Sapın içinde bıçak kısmı ile bağlantısını sağlayan bölüm kırılmıştır (kat. no. 252).

Bu sapın benzer örneği Yunanistan'da 1st Ephorate of Byzantine Antiquities'da bulunur. Eser, bıçak kısmı bütün olarak sergilenmektedir (Resim 70) Bıçak sapı 12.Yüzyıla tarihlenmektedir (Koliakou 2002, 209, kat.109).

Resim 70 Bronz Bıçak ve Sapi Yunanistan Ephorate Müzesi (Koliakou 2002,209, kat.109).

Bıçak saplarının önemli bir grubunu kemik saplar oluşturur. Kemik saplar dikdörtgen formlu uç kısımları bazı örneklerde yuvarlatılmış bazılarında ise üçgen biçimde sonlanır (kat. no. 244-250). Kemik sapın üst bölümünün yuvarlatılmış örnekleri Kırım Taurica kazılarında da vardır (Klenina 2012, 441-455, fig 7. 5a.). Yekpare olarak yapılanların yanı sıra iki parçadan oluşan örnekler de vardır. 2012 kazı döneminde kemik sap demir bıçak kalıntısıyla bulunmuştur (kat.no. 218) 2011 bıçak sapı diğerlerinden farklıdır (kat. no. 251). Sap, yassı dikdörtgen formda yukarıya doğru yuvarlatılmış, uç kısmı kırılmıştır. Alt bölümde sağda ve köşelerde ikişer delik bulunur. Olasılıkla bu sap iki parçadan oluşmakta demir miller ile birbirine bağlanmaktadır.

Ev eşyaları ve yapı elamanlarının bir grubunu, kutu kaplama levhaları oluşturmaktadır. Toplamda yedi adet olan bu eserlerin tümü kemikten yapılmıştır. Eselerden üçü, üzerindeki süslemelerden dolayı diğerlerinden farklıdır. Örnekler arasında yer alan kutu kaplama levhasının (kat. no.253) ön yüzünde alttan ve üstten şeritteki benzer kıvrım dal kompozisyonlu bordürlerin çerçevelediği alanda, uçları filizli yapraklarla biçimlendirilmiş dalların arasında başı mevcut olmayan bir aslan figürü yer alır. Arka bacaklarından biri önde diğeri arkada yürürken tasvir edilmiş hayvanın kuyruğu, dallarla uyumlu olarak geride hafifçe yükselir. Hayvanın yelesine ait kazımlar kısmen korunmuştur (Mercangöz 20007, s. 67-68).

Kıvrım dallı kompozisyon örnekleri, İslam sanatında görülmektedir. İslam fildişi eserlerinin yanı sıra maden objelerin üzerinde bu tür sahne ve süslemeler vardır. Eyübiler döneminde Mesopotya'da (1240-1250) üretilmiş bir prinç tepsinin kenarlarında hayvan figürlü ve kıvrık dallarla bezenmiş şeritler yer almaktadır (Res 71)

Resim 71 Prinç Eyübi Tepsisi (Carboni 1997, 424, 283)

Kazı buluntuları arasında yer alan diğer bir örneğin, (kat. no.254) ön yüzü alttan ve üstten şeritlerle sınırlandırılmıştır. Levhanın ortasında dairesel madalyon içerisinde sekiz yapraklı çiçek motifi yer alır. Çiçeklerin ortası deliktir. Bu şekilde dört sıra motif takip etmektedir. Bu çiçekli süslemenin benzer örnekleri Orta Bizans dönemi fildişi kutularında görülmektedir (Cutler 1997, 231-232 kat.no. 154).

Diğer kutu örnekleri ne bakıldığında silindirik gövdeli *pyxis* ait bir parça vardır (kat. no.255). Ön yüzünde cepheden iki kolu yanlara uzanmış stilitize bir erkek figürü bulunmaktadır.

Kadıkalesi mobilya aksamalarının bir grubunu mantar başlı çiviler oluşturur. Objeler, dairesel gövdeli merkezden yukarıya doğru şişkinlik meydana getirir. Ortası çivinin geçmesi için deliktir. Gövdesinde iki üç sıra yiv bulunur (kat. no. 271).

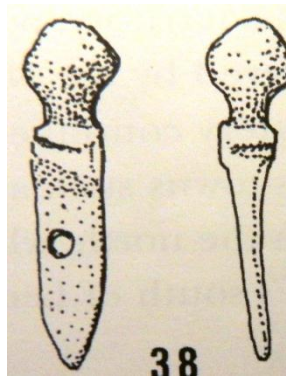
Kale buluntuları arasında mobilyalarda dekoratif işlevli bronz çiviler vardır. Bronz çivileri formları açısından yedi tip altında incelenmiştir.

I.a.Tip: Dikdörtgen formlu çivi, yukarıdan aşağıya doğru daralır, tepe kısmı dikdörtgen kesitli yanlardan dışarı doğru taşkındır (kat. no. 277).

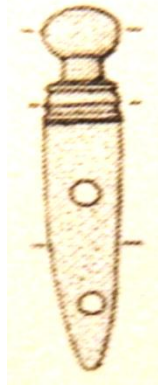
I.b.Tip: Dikdörtgen formlu çivi, yukarıdan aşağıya doğru daralır, tepe kısmı dikdörtgen kesitli ile sonlanmaktadır (kat. no. 278, 279).

II. Tip: Dikdörtgen formlu çivi yukarıdan aşağıya doğru daralır, baş kısmı yuvarlak topuzludur. Baş ile gövdenin birleştiği yerde üç sıra yatay silme ve gövdesinde iki adet delik vardır (kat. no. 280). Bu tipin benzer örneklerine Korinth kazılarında rastlanmaktadır (Davidson, 1952, s. 127, kat: 852. Levha 63.)

İtalya Otranto kazılarında bu tip çiviler bulunmuştur. Araştırmacılar çivilerin 11.-12. yüzyıla ait kontekstlerde ele geçtiğini işlev olarak ahşap kitap kapaklarının bağlayıcı elemanı olarak kullanıldığını belirtirler. Bu bağlayıcı kitabın üst ahşap kapağın içine monte edilir. Parşömenden yapılmış sayfaların deriden kayışlarla sabitlenmesini sağlar (Hicks- Hicks 1992, s. 291, no: 38 fig. 10; Arthur 2012, 23, fig. 38.) Anadolu'da Amorium'da aşağı kent kilisesinde, Xanthos Akropolünde, Boğazköy'de 11. yüzyılına tarihlenen kilisede bu tip aksamalar ortaya çıkarılmıştır (Res 72- 73) (Courtils- Laroche 1999, s. 373, fig.4; Arslan 2012, s. 359, Abb.7). Kadıkalesi buluntuları iki deliklidir özellikle Boğazköy buluntusuyla paraleldir.

Resim 72 Çivi Tip II. (Arthur 2012, s. 23, fig. 38.)

Resim 73 Çivi Tip II. (Arslan 2012, 359, Abb.7.)

III. Tip: Çivinin baş kısmı dairesel formlu, gövdesi üçgen kesitlidir (kat. no. 281).

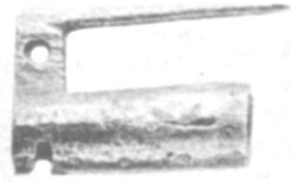
IV. Tip: Çivinin baş kısmı şişkin üçgen formlu gövdesi dairesel kesitlidir (kat. no. 282)

V. Tip: Çivinin baş kısmı üçgen formlu yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır (kat. no. 283).

VI. Tip: Çivinin baş kısmı üçgen formlu orta kısmı kavisli, aşağıya doğru daralarak sivrileşir, bu tipin bir çeşidi olarak küresel başlı örnekleri de vardır (kat. no. 284a-285b)

VII. Tip: Eser küresel koni başlı, daire kesitlidir. Küresel baş kısmından derin kavisle gövdeye geçiş sağlar. Baş kısmından aşağıya doğru daralarak sivrileşir (kat. no. 287).

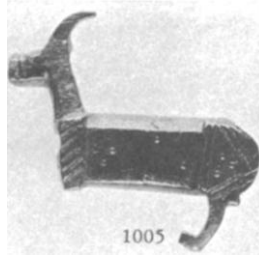
Kadıkalesi kazılarında altı adet kilit ve kilit aksamaları ortaya çıkarılmıştır. Kadıkalesi kilit buluntusu Korinth buluntularıyla paralellik göstermektedir (Resim 74)

Resim 74 Korinth Demir Kilit Buluntusu (Davidson 1952, kat, 1007)

2011 kazı sezonunda hayvan figürlü kilit aksamı ortaya çıkarılmıştır (kat. no.291) Bizans döneminde hayvan figürlü kilitler bulunmaktadır. Örneğin Korinth kazılarında bu tip kilitler görülür (Res 75). Hayvan figürlü kilit aksamı Balkanlar'da da

görülür. Bulgaristan'ın Pliska kentinde yürütülen kazılarda bu tipteki kilitler ele geçmiştir (Resim 76) Selçuklu döneminde hayvan formlu kilitler kullanılmıştır (Resim 77).

Resim 75 Korinth Demir Kilit Buluntusu (Davidson 1952, kat: 1005.)

Resim 76 Bronz Hayvan Formlu Kilit, Pliska/Bulgaristan Fotoğraf: Kr. Georgiev³⁵

Resim 77 Selçuklu Döneminde Kullanılan Figürlü Kilitler (Belli, 1993, 116. Res. 79.)

³⁵ <http://bnr.bg/hristobotev/post/100521606/prof-vagalinski-v-istoria-na-jivo>

Kadıkalesi kazılarında iki adet demir anahtar bulunmuştur. Anahtarların biri silindirik gövdeli, oval formlu baş kısmı ve yivli dil kısmı vardır (kat. no. 297).

Diğer anahtar, ince uzun bir gövde ve yatay uzanan dişli uç kısmı vardır. Üst kısmında oval bir delik bulunmaktadır (kat. no.298). Biçim açısından Korinth örnekleriyle paralellik gösterirler 11.-12. yüzyıllara tarihlenirler (Davidson 1952, s. 1000).

Kazılarda ele geçen kırk adet demir ve bronz çivi tezimiz kapsamında incelenmiştir. Bronz çiviler daha çok mobilya aksamalarında kullanılmıştır³⁶. Demir çivilerde beş farklı tip tespit edilmiştir. Bunlar:

Ia. Kare kesitli büyük başlı çiviler (kat. no. 299-309).

Ib. Kare kesitli küçükbaşlı çiviler (kat. no. 310-313).

Ic. Kare kesitli yukarıdan aşağıya doğru daralan çiviler (kat. no. 315-316).

II a. Kare kesitli, baş kısmı iki uca doğru sivrileşen çiviler (kat. no. 318-319).

II b. Kare kesitli, baş kısmı sivrileşen çiviler (kat. no. 320).

III a.Kısa boylu yuvarlak geniş baş kısmı çiviler (kat. no. 321-323).

III b. Kısa boylu dikdörtgen başlı çiviler (kat. no. 324-325).

IV. Dairesel kesitli dairesel başlı çiviler (kat. no. 326-329).

V. İnce uzun çiviler (kat. no.329).

Kazı küçük buluntuları arasında on adet müzik aleti ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan (kat. no.379) bronz müzik aletinin, aulosa kaplayan kılıf olduğunu düşünülmektedir. Leylek kemiği işlenerek yapılmış flüt ünik bir örnektir (kat no.380).

³⁶ Bu kapsamda incelediğimiz bronz çiviler için mobilya aksamı bölümüne bkz.

Müzik aletlerin sekiz adetini ziller oluşturur (kat. no.381-388). Zillerden bir örnek tüm bulunmuştur (kat. no. 382).

Askeri buluntularının önemli bir grubunu ok uçları oluşturur. Kadıkalesi'nde yürütülen kazılarda on yedi adet demir ok ucu bulunmuştur. Ancak bir kale kompleksi olmasına rağmen kazı alanında ele geçen savaş aletleri oldukça azdır.

Ok uçlarının değerlendirilmesinde Anadolu'da Sardis, Yunanistan'da Korinth ve Bulgaristan'da da Djadovo kazı buluntuları göz önüne alınmıştır.

Kadıkalesi'nde dört tipte demir ok ucu tespit edilmiştir. Bu tiplere baktığımızda:

Tip A: Ok ucu yaprak biçimli keskin ve sivridir, kabartmalı bir halka ile sonlanmaktadır. Ok uçları demir bir çekiç yardımıyla ahşap direklere monte ediliyordu. Boyları: 3.8-7.8 cm, enleri 1.2 -2.5cm arasında değişmektedir (kat. no.400-406).

Tip B: Ok uçları düz elmas şeklindedir, kabartmalı bir halka ile sonlanmaktadır. Ok uçları demir bir çekiç yardımıyla ahşap direklere monte ediliyordu. Boyları: 2.3-7.0 cm, enleri 2.00 -3.5cm arasında değişmektedir (kat. no.407-413).

Tip C: Ok uçları üçgen formludur, ucuna doğru daralmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Boyları: 8.1-9.5 cm, enleri 1.3-2.3 cm arasında değişmektedir (kat. no 414-415).

Tip D: Ok uçları üçgen formludur, ucuna doğru kısalmaktadır. Sapı silindir kesitlidir. Boyları: 4.7-8.4 cm, enleri 1.3-1.4 cm arasında değişmektedir.(kat. no. 416-417).

Kadıkalesi kazılarında günlük yaşam gereçlerinin bir bölümünü yazı aletleri oluşturur. Bu kapsamda altı adet stilus bulunmuştur. Bu stiluslardan iki adeti kemik (kat. no. 427, 428), biri demir (kat. no. 431), diğer üçü ise bronzdan (kat. no. 429, 430, 432) yapılmıştır. Stilusların uç kısımları kırılmıştır. Buluntuların benzerleri Korinth kazı buluntularıyla paraleldir (Davidson 1952, 186, levha 183, 1353, 84, 1374-1376) .

Kalenin, üretim ile ilgili buluntuları göz önüne alındığında dokumaçılıkla ilgili üretim ön plandadır.

Kadıkalesi'nde dokumacığı belgeleyen unsur olarak ağırşaklar çeşitlidir. Kemikten olan ağırşaklar konik, küresel ve silindirik biçimindedir. Ağırşakların çapları 2. 2-3. 0 cm kalınlıkları 0.7 -1.8 cm arasında değişmektedir. Kadıkalesi kemik ağırşak buluntularını form açısından üç grup altında toplamak mümkündür.

I. Küresel Ağırşaklar:

Küresel formdaki ağırşakların alt yüzü düzdür. Tabanından yukarıya doğru genişlemektedir. Ortası, iğın geçmesi için deliktir. Bu kısım genellikle iç içe geçmiş daireler ile vurgulanmıştır (kat. no. 433-441, 451, 461, 464, 464, 465, 466-470, 473, 474, 475, 479, 480-494, 496, 497).

II. Konik Ağırşaklar

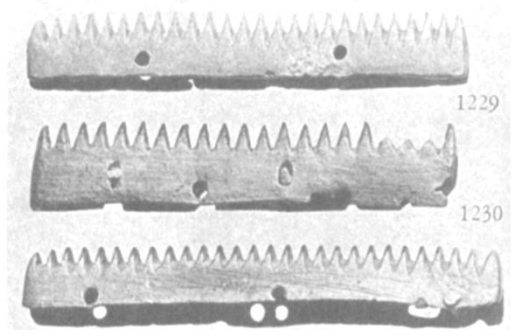
Konik formdaki ağırşaklar, aşağından orta kısma doğru genişlemekte, bitim noktasına doğru tekrar daralmaktadır. Ağırşakların ortası deliktir. Alt yüzü düzdür. Konik formdaki ağırşaklarda farklı bir özellik dikkati çeker. 2004 yılı kazı buluntusu konik formda ortası deliktir. Yan yüzleri oyularak çıkarılmış sonrasında ise belli boşluk bırakılarak tekrar yerine takılmıştır (Davidson 1952, s. 2584). 2007 kazı döneminde ortaya çıkarılan ağırşak konik formda yan yüzleri oyularak çıkarılmış ve tekrar yerine takılmıştır. Bu iki ağırşağın bu şekilde yapılma nedeni, ipin daha sıkı sarılmasıdır. (Demertzi 2002, s. 366 kat.438).(kat.no 452-458, 462, 463, 476-478).

III. Silindirik Ağırşaklar:

Silindirik formdaki ağırşakların alt yüzeyi düzdür. Yukarıya doğru genişlemektedir. Ağırşağın ortası deliktir.

Kadıkalesi Anaia kazılarında kemik ve fildişi ağırşakların yanı sıra on bir adet kurşundan yapılmış konik formlu ağırşaklar bulunmuştur. Bu ağırşakların çapları 1-2 cm arasında değişmektedir. (kat. no. 458, 460, 495). Orta Bizans dönemine tarihlenen kurşun ağırşakların benzer örneklerini Selanik Bizans Müzesinde görmekteyiz (Demertzi 2002, s. 367 kat. 341).

Kalede dokumacığın başka bir göstergesi dokuma taraklarıdır (kat. no. 498-500). Özellikle kat. no. 500 Korinth kazılarında ele geçen bronz dokuma taraklarına benzemektedir. Tarakların, birbirinden ayrıık dişleri vardır. Tarakların ahşap tutma yerleri bulunur (Resim 78).

Resim 78 Bronz Dokuma Tarağı Korinth (Davidson 1952, 117, levha 78, kat. 1 229-1233).

Kadıkalesi iğne buluntularının (kat. no. 501-502) benzer örneklerine Anadolu ve Anadolu dışındaki kazılarda ele geçmiştir (Davidson 1952, 176, 1240-1243; Waldbaum, 1983, lev.17, 234 Matsianos- Skarmoutsou Papanikola-Bakirtizi, 2002, 372 kat 453-454). Kazı buluntuları arasında yer alan tığ iğnenin; uç kısmı çengel biçiminde kıvrık, sap kısmı uca doğru daralan silindirik formda içi boştur (kat no. 503). Bu kısma ahşap bir sap geçirilmiştir (Davidson 1952, s. 1225-1226).

Ören (Andramytteion) (Çoruhlu 2012, s.162-173, fig.4) ve Kos Kefalos kazılarında dokumacılıkla ilgili objeler bulunmuştur (Militsi s.263-275, 266 fig.4) .

Kadıkalesi kazılarında, dokuz adet terzilerin kullandığı yüksükler ortaya çıkarılmıştır (kat. no. 506-515). Yüksüklerin beş tanesi tam, üst kısmı açık, bir tanesi üstü kapalı tamdır. Üç tanesi noksandır. Yüksükler, silindirik formdadır yüzeylerinde sık küçük noktalar görülür. Yüksüklerin benzer örneklerine çeşitli kazı buluntularında rastlanmıştır (Davidson 1952, s. 178, 1289-1292; Nika 2002, s. 372).

Kalenin ticaretle ilişkin verilerini iki başlık altında; tartı aletleri ve cep terazileri olarak incelemek mümkündür.

Kazılarda terazilere ait aksam parçaları da ele geçmiştir. Bu parçalar arasında U biçimindeki terazi aksamının (kat. no. 521) benzer örnekleri Korinth ve (Davidson 1952, s. 98 1666) Elaiussa Sebaste (Ferrazzoli 2012, s. 291-292, 301 pl.2 15-16), Sardes (Crawford 1990, res 413, 476) kazılarında bulunmuştur. Anaia buluntuları arasında bronz tartının üst kısmına ait tartının dengesini sağlayan dikey bölümü mevcuttur. Tartı aletlerine ait aksamlardan bazıları (kat. no. 522, 523, 526, 527, 528) sarkaç olarak kullanılmıştır.

Kadıkalesi kazılarında bulunan dairesel formdaki terazi kefelerinin boyutları 4,4-6,7 cm arasında değişmektedir (kat. no. 532-539) Terazi kefelerinin benzerlerine Korinth kazılarında Yassı ada batığı buluntularında rastlamaktayız (Davidson, 1952, lev. 98 1666; Bass, 1983). Ticaretin önemli bir kanıtı da ağırlıklar. Anaia'da çeşitli formlarda kare, kare prizma, küresel, küresel form alt ve üstte düz yüzlü ve içi boş kap biçiminde ağırlık ele geçmiştir. Bu ağırlıklar, kurşun, demir ve bronzdan yapılmıştır. 2001-2012 kazı döneminde toplam on adet ağırlık ortaya çıkmıştır. Erken döneme ait olduğunu düşündüğümüz ağırlıkların biri kurşun (kat. no. 540), ikisi demir (kat. no. 542-545), üçü de bronzdur (kat.no.541 543, 544). Kurşun ağırlık kare formudur. Ön yüzü belirsizdir, arka yüzünde ise iki adet çentik mevcuttur. Demirden kare prizma ağırlık oldukça tahrip olmuştur. Erken döneme ait bronz ağırlıkların biri küresel formlu diğerleri ise küresel gövdeli olup üst ve alt yüzleri düzdür. Kadıkalesi kazılarında dört adet içi boş kap biçiminde ağırlıklar bulunmuştur. Bu ağırlıkların çapları 2- 2.6 cm arasında değişirken, yükseklikleri 0.5-0.7 cm arasındadır (kat. no.541-544) Boş kap biçimindeki ağırlıkların benzeri Korinth kazılarında ele geçmiştir (Davidson 1952, 212, lev. 96, 1632-1633). Söz konusu ağırlıkların dışında üç adet dikdörtgen (kat. no. 550-552) bir adet silindir gövdeli (kat. no.555) ve iki adet küresel (kat. no. 553, 553) ağırlık bulunmuştur.

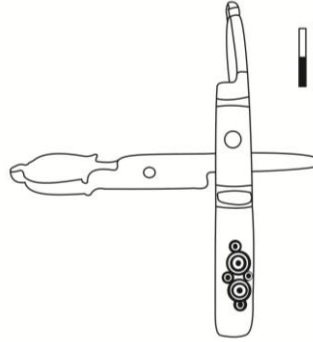
Kadıkalesi'nde 2010 yılında yarı işli olarak bulunmuş hayvan kemikleri arasında biri koyuna diğeri de keçiye ait iki tarak kemiği, aynı yıl biri tam ele geçmiş iki kemik

terazi ile benzerlerinin üretimine ilişkin bilgi sunmuşlardır. Cep terazilerinin yuvarlak kesitleri üretildikleri tarak kemiklerinin doğal şekli ile biçimlenmiş görünürler³⁷.

2001-2012 yılları arasında Kadıkalesi Anaia'da yürütülen kazılarda Anaia'da küçük kemik atölyelerinde üretilmiş olan sekiz adet tüm kemik cep terazisi ve dokuz adet Cep terazisine ait tek kanat parçaları ortaya çıkarılmıştır. Tüm ele geçen cep terazilerindeki iki ayrı tip tespit edilmiştir. Kemik terazilerinin üzerinde noktalı halkalardan oluşan bezeme vardır. Bazı örneklerin bezemelerinde muhtemelen gümüş tel kakmalar kullanılmıştır.

I.TİP

Yatay gövdeye sahip kemik cep terazisi iki kanattan oluşur. Uç kısmı yuvarlatılmış üst kanadın iki yanında delikler bulunmakta bu deliklerin içine demir millerle tutturulan dikdörtgen gövdeli baş kısmı üçgen kürek ile sonlanan alt kanat geçmektedir (Resim 79) (kat. no. 556, 557).

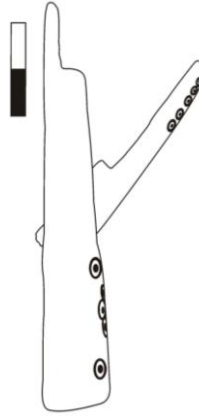

Resim 79 Kemik Cep Terazisi I. Tip (Çizim Tümay Çoşkun)

³⁷ Yarı işli ve işlenmek üzere kesilmiş çeşitli hayvan kemiklerinden Kadıkalesi'nde Orta Çağ'da bir küçük kemik endüstrisini biliyoruz. Kazının arkeo-zoolojik araştırmaları özellikle 2010 yılında bulunmuş iki cep terazisinin nasıl bir kemikten üretildiklerini ortaya koydu. Buluntulardaki biçimsel çeşitlilik kullanılan kemiklerde farklılıklar gösterirken özellikle söz konusu buluntular, koyun ve keçi ayak kemiklerinden, daha bilimsel adlandırmaları ile "ön tarak" (meta carpus) ve "arka tarak" (meta tarsus) işlenerek elde edilmişlerdi.

II.TİP

Kemik Cep terazisi iki parçadan; silindirik dipli üst kanat ile dikdörtgen gövdesi üçgen başla sonlanan alt kanattan oluşur. Üst kanatın iki yanında demir millerin geçmesi için delikler bulunur. Oyuk olan bu alanın içine dikdörtgen gövdeli baş kısmı üçgen kürek gövdeyle sonlanan alt kanat kısmı girmektedir. Alt kanatın iki yanında yer alan demir mil üst kanadın delikli yan kısmı ile birleşip geçmektedir (Resim 80) (kat.no. 558-563).

Resim 80 Kemik Cep Terazisi II.Tip Çizim Tümay Çoşkun)

Küçük eserler arasında işlevleri tanımlanmamış veya kullanım yerleri bilinmeyen objeler de vardır. Bu eserleri üç grup altında değerlendirmek mümkündür Bunlar; mimaride ya da mobilyada kullananlar (kat. no. 582, 583, 584, 585, 587, 594, 597-600), aletler (kat. no. 590-593, 603-606), düzeneğe ait aksamalar (kat. no. 601, 606-620) ve işlevini bilmediğimiz objelerdir (kat. no. 621-648).

Kuşadası, Kadıkalesi Anaia Kazısı 2001-2012 Sezonu Bizans Küçük Buluntuların Buluntu Yerlerine Göre Değerlendirilmesi

Kadıkalesi küçük buluntularını iki ana başlık “Dinsel Objeler” ve “Dini Olmayan Küçük Eserler” olarak iki ana başlık altında değerlendirmek mümkündür. Buluntu yerlerine göre değerlendirirken öncelikle dinsel objeler ele alınacak (Plan 1) sonra da dini olmayan küçük eserler değerlendirilecektir (Plan 2-3).

Dinsel oğelerin, kazı alanı içindeki dağılımına baktığımızda eserlerin biri haricinde³⁸ ana kilise ve çevresinde bulunduğunu söyleyebiliriz. Dini kullanıma yönelik eserlerin büyük bir bölümünü haç ve haça ait parçalara oluşturur. Haç ve haça ait parçalar, ana kilisenin *apsis* ve çevresinde, güney ve kuzey yan nefte, dış nartekste ele geçmiştir. Kilisenin *apsis*inde +16.28-15.80 m seviyesinde iki adet takdis haçı (kat. no. 1, 4) ile aynı seviyede + 16.04 m kodunda İmparator II. İoannes’e (1118-1143) ait birer adet sikke ele geçmiştir. Sikkeden yola çıkarak eserleri 12. yüzyılın ortalarına tarihlemek mümkündür.

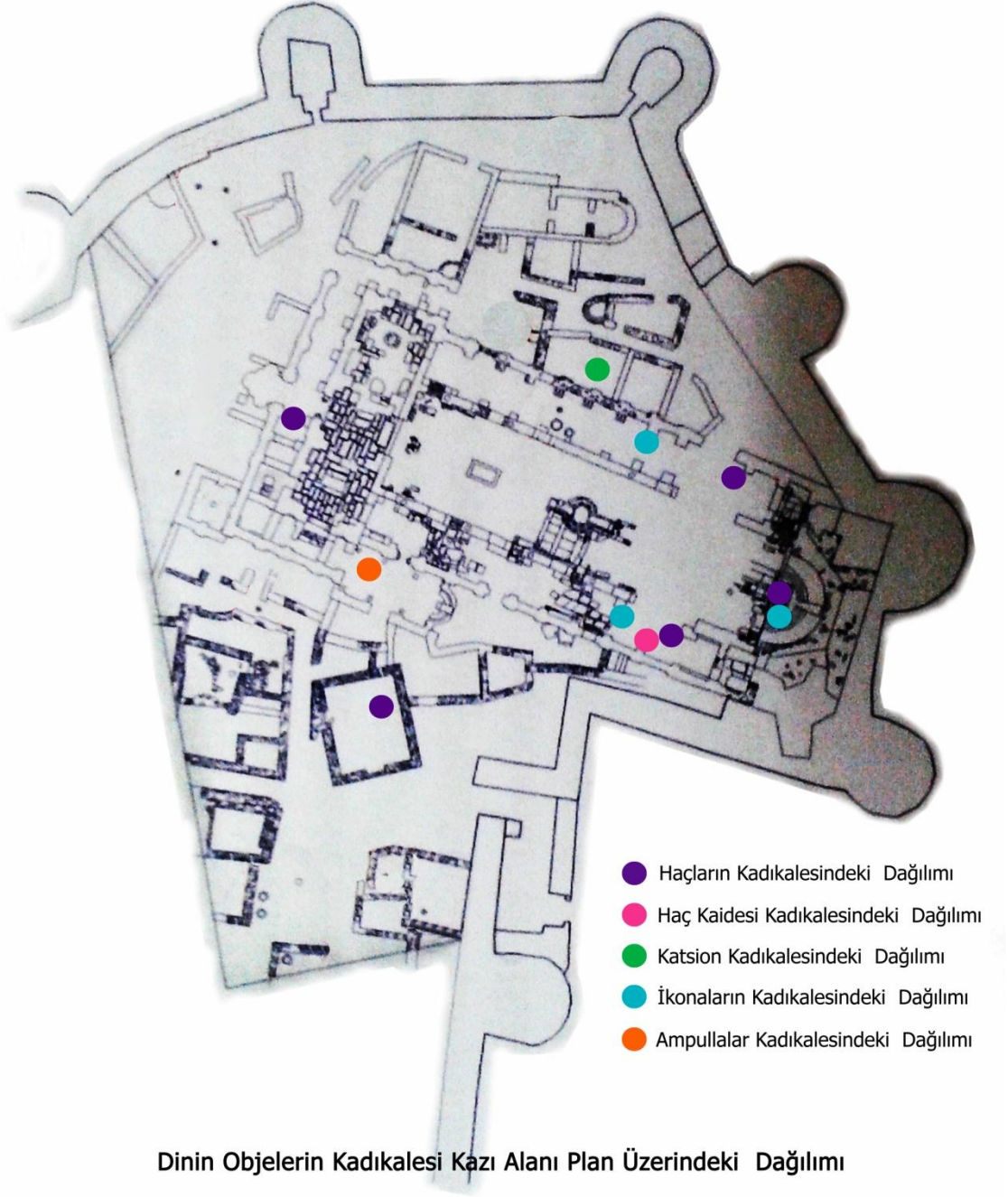
Kilisenin güney nefinde +16.75-16.59 m kodunda bir adet haç kaidesi (kat. no. 21) ile aynı seviyede İmparator I. Manuel Komnenos’a ait (1143-1180) bir adet sikke ele geçmiştir. Haç kaidesi de buluntudan yolla çıkarak 12. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir.

Ana kilisenin güney batısına eklenmiş şapelin içinde iki adet hacı matarası (ampulla) bulunmuştur. Hacı matarası (kat. no. 32) ile aynı kotta +17.00 16.97 m imparator VIII. Mikhail Palaiologos (1259-1282) ait sikke ele geçmiştir. Sikke buluntusundan yolla çıkarak 13. Yüzyılda kutsal topraklara hacı olmaya giden rahipler bu ampullar ile dönmüşler sonra ölünce hacı olarak geldikleri kiliyse gömüldükleri düşünülmektedir.

İkona parçaları (kat. no. 25-31) ana kilisenin doğusunda, kuzey ve güney yan nefte bulunmuştur. Katsionlardan biri (kat. no. 22) J-7 açmasında, diğeri (kat. no. 23)

³⁸ Bakınız Kat. No. 6

ve bir buhurdana ait kapak (?) kilisenin kuzey batısında yer alan mekanlarda ortaya çıkarılmıştır.

Plan 1 Dini Objelerin Kadikalesi Kazı Alanı Üzeri Dağılımı

Dini olmayan küçük eserlerin bir bölümünü aydınlatma araçları oluşturur (Plan 2) 2001-2012 kazı döneminde ana kilise ve ona bağlı mekanların aydınlatmasına yönelik bulgular ortaya çıkarılmıştır. Ana kilisenin kuzey nef orta bölümünde polykandilion kullanılmıştır (kat. no. 35-37). Tüm olarak polykandilion bulunmasa da onları taşıyan askılar ele geçmiştir (kat. no. 39- 43). Kandillerin aydınlatmasında bronz ve onların içine yerleştirilen kurşun fitiller vardır (kat. no. 46-57). Kilisenin doğu-batı kuzey ve güneyinde bu tür kandil fitilleri bulunmuştur. Güneydeki V-32 mezar yapısında bronz kandil fitili orataya çıkartılmıştır (kat. no. 46). Mezar yapısının aydınlatmasında kandiller kullanılmış olmalıdır.

Ana kilisenin kuzey yan nefde bronz kandil askı (kat. no. 43) ile aynı seviyede +15.97-15.85 m imparator III. Aleksios Komnenos'a (1195-1203) ait bronz bir sikke ile bulunmuştur. Bronz kandil askılarını 12. yüzyıl sonu 13. yüzyıl başlarına tarihlenir.

Cam kandillerin içinde yer alan kurşun fitillerin tarihlendirilmesinde aynı seviyede bulunmuş sikkeler önemlidir. Örneğin, kilisenin doğusunda (kat. no. 55) T-34 açmasında +16.75-16.59 m imparator I. Manuel Komnenos (1143-1180) sikkesi ile birlikte kurşun fitil örnek oluşturur.

Alt yapının aydınlatması kandiller ve şamdanlarla sağlanıyordu. Kandilleri taşıyan kandil tepeliği (kat. no. 34) ve çok kollu şamdan parçası (kat. no. 38) bu mekanda ortaya çıkarılmıştır.

Giyim kuşamla ilgili buluntuların arasında yer alan küpe, yüzük, kolye ucu, bilezik, kemer tokası ve düğmeler, kalenin her yerine yayılmış olarak ele geçirilmesi doğaldır (Plan 2). Kúpeler; 3. Nolu Burç önü (kat. no. 59) U-32 açmasında (kat. no.61) höyükte (kat. no. 62) ve alt yapıda (kat. no. 68, 69, 70, 71, 73) ve mezar buluntuları (kat. no. 64, 65, 66, 72) ortaya çıkarılmıştır. Yüzükler; B-14 (kat. no. 74) Z-14 (kat. no.76),) kilisede kuzey nefte (kat. no.88) kuzey nefin kuzey batısında yer alan mekanlarda (kat. no. 90) , dış narteks (kat. no. 75, 80, 81, 87) ve sarnıç ek yapısında (kat. no. 78-79) ele geçmiştir.

Kolye uçları A-B 13 açmasında (kat. no. 91), kuzey nefte (kat. no. 94) kuzey nefin kuzeyinde yer alan mekanda (kat. no. 95) dış narteksde (kat. no.97) mezar yapılarında (kat. no. 92, 93, 99) ve tabyada (kat. no.98) bulunmuştur.

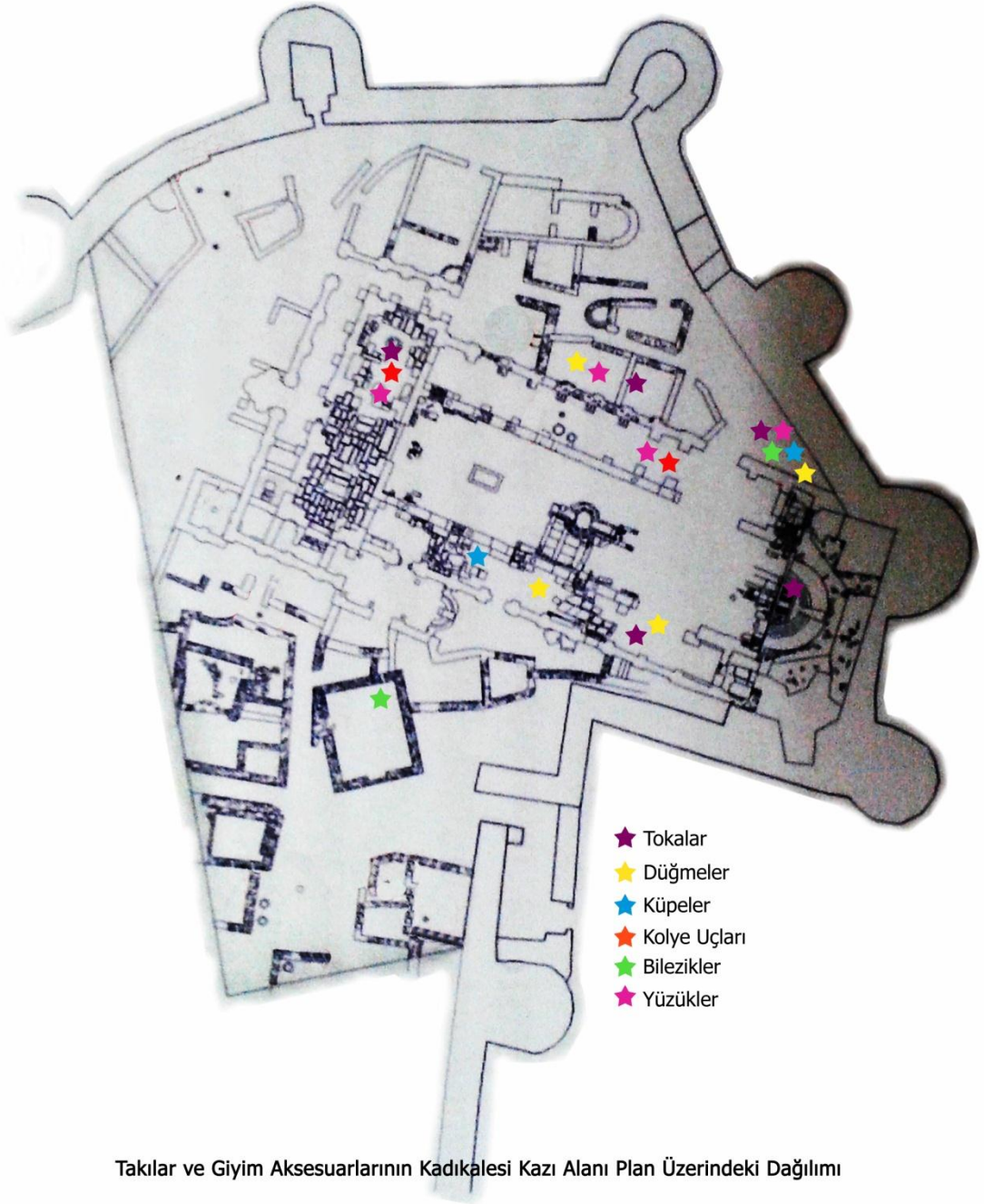
Bilezikler alt yapıda (kat. no. 101) ve sarnıç ek yapısında (kat. no. 100) ortaya çıkarılmıştır. Sarnıç ek yapısında iki parçaya ayrılan bilezik ile aynı seviyeden (1059-1081) yıllarına ait anonim follis ile birlikte ele geçmiştir.

Süs objeleri, höyük (kat. no. 103) ve tabyada (kat. no. 104) ortaya çıkarılmış, ayrıca mezar ek yapısında (kat. no.102) bulunmuştur.

Giyim aksesuarlarının bir grubunu oluşturan düğmeler, mezar buluntularının (kat. no. 119, 122, 124, 129) yanı sıra ana kilisenin kuzey ve güney yan nefinde (kat. no. 111, 125), alt yapıda (kat. no.112, 127, 133) nartekste (kat. no. 108, 118, 120, 121, 123, 124), sarnıçta, (kat. no. 110, 116) kilise ve etrafındaki mekanların dışında, H-7 (kat. no. 106) açmasında ve höyükte (kat. no.130) ele geçmiştir.

Kemer tokaları, ana kilisenin doğusunda, güney yan nefte (kat. no. 137, 145, 161, 171, 178) dış nartekste (kat. no. 136, 165, 170,172), alt yapıda (kat. no. 146, 147), Kilise dışında K-25 (kat. no. 135) H-8 (kat. no. 141) , K-5 (kat. no. 157) ve N 3-4 (kat. no. 148, 152) açmalarında ele geçmiştir.

Fibulla mezar yapısında (kat. no. 183), süs iğneleri güney yan nefte (kat. no. 189 191), kilisenin kuzeyindeki mekanlarda bulunmuştur. Ana kilisenin güney yan nefinde bronz düğme ile bronz süs iğnesi (kat no.125, 186) ve aynı seviye de imparator I. Manuel Kommenos'a (1143-1180) ait bir sikke +16.75-16.59m. ile aynı seviyede bulunmuştur. Bu iki eserin bir kadına ait olabileceği olasıdır. Ayrıca dış nartekste (kat. no.188) ve höyükte (kat.no. 187) iğneler bulunmuştur.

Plan 2. Takı ve Giyim Aksesuarlarının Kadikalesi Kazı Alanı Üzeri Dağılımı

Kadikalesi kazılarında ortaya çıkan kap ve parçaların dağılımına baktığımızda buluntuların ana kilisenin dış narteksinden (kat. no. 199, 207), alt yapıdan (kat. no. 197, 202, 203, 210, 211), kilise dışında güney batı alanda (kat. no.192) tabyalarda (kat. no. 195) ve L-7 açmasında (kat. no. 196) ele geçtiğini söyleyebiliriz. Güney yan nefte

bulunmuş olan bronz ağız parçası (kat no. 194) ile aynı kottan +16.98-16.90 m imparator II. Ioannes Doukas Vatatzes (1222-1254) bronz sikkesi bulunmuştur.

Ev içinde kullanılan (günlük kullanım) alet ve araçların başında kaşıklar gelmektedir (Plan 2). Kadıkalesi kazılarında az sayıda kaşık buluntusu ele geçmiştir. Kaşıklar 4-5 burç arasında U-24 açmasında + 21.96 m seviyesinde imparator VIII. Mikhaıl Palaiologos'a (1254-1282) ait sikke ile bir ada ele geçmiştir (kat. no. 213). Ayrıca kilisenin orta nefinde, kilisenin dış narteksinde (kat. no 214) kaşık bulunmuştur. Kilisenin orta nefinde +16.90- 16.66 m seviyesinde (kat. no. 215) ele geçmiş demir kaşık kilisedeki liturji törenlerinde kullanıyor olmalıdır. Alt yapıda (kat. no. 212) tüm olarak kaşık ortaya çıkarılmıştır.

Kaledeki kullanıma yönelik aletlerin diğer bir grubunu bıçaklar ve saplar oluşturmaktadır (Plan 2) Kemik bir sap ve demir bıçağı (kat. no.218) kuzey yan nefte +16.21m kotta Robert D'Anojou'ya ait (1309-1343) sikke ile aynı seviyede birlikte bulunmuştur. Diğer kemik sap ve bıçak (kat. no. 217) kuzey nefin doğusunda ortaya çıkmıştır. Kesici alet veya bir nesneyi tutmak için kullanılan saplar; Kadıkalesi'nde ana kilisenin kuzey nefinde, güney nefin batısından (kat. no. 252), kale içinde H-8 açmasından (kat. no. 243) tabya (kat no. 243) ele geçmiştir.

Bıçaklar, (Plan2) ana kilisenin doğusunda (kat. no. 237) kuzey ve orta nef (kat. no.227, 230) dışnarteks (kat. no.236), sarnıç yapısında (kat. no. 219, 228) kale içinde D-17 (kat. no. 221) açmalarında, höyükte (kat. no. 224), ayrıca demir ustura (kat. no 242) ve bulunmuştur.

Kalede yürütülen kazılar sonucunda, küçük eserlerin bir grubunu oluşturan kutu, mobilya aksamı ve aplik parçaları bulunmuştur (Plan 2). Bu eser grubu ana kilisenin *apsis*, (kat.no. 254) dış narteksde (kat.no. 257), alt yapıda, sarnıç ek yapısında, kilise dışında sur ve höyükte ele geçmiştir.

Ana kilisenin kuzey nefinde (kat no. 291) nbir kutu veya sandığa ait olabileceğini düşünülen bronz hayvan formlu kilit aksamı ile aynı seviyeden +16.21-16.00 m Robert d'Anojou (1309-1343) sikkesi ele geçmiştir. Bu mekanın 14. yüzyılın ortalarına kadar kullanıldığını göstermektedir.

Savaş aletlerinin bir grubunu oluşturan ok uçları kilisenin güney nefinde (kat. no. 404, 405, 407) narteksinde (kat. no. 412), alt yapıda (kat. no. 414), kale içindeki A-15 (kat. no. 417), A-17 (kat. no. 403, 415), B-17(kat. no. 401), açmalarında höyük (kat. no. 416) (Plan 2).

Kaledeki tıp aleti olarak kullanıldığını düşündüğümüz eser dış nartekste çift uçlu sonda I-5 açmasında tıbbi çengel sonda D-16 açmasında ilaç kutusu olarak kullanıldığını düşündüğümüz kutular U-33 mezar ek yapısında ile M-2 yapısında bulunmuştur. Kemik kaşık sonda güney yan nefte bulunmuştur (Plan 2).

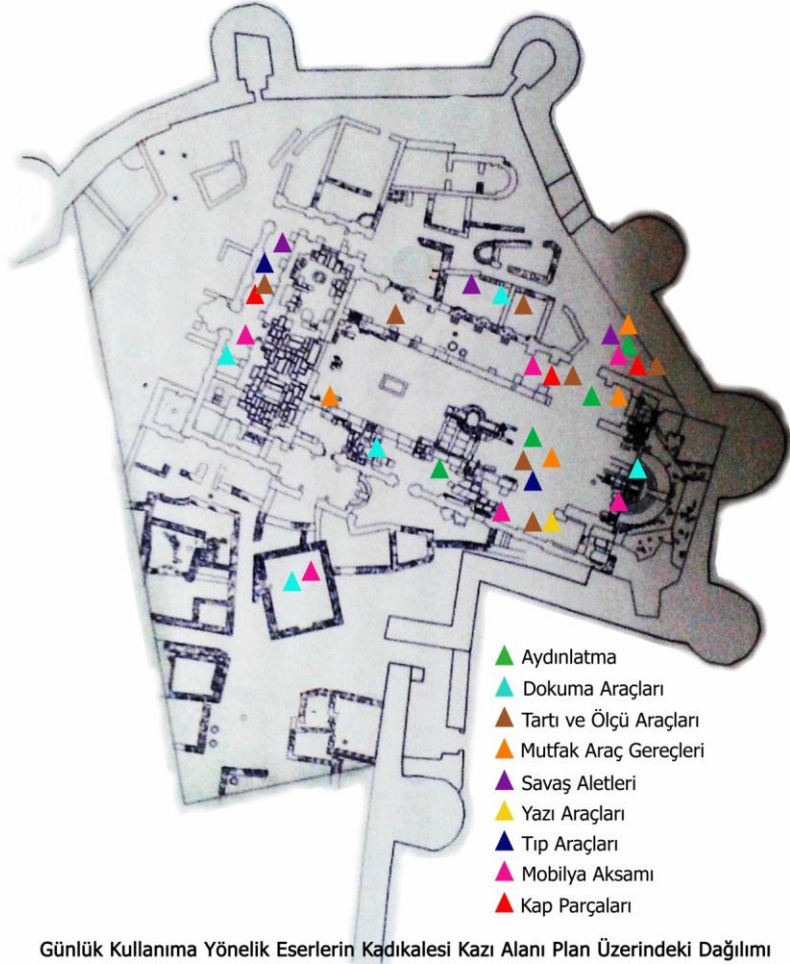
Kadıkalesi'nde yazı araçları, D-16 açmasında höyük alanından, maden stiluslar B-15 açması ve kilisenin güney nefinde tespit edilmiştir (Plan 2).

Kaledeki dokuma ve terzilik aletlerinin buluntu yerlerine göre dağılımına baktığımızda ağırşaklar; ana kilisenin doğusunda (kat. no. 442, 492), kilisenin kuzeyindeki yan mekanlarda (kat. no. 481, 487), şapel içinde (kat. no. 450-488) nartekste (kat. no. 452) sarnıç ek yapısında (kat. no. 437, 438, 446, 460) kilise dışında kalenin güneyindeki alanda ve höyükte (kat. no.455, 466) bulunmuştur. Dokuma tarakları ana kilisenin *apsisinde* (kat. no. 500) dış nartekste (kat. no. 498) ve kilisenin kuzeyinde yer alan mekanlarda (kat. no. 498) ele geçmiştir. Dikiş iğneleri ana kilisede orta nefin batısından (kat. no. 502) ve kilisenin dış narteksinde (kat. no. 501) ortaya çıkarılmıştır. Dış nartekteki iğne buluntusu ile yaklaşık aynı kottan +17.57 m'de imparator VII. Mikhail'e (1071-1080) ait sikke tespit edilmiştir. Ayrıca iğnenin bulunduğu +17.72-17.51 m bir alt kodunda +17.38 m'de yine 11. Yüzyıla tarihlenen anonim follis sikke ortaya çıkarılmıştır. Bu iki sikkeden yolla çıkarak iğneyi 11. Yüzyıla tarihlendirebiliriz. Bronz çengel iğne tabyada (kat. no. 503), bızlar güney toprak alan (kat. no. 504) ve L-4 açmasında (kat. no. 505) ele geçmiştir. Yüksükler kazı alanında mezar ek yapısında (kat. no. 512) K-7 (kat. no. 506) açmasında önünden ve kalenin yüzeyinde bulunmuştur. Makas, V-31 (kat. no. 516) yüzeyinde ele geçmiştir.

Kadıkalesi'ndeki ticaretin göstergesi olan tartı ve ölçü aletleri kalenin tüm mekanlarında ele geçmiştir. Ana kilisenin kuzeybatısında (kat. no. 527, 528), güney yan nefte, (kat. no. 526) kilisenin kuzey birimlerinde terazi kefesi, (kat. no. 533, 534)

sarkaç parçaları (kat. no. 524, 530) ve ağırlıklar (kat. no. 540, 546, 549) bulunmuştur. Bu buluntulardan yola çıkarak, ana kilise işlevini kaybettikten sonra, yapının kuzey nefi ve ona bağlı diğer mekanların tüccarlar tarafından kullanıldığını söyleyebiliriz.

Ortaçağda tüccarların yanlarında taşıdıkları kemik cep terazileri kalenin yüzeyinde, kilisenin kuzey ve güney yan nefinde (kat. no 562, 572) kilisenin dış narteksinde (kat. no. 556, 558) bulunmuştur. Kilisenin kuzeyindeki mekanlarda yarı işlenmiş kemik cep terazi kanadı ele geçmiştir. Buluntu aynı zamanda kalede ki kemik üretiminde bir göstergesidir.

Plan 3. Günlük Kullanıma Yönelik Objelerin Kadıkalesi Kazı Alanı Üzeri Dağılımı

Kadıkalesi Anaia'nın Günlük Yaşamının Kazı Küçük Buluntuları Işığında Değerlendirilmesi

Kadıkalesi Anaia küçük buluntularını, kazıdan çıkan sikkelerden yolla çıkarak 11.-14. yüzyılın ortalarına tarihlendirmemiz mümkündür. Yaklaşık üç yüzyıl Kadıkalesi'nde yaşam devam etmiştir. Ana kilise ve çevresindeki yaşam izlerini bir alt konu başlığı altında inceledik.

Kaledeki günlük yaşam objelerine baktığımızda bize kaledeki gündelik hayat hakkında bazı ipuçları vermektedir. Yerel halkın yaşadıkları mekanlarda kullandıkları metal kap kaçak parçaları günümüze az miktarda ulaşmıştır. Ulaşan parçalar da eksik ya da kırıktır. Bu nedenle günlük kullanıp kaplarıyla ilgili kesin yorumlarda bulunmamız zordur. Kadıkalesi kazılarında tüm olarak sadece bir tas ve havan ele geçmiştir. Havan, aynı zamanda Anaia'lı yerel ustalar tarafından üretim amaçlı kullanılmış olmalıdır (kat. no. 193). Günlük kullanım eşyaları arasında bulunan hayvan figürlü kase ayağı (kat.no. 202) ve bronz bir tavaya ait sap (kat. no. 203) aynı zamanda da kaledeki halkın beğenisini yansıtmaktadır.

Kadıkalesi /Anaia'nın hem ana kilisesinin hem de gündelik yaşam mekanlarının aydınlatılmasında kandiller (kat. no. 34), polykandilionlar (kat. 35, 36, 37) şamdanlar (kat. no 38) kullanılmıştır. Özellikle kaledeki yürütülen kazılar sonucu ortaya çıkan polykandilion askıları 12.-13. yüzyılın zarif sanat anlayışının bir göstergesidir (kat. no. 39-43).

Kaledeki küçük kutulara ait olduğunu düşündüğümüz fildişi ve kemik levha parçaları (kat. no. 253-255) Anaia'da yaşayan halkın beğenisini sunmakta, aynı zamanda 10.-11. yüzyıllar arasında özellikle Başkent Konstantinopolis'te moda olan mücevher kutularını bize anımsatmaktadır (Cutler 1997, 230-232, kat. 153-154).

Kadıkalesi'ndeki ana kilise ve çevresindeki mekanlara ait olduğunu düşündüğümüz kilit ve kilit aksamaları, yapıların güvenliğini sağlamaktadır. Ortaya çıkarılan hayvan formlu kilit aksamı (kat. no. 291) hem balkanlarda hem de İslam örneklerinde Krş.ımıza çıkar (Davidson 1952,s. 1007). Kaledeki kazılarda ortaya çıkarılan mobilya aksamaları çok fazla değildir. Bu nedenle, günlük hayatta kullanılan

masa, sandalye ya da farklı işlevlerde kullanılan dolapların biçim ve durumları hakkında yorum yapmanız zordur. Ancak bir takım mobilya aksamlarından yolla çıkarak, mobilyaların günlük yaşamda yer aldıklarını söyleyebiliriz (kat. no. 271). Mobilyaların dekoasyonunda kullanılan mantar başlı çiviler Anadolu'da hala kullanılmaya devam etmektedir. Özellikle Mardin ve Diyarbakır'da konut mimarisinde bu tür çivilerle dekore edilmiş kapılar mevcuttur.

Kadıkalesi kazılarında mobilya aksamı çiviler dışında mimaride kullanılan demir çiviler de ele geçmiştir. Bu çivilerin net olarak hangi amaçla kullanıldığı bilinmemektedir. Kaledeki kazılarda bulunan kurşun objelerin işlevleri bilinmemektedir. Ne varki, (kat. no. 378) mekanların aydınlatılmasını sağlayan pencere camlarının bağlayıcı unsuru olarak kullanıldığını düşünmekteyiz.

Kaledeki zincir ve halka buluntuları hem mimari hem de mobilyalarda kullanılmıştır (kat.no. 333-371). Halkalar düzeneklerde bağlayıcı eleman işlevini göstermektedir.

Anaia'da günlük yaşamda kullanılan araç ve gereçlere baktığımızda dokumacılık ve terzilikle ilgili objeler, önemli bir grubu oluşturur. Bu objelerin büyük çoğunluğu kemik, fildişi, kurşundan ve taştan yapılmış ağırşaklardır (kat. no. 433-497). Diğer bir grubunda dokuma tarakları (kat. no. 498-500), iğneler ve bızlar (kat.no. 501-505), yüksükler (kat. no. 506-515) ile bir adet demir makas (kat. no. 516) yer alır.

Kaledeki günlük yaşamda kullanılan araç gereçlerin diğer bir bölümünü kemik, bronz ve demir yazı araçları stiluslar oluşturur (kat.no. 427-432). Bu tür kalemler daha çok balmumu tabletler üzerine yazılmak için kullanılmıştır. Bu bağlamda kalemlerin dini içerikli metinler (elyazmaları) için değil günlük yaşamda bir takım kişisel notların (belki tüccar ve satıcılar) yazılmasını sağlamıştır.

Kadıkalesi kazı buluntuları arasındaki tıp aletlerinin sayısı oldukça azdır (421-426). Kosmetik araçlarından kemik kaşık sonda (kat. no. 427) ilaç, parfüm ya da krem yapımında kullanılmış olmalıdır.

Kaledeki günlük kullanıma yönelik mutfak araç gereçlerinin bir bölümünü kaşıklar (kat. no. 212-216) ve bıçaklar (217-252) oluşturur.

Kadıkalesi/Anaia'da yaşayan halkın bir bölümünü askerler oluşturmaktadır. Askerlerin hem savunmak hem de saldırmak için kullandıkları okların (kat. no. 400-417) sayıları oldukça azdır. Belkide küçük çaptaki askeri bir birlik kaledeki piskoposluk sarayını korumaktaydı.

Kaledeki aktif ticaretin kanıtları arasında yer alan tartı ve ölçü araç gereçleri “Kaledeki Ticarete Yönelik Bulgular” başlığı altında tartışılmıştır.

Anaia'daki kadının varlığı, dokuma araç gereçlerin yanı sıra kazılardan ele geçen takılarla da kanıtlanmıştır. Kadıkalesi kadınları bronzdan kancalı küpeleri ve oval sade küpeleri (kat. no. 58-63) ile altın ve altın bakır telli yarım ay formundaki gösterişli (kat. no. 64-65) küpeleri tercih etmişlerdir. Farklı formdaki yüzükler hem kadınların hem de erkeklerin beğenisini yansıtır (kat. no. 74-90). Özellikle kadınların süslerinin bir parçası olan kolye uçlarına (kat.no. 91, 93). iki güzel örnek oluşturmaktadır.

Kaledeki bireylerin kişisel kullanım eşyaları arasında yer alan düğme ve tokalar küçük buluntularının önemli bir grubunu oluşturur. Düğmeler (kat. no. 106-133) ve tokalar (kat. no. 134-182) Kadıkalesi halkının beğenisini ve dönemin moda anlayışında bize küçük bir kesit sunmaktadır.

Tüm bu bağlamda Kadıkalesi Anaia Kazısı 2001-2012 sezonu Bizans küçük buluntuları bize kalede yaşayan halkın varlığını ve yaşayan bu halkın beğenilerini yansıttığını söyleyebiliriz.

Kadıkalesi Anaia'daki Manastır Kuruluşunun Tarihsel Süreç İçerisindeki Yeri ve Manastırda Bulunan Küçük Buluntularının Değerlendirilmesi

Bizans Döneminde Manastırlar

“Manastır” sözcüğü Yunanca “:≡<ç.T” tek başına yaşamak fiilinden türemiştir. Manastır sisteminin ortaya çıkışında en büyük etken, Hristiyanlığın ortaya çıktığı ilk yüzyıllarda onlara yönelik şiddetin artmasından sonra baskılardan kaçan Hristiyanlar,

çeşitli mekanlara sığındılar. Bu ilk münzevi hayatı benimseyen İlk Münzevi Pavlos'tur (Tablot Rice 1999, 163). İmparator Decius döneminde (249-251) baskılardan kaçan Pavlos, Mısır çöllerindeki dağlara çekip bir mağarada yaşamaya başlamıştır. Yine Pavlos ile çağdaş olan Aziz Antonios'un yaşam hikayesini 4. Yüzyılda yaşamış kilise babası İskenderiyeli Anthanasios'un kaleme aldığı hikayesinden biliyoruz. Aziz Antonios'un yanına müritleri toplanmaya başladı, böylece keşiş toplulukları gelişmeye başladı. Keşişler, hafta içinde "kellia" denilen ayrı hücrelerde kalıyorlardı. Hafta sonu ise ibadet için toplanıyorlardı. Bu manastır topluluğuna "Lavra" adı veriliyordu. Manastır kuruluşu kilise, mutfak ve hol ortak olarak kullanılıyordu. Keşişler, hafta sonları, bir araya geldiklerinde yiyecekleri ve ihtiyaç duydukları metaryelleri kendi elleriyle yapıyorlardı (Tablot Rice and Kazdhan 1991, s. 1190).

Lavralarda yaşayan münzevi keşişlerin yanı sıra yaklaşık 300'lerde Mısır'da başka bir manastır sistemi gelişti. Grekçe, "koigos bios" "ortak yaşam"dan alan bir tarikat manastırıydı. Daha çok Mısır'da Teb ile Luksor'da bulunuyordu (Tablot Rice 1999, 164).

Doğu Ortodoksluğuna özgü manastır sistemini kuran Basileos'tur. Bütün Bizans manastırları aynı tarikata bağlıydı. ve Aziz Basileos kurallarına uyuyordu. Ancak her manastırın kendi başına örgütlenmiş ve kurucusunun koyduğu kurallara göre yaşamını belliyordu. Manastırların kuruluş belgesine "typikon" deniliyordur (Tablot Rice 1991, s. 2132).

Manastır typikonları 9-15. Yüzyılla tarihlenmekte yaklaşık 50 tanesi günümüze gelmiştir.

Genel olarak, *typtikon*ların başında bir giriş bölümünde kurucunun manastırı neden kurmak istediğini açıklar, sonra keşişler ya da rahibelere yol gösterecek kurallar listelenirdi. Bu kurallar arasında başrahip ya da rahibenin seçilmesi, yemekhanede uyulacak kurallar, manastır kıyafetleri kuralları çiğneyen keşiş ve ya rahiplere verilecek cezalar yer alır (Tablot Rice 1999, s. 167).

Bizans manastırları, genellikle dıştan yüksek duvarlarla çevrili idi, içinde keşişlerin yaşadıkları odalar, mutfak, atölyeler, depolar ve revir bulunuyordu. Bütün

bunlar ana kilise “katholikon” a açılmaktaydı. Kilisenin önünde bir phiale (havuz) bulunuyordu (Rice - Kazdhan 1991, s. 1191-1192).

Manastırlardaki kültürel faaliyetlere baktığımızda rahibelerin yün eğirme ve kumaş dokuma gibi el işleri yapıyorlardı. Rahip ve keşişler ise el yazma eserleri kopya etme, bunlara tezhip yapma, azizlerin yaşam hikayelerini kaleme alma gibi işlerde görev alıyorlardı. Birçok erkek manastırında el yazması eserlerin hazırlamasına ayrılmış yazıcı odaları vardı (Tablot Rice 1999, s. 169).

Manastır kuruluşlarındaki kültür ve hayır işleri görebilmek için sağlam bir mali dayanağa ihtiyaç vardır. Bizans toplumunda manastırlara bağışta bulunmak dindarlığın gereği sayılırdı. Birçok manastırda hem tarım arazisi hem de kentlerde kiraya verebilecek imalathane ve ev gibi gayrimenkulleri ile önemli servet toplanmıştır (Rice 1999, s. 173).

Kadıkalesi Anaia’daki Manastır Kuruluşu

Anaia’da bir manastırın varlığı, Ramsay’in verdiği Asia Listesinde 111’de Ephesos (Efes) metropolitine bağlı bir piskoposluk merkezi olarak geçmesinden anlaşılır³⁹.

Anaia’nın adı, IX. Konstantinos Monamakhos’un (1042-1055) banisi olduğu Khios’daki (Sakız Ada’daki) Nea Moni manastırı için Anaia’nın bitek topraklarında tahılı vakfetmesi ile anılmaktadır. İmparator IX. Konstantinos Monamakhos, kentin yakınında bulunan Bessai mülkünü de Ephesos yakınında bulunan Galesion dağındaki “Sütun (stylite)” Aziz Lazaros’a ait bir manastır kurması için bağışlanmıştır (Mercangöz 2010, s. 280).

Galesion Dağı, (Alamandağ), Ephesos’un kuzeyinde bulunan manastır merkezi idi. Keşişler için kutsal bir dağ olarak bilinirdi. 11. yüzyılda Aziz Lazaros’un hegemonyasında dört manastır kurulmuştu. Bu manastırlara baktığımızda sütunun etrafındaki üç manastır, bunlar, Kurtarıcı İsa Manastırı, bünyesinde on iki keşiş,

³⁹ Ramsay, Anaia’yı ayrıca bir liman kenti olarak tanımlar ve antik dönemde sikke basmadığını belirtir (1890,104.)

Theotokos Manastırında 12 keşiş, Anastasis Manastırında ise kırk keşiş barındırmaktaydı. Dördüncü manastır, Bessai Theotokos olarak bilinmektedir. Bu manastır aynı zamanda imparatorluk manastırıydı. IX. Konstantinos Manamokhos'un 1042'de Sebaste unvanı verdiği ve 1045'te ölen metresi Maria Skleraina anısına bir manastır inşa ettirmiştir. Bu manastırda 300 keşiş barındırıyordu (Kazhdan 1991, s. 1911).

Galesion Dağının yakınında Eupraxia manastırı bulunuyordu, bu manastırda Galesiot keşişlerinin kadın akrabaları bulunuyordu. Yani kadınlara ait bir manastırdı.

13. yüzyılda Nikaia İmparatorluğu zamanında ve sonrasında Palaiologoslar dönemi patrikleri I. Joseph, I. Athanios ve II. Gregory zamanında manastır tekrar önem kazandı. Aziz Lazaros'un vitası yeniden yazıldı. Bu manastırın ayrıca zengin bir kütüphanesi bulunuyordu.

Kadıkalesi Anaia kazılarında kadın varlığı günlük yaşamda kullandıkları süs eşyaların yanı sıra dokuma tarağı, ağırşaklar, tığ iğne gibi buluntulardan anlaşılmaktadır. Anaia'daki kadın varlığı bize buradaki yapı topluluğunun bir çifte manastırı mı? Sorusunu akla getirmektedir. Bizans döneminde hem erkek hem de kadınların bir arada bulunduğu manastırların varlığı bilinmektedir. Bu tür manastırlara Bizans döneminde çifte manastır denilmiştir. Kadın ve erkekler aynı hegoumene tarafından idare ediliyordu. Manastıra gelen ortak kaynaklarla manastır yaşamı devam ediyordu (Tablot 1991, s. 1392).

Keşiş ve rahibelerin birbirlerine yakın olmasından kaynaklanan tehlike, I. İustinianos'un kanunu ile yasaklanmıştır. Onun bu kanunu bazı yerlerde etkili olmamıştır. Çifte manastır uygulaması devam etmiştir. Örneğin, Aziz Anthousa Manastırı 8. Yüzyılda kurulmuştur ve bünyesinde dokuz yüz keşiş ve rahibe barındırıyordu. II. Nikaea (787) Konsilinde bu tür kuruluşları yasaklama kararı alındı. Yaklaşık 810 yılında Patrik I. Nikeforos tüm çifte manastırları yasakladı.

Bu kurumların yeniden canlanması Palaiologoslar döneminde görülüyor. İrene Khournaina, Konstantinopolis'teki Philanthropos Soter kilisesini ve ailesi için inzivaya çekilmek için yaptırmıştır. Yine Patrik I. Athanasios'un iki adet çifte manastır

kurduğunu biliyoruz. Bu manastırlar, Khios (Sakız) Adasındaki Ganos Dağındaki Nea Mone Manastırı ve Konstantinopolis'teki (günümüze ulaşmamış) Xerolophos tepesinde bulunuyordu. 1383'te Patrik Neilos Kerameus manastırdaki iş bölümünden dolayı manastırları keşişler ve rahibeler olmak üzere ikiye bölündü (Tablot 1991, s. 1392).

Khios (Sakız) Adasındaki, Nea Mone, keşiş ve rahiplerin barındığı çifte manastırdı. Manastırının typikonu günümüze ulaşmamıştır.

IX. Konstantinos Monamokhos'un 1042'de Sebaste unvanı verdiği ve 1045'te ölen metresi Maria Skleraina anısına bir manastır inşa ettirmiştir. Eğer bu yapı topluluğu Anaia'da yaptırılmışsa kadınlar manastırı olmalıdır.

Kadıkalesi manastırına ait ana kilise, kalenin kuzey duvarına yakın inşa edilmiştir. Kilise doğu batı doğrultusunda uzanmaktadır. Yapının batısında iç ve dış narteks ile u şeklinde dolanım mekanı bulunmaktadır. Dış narteksten iç nartekse ve oradan naosa açılmaktadır. Naos üç neften oluşmaktadır. Orta nef doğuda içten ve dıştan yarım yuvarlak Apsis ile sonlanmaktadır. Apsiste beş basamaklı synthronon bulunmaktadır. Kilisenin kuzey nefinin doğu bölümünde prothesis güney nefin doğu bölümü dianikon odaları mevcuttur.

Kilisenin 1260 depreminden sonra kullanımı sona ermiştir. Kilisede bulunan dini işlevli eserler olasılıkla 1260 öncesine tarihlenmektedir.

Kilisenin Apsisinde iki adet tören haçı bulunmuştur (kat.no. 1, kat. no. 4). Haçlardan (kat.no. 1) olan tüm olarak ele geçmiştir. Tören haçları, ana kilisede ökaristi ayini sırasında kullanılıyor olmalıdır. Ökaristi, Hristiyan Liturjisinin en temel ayinidir. İsa'nın bedenini ve kanını simgelemektedir. Ekmek ve şarabın dağıtılması İsa'nın ölümünü ve dirilişini simgeler (Acara 1997, s. 42-43).

Ökaristi liturjisi, 12. yüzyılda son şeklini almıştır. Erken Bizans liturji "Küçük Giriş" ile başlar. "Küçük "Girişte", dianikon rahipler ve hizmetkarlar eşliğinde nefteki altarda bulunan kutsal kitabı alıp, altarın arkasındaki templona taşınmasıdır. Bunun devamı olan "Büyük Giriş" ökaristinin ikinci kısmının başlangıç ayinidir. Bu ayin sırasında diakon, içinde kutsal ekmekli pateni, kutsal şarap kalisini prothesisden orta

nefe, oradan da altara taşınır. Bu İsa'nın bedenini ve kanını sembolize etmektedir (Spitzing 1989, s. 221; Acara 1997, s. 55).

9.-10. yüzyılda liturjik kurallar değişmeye başlamıştır (Mathews 1971, s. 112). Yardımcı dianikonlar buhurdanları haçı ve incili taşıdıktan sonra liturji başlamış olur. Sonrasında Mikhail ve Gabriel kutsal adını alan iki baş dianikon, öne geçerek, kutsal mekanın kapısına giderler ve kapı kapanır. İncil ve haç altara bırakılır.

Ayinler sırasında kullanılan haçların alt kollarında sap kısmı bulunur. Bu sap kaideye takılır, kaideye geçirilen, ahşap asanın yardımıyla haç taşınmaktadır. Kadıkalesi buluntularından (kat. no.1) bu şekilde kullanılmış olmalıdır. Diğer bir buluntu olan (kat. no.8) haç asaya bir çivi ile monte edildikten sonra taşınmaktadır. Güney nefte ele geçen haç kaide parçası (kat. no. 21) alakalı kullanılıyor olmalıdır.

Büyük boyuttaki haçlar ökaristi ayinin yanı sıra, “Meryem’e Müjde”, “İsa'nın Doğumu” gibi bayramların yanı sıra Paskalya'nın öncesi perhizin üçüncü pazarında yapılan ayinlerde tören alayının başında taşınmaktadır. Kazı buluntusu (kat. no. 3) haç parçası bu törenler sırasında rahipler tarafından taşınması olasıdır.

Rahipler tören sırasında bir eliyle küçük boyuttaki haçları tutarken, diğer elleriyle de buhurdanı taşırlar. Kadıkalesi'nde ele geçen demir haç (kat. no. 2) bu amaçla kullanılmış olmalıdır.

Kadıkalesi Bizans Dönemi Gömüleri

Kadıkalesi ana kilisesi ve çevresindeki ek mezar yapıları Bizans döneminde gömü yeri olarak kullanılmıştır.

Bizans'ta Ölüm

Bizans toplumunda ölüm, bir son değil, insanın geçişi olan bu dünyadaki yaşamından sonsuz ve kusursuz olan gerçek yaşamına doğru yapacağı yolculuğun ilk evresidir (Akyürek 2010, s. 166).

Ölüm Grekçe (tanatos)'dur. Bizans'ta ölümü tam olarak tanımlayan bir terim yoktur. Genellikle ayrışma diğer dünyaya geçme hayatı sonu olarak vurgularlar.

Bizanslıların ölümle ilgili ritüelleri, Antik Yunan ve Roma geleneğinden kaynaklanır. Ruhun vücuttan ayrılması sonrasında ruh ile bedenin tekrar kavuşması bu düşüncenin temelini oluşturur. Ölüm tanrı tarafından meleklerle emir veriliyor ve melekler tarafından yerine getiriliyordu. Sadece azizler kendi ölümlemlerini bildirebiliyorlardı. Ruh, (cinsiyet olmadan çıplaktır) insanın vücudunu ağız yoluyla terk ediyordu. Ölen sıradan insanların ruhları son yargı gününe kadar nerede durdukları tam belli değildir. Ruh geçişi olarak ya kısmı mutluluklar ve ya kısmi acılar içinde tutuldukları biçimindedir (Podskalsky- Stichel 1991, s. 593-594); İlk yargılamada “doğru insanlar” İbrahim Peygamberin Kucağında yani bir tür cennete beklemektedir. Kötü ruhlar ise bazen cehennemde acılar içinde tutulurdu (Akyürek1996, s. 96 dip not.311).

Diriltmeyi bekleme sürecinde ölen kişi için yaşayanların, ölmüş kişinin bağışlanması için kutsal kişilerden özellikle Meryem ve Vaftizci Yahya gibi yüce kişilerin Tanrı’dan istekte bulunması, mezarında yatarak, diriliş günü bekleyenler için önemlidir (Akyürek 2010, s. 167).

Meryem’in Deesis’te Krş.ımıza çıkan bir ara bulucu olarak Bizanslılar tarafından daima ön plana çıkmıştır (Akyürek 2010, s. 169).

Bizans dünyasında ölümle ilişkin uygulamalar Yunan ve Roma uygarlıklarından alınmıştır. Yunan ve Roma’da yaygın olan ölen bedenin yakma geleneği ise kabul edilmemiştir.

Bizans dünyasında ölüme ait ritüel ve uygulamalar farklı başlıklar altında bir araya getirmek mümkündür⁴⁰.

Ölüm anı: Ölüm anını sadece kutsal kişiler önceden biliyorlardı. Özellikle azizlerin vitasında ölüm anı haber verilmektedir. Ölümün yaklaştığı anlaşıldığında, kişi vasiyetini tamamlar, akraba ve dostlara haber verilir sonra ‘ölümün müjdecisi’ olarak papaz gelip günah çıkartır ve kommünyon ekmeğini ölecek olan kişiye verir (Akyürek 2010, 169).

⁴⁰ Bizans’ta ölüm ilgili kapsamlı çalışmalar Prof. Dr. Engin Akyürek tarafından yapılmıştır doktora tez çalışmamızda onun yayınlarından yararlanılmıştır (2010, s. 169).

Bedenin tören için hazırlanması: Hristiyan inancına göre bedenin tekrar dirilip ruh ile birleşeceği ve birlikte sonsuza dek bir arada yaşayacakları inancı ölü bedenin büyük bir dikkatle gömülmeye hazırlanması gerekiyordu.

İnsan öldükten sonra, cansız beden düz bir biçimde alçak bir sekiye yatırılır, bedene kötü ruhun girmemesi için ağız kapatılır (sygkleienin), alt çenenin düşmemesi için başın üzerinden bağlanır, gözler kapatılırdı (kalyptein), sonrasında beden yıkanır (apoplysis) ve mür ovulmaktadır. Eller göğüs üzerinde birleşecek biçimde keten sargılara sarılıp kefenlenirdi (lazaroma) ölüye sonra en yeni elbiseleri giydirilir ve üzeri açık bir tabuta yerleştirilir. Göğüste çapraz birleşen ellerin üzerine küçük ikonanın konulduğu bilinmektedir. Ölü beden o geceyi evinde yakınları ile geçirir. Ertesi gün tören için bir cenaze alayı ile kiliseye götürülürdü. Halktan insanlar için bu hazırlık evlerde imparatorluk mensupları için sarayda rahipler için manastırda yapılırdı (Akyürek 2010, s. 169).

Cenaze alayı: Sabah ölü beden yüzü açık durumda bir tabuta konur ve bir yürüyüş alayı eşliğinde kiliseye taşınırdı. Bu cenaze alayı Roma dönemi pagan geleneğinden gelmektedir. Roma kültüründeki meşalelerin yerini mumlar, mızıkacıların yerini ilahi okuyanlar almıştır. Cenaze alayının önünde bir Meryem ikonası ve mumlar taşınmaya başlanmıştır (Akyürek 2010, s. 170).

Kilisedeki tören: Kilise töreni, sıradan insanlar için nartekslerde ruhban sınıfı ve imparatorluk hanedanı için naoslarda yapılırdı. Tabut, yüzü doğu yönüne bakan bir kaide üzerine yerleştirilir ve dört tarafına haç oluşturacak biçimde birer mum konulurdu. Ölünün açıkta olan baş bir yastıkla yükseltilir. Ve alına üzerinde deesis betimi bulunan bir bez şerit yerleştirilir. Bu tören “prothesis” olarak adlandırılır. Ölüyü tanıyanlar tabutun önünden geçerler ölüye veda öpücüğünü (aspasmos) verilirdi (Akyürek 2010, s. 171).

Ölünün Gömülmesi: Kilise törenin ardından tabut cenaze alayı eşliğinde mezarlığa kadar taşınır, mezar başında tanıdığı biri konuşma yapar (epitaphios logos) yapardı. Konuşmanın ardından beden mezara indirilir ve gömülürdü. Ölümünün

ardından üçüncü, dokuzuncu ve kırkinci günlerde kilisenin resmi ayin programında yer alan anma töreni yapıldı (panikhidi) (Akyürek 2010, s. 171).

Bizanslılar, mezarlıklara “koimeterion” uyku yeri deniliyordu. İmparator ve hanedan üyeleri ile aristokratlar yaptırdıkları özel mezar yapılarına, mezar şapellerine, kilise ve manastırlara gömülürlerdi. Ruhban sınıfından kişiler ise bağlı oldukları kilise ve manastırlara gömülüyorlardı (Nalpandis 2000, 535; Akyürek 2010, 173.). Varlıklı Hristiyanların, kutsal mekanlara ve ya bu mekanların yakınlarına gömülme isteği, erken Bizans döneminden Geç Bizans Palaiologoslar Dönemine kadar uygulanmıştır (Akyürek 2010, s. 173).

Manastırın banisi ve varislerin, yaptırdıkları manastırlarında gömülme hakları bulunmaktaydı. Manastır hem güvenli hem de kutsal olmaları açısından önemli ve keşişler burada yatanlar için kesintisiz dua okuyorlardı.

Yapı içindeki gömüler genellikle kiliselerin narteksleri ya da şapellerinde yapıldı. Bazen naoslarda da gömü olabiliyordu. Gömü kiliselerde doğrudan zeminde açılan basit çukurlara yapıların altındaki mezar odalarına ve duvar nişlere (arkosolium) yapıldı (Akyürek 2010, s. 174).

Kadıkalesi 2001-2012 kazı döneminde (62) adet gömü ortaya çıkarılmıştır. Mezarların geneli devşirme kiremitlerin çatılmasıyla kapatılmıştır. Kapaklar genellikle baş ve ayak ucunda küçük birer kiremitler kapatılmıştır⁴¹. Gömülerin çoğunluğu Hristiyan adetlerine uygun biçimde batı- doğu yönünde, yüz doğuya bakacak şekilde yerleştirilmiştir. Mezarların dağılımlarına baktığımızda, I. numaralı sektör olarak adlandırılan ve kalenin giriş önünde yer alır. Diğer alan ise II. Numaralı sektör olarak bilinir ve sur dışındaki 4-5 nolu kuleler arasındaki plan karedir (Üstündağ-Mimaroglu 2008,91-92). 2003 M-5 mezarında iskelete ait olduğunu düşündüğümüz bronz toka çerçevesi, 2004 M-2 mezarında kemer tokası dili bulunmuştur.

Kadıkalesi 2005 kazı döneminde anıtsal mimariye eklenmiş olan şapel içinde gömüler vardır. 2006 yılı M-14 mezarın iskeletin incelenen antropolojik özellikleri,

⁴¹ Kiremitlerin benzeri, İasos Akropolis Nekropolis’te görülür (Berti 2012,189.)

iskelete zengin beslenmeyle ve üst sosyal sınıflarla alakalı bir hastalık olan “diffuse idiopathic skeletal hyperostosis (DISH) saptanmıştır (Üstündağ-Mimaroğlu 2008,94). Bir kadına ait olan mezarda gümüş fibula ele geçmiştir. 2008 yılı çalışmalarında M1, M2, M3 adlandırılan gömüler, buluntular açısından zengindir. M3 mezarında iki adet çocuk iskeleti mezar hediyeleri ile bulunmuştur⁴². Her iki küpenin çocuk mezarlarında tek olarak bulunmaları aile yadigarları ziynet eşyalarının ölen çocuklarını hatırlamak için yanlarında taşıdıkları anlaşılmaktadır (Mercangöz 2012, s. 229, res.7-8).

Kadıkalesi 2009 yılı kazı döneminde paraklesion şapel/kuzey ek mekan çalışmalarında şapelin kuzey ve güney duvarı boyunca simetrik olarak yerleştirilmiş arkosolium nişi içinde gömüler bulunmuştur. Girişin doğusundaki nişin içinde 16 nolu mezar bulunmuştur. İskeletin boyun çevresinde dokumada kullanılmış altın sırma iplik parçaları ile bireyin leğen kemiği içinde bir adet pişmiş toprak ağırşak bulunmuştur. Şapel ile ek mekanı birbirine bağlayan şapel kuzey girişinin hemen Krş.ısında diğer arkosolium nişi içinde M-17 mezarındaki bireyin sol kol bileğine dolanmış 17 adet bronz düğme ele geçmiştir (Mercangöz- İnanan 2009, s. 434-435).

Arkosolium mezarlarından birinde 19 adet, Ioannes Doukas Vatatezes’e (1222-1254) ait altın sikke ele geçmiştir. Sikkelerin insitu halinde bulunmalarından dolayı bu mezarı Ioannes Doukas dönemine tarihlendirebiliriz. Arkosoliumlarda yer alan mezarlar Anaia’da piskoposluk görevinde bulunmuş ruhban sınıfına ait kişilerin oldukları düşünülmektedir. Arkosoliumlarda ahşap sanduka günümüze gelememiştir. Ancak, mezarlardaki çok sayıdaki çivi buluntusu sandukaların kanıtı olmalıdır (Mercangöz 2013,16).

Şapel içi M1 bebek mezarında, iskeletin sağ kol ile kaburga kemikleri arasında dikdörtgen formda pendentif bulunmuştur. Eserin ön yüzünde kabartma halinde Meryem figürü yer alır. Meryem büst halinde cepheden gösterilmiştir, başını halesi çevrelemektedir. Üzerine marphorion giyimlidir. Başının iki yanındaki adının kısaltmaları tahrip olmuştur. Meryem tasviri ölen bebeğin diriliş gününe kadar onu koruyacağına inanılarak bebeğin ailesi tarafından mezara bırakılmış olmalıdır.

⁴² Mezar hediyeleri tezimizin takılar bölümünde incelenip değerlendirilmiştir.

Kadikalesi'nde 2010 kazı döneminde mezar ek yapısı ve şapelin doğusundaki çalışmalara sırasında 18.65 m kotunda doğu batı doğrultusunda geç dönem duvarı bulunmuştur. Duvar doğuda daralarak mezar ek yapısının güney duvarı ile birleşmektedir. Bu geç dönem mekanın temel seviyesine inildiğinde buranın gömü alanına dönüştürüldüğü anlaşılr. Mekan dışında 15 adet mezar doğu-batı doğrultusunda doğrudan toprağa gömülmüş çoğunun üzerine kiremit çatkılar örülmüştür Mekanın içinde ise geç dönem duvarlarının temelleri altında aynı düzlemde defnedilmiş 22 adet mezar tespit edilmiştir (Mercangöz- Tok 2012, 357-358). U-33 (M-28) 16.66-16.54 m seviyesinde bronz, bir kolyeye ait zincir parçalara ayrılmıştır. Boyna takılan bölümü 8 formludur.

2011 kazı çalışmalarında mezar ek yapısı, güney yan nef Erken Bizans döneminde üç nefli ana kilisesinin güney nefi daha sonraki yıllarda geçirdiği bazı onarımlarla mezar ek yapısına dönüştürülmüştür. Çalışmalarda güney nef kuzey güney yönünde kesen duvar önünde altı adet mezar üç adet mezar yapısı olmaksızın dağınık halde bireylere ait iskeletler ortaya çıkarılmıştır.(Mercangöz-Tok –Çoşkun 2013, s. 277).

Kaledeki şapel işlevini kaybettikten sonra uzun bir müddet mezar alanı olarak kullanılmıştır. Bizans gömü geleneklerinde şapel, kilise ve manastırların iç mekanların ruhban sınıfı ve soylu sınıfa dahil olan insanlar gömülmüşlerdi.

Bizans'ta ölüm ve ölümden sonraki yaşam konusundaki inançlar, gömüleri ve gömülerdeki buluntuları etkilemektedir.

Kadikalesi Anaia mezarlarındaki buluntulara baktığımızda, bu eserlerin günlük yaşamlarında kullandıkları objeler olduklarını, bazılarının tılsım, koruma amaçlı konuldukları anlaşılmaktadır. Özellikle bebek mezarlarına bırakılan altından, kaliteli bir işçilik yansıtan küpeler aile yadigârı olarak mezara bırakılmış bekli de yasta olan ailenin kendilerini avutmak ve çocukları ile bir bağ kurmak için bu küpeler mezara konulmuştur.

Arkosolium'da bulunmuş Ioannes Doukas Vatatezes'e ait sikkeler mezarları 13. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir.

Kadıkalesi’nde Üretime Yönelik Buluntuların Değerlendirilmesi

Kadıkalesi’nde üretime yönelik buluntuların kişisel kullanım amaçlı ürünler ve de ticarete dolaşımı olabilecek eserler olarak gruplandırabiliriz. Anaia’da kişisel kullanım amaçlı ürünlerin başında dokumacılık gelir. 2001-2012 kazı döneminde dokumacılığı gösteren dokuma tığı, dokuma tarağı, ağırşak bız, iğne ve yüksük gibi buluntular yer alır. Ancak Kadıkalesi’nde dokunmuş bir kumaşın, kıyafet ve ya herhangi bir ürüne dönüştüğüne gösteren somut tekstil örneği yoktur⁴³.

Anaia’da farklı kazı dönemlerinde ortaya çıkarılmış pişmiş toprak ve taş ağırşaklar, dokunan kumaşların kanıtı olmalıdır. Dokumacılıkla ilgili detaylı bilgileri “dokuma ve terzilik aletleri” anlattığımız bölümde değerlendirdik.

Kadıkalesi’nde kişisel kullanım amaçlı ürünlerin bir diğer grubunu ikona kalıpları ve onlardan üretilmiş olan ikonalar oluşturur. Bizans döneminde bazalt, serpant, arduvaz gibi taşlara negatifleri kazılarak ikona kalıpları yapılırdı. Altın, gümüş, bronz madenler içine dökülerek ikona üretilirdi. Anaia’da ele geçen serpant ikona kalıbından üç yüzeyi Aziz Georgios, Hodegetria Meryem, Başmelek ve aziz tasviri yer alır. Taşa kazınmış asker aziz Georgios (?) kalıbı bu türe diğer bir örnektir. Kalıba kazanmış aziz figürünün sol gözünün göz bebeği üst üste iki kere kazınmıştır. Bir deforme söz konusudur. İkona kalıbında hatalı bir üretim görülmektedir. Kalıplarda döküm tekniğinde yapılmış ikonalar kişisel olarak ibadet etmek için kullanılıyordu.

⁴³ Sadece bir örnek 2009 kazı döneminde batıdaki arkasoliumun içinden piskoposluk atkısının sırma işlemelerine ait olduğunu sandığımız altın iplikler gelmiştir. (Mercangöz 2013,16.)

Resim 81 Aziz Georgios Betimli İkona Kalıbı

Kale’de 2001-2012 yılları arasında sürdürülen kazılarda Anaia’da yerel atölyelerin varlığını gösteren buluntular ortaya çıkarılmıştır. Kaledeki yerel üretimi, seramik; sırlı sırsız kaplar üretimi⁴⁴ cam üretiminin çok sayıda cam parçasının yanında firit ve cüruflar kanıtıdır (Mercangöz 2013, s. 25)(Resim 81).

Kaledeki yerel kuyumcu atölyelerinin varlığını, bulunan üç küpe kalıbı ve kazıda ele geçmiş altın küpe örnekler gösterir. İlk kuyumcu kalıbının detaylarına baktığımızda, kalıp; yaklaşık 7x6x2 cm boyutlarındadır. Bizans döneminde kuyumcu kalıpları en az iki levhadan oluşmakta, bu örnekte her iki yüzde farklı desende kazınmasından dolayı altta ve üstte birer levhanın daha olabileceğini düşünerek kalıbın üç levhadan oluştuğunu söyleyebiliriz (Mercangöz 2005, 205-223 210-211 çizim 3). Taşın bir yüzünde farklı tipte ve farklı büyüklükte dört küpeye ilişkin kazımlar vardır. Taşın bir yüzüne kazınmış küpelerden çevresi tırtıklı olan büyüğü verev bantlar ve noktalarla: onun hemen yanındaki, iki yarıda farklı yönde dönenen, sık sarmal çizgilerle bezelidir. Diğer yüzdekiler ise yaklaşık eş büyüklükte olup, biri diğerinin negatifi gibidir ve her ikisi de ince yatay çizgiler içerir.

⁴⁴ 2001 yılından itibaren kale içinden ve dışından çok sayıda Bizans seramiği ile hatalı üretim atıkları ve sırlanmamış astarlı parçalar, Kadıkalesi’ndeki çömlekçiliği göstermektedir (Mercangöz 2013, 25.)

Diğer bir arduaz küpe kalıbı 2009 kazı sezonunda bulunmuştur. Kalıp 1,6x4,9x5,9 cm boyutlarında ince bir işçiliği yansıtmaktadır. Taşın bir yüzüne derince oyulmuş, yarı küresel küpenin üzerindeki süslemelere uçlarındaki sarkıtlara kadar ayrıntılı olarak yer verilmiştir (Mercangöz 2012, s. 231, res 11). Küpenin üst halkası yekpare olarak kazınmıştır. Küpe yarım halka kancalarla asılı ay biçimli levhadan oluşmaktadır. Küpenin yüzeyi üç bölümlüdür. Merkezdeki yüzeyde at nalı süsleme vardır. Hilal biçimindeki diğer yüzey içten dikey çizgilerle, dıştan üste ve alta yirmi adet küçük yirmi adet küçük top ile çevrelenmiştir. Küpenin kenarına sekiz küçük top asılmaktadır (Resim 82).

Resim 82 Kuyumcu Kalıbı (Kazı Arşivi)

Bezemenin zarıflığından bu kalıpların, altın ya da gümüşten küpelerin yapılması için kullanıldığı anlaşılmaktadır (Mercangöz 2007, 257-258). Benzer kalıplar Kiev’de ele geçmiştir. Bu kalıplar 12.-13. yüzyıllara tarihlenir (Evans ve Wixom 1997, 315-317, no. 215-216). Bu küpe kalıbında üretilmiş altın küpenin form açısından benzeri bugün Amerika Washington DC, Dumbarton Oaks Koleksiyonunda yer almaktadır (Pevny 1997, 172, 247). Hilal biçimindeki küpeler, Orta Bizans Dönemi kadın beğenisini yansıtır. Bu moda sadece başkent ve Anadolu’da sınırlı kalmamış imparatorluğun kuzey batısında Bulgaristan’a kadar yayılmış örneğin Sofya’da ve Boyana Kilisesi banisi Kaloyan’ın eşi Desislova’nın boydan portre halinde tasvir edilmiştir. Desislova’nın kulağındaki küpeler, hilal formunda ancak uç kısımları inci dizileri ile süslenmiştir (Rice 1997, 189, res.170) (Resim 83).

Resim 83 Boyana Kilisesi banisi Kaloyan'ın eşi Desislova'nın portresi ve kulaklarındaki küpeler (Rice 1997, 189, res.170.)

Resim 84 Anna Radine, detay. Kastoria, Hagioi Anargyroi Kilisesi, Geç 12. Yüzyıl (www.pinterest.com)

Bizans İmparatorluğunun doğusunda İslam dünyasında Fatimilere ait küpeler bu formu yansıtmaktadır⁴⁵. Bizans ve İslam kültürünün bir birinden etkilendiğinin göstergesidir (Resim 84)

Kadıkalesi Anaia buluntusu küpe kalıplarında, üretilmiş altın ve ya gümüş küpeler, kalede varlığını bildiğimiz Cenevizli ve Pisallı İtalyan tüccarlar tarafından kendi şehirlerine götürülerek oradaki kadınların beğenisine sunulmuş olmalıdır.

Kadıkalesi'nde bulunan yerel maden atölyelerinin varlığı ile ilgili kesin yorumlarda bulunmamız zordur. Ancak madencilikğin göstergesi olarak çok fazla olmasa da cüruf⁴⁶ ele geçmiştir (Res 85). Yine kalede metallerin işlendiğini gösteren kanıtlar mevcuttur (kat. no. 602).

Res 85 Kadıkalesi Cüruf Örneği

Kadıkalesi Anaia Kazılarında ele geçmiş işlenmiş kemik eserler 2009 yılından itibaren Prof. Dr. Vedat Onar tarafından arkeozoolojik malzemeler olarak incelenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda hayvan iskelet kalıntılarının %85 tüketim artığı sığır (*Bos taurus* L.), koyun (*Ovisaries*) keçi (*Capra hiraus* L.) ve domuz (*Sus Sp*) türlerine aittir. Bu kemik kalıntıları üzerinde satır bıçak gibi kasaplık izleri görülür (Onar Mercangöz Kutbay Tok 2013, s. 84) .

⁴⁵ İslam dünyasındaki benzer bir örneği, Metropolitan Art Müzesinde sergilenmektedir, (Madina1997, 277, 420) .

⁴⁶ Tamamen saf olmayan metaller eritildiği zaman yoğunluk farkı nedeniyle yüzeyde biriken daha hafif metallere verilen isim (Prof. Dr. Zeki Doğan sözlü açıklama)

İncelenen kemik kalıntıları içerisinde az da işlenmiş kemik ya da işleme artığı kemik kalıntılarının sığır (*Bos taurus L.*), koyun (*Ovisaries*) keçi (*Capra hiraus L.*) at (*Eguus CaballusL.*), leylek (*Ciconia sp*) ve geyiklere (*Cerviadae sp.* Dama dama l. Ve *Cerpvus elaphus L.*) ait oldukları tespit edilmiştir.

Sığırlara ait işleme artığı kemikler olarak bir adet metatarsu (arka tarak kemiği), bir adet tibia (kaval kemiği) bulunmuştur. Bu kemikler, kesici alet sapı, spatula şekilli ve bız şeklinde işlenmiş bazı kemik kalıntıları bu hayvanlar ait uzun kemiklerden üretilmiştir.

Koyun ve keçilere ait işlenmiş ya da işleme artığı kemik kalıntıları ise metapodium (tarak) boynuz kalıntıları ve astragallerden oluşur.

Koyun ve keçi astragalleri (astragalus-talus) oyun taşları olarak da tanımlanmaktadır. Bunlar üzerinde karakteristik işleme izleri ön, sırt, taban ile bazen de orta ve yan kısımlarına ait yüzeyler düz çalışılmıştır. Koyun ve keçilere ait metapodiumlarından, tartı aletleri yapılmaktadır (Vikan 1991, s. 479). Koyun ve keçi metapodiumlarında (tarak kemikleri) insan eliyle (matkap ile) yapılmış delik görülür. Yapılan delme işlemi deliğin cavum medullareye ulaştığı tespit edilmiştir. Benzer bulgulara İstanbul Yeni Kapı Metro ve Marmaray kazısında da rastlanmıştır. Bunlar, tekstil endüstrisinde kullanılmıştır (Haggi, Mook, Fitzsimons, Scarry, Snyder , Stefanakis 2007, s. 243–321).

Kadıkalesi kazı alanında geyik türleri (*carvidae sp*) kızılgeyik (*Cervus elaphus L.*) ve alageyik (*Dama dama L.*), ait boynuz kalıntıları ele geçmiştir. Üzerleri bazal kısımları satır ile yontulmuş olasılıkla dericilik yanında hasırcılıkta kullanılmış olmalıdır (Onar, Mercangöz, Kutbay, Tok, 2013, s. 85).

Kadıkalesi kazılarında bir adet at kalıntısı, metataturus (arka tarak kemiği) testere ile enine kesilmiştir. Bu işleme artığı metatarus kazı alanında equidlere ait testere kesimi yapılan ilk ve tek örnektir.

Anaia'da kişisel kullanıma yönelik üretimin diğer bir grubunu kemik objeler oluşturmaktadır. Kemikten yapılmış bıçak sapları, ve tüccarların yanlarında taşıdıkları cep terazileri bu gruba örnek oluşturmaktadır.

Kadıkalesi kazı çalışmalarında elde edilen işlenmiş ya da işleme artığı kemik malzemeler çok fazla olmamakla beraber Anaia yerleşimindeki malzeme üretimini göstermektedir (Resim 86-89).

**Resim 86 Keçi Metapodiumların Üretilen Kemik Tartı Aletlerinin Üretildikleri
Kemik İle Krş.laştırılması**

Resim 87 Yarı İşlenmiş Kemik Buluntusu

Resim 88 Yarı İşlenmiş Boynuz

Resim 89 Yarı İşlenmiş Boynuz

Kadıkalesi Anaia’da Ticaret ve Ticarete Yönelik Bulgular

Anaia kenti Laskarisler zamanında “emporion” (ticaret merkezi) ve “kommerikon”(gümrük kapısı) olarak geçmektedir. Kentin emporion olarak sınıflanması I. Theodore Laskaris’e ait 1214 tarihli kısa ferman “prostaksis”te geçmektedir. Anaia’da devlet adına gümrük vergisi alan “Kommerkiarios” oturmaktaydı. Anaia liman kenti Ephesos’un yerini aldı. 1261’de Nymphaion antlaşmasıyla Bizans’ın Cenevizli tüccarlara tanıdığı imtiyazlı kentler arasında yer alıyordu. Bu antlaşma sonucunda İtalyan noter kayıtlarından buradaki Cenevizli tüccarlar ile yerel halk (Yunanlı) arasında birlikte iş yaptıkları anlaşılır (Mercangöz 2010, s. 280-281).

Yukarıda değindiğimiz 1261 Nymphaion antlaşması ile özellikle Cenevizliler ticarete söz sahibi oldular onlar aracılığı ile Doğu Akdeniz’den Batı’ya ve Bizans dünyasında özellikle lüks objelerin dolaşımı söz konusudur.

Kadıkalesi’nin girişinin yüzeyinde ele geçen fleur de lys Latin damga (1215-1271) arasına tarihlenmektedir. Ayrıca Napoli kralı Robert d’Anjou’a (1309-1343) ve Rodos şövalyelerinden Ellion de Villene (1319-1346) ait sikkelerden yolla çıkarak kalenin Latinlerle olan bağlantısını kurabiliriz (Mercangöz 2013,172). Latinlerle ilişkinin 14. yüzyılda devam ettiğini bilmekteyiz. 1304’te Katalanların başı Roger de Flor, Menteşeoğullarına Krş.ı kazanılan zaferden sonra on dört gün boyunca Anaia kalesinde kalmıştır (Kobeinikov 2014, s. 287).

Kadıkalesi’nde 2001-2012 seneleri arasında yürütülen kazılarda tartı aksamı olduğunu düşündüğümüz bazı objeler ele geçmiştir. U biçimindeki terazi aksamlarının (kat.351.) benzerlerine Korinth kazılarında, (Davidson 1952, s. 98 1666.) Anadolu’da Elaiussa Sebaste, (Ferrazzoli 2012, s. 291-292, 301 pl.2 15-16). Sardes (Crawford 1990, fig. 413, 476.) ve Anemurium (Russel, 1982, s. 133-163, fig. 1,12.) kazılarında bulunmuştur. Anaia buluntuları arasında bronz tartının üst kısmına ait tartının dengesini sağlayan dikey bölümü yer akmaktadır.

Kadıkalesi kazılarında bulunan dairesel formdaki terazi kefelerinin boyutları 4,4-6,7 cm arasında değişmektedir. Terazi kefelerinin benzerlerine Korinth kazılarında Yassı ada batığı buluntularında rastlamaktayız (Davidson, 1952, lev .98 1666; Bass, 1983) 10. yüzyıla ait Konstantinopolis'teki zanaat ve ticari faaliyeti düzenleyen Eparkhos Kitabı'nda myrepsoi (parfümcülerin) ancak kefeli tartıda ölçülerek alınan malzemeyi kullanmalarını belirtir (Pitarakis 2015, s. 333, kat. no. 93). Kazı buluntusu küçük boyuttaki terazi kefelerinin (kat. no. 532-539) kaledeki üretimle, örneğin seramikte kullanılan boyaların tartılmasında kullanılmaktadır.

Kaledeki tüccarların rahatlıkla ceplerinde taşıdıkları ve ticaret sırasında kazandıkları altın sikkenin değerini ölçmeye yarayan kemik Cep terazileri kaledeki aktif ticaretin bir göstergesidir. Bölgede yapılan kazılar sonucun toplamda on sekiz adet kemik cep terazisi bulunmuştur (kat. no. 556- 574).

Kaledeki ticaretin diğer bir önemli bir kanıtı ise ağırlıklardır. Anaia'da çeşitli formlarda kare, kare prizma, küresel, küresel form alt ve üstte düz yüzlü ve içi boş kap biçiminde ağırlık ele geçmiştir. Bu ağırlıklar, kurşun, demir ve bronzdan yapılmıştır. 2001-2012 kazı döneminde toplam on beş adet ağırlık ortaya çıkmıştır (kat. no. 540-555) Erken döneme ait bronz ağırlıkların biri küresel formlu diğeri ise küresel gövdeli olup üst ve alt yüzleri düzdür.

V. SONUÇ

Kadıkalesi/Anaia'da yürütülen kazılardan gelen Bizans Dönemine ait maden, kemik, fildişi ve sabun taşı gibi küçük buluntuları konu alan tezimizde, işlevlerine göre gruplandırılan eserlerin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Malzemelerin tipleri belirlenerek, buluntu mekan ilişkisini kurabilmek, buluntuların kendi içinde gruplandırıp ve tarihlendirmeye çalışmak tezin bir diğer amacını oluşturmuştur. Bu bağlamda yaklaşık 2000 adet küçük buluntu içinden, tanımlanabilen eserlerden gruplarını temsil eden örnekler olarak 648 adet küçük buluntu kataloga dâhil edilmiştir.

Tezimizde Kadıkalesi buluntularına işlevlerine göre iki ana başlık altında yer verilmiştir. Bunlar dini kullanıma yönelik eserler ve günlük kullanım eşyaları olarak ayrılmışlardır. İlkinde, ayinle ilgili olsun olmasın kilise ile ilgili her türlü küçük eşyayı bir arada sunmaktayız. İkinci ayrımda ise kap-kaçaklar, mobilya aksamaları, üretim araç ve gereçleri ile takı ve giyim aksesuarları ayrı ayrı ele alınmaktadır. Tüm bunların dışında işlevleri netlik kazanmamış buluntulara da tanımlanamayan objeler olarak yer verdik.

Tez kapsamında kaledeki üretimi gösteren buluntular da değerlendirilmiştir. Özellikle kazı buluntuları arasında yer alan kuyumculuk kalıpları kaledeki mücevher üretimin bir göstergesidir. Diğer maden eserlerinin üretimi konusunda kesin yargıda bulunmak bugünkü bilgilerimizle zordur. Muhtemelen şimdiki veriler gelecekteki kazı kazı bulguları ile yeniden değerlendirilecektir.

Kalede işlenmeye hazır ya da yarı işli kemik malzeme az sayıda da olsa, özellikle 5 numaralı burcun içinden gelen, depolanmış çok sayıdaki hayvan kemiği kaledeki kemik üretiminin göstergeleridir.

Bu çalışma ile 2001 yılından itibaren 2012 yılına kadar ele geçen küçük eserlerin buluntu alanları ve seviyelerine de dikkat çekilmiştir. Bunun yanında buluntular Bizans sikkeleri ile de tarihlendirilmeye çalışılmıştır. Buna göre küçük eserlerin geldikleri aynı kotlardan çıkan en erken tarihli sikke ananonim follistir (1059-1081), sonraki sikkeleri ise; VII. Mikhail (1071-1080), II. Ioannes Komnenos (1118-1143), I. Manuel Komnenos (1143-1180), III. Aleksios Angelos (1195-1209) I. Theodoros Laskaris

(1205-1208), III. Ioannes Doukas Vatatzes (1222-1254), VIII. Mikhail Palaiologos (1259-1282). Ayrıca Venedikli bir tüccara ait olduğunu düşündüğümüz Robert D'anjou (1329-1343) ait sikke, buluntu seviyeleri ile eşleşmektedir. Dolayısıyla buluntuları 11. yüzyıl ile 14. yüzyılın ortalarına kadar tarihlemekteyiz. Böylelikle de Kadıkalesi küçük eserlerini Komnenoslar, Laskarisler ve Palaiologos dönemlerinin sanat ve moda anlayışını yansıttığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu görüşlerimiz bu döneme ilişkin başka eserlerle karşılaştırmalı olarak doğrulanmıştır.

Kale içinde bulunan plan karelerde belirlenen yapı katlarının değişik dönemlerdeki yerleşmelere bağlı olarak tahrip edilmiştir. Yine de kültür tabakalanmasının en geç evresi Türk Dönemi'dir. Ancak burada da Osmanlı dönemini Beylikler döneminden ayıracak hiçbir arkeolojik veri bulunmamaktadır. Her şeye rağmen son kullanımların Bizans yapı katmanlarını bozmuş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tıpkı Bizans döneminin kendinden öncekileri tahrip ettiği gibi.

Kale dışında kalan P, R,S, 23 ve Tabya P,S,T, 24 karelerinde ve höyük K-L 23-24-25 plan karelerinde küçük buluntular ele geçmiştir.

Kale içinde anıtsal bazilika planlı bir kilise ve onun etrafında yer alan yapı toplulukları Bizans Dönemine ait evreleri içermektedir Yapı toplulukları malzeme ve teknik özelliklerine göre 12. yüzyılın ortası ile 13.yüzyıla tarihlenmektedir. 2011 kazı döneminde kilisenin *apsis* ve bemasının altında bir alt yapı bulunmuştu. 2012 yılında bu alandaki çalışmalarda, yapının önünden gelen çok çeşitli buluntu burasının bir çöplük işlevini gördüğünü ortaya koydu. Bu da zamanla alttaki mekanların işlevlerini yitirdiğini ve burasının sonraki kullanıcılarla özellikle cam üreticilerinin malzemelerini topladıkları yer olarak görülmektedir. Tüm bunların arasında, aralarında kilisenin kullanılmayan eşyaları da olmak üzere, pek çok başka malzemeler de bulunmaktadır. Bu mekânın mimarisinde görülen malzeme ve teknik alt yapıyı 5.- 6. yüzyıl tarihlendirmesine karşın, kısmen içe akmış önündeki buluntularda böylesine erken tarihli malzeme yoktur. Muhtemelen alt yapının içindeki temizlik kendisi ile çağdaş veri sunacaktır.

Kilisenin güneyine eklenmiş sarnıç yapıları da aynı şekilde zamanla işlevlerinden farklı olarak bir çöplüğe yani arkeolojik deyişle bir bothrosa dönüşmüştür. Ek sarnıç yapısının yanında yer alan mezar şapelinin batı duvarının sonradan kapatılmasıyla oluştuğu anlaşılmaktadır. Mezar şapelinin kuzeyindeki, kilisenin güney yan nefindeki gömülerde bulunan III. Ioannes Doukas Vatatzes (1222-1254) ait altın sikkeler burası ve çevresi için bir tarih verisi olmaktadır.

Kadıkalesi Bizans Küçük buluntuları iki temel başlık altında incelemek mümkündür. Bir manastır yapısı olmasına rağmen dini içerikli buluntuları sayısı nispeten azdır. Ancak gelecek kazı sezonlarında bu yoğunluğun artacağını düşünmekteyiz. Ana kilisenin farklı birimlerinde çevresindeki yapılarda haç buluntuları ele geçmiştir. Bunların dağılımına baktığımızda; bir adet tüm tören haçı iki adet tören haçı parçası dokuz adet haç parçası ile bir adet haç kaidesi, üç adet kolye ucu ve beş adet haç röliker ele geçmiştir. Tören haçları ve tören haçı kaidesi ile aynı kottan ele geçen II. Ioannes Komnenos (1118-1143) ait sikkeden yola çıkarak 12. yüzyılın ortalarına tarihlendirebiliriz.

Anıtsal kilisede dini törenler sırasında kullanılan katsionlar ele geçmiştir. Katsionlar genellikle 11.-14. yüzyılla tarihlenmektedir. Türkiye’de çok nadir örneği bulunan katsionlar kaledeki kilisede 13. yüzyılda törenlerin yapıldığını bir göstergesidir.

Kadıkalesi küçük buluntuların bir grubunu kutu ve parçaları oluşturmaktadır. Bu kapsamdaki buluntulara baktığımızda; dört adet kutu kaplama levhası, bir adet ise pyxis parçası yürütülen kazılarda ele geçmiştir. Kemik kutu kaplama levhalarına baktığımızda eserin ön yüzünde geniş oyma tekniğinde yapılmış bir aslan figürü, etrafındaki bordürlerin içinde uçları filizli yapraklarla biçimlendirilmiştir stilize bitki motifleri yer alır.

Kıvrık dallı kompozisyon 11.-12. yüzyılla tarihlenen İslam fildişi eserlerindeki bordürlerine benzemektedir (Mercangöz 20007, s. 67 dip not.3). Bu tarz kutuların Hem Bizans Hem de İslam dünyasında yaygın olarak kullanıldığını biliyoruz. Doğu Akdeniz ticaretinde belli dolaşımı olan bu eserlerin 11.-13. yüzyılda Anaialı ustalar benzerleri göz önüne alınarak yapıldığı düşünülmektedir (Mercangöz 20007, s. 68). Eser kalede

12.-13. yüzyılla tarihlenen bir katmanda bulunmuştur. Buluntu katmanına göre eser, 12.-13. yüzyılda yapılmış olmalıdır.

Kalede diğer bir kutuya ait kemik kaplama levhası ele geçmiştir (kat. no). Eser kırık beş parçadan oluşmaktadır. Söz konusu levha üzerinde dairesel madalyon içinde sekiz yapraklı çiçek motifi yer alır. Çiçeklerin ortası deliktir. Levhanın alt bölümünde bir yere monte edilmesi için delik vardır. Üst taraftaki deliklerden ortada olanı başlangıç noktasından kırılmıştır. Bu parça kutu kaplama levhasının ana kompozisyonu çevreleyen bordüre aittir. Çiçekli bordürün benzer örneklerine Bizans dünyasında 10. yüzyılla tarihlenen “Veroli Kutusunda” (Cutler 1997, 230, kat.no. 153.), 11. yüzyılla tarihlenen “Mitolojik Konulu Kutu” (Cutler 1997, 231-232 kat.no. 154) bulunmaktadır. Kaledeki çiçekli bordürü 10. -11. yüzyılla tarihlendirebiliriz.

Kadıkalesi, kemik kutu parçaları arasında bir pyxis yer alır. Eser, silindirik gövdeli bir kutuya aittir. Pyxisin ön yüzünde cepheden iki kolu yanlara uzanmış stilitize bir erkek figürü bulunmaktadır.

Kaledeki kutu parçalarından biri de yarı işlenmiş olarak ele geçmiştir. Üzerinde dört sıra kazıma tekniğinde yiv bulunmaktadır. Diğer bir örnekte kırık iki parçadan oluşan üst sırada dört yapraklı çiçek altındaki iki sırada zikzak motifi görülmektedir. Bu iki parça kaledeki kemik üretiminin göstergesidir.

Kilise ve etrafındaki mimari mekanları, anahtar, kilit, kilit aynası, menteşe gibi buluntulardan yolla çıkarak tanımlamaktayız. Farklı form ve boyutlarda ele geçen aplikler mobilyaları süslemek amacıyla kullanılmıştır. Mantar başlı çiviler yine bu amaçla kullanış olmalıdır.

Mobilya aksamaları arasında çivi, mih ve aksamalar yer alır. Bu tür buluntular kilise içindeki kullanılan mobilyaların varlığını göstermektedir.

Mobilya aksamı çivileri dört grup altında inceledik ikinci grupta yer alan, üst yüzeyinde ikişer adet delik bulunan çivilerin ahşap kitap kapaklarını bağlayıcı elamanı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Bu bağlayıcı kitabın, üst ahşap kapağın iç kısmına monte edilir. Böylece el yazma sayfalarının deriden kayışlarla sabitlenmesini sağlar.

Ayrıca tokalar arasında yer alan bazı örneklerde kitap ciltlerin kapalı olarak saklanmasını sağlamaktadır. Bu tür buluntular kalede olasılıkla manastıra ait bir mekanın kitapların saklandığı belki de küçük çapta bir kitaplığın varlığını göstermektedir. Gelecek kazı dönemlerinde bu tarz buluntuların artmasıyla bu konuda daha net yorumlarda bulunabiliriz.

Kadıkalesi'nde dokumada kullanılan ağırşaklar kemik, fildişi ve kurşun gibi üç değişik malzemeden üretilmiştir. Ağırşaklar konik, dairesel ve silindirik formda yapılmıştır. G. Davidson bu tip eserleri kendi kitabında düğme olarak değerlendirse de kanımızca bunlar ağırşaktır. Anaia Kalesindeki tekstil üretiminin diğer bir göstergesi dokuma taraklarıdır. Bronz dokuma tarağının ana kilisenin Apsisinde bulunması ilginçtir. Kilisenin adandığı Azizeler (?) bağlantılı olabilir.

2001-2012 yılları arasında Kadıkalesi'nde kemik cep terazileri ve Cep terazilerine ait tek kanatlar bulunmuştur. Tüm parça olarak ele geçen Cep terazilerinde iki tip tespit edilmiştir. I. Tipte cep terazisi yatay bir düzeneği söz konusudur. II. Tipte cep terazisinin tek kanadı dik olarak durmakta, diğer kanadı ise monte edilmiş şekildedir.

Kaledeki kişisel kullanım eşyaları süs ve giyim aksesuarları olarak iki alt başlık altında incelenmiştir. Takılar, küpeler, yüzük, kolye ucu, bilezik ve süs objeleri, giyim aksesuarları ise düğmeler, kemer tokaları, fibula ve süs düğmeleri olarak değerlendirilmiştir.

Kadıkalesi'ndeki küçük buluntular en temel olarak bize kalede yaşayan insan topluluğunun sosyo ekonomik ve kültürel yapısını anlamamıza yardımcı olur. Anaia Kalesinde yaşamış olan ruhban, tüccar, asker, zanaatkâr kişilerin yaşadığı anlaşılır. Ayrıca kaledeki kadın varlığı kadınların dokumacılıkta kullandıkları, kemik, fildişi, kurşun ağırşak ve dokuma tarağı ile yüzük, kolye, küpe ve yüzük gibi kişisel kullanım eşyaları ile anlaşılır. Ziynet eşyalarının bir bölümü mezardaki gömülerden ele geçmiş diğer bir kısmı ise kalenin içinden dağınık olarak bulunmuştur.

Sonuç olarak Kuşadası Kadıkalesi/Anaia 2001-2012 sezonu Bizans küçük buluntuları nitelik ve nicelik açısından bir ortaçağ kale yaşantısının detaylarını bize

göstermesi açısından önemlidir. Bu bağlamda Kadıkalesi Anaia buluntuları Orta ve Geç Bizans Dönemi sanat beğenisini yansıtmakta; başkent Konstantinopolis ile Anadolu (Efes, Sardes), Yunanistan (Korinthos) ve Balkanlar'daki (Djadovo) paralel örnekleri ile örnekleriyle bütünlük oluşturmaktadır.

Kadıkalesi/ Anaia ile başkent Konstantinopolis arasındaki ilişkiyi kurabilmemize özellikle mühür buluntuları yardımcı olur. Kazı buluntuları arasında yer alan üç mühür bu bakımdan önemlidir. Mühürlerden kanikleos Konstantinos Mesepotamites, II. İsakios Angelos (1185-1195) döneminde yaşamıştır. Diğer mühür patrik II. Georgios Xiphilinos (1198) aittir. Bu mühürlerin dışında özellikle Bizans imparatorluk ailesiyle bağlantı kurabileceğimiz VIII. Mikhail Palaiologos'un eşi imparatoriçe Theodora Doukania Palaiologina'ya (1259-1301) ait üç mühür yer almaktadır (Mercangöz 1259-1301).

Kaledeki maden, kemik, fildişi ve sabuntaşından üretilmiş eserler kalede başta ana kilise ve etrafındaki mekânlarda olmak üzere sarnıç, höyük, Osmanlı tabyaları gibi şimdilik kısmen açılmış kale içinden, çok azı sur dışından gelmiştir. Diğer merkezlerden ve kaleden arkeolojik kazı buluntuları ile Krş.ılaştırıldıklarında 11. yüzyıldan -14. yüzyıl ortalarına kadar bir tarih çizelgesi sunarlar. Bu da sikkelerle de desteklenir ki buradan yola çıkılarak kalenin Bizans dönemi kullanımını bu yüzyıllar içerisine yerleştirmek mümkündür.

SÖZLÜK⁴⁷

Apsis: Kiliselerde koronun arkasında bulunan, doğrultu belirleyen çoğunlukla iç

mekanın doğu ucunda yer alan yarım yuvarlak ya da çokgen biçimli, genellikle tonoz örtülü dışa çıkıntılı bölüm.

Arkosolium: Duvar kalınlığı içine açılmış üstü kemerli niş. Bizans döneminde mezar nişi olarak kullanılmıştır.

Ajur Delik işi

Aulos: Flüt şeklinde kullanılan müzik aleti.

Champlevé: Seramik, maden, ahşap ve hatta taşta görülen, sınırları kazınarak

belirlenmiş desenin, çevresi geniş ve derin oyularak, ortaya çıkarılması tekniğidir.

Choros: 12. yüzyılda kubbeli kiliselerde kullanılmaya başlayan çokgen biçimli,

zincirlerle asılan polykandilion, lamba ve mumları taşıyan aydınlatma aracı.

Colobium: Kısa kollu ve ya kolsuz bir tünik.

Deesis: Ortodoks tasvir geleneğinde, İsa, Meryem ve Vaftizci Yahya'yı gösteren

kompozisyona verilen ad. “Yakarış” anlamını taşıyan sahnede, Meryem ve

Vaftizci Yahya Tanrı'nın günahları bağışlamaktadır.

Diakonikon: Kiliselerde liturjik eşya ve giysilerin korunduğu güney yan oda.

Enkolpion: Yunanca göğüs üzerine anlamına gelir. Göğüs üzerine bir zincire asılarak takılan kutu madalyon röliker.

Epitrachelion: Genellikle stole olarak adlandırılan rahipler ve piskoposlar tarafından

⁴⁷ Sözlük hazırlanırken, Z.Mercangöz, Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar 2013, s. 181-189 ve A. Ödekan *Kalanlar 12.-13. Yüzyılda Türkiye’de Bizans* (ed.) Vehbi Koç Vakfı, İstanbul, 2007, 291-293 yararlanılmıştır

liturji esnasında giyilen kostümdür. Ayrıca, Ortodoks kilisesinde papazların statü sembolüdür. Boynun arkasından takılarak aşağıya doğru sarkan epitachelionda boğazın arka kısmında bir ve aşağı sarkan her iki yanda üçer tane olmak üzere yedi işleme ya da haç motifleri süslemesi yer alır.

Flabella: Yelpaze; ökaristide diakon tarafından taşınır. Kutsal ekmek ve şarabı toz ve böceklerden korumak için kullanılır.

Fibula: Pelerini omuzdan tutmak için kullanılan özel iğne ya da broş

Kalis: Ökaristi’de İsa’nın kanını sembolize eden kutsal şarabı koymak için kullanılan kadeh.

Kiboryum: Altar üzerinde dört sütunla taşınan baldekendir.

Labarum: Yunanca labaron, belki de defne sancağı anlamındaki laureum [vexillum]

kelimesinden türetilmiştir. Üzerinde Khristogramın işlenmiş olduğu sancaktır. Labarum üzerinde Khristogram olan askeri bir semboldür. Hristiyan ikonografisinde, Büyük Konstantinos’un Khristogram ile Hristiyanlaştırdığı bir Roma imparatorluk dönemi sembolüdür. 9. yüzyıldan sonra sıklıkla kullanılan bir asadır.

Liturji: Bir dinin törenlerine ve tapınma biçimine ilişkin kuralların tümü.

Maphorion: Meryem Ana’nın başının üzerinden örttüğü şallı.

Miliaresion (Latince miliarese): Temel gümüş sikke birimi için kullanılan terim.

Solidusun 1/12’si değerindedir. Nümismatlar tarafından genel olarak III. Leon tarafından tanıtılan kalın, geniş formdaki sikkelerden ve 8. yüzyıl ile 11. yüzyıllar arasındaki tipik sikkeler ile sınırlansa da, hexagramdan daha sonra tedavüle girmiştir.

Missorium: İmparatorların hükümdarlık yıl dönümlerini kutlamak için, hediyelik

amaçla yapılan gümüş tabak.

Monogamlar: Genellikle Tanrı, peygamber ve hükümdar adlarının ya da

kısaltmalarının sanatsal bir ifade taşıyacak anlamda yazılış biçimi.

Naos: Ortodoks kiliselerinde, halkın ibadet amacıyla kullandığı ana mekâna verilen addır.

Narteks: Bizans kiliselerinde batıda yer alan ve kilisenin ana mekanına açılan giriş

bölümü. Bazı örneklerde esonarteks (iç narteks) ve eksonarteks (dış narteks) olmak üzere iki bölümden oluşur.

Nef (yan nef, orta nef): Bazilikalarda ve kiliselerde Apsise dik doğrultuda,

birbirlerinden sütun ya da ayak dizileriyle ayrılmış uzunlamasına mekânlarından her biri.

Paraklesion: Bizans mimarisinde, kiliseye bitişik veya ayrı olarak inşa edilen şapele verilen ad.

Pastoforium: Kiliselerde, Apsisin kuzey ve güneyinde neflerin devamında yan odalar.

Paten: Ökaristi’de İsa’nın bedenini sembolize eden kutsal ekmeği koymak için kullanılan tepsi.

Phelonion: Kilisede ayin sırasında sticharionun üzerine giyilen dairesel kesimli baş

üzerinden geçilerek giyilen ve kolları içinde bırakan dökümlü bir giysi.

Polykandilion: Daire, haç, dikdörtgen gibi farklı biçimlerde yapılmış, üzerinde cam

kandillerin yerleştirildiği yuvarlak oyuklar bulanan madeni aydınlatma aracı.

Pithos: Pişmiş topraktan büyük küp.

Prothesis: Kiliselerde ekmek ve şarabın hazırlandığı kuzey yan oda.

Pyxis: Silindir gövdeli kapağı bulanan kutu. Bu kutuların bazıları mücevher kutusu

olarak kullanılırken, diğerleri ise kiliseden alınmış kutsal ekmeği saklama kabı olarak kullanılmıştır.

Röliker: Hristiyanlıkta Hz. İsa, aziz ve azizeler gibi kutsal sayılan kişilere ait eşyaların

parçaların ya da kemiklerin korunması için yapılmış özel kuyuya verilen adır.

Sticharion: Kilisede liturji sırasında rahipler tarafından giyilen boyu ve kolları uzun

tunik.

Syntronon: Apsis yuvarlığı içinde ruhban sınıfının oturması için farklı sayıda

basamaklara sahip genelde taştan, ancak ahşaptan da yapılabilen oturma sırasındır.

Templon: Bizans kiliselerinde Apsisin önündeki, sunak masasının bulunduğu bema

kısmı ayıran, aralarında korkuluk levhaları bulunan bir sütunce dizisinden oluşan mimari eleman.

Typikon: Manastır vakfiyesi.

KISALTMALAR

AJA	American Journal of Archeology
AST	Arkeometri Sonuçları Toplantısı
BAR	British Archaeological Reports
DOP	Dumbarton Oak Papers
IstMitt	Istanbuler Mitteilungen
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı
ODB	Oxford Dictionary of Byzantium
Reb	Revue Etudes Byzantines

KAYNAKÇA

ACARA 1997

M.Acara, Bizans Maden Sanatında Dini Törenler Sırasında Kullanılan (Liturjik) Eserler, Hacettepe Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Ankara 1997.

ACARA 2002

M.Acara, “Bizans Döneminde Maden Aydınlatma Araçlarının Kullanımı ve Orta Bizans Dönemi Polykandilionları” *Orta Çağ’da Anadolu, Prof. Dr. Aynur Durukan’a Armağan*, 2002, s.23-37.

AJABABIN 1982

A.I. Ajababin, “A proposito della produzione di cinture del Chersoneso nell’allomedia (in russian)”, *Soviet Arch* 3, 1982, s.190-198.

AKARSU-TIRPAN 2011

S. Akarsu, B.M. Akarsu, ve A. A. Tırpan “Roma Dönemi’nden Ortaçağ’a Tıp Aletleri” *Lokman Hekim Journal* 2011, 1 (3), s. 13-17.

AKKAYA 2009

T. Akkaya, *Ortodoks İkonaları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2009.

AKYÜREK 1996

E. Akyürek, *Bizans’ta Sanat ve Ritüel*, Kabalcı Yayın Evi, İstanbul, 1996.

AKYÜREK 2010

Engin Akyürek, “Bizans Toplumunda Ölüm”, *Kollektif, Bizantion’dan İstanbul’a Bir Başkentin 8000 Yılı*, Sabancı Müzesi, İstanbul, 2010, s. 166-177.

ALEV 2014

F.A.Alev, Kappadokia Göreme Vadisi’nde Meryem Siklusu Hacettepe Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi Ankara 2014.

ALEXANDER 1977

S.S.Alexander, “Heraclius, Byzantine Imperial Ideology and the David Plates” *Speculum*, Vol. 52, No. 2 (Apr., 1977), s. 217-237.

ALTUN 2008

F.Altun, “Kapadokya Bölgesi Soğanlıdere Vadisi’ndeki Karabaş Kilisesi’nin Duvar Resimleri ve Resim Programı, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 2008, s. 128, 83-93.

ALTUN 2013

F.İ.Altun, “Kadıkalesi’ndeki Geç Bizans Üretim ve Ticaretinin Başka Objeleri”, *Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar* (ed.) Z. Mercangöz, 2013, s. 153-161.

ANGELKOU-

CHEIMOPOLOU2006

E. Angelkou-M.Cheimopolou, “Jewellery and Accessories from Middle Byzantine Kitros”, *Δελτία της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 2006, s. 381-390.

ANTONAROS 2002

Anastasios Antonaros, “Astrogoloi” *Everyday Life in Byzantium* (ed.) D. P. Bakirtzi, 208, kat. 237.

ANTONARAS 2012

Anastassios C. Antonaras “Middle and Late Byzantine Jewellery from Thessaloniki and its Region” B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci (ed), *Byzantine Small Finds in Archeological Contexts* BYZAS 15, 2012, s. 117-126.

ARTHUR 2012

P. Arthur, “Mapping Byzantine Trade and Culture: An Introduction to the Artefacts from Salento, Southern Italy” B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci (ed), *Byzantine Small Finds in Archeological Contexts* BYZAS 15, 2012, s. 17-26.

ASLAN 2012

Beate Böhlendorf-Aslan, “Das bewegliche Inventar eines mittelbyzantinischen Dorfes: Kleinfunde aus Boğazköy” B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci (ed), *Byzantine Small Finds in Archeological Contexts* BYZAS 15, 2012, s. 351-368.

ATASOY1982

S. Atasoy, “Bizans ve Osmanlı Devrinde Madenler” Sanat Tarihi Yıllığı 11(1982), s. 31-36.

AYALON 2005

E. Ayalon, The Assemblage of Bone and Ivory Artifacts from Caesarea Maritima, Israel 1th-13st Centuries CE, Oxford BARIS 1457, 1. Basım. 2005.

AYDIN 2010

A. Aydın, “Malatya Müzesi’ndeki Buhurdan” *Bizans ve Çevre Kùltürler Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken’e Armağan*, (ed.) S. Doğan- M. Kadiroğlu, 2010, s. 78-88.

BAKIRTZI 2002

D. P. Bakirtzi, *Everday Life in Byzantium*, 2002.

BAKIRTZIS 2002

C.H. Bakitzis “Lead myrrh flask” *Everday Life in Byzantium*, (ed.) D. P. Bakirtzi, 2002, s. 184 kat. no.204.

BALLIAN 2004

Anna Ballian, “Choros” *Byzantium Faith and Power (1261-1557)* (ed.) Helen C. Evans, 2004, s. 125, kat. 60.

BANK 1978

A.Bank, Spatontike und frühbyzantinische Silbergefäße aus der Staatlichen Ermitage Leningrad, 1978.

BASS 1983

Bass, G. Yassı Ada, A Seventh-Century Byzantine Shipwreck, Vol 1, Teksas 1983.

BELLİ 1982

O. Belli, “Eskiçağ ve Ortaçağ’da Doğu Anadolu Bölgesinde Bulunan önemli Bronz Atölyeleri”. Semavi Eyice Armağanı, İstanbul, 1982, s. 79-85.

BELLİ- KAYAOĞLU 1993

O.Belli-İ. G.Kayaoğlu, Anadolu’da Türk Bakırcılık Sanatının Gelişimi. Bakır Yatakları, Üretim ve Atölyeleri, İstanbul, 1993.

BERTI 2012

Fede, Berti “Grave Goods from the Necropolis in the Agora of Iasos B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci (ed), Byzantine Small Finds in Archeological Contexts BYZAS 15 (2012), s. 187-211.

BİLGİ 1999

H. Yılmaz Bilgi, “Bizans Dönemi Küçük Sanat Eserleri” Ed. Ş. Şentürk, *Akdeniz’in Mor Bin Yılı, Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri. The Mediterranean’s Purple Millennium*, İstanbul, 1999, s.51-59.

BİLGİLİ 2007

H. Bilgili, Röliker Haç”, *Kalanlar 12.-13. Yüzyılda Türkiye’de Bizans* (ed. Ayla Ödekan) Vehbi Koç Vakfı, İstanbul, 2007, s. 261.

- BOEHMER 1972** B.M.Boehmer, *Die Kleinfunde von Boğazköy* Vol. III. Berlin, 1972.
- BORISOV1989** B.D.Borivsov, Djadovo, *Mediaeval Settlement and Necropolis (11th-12th Century)* Vol 1. Tokaia University Press, 1989.
- BOURAS 1981** L. Bouras, "Byzantine Lighting Devices", *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik*, 32 1981,479-491, (XVI. Internationaler Byzantinistischer kongress, Akten II/3), Wien.
- BOURAS 1991** L.Bouras, "Lighting Ecclesiastical", ODB, Vol 3. New York, 1991, s. 1227-1228.
- BOURAS-KAZHDAN1991** L. Bouras- A. Kazhdan "Censer", ODB, Vol.1 New York, 1991, s. 397.
- BOYD 1997** S. Boyd, "Votive Plaque with Saint Hermolaos" *Glory Of Byzantium. Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261* (ed.) H. C. Evans and W.D. Wixom, New York, 1997, s. 106 kat.160.

BOYD- MANGO 1992

S.Boyd-M. Mango, "Ecclesiastical Silver Plate in Sixth Century Byzantium" Papers of the symposium held May 16- 18, 1986 at the Walter art Gallery Baltimore and Dumborton Oaks, Washington. D.C.1992.

BROWN 1979

Brown Katharine R. "The Mosaics of San Vitale: Evidence for the Attribution of Some Early Byzantine Jewelry to Court Workshops" Gesta, Vol. 18, No. 1, 1979, s. 57-62.

BUCKTON 1994

Treasures of Byzantine Art and Culture from British
CollectionsBritish Museum Press, 1994.

BUERGER 1975

J.E. Buerger, "Repertidagli scavi di santa Reparata: Notizie preliminari", Archeologia Medievale 2, 1975, s.191-210.

BULGARIE 1980

Bulgarie Medievale 1980, no. 324, s. 158

BYZANTINE 1964

Byzantine, Byzantine Art. 9 th.Exhibition of the Council of Europe Athens, 1964.

- CAMPELL 1991** Sheila D. Campell, "Pendant" ODB, Vol.3 New York, 1991, s.1623.
- CARBONI 1997** S.Carboni "Tray", *Glory Of Byzantium .Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261* (ed.) H. C. Evans and W.D. Wixom, New York, 1997,s. 424, 283.
- CARR 1991** A.W. Carr, "Metal Icons" ODB, Vol.2 New York, 1991, s. 980.
- CARR 1997** A.W. Carr, "Popular Imagery", *Glory Of Byzantium .Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261* (ed.) H. C. Evans and W.D. Wixom, New York, 1997, s.154- 155, 102.
- CHICHUROV 1991** I. S. Chichurov, Academy of Sciences of the USSR The Organizing Comittee of the XVIIIth International Congress of Byzantine Studies, 1991.
- CIAMPOLTRINI 1984** G. Ciampoltrini, "Piazza al Serchio (LU): scova dei resti delle Pieve Vecchia" Notizia preliminiare, *Archeologia Medievale* 11, 1984, s. 297-307. Fig. 9-10.

CONGDON 1996

E.A. Congdon, "Imperial Commemoration and Ritual in Typikon of the Monastery of Christ Pantokrator" *Revue des Etudes Byzantines*, 54 1996, s. 161-199.

CONNOR 2011

C.Connor, Bizans'ın Kadınları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2011.

CORMACK 2000

R. Cormack, *Byzantine Art*, Oxford University Press, 2000.

CORRIE 1997

Rebecca, W. Corrie, "Plaque with the Virgin Hodegetria", *Glory Of Byzantium. Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261* (ed.) H. C. Evans and W.D. Wixom, New York, 1997, s. 495, kat. 331.

COTSONIS 1994

J. A Cotsonis, *Byzantine Figural Processional Crosses*, Dumbarton Oaks Byzantine Collection Publications, 10, Washington D.C. 1994.

- COURTILS-LAROCHE 1999** J. Des Courtils- D. Laroche, “Xanthos- Letoon. Rappor sur la camagne de 1998”, *Anatolia Antiqua* 7, 1999, s. 373, fig.4,
- CRAWFORD 1990** J.S. Crawford, *The Byzantine Shpos at Sardis* 9 Cambridge 1990.
- CURCIC 1979** S. Curcic. Gracanica, King Milutin's Church and Its Place in Late Byzantine Architecture. Pennsylvania, 1979.
- CUTLER-GREGORY 1991** A. Cutler-E.T. Gregory, “Lampsakos” ODB, Vol.2 New York, 1991, s. 1171-1172.
- CUTLER 1991** A. Cutler, “Niello” ODB, Vol.2 New York, 1991, s.1472
- ÇAKMAKÇI-İNANAN 2009** “Ortaçağ Bizans Günlük Yaşamı ve Üretim Faaliyetleri Açısından Kuşadası Kadıkalesi Buluntularının Ön Değerlendirilmesi”, *Sanat Tarihi Dergisi*, XVIII/Nisan 2009, s. 51.72.
- ÇOKAY 2006** S. Çokay, *Antikçağda Aydınlatma Araçları, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları*, İstanbul, 2006.

ÇORUHLU 2012

T. Çoruhlu, “Ören (Adramytteion Antik Kenti) Kazılarında Ele Geçen Bizans Küçük Buluntular” B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci (ed), *Byzantine Small Finds in Archeological Contexts* BYZAS 15 (2012), s. 163-172.

DADA 2005

M. Dada, Reperti metallici e di uso militare, in: e il calamo. *Benedettini e circestini sul Monte Pisano. Dieci anni di archeologia a san Michele alla Verruca* (eds) S. Gelichi-A. Alberti L'arato (Pisa 2005) s. 361-382. Fig. 15,18.

DALTON 1907

O.M. Dalton, “Byzantine Plate and Jewellery from Cyprus in Mr. Morgan's Collection” *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, Vol. 10, No. 48 (Mar.1907), s. 355-370.

DAVIDSON 1952

G.R. Davidson, *The Minor Objects, Corinth* 12 Princeton 1952.

DEMERTZI 2002

S.D.Demertzi, “Two bone spindle-whorls”, *Everyday Life in Byzantium*, 2002 (ed.)D. P. Bakirtzi, s.366, 367, kat.437,438,441.

- DENKER 2011** A.DENKER, İstanbul'daki Bizans Sarayları, İstanbul, 2011.
- DODD 1961** E. C. Dodd, Byzantine Silver Stamps Dumbarton Oaks StudiesVII. Washington D.C. 1961.
- DODD 1964** E. C. Dodd, "Byzantine Silver Stamps: Supplement I. New Stamps from the Reigns of Justin II and Constans II" DOP Vol. 18 (1964), s. 237-248.
- DODD 1968** E. C. Dodd, "Byzantine Silver Stamps: Supplement II. More Treasure from Syria" DOP Vol. 22 (1968), s. 141-149.
- DODD 1987** E. C. Dodd, "Three Early Byzantine Silver Crosses," DOP Vol. 41. (1987), s. 167-168.
- DOUKATA 2002** Sophia Doukata, Demertzi "Bone Spindle-whorl" (ed) D. P. Bakirtzi, *Everyday Life in Byzantium*, 2002. S. 438, kat. 366.
- DOWNEY 1954** G. Downey, "A Processional Cross" *The Metropolitan Museum of Art*, 1954. 12/9, s. 276.
- DRAYMAN1991/1992** T.W. Drayman ve C. Herbet "Early Byzantine-Style Gold Medallion Re-Considered" *The Journal*

of the Walters Art Gallery, Vol. 49/50 (1991/1992), s. 13-25.

DRANDAKI 2002

A.Drandaki “ Gold earrings” (ed) D. P. Bakirtzi,
Everday Life in Byzantium, 2002, s. 437 kat. 569.

ELIOT 1976

C.J.W. Eliot, “A Bronze Counterpoise of Athena”*Hesperia The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, Vol. 45, No. 2 (Apr. - Jun.1976), s. 163-170.

ENTWISTLE 2002

C. Entwistle, “Byzantine Weights”, *The Economic History of Byzantium : From the Seventh through the Fifteenth Century*, (ed. A. E., Laiou,) Washington, 2002, s. 611-620.

ERDEM 1992

S. Erdem, “Buhur”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 6, 1992, s. 383-385.

ERGİNSOY 1978

Ü. Erginsoy, *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 1978.

ERSOY-ERSOY 2012

Akın Ersoy-Gülten Çelik Ersoy, “Smyrna/İzmir Kazıları Kemik Buluntular” *TÜBA-AR*, S. 15, Ankara, 2012, s. 95-113.

ESER 2003

M.A. Eser, “Bizans Dönemi” Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri, (ed. G. Kürkman), İstanbul, 2003.

ESER 2005

M.A. Eser, “Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ndeki Bizans Maden Eserleri Ağırlıklar ve Haçlar”, *22 Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt II (Ankara, 2005), s. 51-58.

ESER 2007a

Meryem Acara Eser, “Röliker Haç” *Kalanlar 12.-13. Yüzyılda Türkiye’de Bizans* (ed. Ayla Ödekan) Vehbi Koç Vakfı, İstanbul, 2007, s. 184.

ESER 2007 b

M. Acara Eser, “Litürjide ve Günlük Kullanımda Maden sanatı” *Kalanlar*” 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye’de Bizans-/The “Remnants” 12th and 13th Centuries Byzantine Objects in Turkey, (ed.) A. Ödekan, (İstanbul, 2007), s. 38.

ESER 2009

M.A. Eser, “Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzei’ndeki Sikke Kontrol Ağırlıkları ve Ticari Ağırlıklar” *Ebru Parman’a Armağan Sanat tarihi ve Arkeoloji Yazıları*, 2009, s. 176-189.

ESER 2010a

M.A. Eser, “On ikinci ve on üçüncü Yüzyıllarda Bizans Liturjisi ve Liturjik Eserlerde Değişimin Tanıkları”, I. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, İstanbul, 2010, s. 470-480.

ESER 2010b

M. Acara Eser, “Hristiyanlıkta Haç Kültü ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonunda Bulunan Bir Grup Haç” *Bizans ve Çevre Kùltürler Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken’e Armağan*, (ed.) Sema Doğan ve Mine Kadiroğlu, 2010, s. 27-43.

EVANS 1997

Helen, C. Evans, “Icon with the Deesis”, *Glory Of Byzantium. Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261* (ed.) H. C. Evans and W.D. Wixom, New York, 1997, s. 135-136, kat.82.

FAZLIOğLU2001

İ.Fazlıoğlu, Eskiçağ’da Dokuma, İstanbul, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 2001.

FERRAZZOLI 2012

Adele Federica Ferrazzoli, “Byzantine Small Finds from Elaiussa Sebaste” B. Böhlendorf-Arslan-A.

- Ricci (ed), Byzantine Small Finds in Archeological Contexts BYZAS 15 (2012), s. 289 -309.
- FLYOROVA 2001** V. E. Flyorova, “Carved Bone in the South- East in Europe of 9th-12th Centuries” *Art and Trade* St. Petersburg 2001.
- FOSS 1979** C. Foss, *Ephesus After Antiquity: A Late Antique, Byzantine, and Turkish City*, Cambridge University Press, 1979.
- FRAZER 1973** M.E. Frazer, “Church Doors and the Gates of Paradise: Byzantine Bronze Doors in Italy” *DOP*, Vol. 27,1973, s. 145-162.
- GALAVARIS 1978** G. Galavaris, “Some Aspects of Symbolic Use of Lights in Eastern Church Candelas, Lamps and Ostrich Eggs”, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 4, (1978), 73-75.
- GAUTIER 1969** P. Gautier, “Le Typikon du Christ Sauveur Pantokrator”, *REB* 27 1969, s. 1-145.
- GAUTIER 1974** P.Gautier, *REB* 32 (1974) s. 152 -165.
- GÖKALP 2001** Z. Demirel Gökalp, Türkiye Müzelerindeki Bizans Dönemine Ait Maden Aydınlatma Araçları Hacettepe Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans

Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

GÖKÇAY 2012

M. Metin Gökçay, “Yenikapı Kazısı Ahşap Buluntuları”, B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci (ed), *Byzantine Small Finds in Archeological Contexts* BYZAS 15 (2012), s. 137-146.

GREGOR 1985

Mac Gregor, *Bone, Antler, Ivory and Horn: Technology of Sketal Materials Since Roman Period*, London, 1985.

GREGORY 2008

T.E. Gregory, *Bizans Tarihi* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.

GRUNBART 2006

M. Grünbart, “Byzantine Metal Stamps in a North American Private Collection” DOP Vol. 60, 2006, s. 13-24.

HEYD 1923

W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant au Moyen Age*, (ed.) Fr. Par Furay-Raynaud, 2 vol, Leipzig, 1885-86 reprint 1923.

HICKS 1992

TA.J. Hicks-M.J. Hicks, *The Small Objects in: The Finds, Excavations at Otranto* (ed.), F. D'Andria-D. Whitehouse 1992.

HOLLIS

H.C.Hollis, "A Unique Seldjuk Bronze" *Ars Islamica*, II, 1935, s. 231-232.

İNAN 1992

Afet İnan, *Eski Mısır Tarihi ve Medeniyeti* 1992.

JENKINS 1947

R. J. H. Jenkins, "The Bronze Athena at Byzantium" *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 67 (1947), s. 31-33.

KAHYAOĞLU 2010

M. Kahyaoğlu, "On İkinci ve On Üçüncü Yüzyıllarda Batı Anadolu Liman Kentleri", *I.Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, (25-28 Haziran2007)*, s. 273-278.

KAHYAOĞLU 2011

M. Kahyaoğlu, 12. ve 13. Yüzyıllarda Batı Anadolu Liman Kentleri-Tarihsel Bir Yaklaşım, E.Ü.Sos. Bil. Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Bizans Sanatı Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, 2011.

- KARACA 2009** E. Karaca, Allianoi Kemik Eserleri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- KAZHDAN 1991** A. Kazhdan, “Belt” *ODB*, Vol.1 New York, 1991, s. 280.
- KAZHDAN, 1991** A. Kazhdan, “Emporion” *ODB*, Vol.1 New York, 1991, s. 694.
- KAZHDAN, 1991** A. Kazhdan, “Skleriana”, *ODB*, Vol.3 New York, 1991, s. 1911.
- KHAZDAN –**
- OIKONOMIDES 1991** A.Khazdan-N.Oikonomides, “Kommerkiarios” *ODB*, Vol.2 New York, 1991, s. 1141.
- KAZHDAN- TABLOT, 1991** A. Kazhdan - A. M. Tablot, “Mines” *ODB*, Vol.2 New York, 1991, s. 1375-1376.
- KAZHDAN-TABLOT1991** A. Kazhdan, A.- M. Tablot, “Weaver”, 1991 *ODB*, Vol.3 New York, 1991, s. 193.

- KIEPERT 1891** H. Kiepert, Spezialkarte von Westlichen Kleinasien, 1: 250 000, Berlin, 1891.
- KİTAB-I MUKADDES 1991** Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil), İstanbul.
- KLENINA 2012** E.Klenina, “Byzantine Bone Wares from Chersonesosin Tautica: Interpretation and Chronology” B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci (ed), Byzantine Small Finds in Archeological Contexts BYZAS 15 (2012), s. 289 -309.
- KOCH 2007** G. Koch, Erken Hıristiyan Sanatı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007.
- KOLIAKOU 2002** Charikleia Koliakou, “Two iron daggers” *Everyday in Byzantium* (ed.) D. Papanikola-Bakırtzi, 2002, s. 209, kat. 109.
- KOLLEKTİF 2010** Kollektif, Bizantion’dan İstanbul’a Bir Başkentin 8000 Yılı, (Sabancı Müzesi, İstanbul, 2010.
- KÖROĞLU 2000** Gülgün, Köroğlu, “Bizans Kuyumculuğu”, *P Sanat Kütür* 2000 (17), s. 35-36.
- KÖROĞLU 2004** G. Köroğlu, *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 2004.

KÖROĞLU 2005

G. Köroğlu, “Bizans Dönemi Buhurdanları ve Haluk Perk Müzesindeki Örnekler”, *Tuliya*, 2005,s. 261-308.

KÖROĞLU 2010

G. Köroğlu, “Yumuktepe Höyüğü Kazılarında Ortaçağ Takıları”, XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları *Sempozyumu, 14-16 Ekim 2009*, s. 417-426.

LAIYOU 1986

A. Laiou, “The Festival of ‘Agathe’ Comments on the life of Constantinopolitan Women” *Byzantium: Tribute to Andreas N. Stratos*, Atina, 1986, c. 1, s. 111-121.

LAURENT 1963

V. Laurent, *Le corpus des sceaux de L’empire byzantine: L’Eglise*, Paris, 1963-1972.

LOVARENCE 1988

R.Lovarence, *Byzantium* London 1988.

LOVERDOU 1997

K. Loverdou - Tsigarida. "Byzantine Minor Art".Treasures of Mount Athos (ed. A. A. Karakatsanis),Thessaloniki 1997, s. 311-317 ve 353-354.

- MANGO 1972** C. Mango, *The Art of the Byzantine Empire 312-1453 Sources and Documents*, 1972.
- MANGO-BOURAS 1991a** M.M. Mango - L. Bouras, “Metalwork” ODB, Vol. II New York, 1991, s. 1351-1352.
- MANGO-BOURAS 1991b** M.M. Mango - L. Bouras, “Bronze”, Oxford of Dictionary Byzantium, ODB, Vol. I, New York, 1991, s. 326-327.
- MANGO-BOURAS 1991c** M.M. Mango - L. Bouras, “Bookcover”, ODB, Vol. I, New York, 1991, s. 305-306.
- MANGO-BOURAS 1991d** M.M. Mango - L. Bouras, “Chalice”, ODB, Vol. I, New York, 1991, s. 405.
- MANGO-BOURAS 1991e** M.M. Mango - L. Bouras, “Paten and Asterikos”, ODB, Vol. III, New York, 1991, s. 1595.
- MANGO-BOURAS 1991 f** M.M. Mango - L. Bouras, “Liturgical Vessels” ODB, Vol. III, New York, 1991, s. 1239-1240.
- MANGO-BOURAS-CUTLER 1991** M.M. Mango-L. Bouras-A. Cutler, “Silver”, ODB Vol. III, New York, 1991, s. 1898-1899.

- MANGO, 1991a** M.M. Mango, "Plate, Domestic Gold and Silver" ODB Vol. III, New York, 1991, s. 1682-1683.
- MANGO, 1991 b** M.M. Mango, "Rhipidion" ODB Vol. III, New York, 1991, s. 1790-1791.
- MANGO, 1991c** M.M. Mango, "Silver Stamps" ODB Vol. III, New York, 1991, s. 1899.
- MANGO, 1991 d** M.M. Mango, "Spoons" ODB Vol. III, 1991, s. 1939.
- MANGO 1994** M. M. Mango. "Copper-alloy katsion (censer with handle)", Byzantium, Treasures of Byzantine Art and Culture from British Collections. (ed. D. Buckton). London, 1994, kat. no. 217.
- MANGO 2008** M.M. Mango. "Metal Work" The Oxford Handbook Of Byzantine Studies, London, 2008, s. 444-452.

MATHEWS 1971

T. Mathew, The Early Churches of Constantinople: Architecture and Liturgy, The Pennsylvania State University Press, London, 1971.

MATSIANOS-SKARMOUTSOU

I. Matsianos- K.Skarmoutsou, “Copper-alloy needles” Everday Life in Byzantium, 2002 (ed.)D. P. Bakirtzi, s.372, kat. 453-454.

MERCANGÖZ 2002

Z. Mercangöz, “Kuşadası Kadıkalesi Kazısı”, İzmir Kent Kültürü Dergisi, Sayı. 5 (Şubat 2002), İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını s. 272-276.

MERCANGÖZ 2003

Z. Mercangöz, “Kuşadası Kadıkalesi 2001 Yılı Çalışmaları”, 24. KST, II. Cilt, Ankara, 2003, s. 125-138.

MERCANGÖZ 2005

Z. Mercangöz. “4. yılında Kuşadası, Kadıkalesi/ Anaia Kazısı” *Sanata Tarihi Dergisi Yrd. Doç. Dr. Lale Bulut’a Armağan* sayı XIV/1(2005), s. 205-223

MERCANGÖZ 2007a

Z. Mercangöz. “Küpe Kalıbı“Kalanlar” 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye’de Bizans-./The “Remnants” 12th and 13th Centuries Byzantine Objects in Turkey, (ed.) A. Ödekan, (İstanbul, 2007), s. 257-258.

MERCANGÖZ 2007b

Z. Mercangöz, “Kutu Kaplama Parçası”, “Plaque for Facing A Casket”, 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye’de Bizans/ “Remnants” 12th and 13thCenturies Byzantine Objects in Turkey, (ed.) A. Ödekan, İstanbul, 2007, s. 67–68.

MERCANGÖZ 2007c

Z. Mercangöz, “Ayı Figürlü Bıçak Sapı”, “Knife Hilt With Bear”, 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye’de Bizans/ “Remnants” 12th and 13thCenturies Byzantine Objects in Turkey, (ed.) A. Ödekan, İstanbul, 2007, s. 74.

MERCANGÖZ, 2007d

Z. Mercangöz, “Katsion”, “Katsion”, 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye’de Bizans/ “Remnants” 12th and 13thCenturies Byzantine Objects in Turkey, (ed.) A. Ödekan, İstanbul, 2007, s. 69.

MERCANGÖZ 2007e

Z. Mercangöz, “Gümüş Toka/Fibula”, “Silver Buckle”, 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye’de Bizans/ “Remnants” 12th and 13thCenturies Byzantine Objects in Turkey, (ed.) A. Ödekan, İstanbul, s. 2007, 79.

MERCANGÖZ 2007f

Z. Mercangöz, “Mine İşi Madalyon”, “Enamelled Medallion”, 12. ve 13. Yüzyıllarda Türkiye’de Bizans/ “Remnants” 12th and 13th Centuries Byzantine Objects in Turkey, (ed.) A. Ödekan, İstanbul, 2007, s. 81.

MERCANGÖZ 2008

Z. Mercangöz, “Kuşadası Kadıkalesi Kazısı 2006 Yılı Çalışmaları”, 29.KST (2008), 3. Cilt, s. 449-470.

MERCANGÖZ - İNANAN, 2010

Z. Mercangöz, F. İnanan “Kuşadası-Kadıkalesi / Anaia Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları”, XIII. Ortaçğ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (14-16 Ekim 2009), Bildiriler, s. 433-442.

MERCANGÖZ 2010

Z. Mercangöz, “Kommerkion ve Emporion Olarak Anaia’nın Değişken Tarihsel Yazgısı”, I. Uluslar arası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, (25-28 Haziran 2007), (ed.) A. Ödekan, 2 İstanbul, 2007, s. 79-292.

MERCANGÖZ-TOK 2011

Z. Mercangöz-E. Tok, “Kuşadası Kadıkalesi Kazısı 2010 Kazı Sezonu, Çalışmaları”, 33.KST (2010), 2. Cilt, s. 353-372.

MERCANGÖZ-TOK-ÇOŞKUN 2012

Z. Mercangöz-E. Tok T.H. Çoşkun “Kuşadası Kadıkalesi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları”, 43.KST (2011), 2. Cilt, s. 275-288.

MERCANGÖZ 2012

Z. Mercangöz. “Kuşadası, Kadıkalesi /Anaia Kazısı: Bizans Döneminden Birkaç Küçük Buluntu” *Byzantine Small Finds in Archeological Contexts* (ed), B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci BYZAS 15 (2012), s. 223-232.

MERCANGÖZ 2013

Z. Mercangöz. *Bizanslı Ustalar-Latin Patronlar, Kuşadası Yakınındaki Kadıkalesi Kazıları Işığında Anaia Ticari Üretiminden Yansımalar*, 2013, İstanbul, Ege Yayınları.

MILITSİ 2012

E. Militsi, “Small Finds From the Early Christian Settlement of Kefalos in Cos, Dodecanese” *Byzantine Small Finds in Archeological Contexts* (ed), B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci BYZAS 15 (2012), s. 263-275, 266 fig.4.

MILLIKEN 1957

W.M. Milliken, “Early Christian Fork and Spoon” *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art*, Vol. 44, No. 8 (Oct., 1957),s. 184-187.

MILLIKEN 1958

W.M. Milliken. “Byzantine Silver” *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art*, Vol. 45, No. 3 (Mar.1958), s. 35-94.

NIKA 2002

Anna Nika, “Bone Counters” *Everyday in Byzantium* (ed.) D. Papanikola-Bakırtzi, 2000, s. 208, 236.

OIKONOMIDES 1991

N. Oikonomides, “Kommerikon”, II, ODB Vol. II, New York, 1991, s. 1241-1242.

OLCAY 1997

Y. Olcay, “*Antalya’nın Demre İlçesindeki Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı 1989-1995 yılları Cam buluntuları*” Hacettepe Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi Ankara 1997.

ÖZDEMİR-ÖZTAŞKIN 2010

H.Özdemir-G.K.Özdemir “Denizli Arkeoloji Müzesi’nde Yer Alan Bizans Dönemi Maden Haçlarından Bir Grup” XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 14-16 Ekim 2009, s. 489-500.

ÖZGEN-ÖZTÜRK 1996

İ. Özgen - J. Öztürk Heritage Recovered The *Lydia Treasure*. İstanbul

PAISIDOU 2002

M.Paisidou “Copper-alloy belt buckle” *Everyday in Byzantium* (ed.) D. Papanikola-Bakirtzi, 2000, s. 395 kat. no. 487.

PARANI 2008

M. Parani, “Fabric and Clothing” *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, (ed.) E. Jeffereys, J.Haldon and R. Cormack, 2008.

PEVNY 1997

O.Z. Pevny “Crescent-shaped Earing”, *Glory of Byzantium: Art and Culture of Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, (ed.) H.C. Evans and W.D. Wixom, New York, 1997, s. 172, kat. 247.

PIRSON 2012

Andrea Pirson “Byzantinischer Schmuck und Trachtbestandteile aus Pergamon” *Byzantine Small Finds in Archeological Contexts* (ed), B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci *BYZAS* 15 (2012), s. 1 73-186.

PITARAKIS 1993

B. Pitarakis, “Bakırcılık” *İstanbul Ansiklopedisi*, I,1993, s. 552-553.

PITARAKIS 1994

B. Pitarakis, “Gümüşçülük” *İstanbul Ansiklopedisi*, III 1994, s. 447.

PITARAKIS 2010

B. Pitarakis, “Konstantinopolis’te Günlük Hayat”, *Kollektif, Bizantion’dan İstanbul’a Bir Başkentin 8000 Yılı*, Sabancı Müzesi, İstanbul, 2010, s.144-155.

PITARAKIS2015

B. Pitarakis, “Kefeli Tartı” *Hayat Kısa, Sanat Uzun Bizans’ta Şıfa Sanatı*, Pera Müzesi Yayınları, 2015, s. 333, kat.93.

PODSKLASKY-STICHEL1991

G. Podsklasky-R. "Icons" *ODB* Vol.
III, 1991, s. 979.

**PODSKLASKY-STICHEL
KARPOZILOS 1991**

PODSKLASKY-STICHEL
KARPOZILOS "Death" *ODB* Vol.
II, 1991, s. 979.

RAMSAY 1960

W. M. Ramsay, Anadolu'nun Tarihi
Coğrafyası (çev.Mihri Pektaş), İstanbul,
Milli Eğitim Basımevi, 1960.

RESTLE 1967

M. Restle, Byzantine Wall Paintings in Asia
Minor, Recklinghouse I-II, 1967.

RICCI 2012

M.Ricci, "Rome-Byzantium Affinity and
Diffrence in the Production of Luxury
Goods", Byzantine Small Finds in
Arche1ological Contexts (ed), B.
Böhlendorf-Arslan-A. Ricci BYZAS 15
2012, İstanbul, s. 1-16,

RICE 1991

A M.T. Rice, "Double Monastery" *ODB*,
Vol.2 New York, 1991,s. 1392

- RICE 1991** A M.T. Rice, "Typikon" *ODB*, Vol.3
New York, 1991, s. 2132.
- RICE -KAZHDAN1991** A M.T. Rice-A. Kazhdan "Lavra" *ODB*,
Vol.2 New York, 1991, s. 1190.
- RICE 1999** "Bizans Manastır Sistemine Giriş" *Cogito*,
17,1999, s. 161-178.
- RODLEY 1994** L. Rodley, *Byzantine Art and Architecture and Introduction*, Cambridge, 1994.
- ROSS 1946** C. M. Ross, "Byzantine Bronze Weight" *AJA*, Vol.
50, No. 3 (Jul. - Sep.1946), s. 368-369.
- ROSS 1957** C. M. Ross "Byzantine Gold Medallion at
Dumbarton Oaks" *DOP*, Vol. 11 1957, 247-261.
- ROSS 1962** M.C Ross Catalogue Of Byzantine and Early
Mediaeval Antiquities in the Dumbarton Oaks
Collection , I: Metallwork, Ceramics, Glass,
Glyptics, Painting, Washington D.C.1962.

- RUSSEL 1982** J. Russel, “Byzantine Instrumenta Domestica from Anemurium. The Significance of Context”, City. Town and Country Side in the Early Byzantine Era (ed) R.L Hohfelder (New York 1982), s. 133-163.
- SALTUK 1993** S. Saltuk, Arkeoloji Sözlüğü, İstanbul, 1993.
- SANDIN 1992** K. A. Sandin, *Middle Byzantine Bronze Crosses of Intermediate size: Form Use and Meaning* Ph. D. Thesis New Jersey 1992.
- SCHILBACH 1991** E. Schilbach “Litra” DOB, Vol.2 New York, 1991, s. 1238.
- SEVÇENKO 1991** N. P. Sevçenko, “ Kabbadion” DOB, Vol.2 New York, 1991, s. 1088.
- SIDDIKİ 2004** F.İ. Sıddiki, *Kapadokya Bölgesi Soğanlıdere Vadisi Karabaş, Geyikli ve Yılanlı Kiliseleri (Mimari ve Resim)* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmanış Yüksek lisans Tezi, Ankara, 2004.
- SMITH 1870** W. Smith, *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, Oxford, 1870
- SMITH 1935** C. F. Smith *History of the Peloponnesian War, Thucydides*, Harvard University Pres, 1935.

- SPIER 2003** Jeffrey Spier ‘Middle Byzantine (10th-13th century AD) stamp seals in semi-precious stone’ in *Through a Glass Brightly, Studies presented to David Buckton*, (ed.) Chris Entwistle Great Britain 2003, s.14-126; p.119, Fig.14.9.
- STARIDA 2002** L.Starida, “six bone spindle-whorls”, *Everday Life in Byzantium*, 2002 (ed.)D. P. Bakirtzi, s.368-369, kat. 442.
- STRONG 1966** D.E. Strong, *Greek and Roman Gold and Silver Plate*, New York, 1966.
- SZIRMAI 1999** J.A. Szirmai, *The Archeaology of Medieval Bookbinding* Aldershot, 1999.
- TAFT-KAZHDAN 1991** R.F. Taft, A. Kazhdan “Candles”, *ODB*, Vol.1 New York, 1991, s. 371.
- TODORIC 2004** D.Todoric, “ Medallions from a Hanging Lamp Choros”, *Byzantium: Faith and Power (1261-1557)*, (Ed.) Helen C. Evans New York, The Metropolitan Museum of Art, Yale University, Press, New Haven and London 2004, s. 126, kat. 61,

TOMASCHEK 1891

W. Tomaschek Zur historischen Topographie von Kleinasien im Mittelalter, Wien 1891.

TÜRKÖĞLU 2010

“On ikinci ve On Üçüncü Yüz yıllarda Bizans Kıyafetlerinde Türk ve Doğu Etkileri”, Uluslar arası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, (25-28 Haziran 2007), s. 157-163.

TSANANA 2002

“Reliquary-Crosses” *Everyday Life in Byzantium*, (ed.) D. P. Bakirtzi, 2002, s. 188.

TSOPOPOULOU 2002

E.G. Tsopopolou “Lead myrrh flask” *Everyday Life in Byzantium*, (ed.) D. P. Bakirtzi, 2002, s. 185 kat. no.205.

TSOPOPOULOU 2002

E.G. Tsopopolou “Copper- alloy belt” *Everyday Life in Byzantium*, (ed.) D. P. Bakirtzi, 2002, s. 395, kat. no.486.

UZEL1996

İ. Uzel, “Anadolu’da Bulunan Kozmetik Tıp Aletleri” XI. AST, s. 1996 16-39.

UZEL 2000

İ. Uzel, *Anadolu’da Bulunan Antik Tıp Aletleri*, 2000.

ÜSTÜNDAĞ –

MİMAROĞULLARI 2008

H.Üstündağ, - S. Mimaroglu

“Kuşadası/Kadıkalesi-Anaia’da Bulunan Bizans Dönemi Mezarlarının Arkeolojik ve Antropolojik Açıdan Değerlendirilmesi”, *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, Kuşadası Belediyesi, Kuşadası.*, 06/11/2008

VARMAZI 2002

Vasiliki Nerantzi- Varmazi, “Professions and Professionals in Byzantium”, *Everyday Life in Byzantium*, (ed.) D. P. Bakirtzi, 2002, s. 41.

VIKAN 1982

G. Vikan, *Piligrimage Art*, 1982.

VIKAN 1991

G. Vikan, “Steelyard” *ODB*, vol. 3 New York, 1991, s. 2194-2195.

VIKAN 1991

G. Vikan, “Finger Rings” *ODB*, 1991, vol. 3 New York, 1991, s. 1796.

VIKAN 1991

G. Vikan, “Beltfitting”, *ODB*, Vol.1 New York, 1991, vol. 3 New, s. 280.

VIKAN 1991

G. Vikan, "Ampullae Pilgrimage", *ODB*, Vol.1
New York, 1991, s. 81-82.

VIRYONIS 1971

S. Viryonis, "The will of Provincial Magnate,
Eusstathius Boilas (1059)" , *Byzantium: its
international history and relations with Muslim
world Collected Studies*. Varium Reprints, London
1971, s. 263-267.

WAAGÉ 1935

F.O. Waagé, "Bronze Objects from Old Corinth,
Greece" *AJA* Vol. 39, No. 1 (Jan.Mar. 1935), s.
79-91.

WALDBAUM 1983

J. C. Waldbaum. Metalwork from Sardis. The
Finds Through 1974. Cambridge-London, 1983.

WALTER, 1982

C. Walter, *Art and Ritual of the Byzantine Church*.
London, 1982.

WARLAND 2012

R. Warland "Der Gegenstand im Bild zur
Kontextualisierung von Realien in der
byzantinischen Wandmalerei Kappadokiens" B.
Böhlendorf-Arslan-A. Ricci (ed), *Byzantine Small
Finds in Archeological Contexts BYZAS 15*
(2012), s. 369-384.

- WEITZMANN 1979** K. Weitzmann, *Age of Sprituality , Late Antique and Early Christian Art 3rd to 7th Century, Catalogue of the Exhibition at Metropolitan Museum of Art, November 19, 1977, through February 12, 1978*, New York, 1979.
- WIEGAND- SCHRADER, 1904** Th. Wiegand-H. Schrader, *Priene*, Berlin, 1904.
- WIENER 1961** W.Müller-Wiener,“Mittealterliche Befestigungen im südlichen Jonien”, *IstMitt* 11 1961, s. 66–74.
- WIXOM 1970** W.D.Wixom “A Mystery Spoon from the Fourth Century” William D. Wixom *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art*, Vol. 57, No. 5 (May, 1970), s. 141-148.
- WIXOM 1976** W.D.Wixom, “A Theodosian Steelyard Weight” *Gesta*, Vol. 15, No. 1/2, *Essays in Honor of Sumner McKnight Crosby* (1976), s. 273-278.
- WIXOM 1997** W.D. Wixom “Procesessional Cross and Four Crosses Basses” *Glory Of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261* (ed.) H. C. Evans and W.D. Wixom, New York, 1997,s. 55-57 kat no. 21 A- E; 22.

WISSOWA 1984

P. Wissowa Real-Encyclopaedie Der Classischen
1984.

YALAV 2008

E.Yalav, *Tanrısal Gücün Elçileri, Antik Çağda Tıp Aletleri*, 2008.

ZACOS 1972

G. Zacos ve A. Véglery, Byzantine Lead Seals
(Basel, 1972) 1.1.no. 2878. V. Laurent, Le corpus
des sceaux de L'empire byzantine: L'Eglise ,
Paris, 1963-1972.

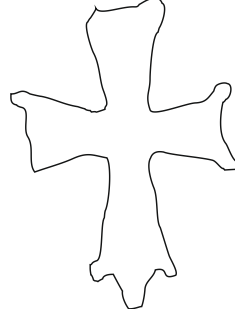
ZACOS 1984

Zacos, Byzantine Lead Seals, (ed.) J.Nesbitt,
Berne, 1984.

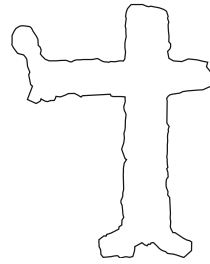
ZIKOS 2002

N.Zikos, “Iron scissors”, Everyday Life in
Byzantium, 2002 (ed.)D. P. Bakirtzi, s.369, kat.
446.

RESİMLER

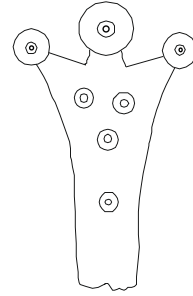

1 Bronz Takdis Haçı

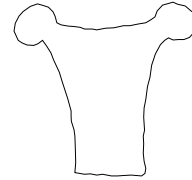

2 Demir Takdis Haçı

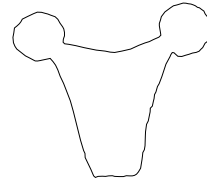
Levha 2

3 Bronz Tören Haçı Parçası

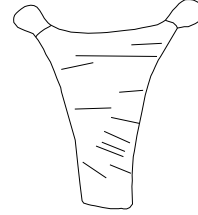

4 Bronz Haç Parçası

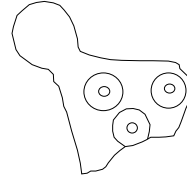

5 Bronz Haç Parçası

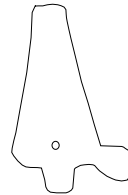
Levha 3

6 Bronz Haç Parçası

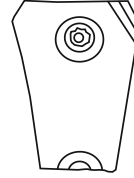

7 Bronz Haç Parçası

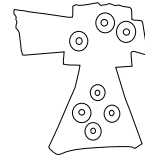

8 Bronz Haç Parçası

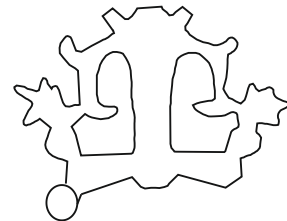
Levha 4

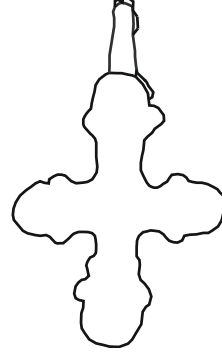
9 Bronz Haç Parçası

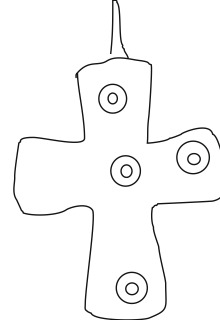
10 Bronz Haç Parçası

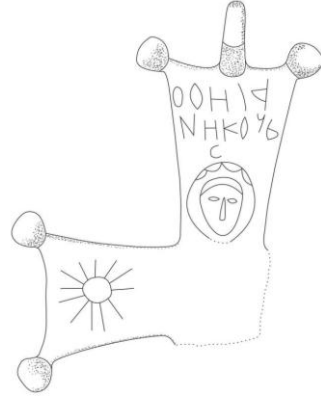
11 Bronz Haç Parçası

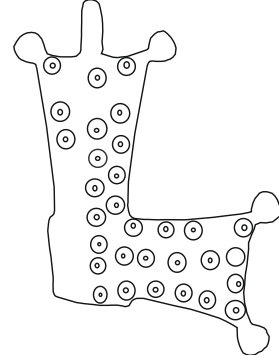
12 Bronz Haç Kolye Ucu

13 Bronz Haç Kolye Ucu

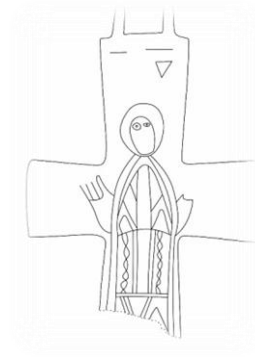
14 a Bronz Haç Kolye Ucu (Çizim Deniz Erenay)

14 b Bronz Haç Kolye Ucu

15 Bronz Haç Röliker Parçası

16 Bronz Haç Röliker Parçası (Çizim Deniz Erenay)

17 Bronz Haç Röliker Parçası

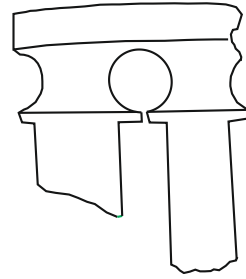
18 Bronz Haç Röliker Parçası

19 Bronz Haç Röliker

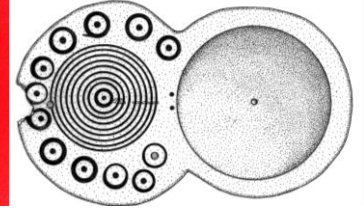

20 Steatit Haç

21 Bronz Haç Kaide Parçası

Levha 10

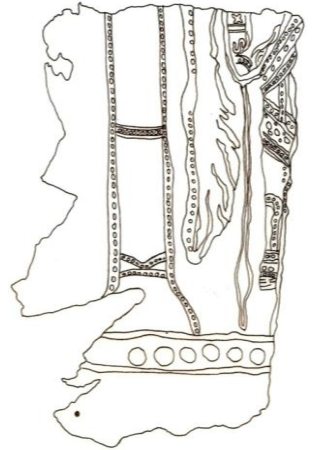
22 Bronz Katsion

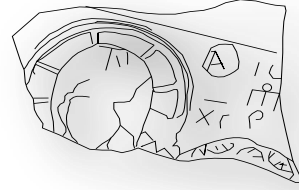
23 Bronz Katsion

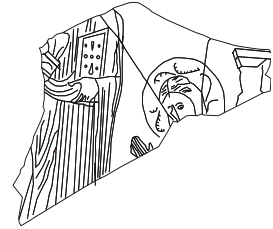
24 Bronz Kuş Figürü

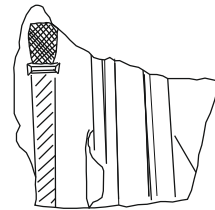
25 Bronz İkona Parçası (Çizim Meltem Erdul Mergen)

26 Steatit İkona Parçası

27 Steatit İkona Parçası

28 Steatit İkona Parçası

29a Fildişi Azize İkonası

29 Fildişi Azize İkonası (Çizim Tümay Çoşkun)

30 a Kemik İkona

30b Kemik İkona

31 a- b Mine İşi Çift Yüzlü Madalyon

32 Kurşun Ampulla

33 Kurşun Ampulla

34 Bronz Kandil Tepeliği

35 Bronz Polykandilion Parçası

36 Bronz Polykandilion Parçası

37 Bronz Polykandilion Parçası

38 Bronz Çok kollu Şamdana Ait Parça

39 Bronz Madalyonlu Polykandilion Askılığı

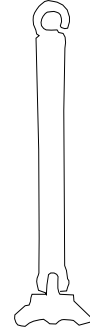
40 Bronz Polykandilion Askılığı

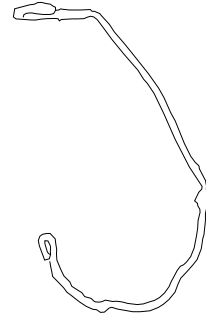
41-42 Bronz Polykandilion Askılığı

43 Bronz Polykandilion Askılığı (Çizim Deniz Erenay)

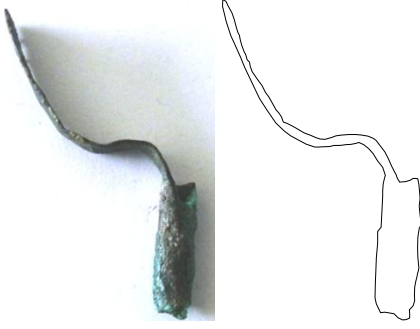

44 Bronz Polykandilion Askılığı

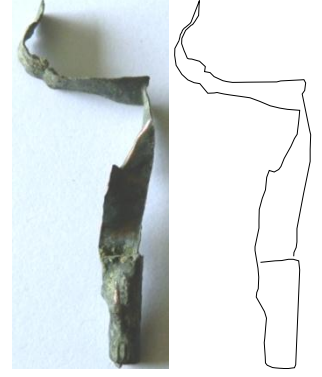

45 Bronz Kandil Askılığı

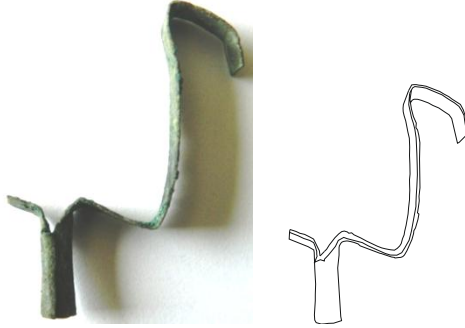
Levha 23

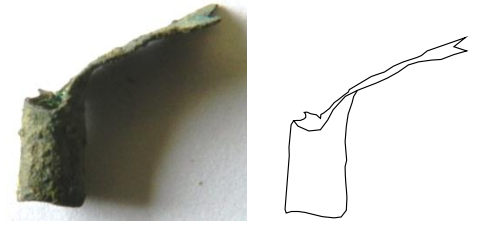
46 Bronz Kandil Fitili

47 Bronz Kandil Fitili

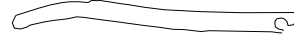
48 Bronz Kandil Fitili

49 Bronz Kandil Fitili

50 Kurşun Kandil Fitili

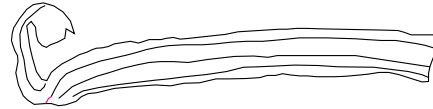

51 Kurşun Kandil Fitilleri

72 Kurşun Kandil Fitilleri

53 Kurşun Kandil Fitilleri

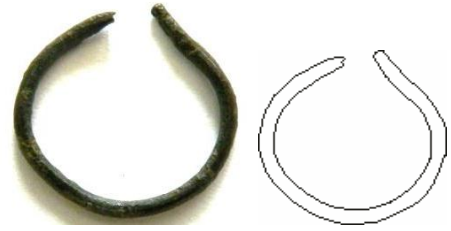
54 55-56 Kurşun Kandil Fitilleri

57 Kurşun Kandil Fitilli

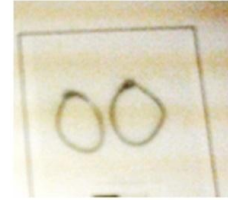
58 Bronz Kancalı Küpe

59 Bronz Oval Küpe

60 Bronz Oval Küpe

61 Bronz Oval Küpe

62 Bronz Kancalı Küpe

63 Bronz Kancalı Küpe

64 Altın- Bakır Telkari Küpe (Çizim Zeynep Oral Çakmakçı)

65 Altın-Yarım Ay Küpe (Fotoğraf Levent Kutbay)

Levha 28

66 Bronz Çift Uçlu Tel Sarmalı Küpe

67 Bronz Oval Küpe

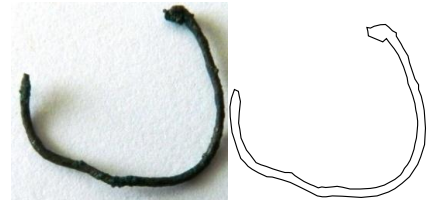
68 Bronz Halka Küpe

69 Bronz Halka Küpe

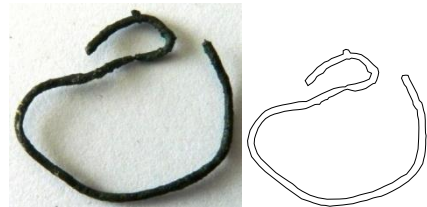
70 Bronz Halka Küpe

71 Bronz Halka Küpe

72 Bronz Halka Küpe

73 Bronz Halka Küpe

74 Bronz Anahtarlı Yüzük (Çizim Zeynep Oral Çakmakçı)

75 Gümüş Yüzük (Çizim Meltem Erdul Mergen)

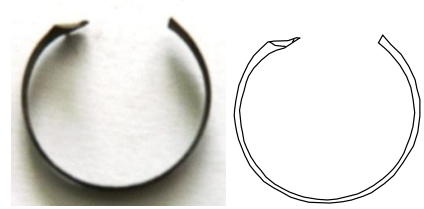
76 Bronz Halka Yüzük

77 Bronz Halka Yüzük

78 Bronz Halka Yüzük

79 Bronz Halka Yüzük

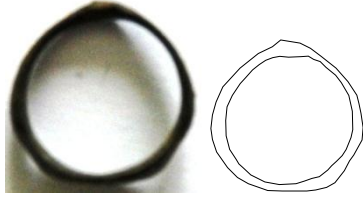
80 Bronz Halka Yüzük

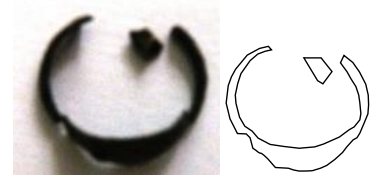
81 Bronz Halka Yüzük

82 Bronz Halka Yüzük

83 Bronz Halka Yüzük

84 Bronz Halka Yüzük

85 Bronz Halka Yüzük

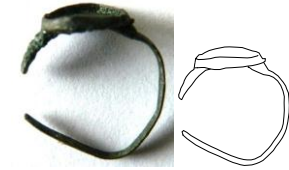
86 Bronz Halka Yüzük

87 Bronz Halka Yüzük

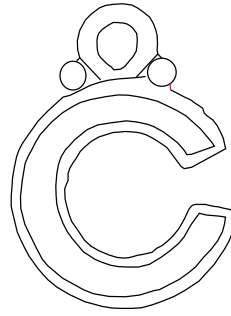
88 Bronz Halka Yüzük

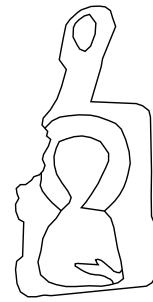
89 Bronz Halka Yüzük

90 Bronz Halka Yüzük

91 Bronz Kolye Ucu

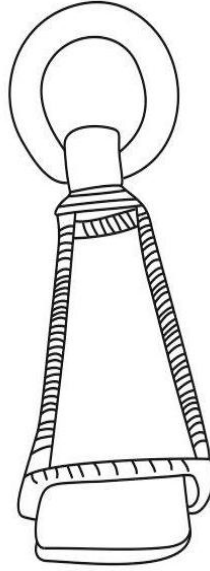

92 Bronz Kolye Ucu

Levha 33

93 Altın Kolye Ucu

(Çizim Deniz Eranay)

94 Bronz Kolye Ucu

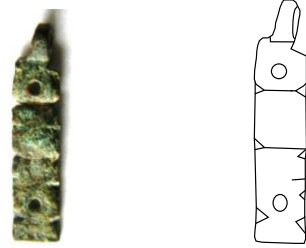

95 Bronz Kolye Ucu

96 Bronz Kolye Ucu İçi

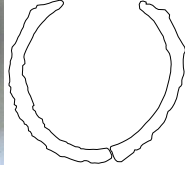
97 Bronz Kolye

98 Bronz Kolye

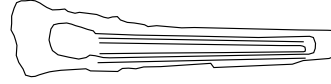
99 Bronz Kolye Zinciri

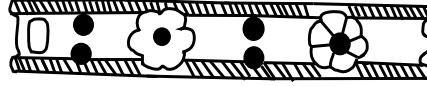
100 Bronz Bilezik Parçası

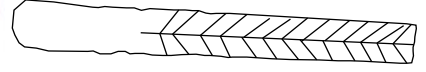
101 Bronz Bilezik Parçası

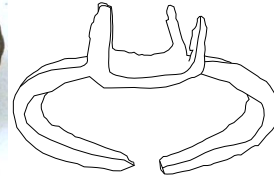
102 Demir Süs Objesi Parçası

103 Bronz Süs Objesi Parçası

104 Bronz Süs Objesi Parçası

105 Demir Süs Objesi

Levha 37

106 Bronz Pendentif/Düğme

107 Gümüş Pendentif/Düğme

108 Bronz Pendentif/Düğme

109 Bronz Pendentif/Düğme

110 Bronz Pendentif/Düğme

111 Bronz Pendentif/Düğme

Levha 38

112 Bronz Pandantif/Düğme

113 Bronz Düğme

114 a Bronz Düğme

114 b

115 Bronz Düğme

116 Bronz Düğme

117a Bronz Düğme

117- d Bronz Düğme

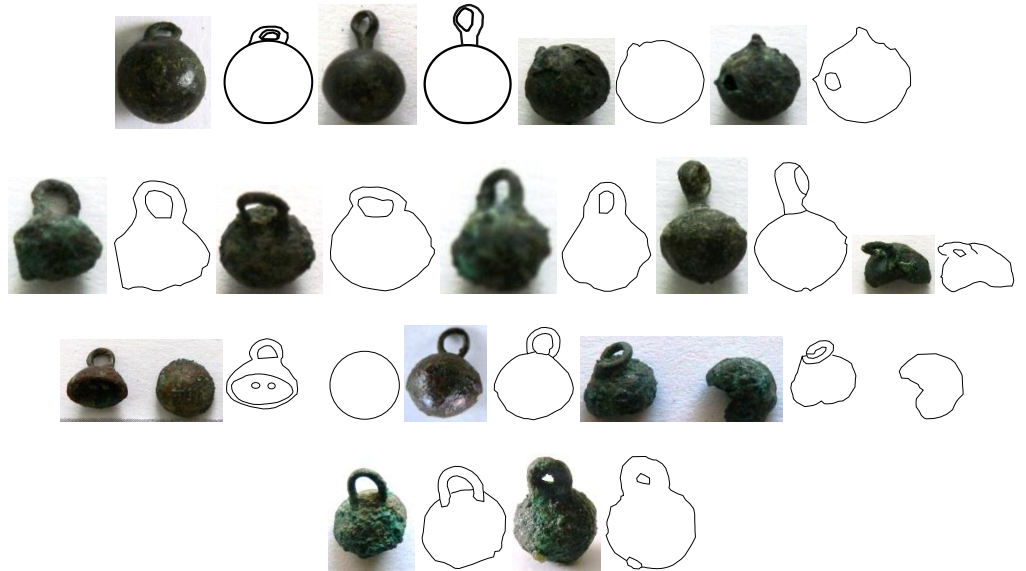

118Bronz Düğme

Levha 39

119 I-XXII-Bronz Düğme

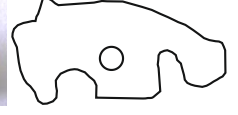

120 -128 Bronz Düğmeler

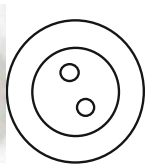
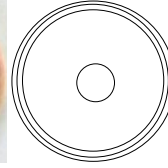
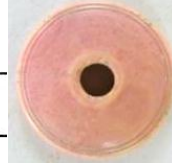
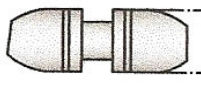
Levha 40

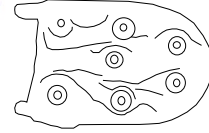
129 Kemik Düğme

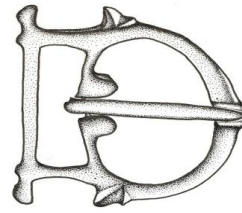
130 Bronz Düğme

131 -133 Kemik Düğme

134 Bronz Toka

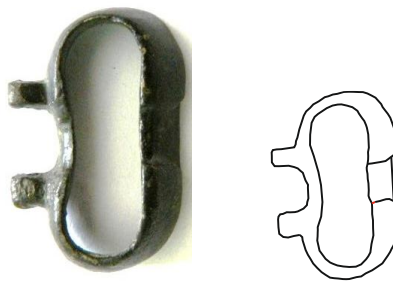
135 Bronz Toka (Çizim Meltem Erdul Mergen)

136 Bronz Toka

137 Bronz Toka

138 Bronz Toka

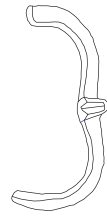
Levha 42

139 Bronz Toka

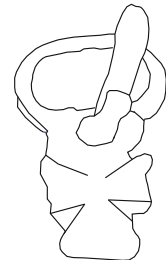
140 Bronz Toka

141 Bronz Toka

142 Bronz Toka

143 Bronz Toka

Levha 43

144 Bronz Toka

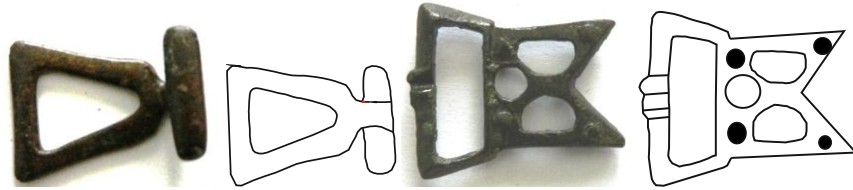
145 Bronz Toka

146 Bronz Toka

147 Bronz Toka

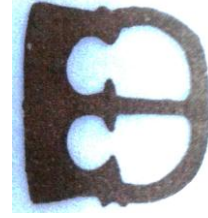
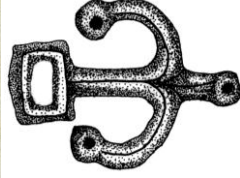
148 a -bBronz Toka

149 Bronz Toka

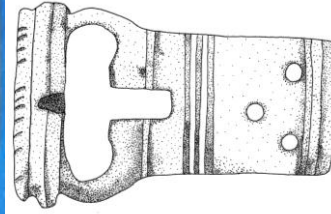
150 Bronz Toka

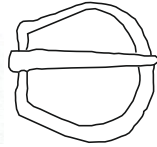
151 Bronz Toka

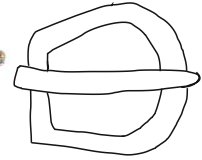
152 Kemik Toka (Çizim Filiz İnanan)

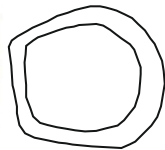
153 Bronz Toka

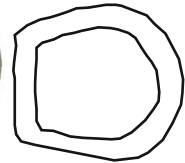
154 Bronz Toka

155 Bronz Toka

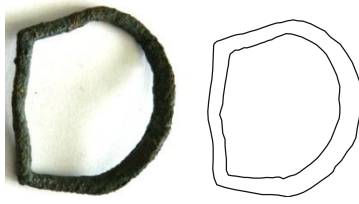

156 Bronz Toka

157 Bronz Toka

158 Bronz Toka

159 Bronz Toka

160 Bronz Toka

161 Bronz Toka

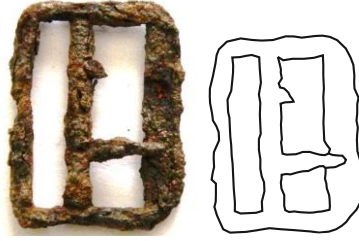
162 Demir Kemer Tokası

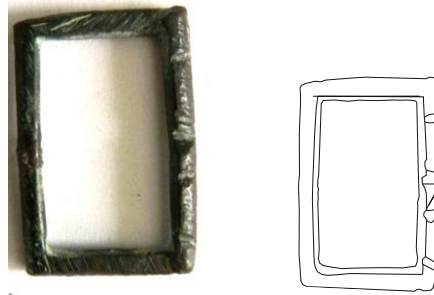
163 Bronz Toka

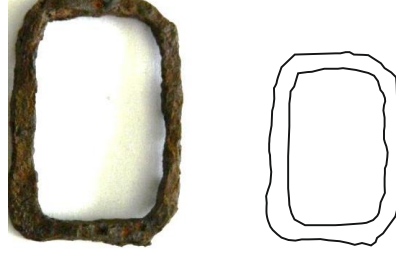
164 Bronz Yuvarlak Halka

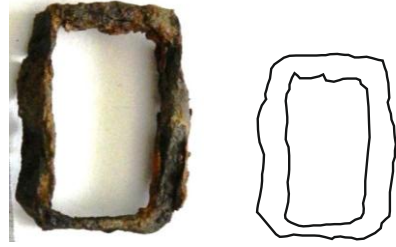
165 Demir Toka

166 Bronz Toka

167Demir Toka

168 Demir Kemer Toka

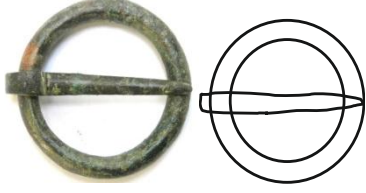

169 Bronz Tokası

170 Bronz Tokası

Levha 48

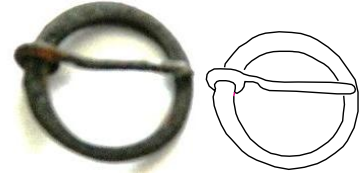
171 Bronz Halka Toka

172 Bronz Halka Toka

173 Bronz Halka Toka

174 Bronz Halka Toka

175 Bronz Halka Toka

176 Bronz Halka Toka

177 Bronz Halka Toka

178 Demir Toka

179 Bronz Kırık Toka

180 Bronz Dil

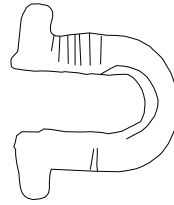
181 Bronz Dil

182 Bronz Dil

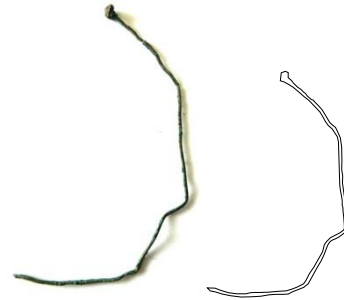
183 Gümüş Fibula

184 Pirinç Fibula

185 Bronz İğne

186 Bronz İğne

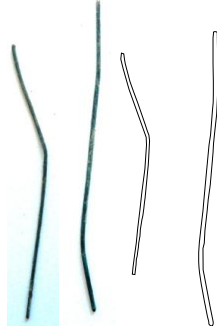
Levha 51

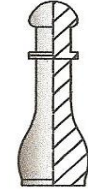
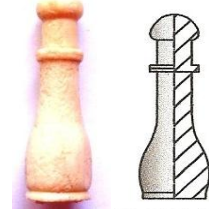
187 Bronz İğne

188 Bronz İğne (?)

189 Bronz İğne (?)

190 Kemik İğne Başı

191 Kemik İğne Başı

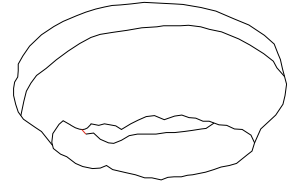
192 Bakır Tas

193 Bronz Havan

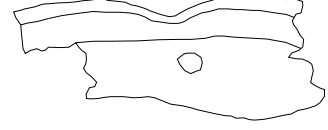

194 Bronz Bir Kaba Ait Ağız

195 Bronz Bir Kaba Ait Ağız Parçası

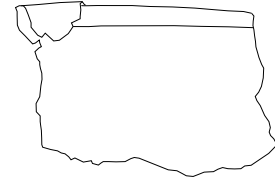

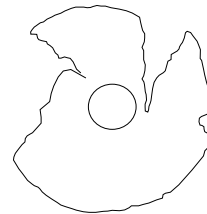
196 Bronz Bir Kaba Ait Ağız Parçası

197 Bronz Bir Kaba Ait Parçası

198 Bronz Bir Kaba Ait Ağız Parçası

199 Bakır Bir Kaba Ait Dip

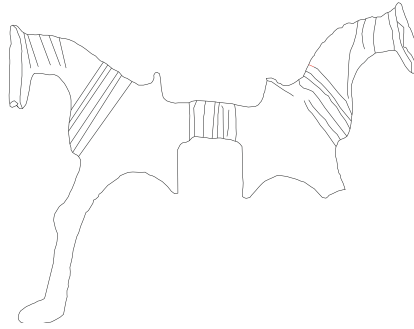
200 a Bakır Bir Kaba Ait Dip

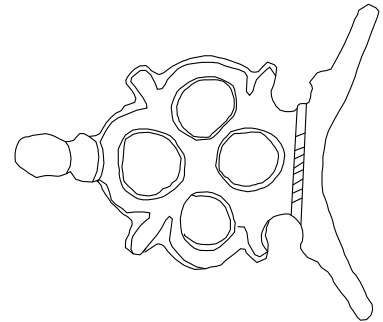
200 b Bronz Bir Kaba Ait Ağız Parçası

201 Demir Kap Tıkacı

202 Bronz Kase (Buhurdan?) Ayağı

203 Bronz Tava (Buhurdan?) Kulpu

Levha 56

204 Bronz Kulp

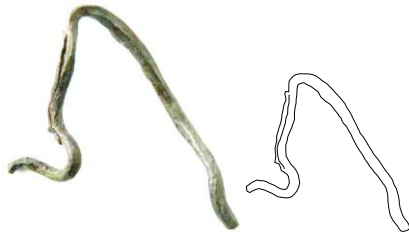
205 Demir Kulp

206 Bronz Kulp

207 Bronz Kulp

208 Bronz Kulp

209 Bronz Kulp

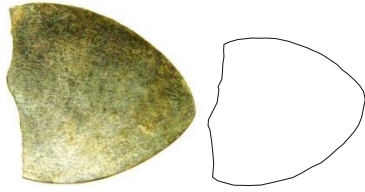
210 Bronz Kulp

211 Demir Kulp

212 Bronz Kaşık

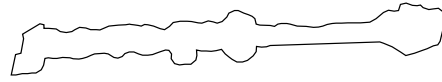
213 Bronz Kaşık

214 Bronz Kaşık

215 Demir Kaşık

216 Bronz Kaşık Sapı

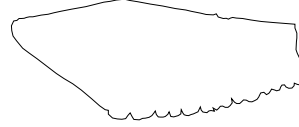
Levha 58

217 Kemik Sap ve Demir Bıçak

218 Kemik Sap ve Demir Bıçak

219 Bronz Kesici Alet

220 Demir Bıçak

221 Demir Bıçak

Levha 59

222 Demir Bıçak

223 Demir Bıçak

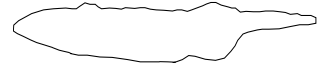
224 Demir Bıçak

225 Demir Bıçak

226 Demir Bıçak

227 Demir Bıçak

228 Demir Bıçak

229 Demir Bıçak

230 Demir Bıçak

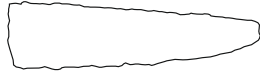
231 Demir Bıçak

232 Demir Bıçak

233 Demir Bıçak

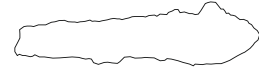
234 Demir Bıçak

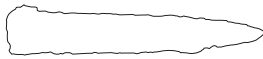
235 Demir Bıçak

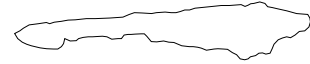
236 Demir Bıçak

237 Demir Bıçak

238 Demir Bıçak

239 Demir Bıçak

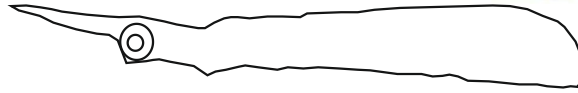
Levha 61

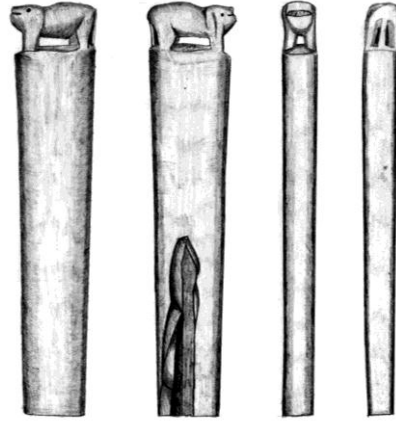
240 Demir Alet

241 Demir Alet

242 Demir Ustura

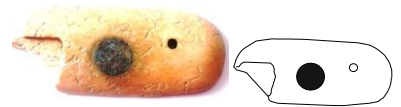
243 Fildişi Sap (Çizim Zeynep Oral Çakmakçı)

244 Kemik Sap

245 Kemik Sap

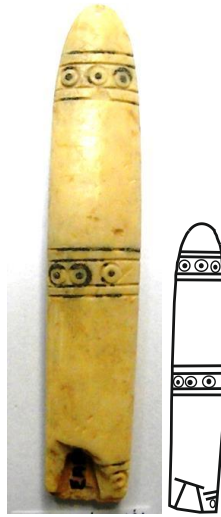
246 Kemik Sap

247 Kemik Sap

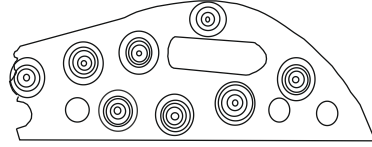
248 Kemik Sap

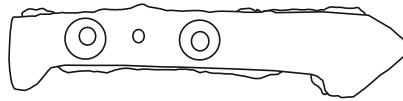
249 Kemik Sap

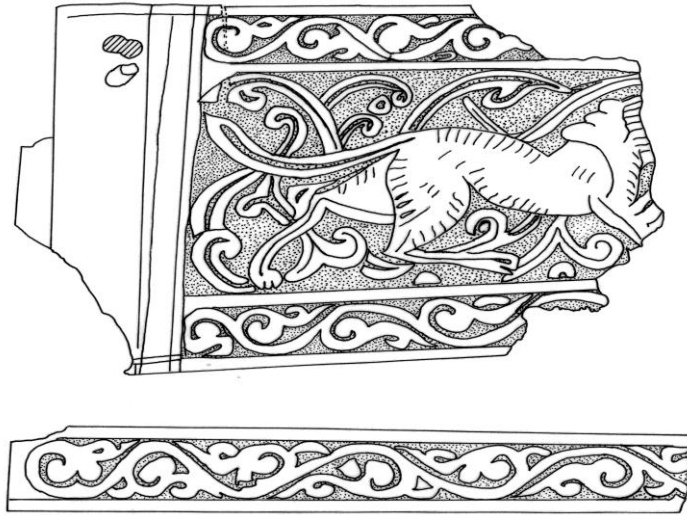
250 Kemik Sap (Çizim Deniz Eranay)

251 Kemik Sap

252 Bronz Bıçak Sapı

253Kemik Kaplama Levhası (Çizim Filiz İnanan)

254Kemik Kaplama Levhası (Çizim Deniz Erenay)

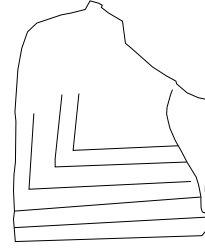
255 Kemik Kemik Pyxis (Çizim Zeynep Oral Çakmakçı)

256 Kemik Kaplama Levhası

257 Kemik Kaplama Levhası

258 Kemik Kaplama Levhası

259 Kemik Kaplama Levhası

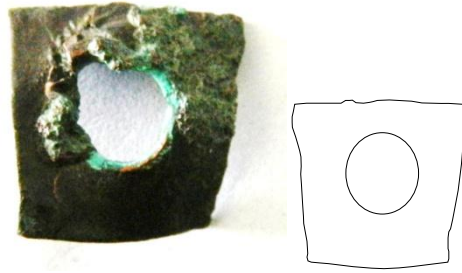
260 Bronz Aplik

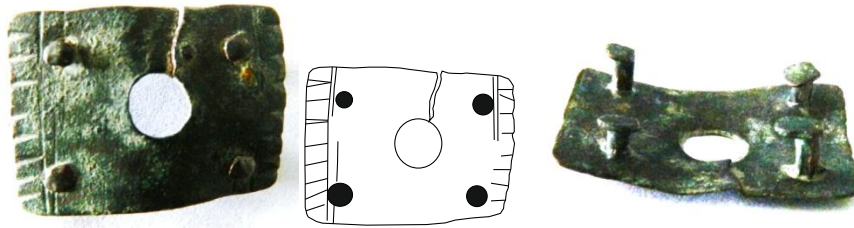
261 Bronz Aplik

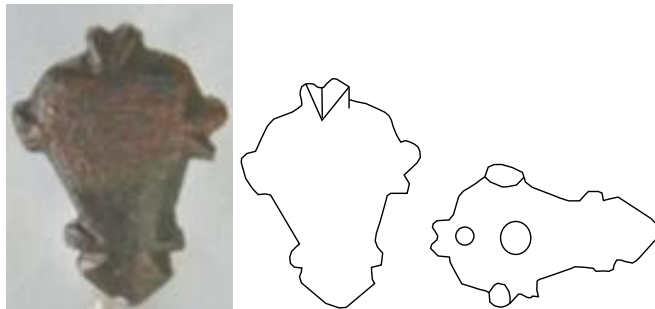
262 Bronz Aplik

263 Bronz Aplik

264 Bronz Aplik

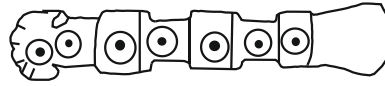
265 Bronz Aplik

266 Bronz Çiçek Formlu Aplik

267 Bronz Aplik

268 Bronz Aplik

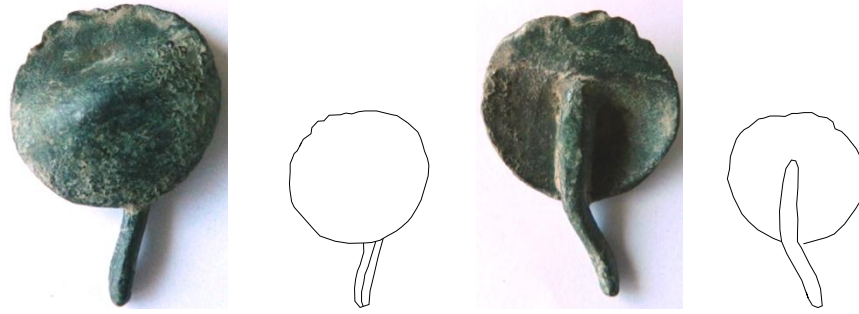
269 Mobilya aksamı

270 Bronz Mobilya Aksamı

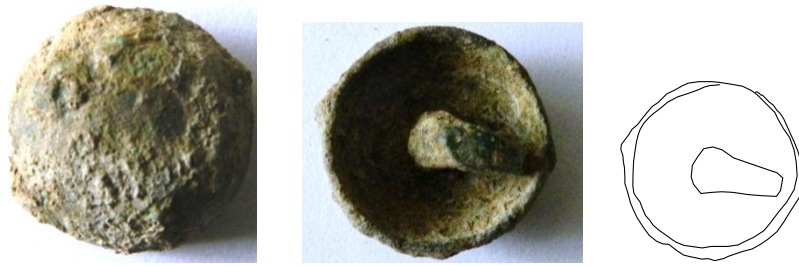
271 Bronz Mantar Başlı Çivi

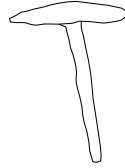
272 Bronz Aplik

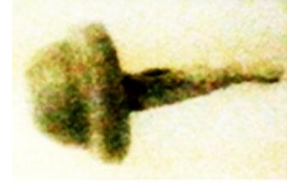
273 Bronz Aplik

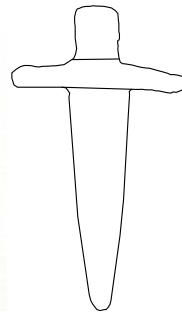
274 Bronz Aplik

275 Bronz Çivi

276 Bronz Çivi

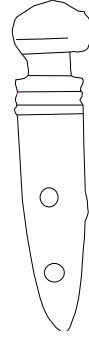
277 Bronz Mobilya Aksamı Çivi (Tip I a)

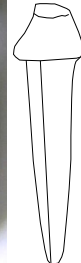
278 Bronz Mobilya Aksamı Çivi (Tip I b)

279 Bronz Mobilya Aksamı Çivi (Tip I b)

280 Bronz Mobilya Aksamı Çivi (Kitap Aksamı) (Tip II)

281 Bronz Mobilya Aksamı Çivi (Tip III)

282 Bronz Mobilya Aksamı Çivi (Tip IV)

283 Bronz Mobilya Aksamı Çivi (Tip V)

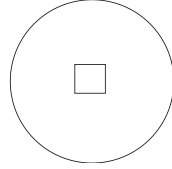
284 a-b Bronz Mobilya Aksanı Çivi (Tip VI)

285 Bronz Mobilya Aksanı Çivi Başı

286 Bronz Mobilya Aksanı Çivi (Tip VII)

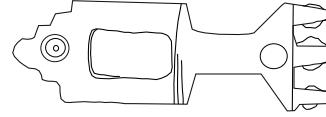
287 Bronz Mobilya Aksanı

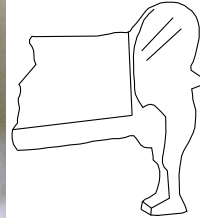
288 Demir Kilit Dili

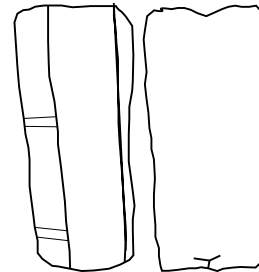
289 Bronz Kilit Dili

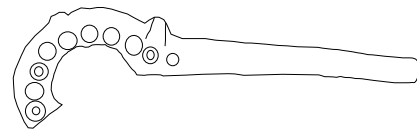
290 Bronz Kilit Dili

291 Bronz Kilit Aksamı (Hayvan Figürü)

292 Bronz Kilit Aksamı (?)

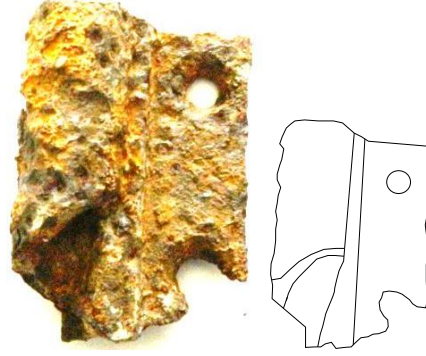
293 Bronz Kilit Aksamı

294 Demir Kilit Aksamı (?)

295 Demir Kilit Aynası

296 Demir Kapı Mentşesi

297 Demir Anahtar

298 Demir Anahtar

Levha 81

299 Demir Çivi (Tip I a)

300 Demir Çivi (Tip Ia)

301 Demir Çivi (Tip Ia)

302 Demir Çivi (Tip Ia) 303 Demir Çivi (Tip Ia)

304 Demir Çivi (Tip Ia)

305 Demir Çivi (Tip Ia)

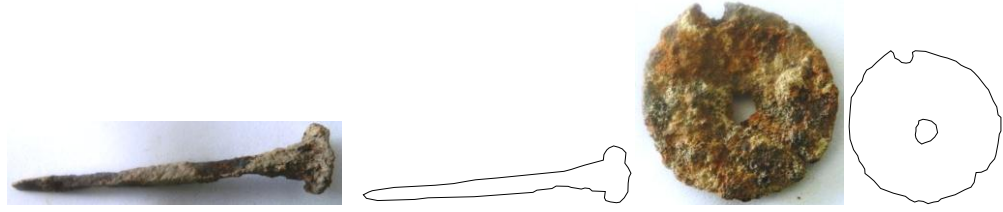
306 Demir Çivi (Tip Ia)

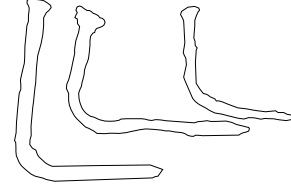
307 Demir Çivi (Tip Ia)

308 Demir Çivi (Tip Ia)

309 Demir Çivi ve Dairesel Aksam (Tip Ia)

310 Üç Adet Demir Çivi (Tip Ib)

311 İki Adet Demir Çivi

312 Demir Çivi (Tip Ib)

313 Demir Çivi (Tip Ib)

314 Demir Çivi (Tip IV)

315 Demir Çivi (Tip Ic)

316 Demir Çivi (Tip Ic)

317 Üç Adet Demir Çivi (Tip Ic)

318 Demir Çivi (Tip IIa)

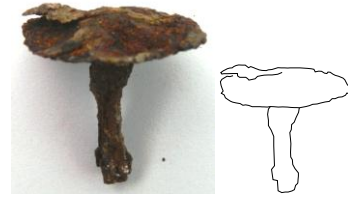
319 Demir Çivi (Tip IIa)

320 Demir Çivi (Tip IIb)

321 Demir Çivi (Tip IIIa)

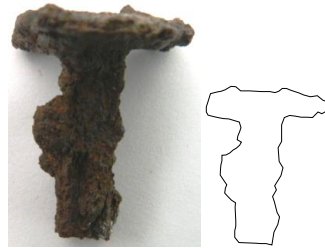
322 Demir Çivi (Tip IIIa)

323 İki Adet Demir Çivi (Tip IIIa)

324Demir Çivi (Tip IIIb)

325Demir Çivi (Tip IIIb)

326 Bronz (Tip IV)

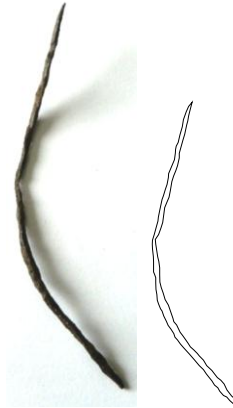
327 Bronz Çivi (Tip IV)

328 Bronz Çivi (Tip IV)

329 Bronz Çivi (Tip IV)

330 Demir Çivi (Tip V)

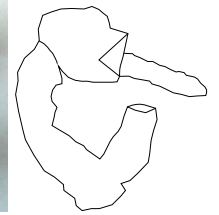
331 Demir Çiviler

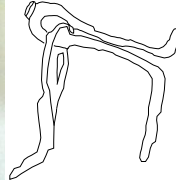
332 Demir Çiviler

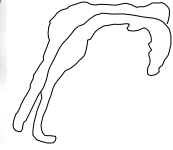
333 Bronz Halka ve Düzenek

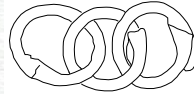
334 Demir Halka ve Düzenek

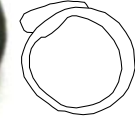
335 Demir Filise

336 Demir Filise

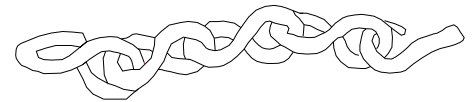
337Bronz Zincir Parçası

338Bronz Zincir Parçası

339Bronz Zincir Parçası

340Bronz Zincir Parçası

341Bronz Zincir Parçası

342Kurşun Zincir Parçası

343Bronz Zincir Parçası

344Bronz Zincir Parçası

345Bronz Zincir Parçası

346Bronz Zincir Parçası

347Bronz Zincir Parçası

Levha 93

348Bronz Zincir Parçası

349Bronz Zincir Parçası

350Bronz Zincir Parçası

351Bronz Zincir Parçası

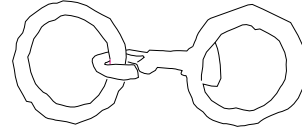
352Bronz Zincir Parçası

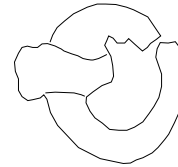
353Bronz Zincir Parçası

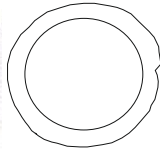
354Bronz Halka ve Filise

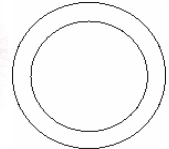
355Demir İki Halka

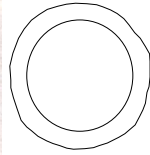
356Bronz Zincir Parçası

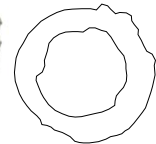
357Bronz Halka

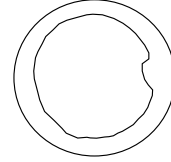
358Bronz Halka

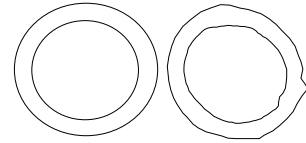
359Bronz Halka

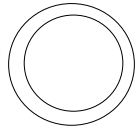
360Bronz Halka

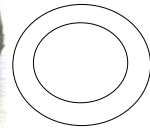
361Bronz Halka

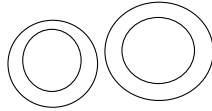
362 İki Adet Bronz Halka

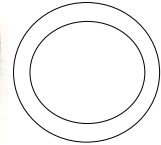
363Bronz Halka

364Bronz Halka

365 İki Adet Bronz Halka

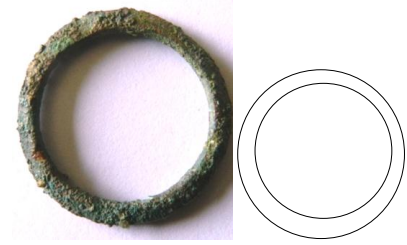

366Bronz Halka

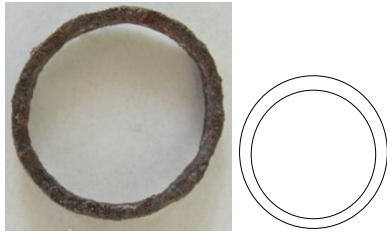
Levha 96

367Bronz Halka

368Bronz Halka

369Bronz Halka

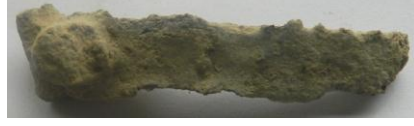
370Demir Halka

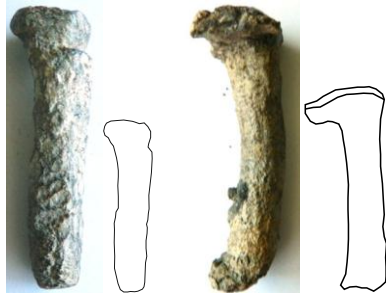
371 Bronz Halka

372 Kurşun Obje

373 Kurşun Obje

374Kurşun Obje

375Kurşun Obje

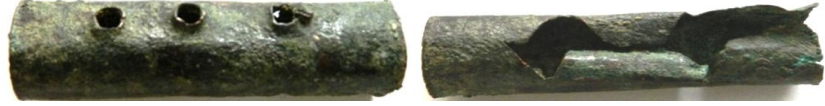
376 Kurşun Obje

377 Kurşun Obje

378Kurşun Obje

379Bronz Müzik Aleti

380Kaval Kemik

381 Bronz Zil Parçası

382 Bronz Zil

383 Bronz Zil Parçası

384 Bronz Zil Parçası

385 Bronz Zil Parçası

386 Bronz Zil Parçası

Levha 100

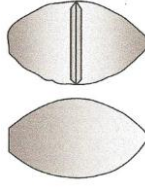

387 a-b Bronz Zil Parçası

388 Bronz Zil Parçası

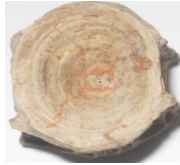
Levha 101

389 Kemik Oyun Taşı

390-391 Kemik Astragel

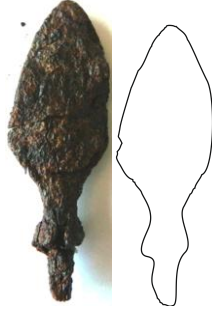
392-399 Ringa Balığı Kemiği Oyun Taşı

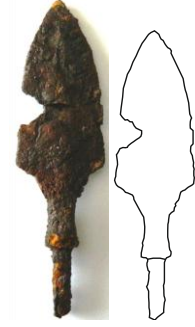
400Demir Ok Ucu (Tip A)

401Demir Ok Ucu(Tip A)

402Demir Ok Ucu (Tip A)

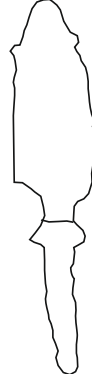

403Demir Ok Ucu(Tip A)

404Demir Ok Ucu (Tip A)

Levha 103

405 Demir Ok Ucu (Tip A)

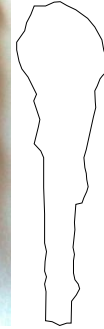
406 Demir Ok Ucu (Tip A)

Levha 104

407Demir Ok Ucu (Tip B)

408Demir Ok Ucu(Tip B)

409Demir Ok Ucu (Tip B)

410Demir Ok Ucu (Tip B)

Levha 105

411Demir Ok Ucu (Tip B)

412Demir Ok Ucu (TipB)

413 Demir Ok Ucu (Tip B)

414Demir Ok Ucu (Tip C)

Levha 106

415Demir Ok Ucu (Tip C)

416Demir Ok Ucu (Tip D)

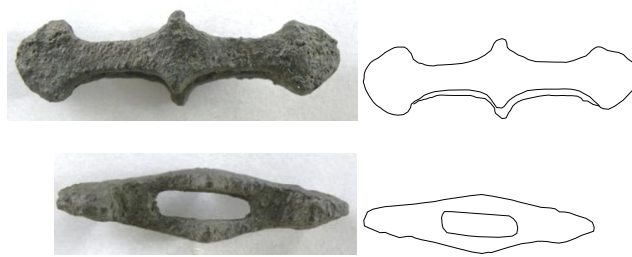
417Demir Mızrak Ucu (Tip D)

418 Kemik Arbet Parçası

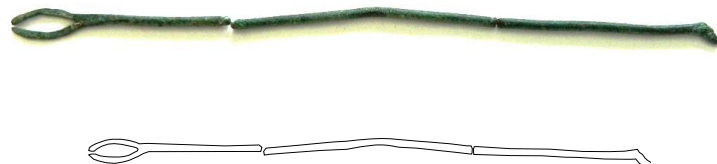
419 Bronz Kama Ucu (?)

420 Bronz Hançer(?) Kabza

421 Bronz Tıp Aleti (?)

422 Bronz Çift Uçlu İğne (?)

Levha 108

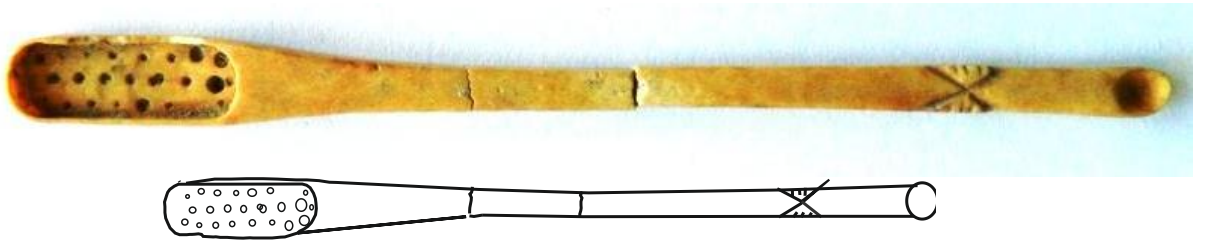
423 Bronz Tıbbi Sonda (kovanlı)

424 Bronz Kutu

425 Bronz Kutu

426 Kemik Kaşık Sonda

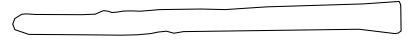
427 Kemik Kalem

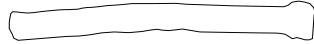
428 Kemik Kalem

429 Bronz Stilus (?)

430 Bronz Stilus (?)

431 Demir Stilus (?)

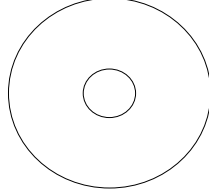

432 Bronz Stilus (?)

Levha 109

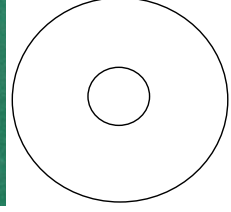
433 Kemik Ağırşak

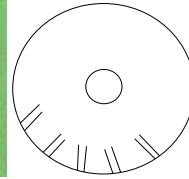
434 Kemik Ağırşak

435 Kemik Ağırşak

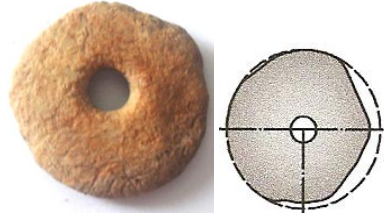
436 Kemik Ağırşak

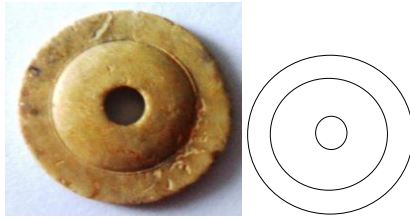
437 Kemik Ağırşak

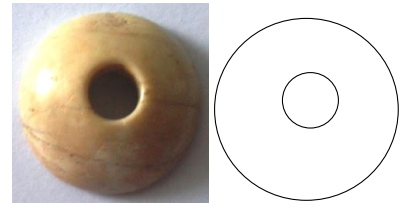
438 Fildişi Ağırşak

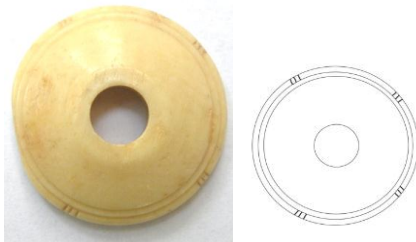
439 Kemik Ağırşak

440 Fildişi Ağırşak

441 Fildişi Ağırşak

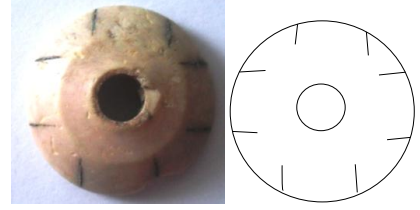

442- 443 Fildişi Ağırşak (Çizim Tümay Çoşkun)

Levha 111

444 Kemik Ağırşak (Çizim Tümay Çoşkun

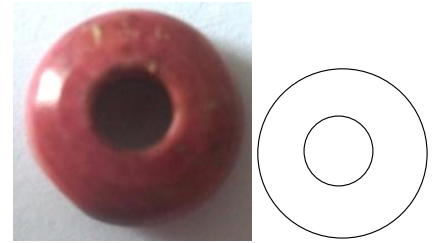
445 Kemik Ağırşak)

446- 447 Kemik Ağırşak (Çizim Eda Armağan)

448 Kemik Ağırşak (Çizim Tümay Çoşkun)

449 Kemik Ağırşak

450 Kemik Ağırşak

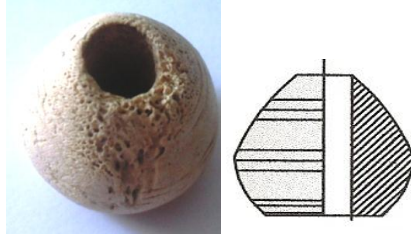
451 Kemik Ağırşak

452 Kemik Ağırşak

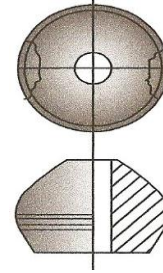
453 Kemik Ağırşak

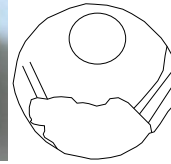
454 Kemik Ağırşak

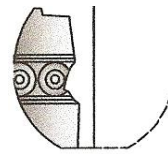
455 Kemik Ağırşak

456 Kemik Ağırşak

457 Kemik Ağırşak

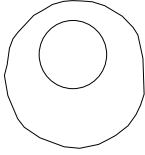
458 Kemik Ağırşak

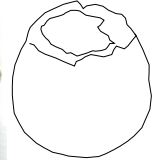
459 Kemik Ağırşak

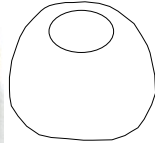
460 Kemik Ağırşak

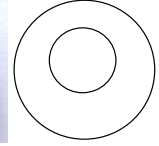
461 Kurşun Ağırşak

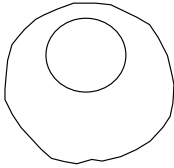
462 Kurşun Ağırşak

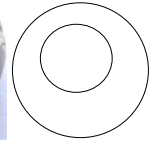
463 Kurşun Ağırşak

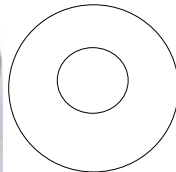
464 Kurşun Ağırşak

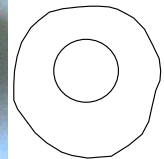
465 Kurşun Ağırşak

466 Kurşun Ağırşak

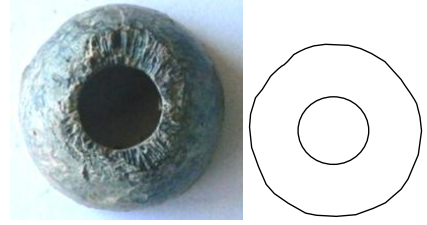
467 Kurşun Ağırşak

468 Kurşun Ağırşak

469 Kurşun Ağırşak

470 Kurşun Ağırşak

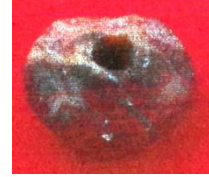
471 Kurşun Ağırşak

472 Kurşun Ağırşak

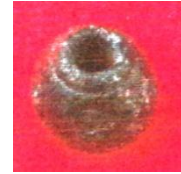
473Mermer Ağırşak

474Mermer Ağırşak

475Taş Ağırşak

476Taş Ağırşak

477Taş Ağırşak

478Taş Ağırşak

479Taş Ağırşak

480Taş Ağırşak

481Taş Ağırşak

482Taş Ağırşak

483Taş Ağırşak

484Taş Ağırşak

Levha 116

485Taş Ağırşak

486Taş Ağırşak

487Taş Ağırşak

488Taş Ağırşak

489Taş Ağırşak

490Taş (Mermer)Ağırşak

491Taş Ağırşak

492Taş Ağırşak

Levha 117

493Taş Ağırşak

494Taş Ağırşak

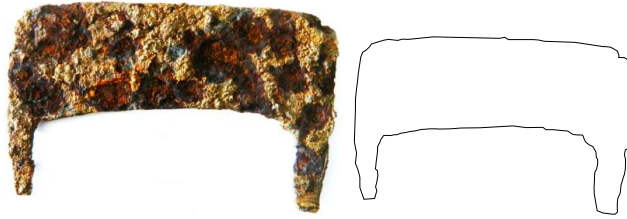
495Taş Ağırşak

496Taş Ağırşak

497Taş Ağırşak

498 Demir Dokuma Tarağı

499 Demir Dokuma Tarağı

500 Bronz Dokuma Tarağı

501 Bronz Dikiş İğnesi

Levha 119

502 Bronz Dikiş İğnesi

503 Bronz Çengel İğne

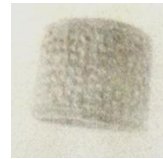
504 Kemik Bız

505 Kemik Bız

506 Bronz Yüksük

507 Bronz Yüksük

Levha 120

508 Bronz Yücsük

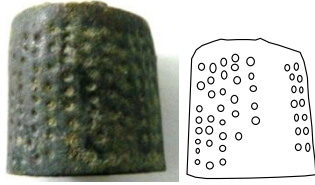
509 Bronz Yücsük

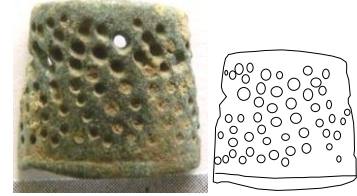
510 Bronz Yücsük

511 Bronz Yücsük

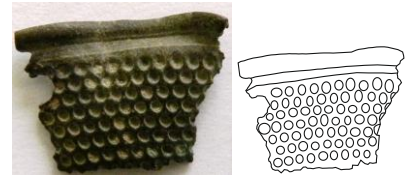
512 Bronz Yücsük

513 Bronz Yücsük

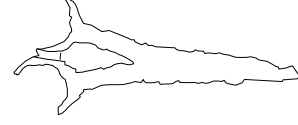

514 Bronz Yücsük

515 Bronz Yücsük

Levha 121

516 Demir Makas

517 Altın Dokuma İpliği

518 Arduaz Küpe Kalıbı

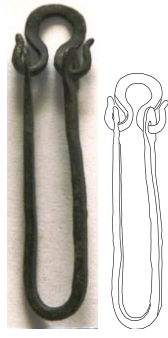

519 Arduaz Küpe Kalıbı

520 Arduaz Küpe Kalıbı

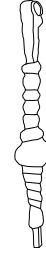
Levha 122

521 Bronz Tartı Aksamı

522 Bronz Tartı Aksamı

523 Bronz Tartı Aksamı

524 Bronz Tartı Aksamı

525 Bronz Tartı Aksamı

526 Bronz Tartı Aksamı

527 Bronz Tartı Aksamı

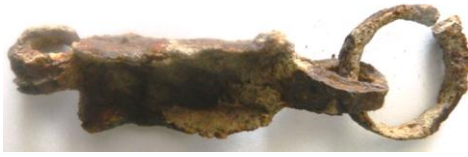
528 Bronz Tartı Aksamı

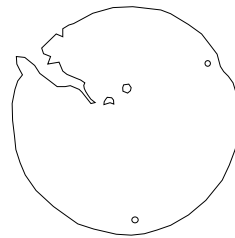
529 Bronz Tartı Aksamı

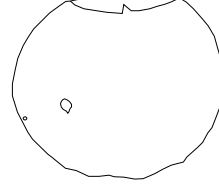
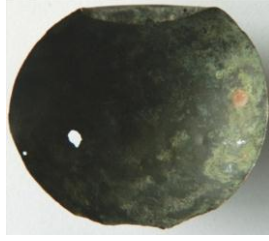
530 Demir Tartı Aksamı (?)

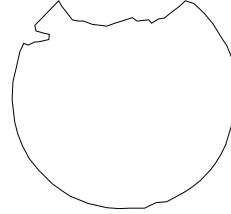
531 Demir Tartı Aksamı (?)

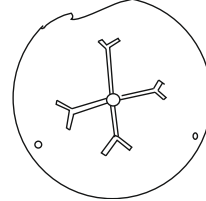
532 Bronz Terazî Kefesi

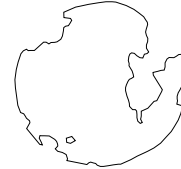
533 Bronz Terazi Kefesi

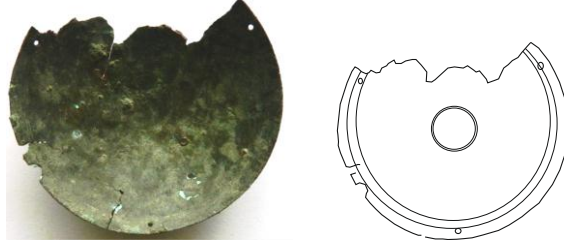
534 Bronz Terazi Kefesi

535 Bronz Terazi Kefesi

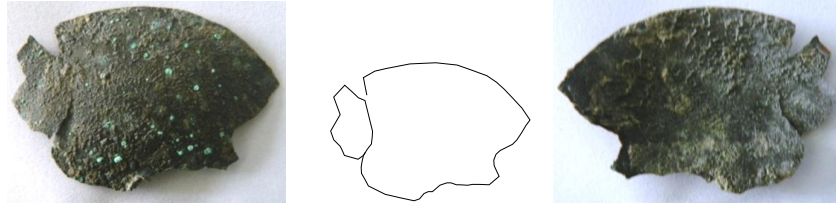
536 Bronz Terazi Kefesi

537 Bronz Terazî Kefesi

538 Bronz Terazî Kefesi

539 Bronz Terazî Kefesi

540 Kurşun Kare Ağırılık

541 Bronz Küre Ağırılık

542 Demir Kare Prizma Ağırlık

543 Bronz Ağırlık

544 Bronz Ağırlık

545 Demir Ağırlık

546 Bronz Ticari Ağırlık

547 Bronz Ticari Ağırlık

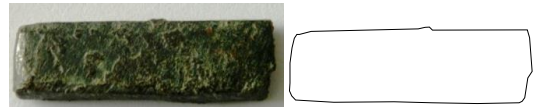
548 Bronz Ticari Ağırlık

549 Bronz Ticari Ağırlık

550 Bronz Dikdörtgen Ağırlık(?)

551 Bronz Dikdörtgen Ağırlık(?)

552 Bronz Dikdörtgen Ağırlık(?)

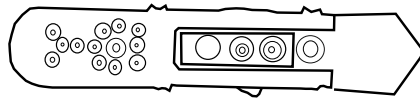
553 Kurşun Küresel Ağırlık

554 Kurşun Küresel Ağırlık

555 Bronz Ağırlık

556Kemik Cep Terazisi Tip I

557Kemik Cep Terazisi Tip I (Çizim Tümay Coşkun)

558Kemik Cep Terazisi Tip II (Çizim Tümay Coşkun)

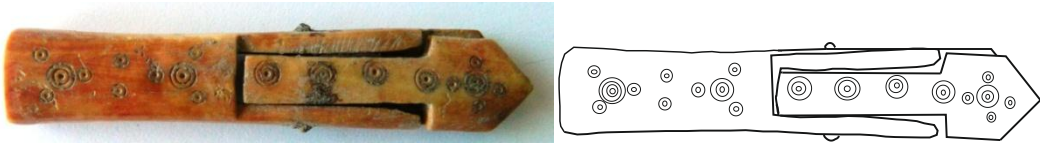
559 Kemik Cep Terazisi Tip II (Çizim Tümay Coşkun)

560 Kemik Cep Terazisi Tip II

561 Kemik Cep Terazisi Tip II

562 Kemik Cep Terazisi Tip II

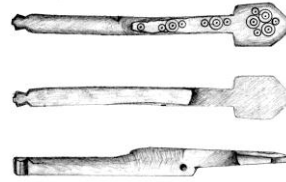
563 Kemik Cep Terazisi Tip II

564 Kemik Cep Terazi Kanadı

565 Kemik Cep Terazi Kanadı

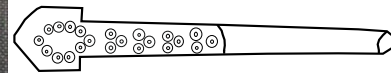

KADIKALISI/ANAYLA
0 1 2

566 Kemik Cep Terazi Kanadı (Çizim Zeynep Oral Çakmakçı)

567 Kemik Cep Terazi Kanadı

568 Kemik Cep Terazi Kanadı

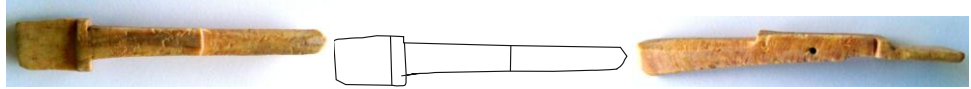
569 Kemik Cep Terazi Kanadı

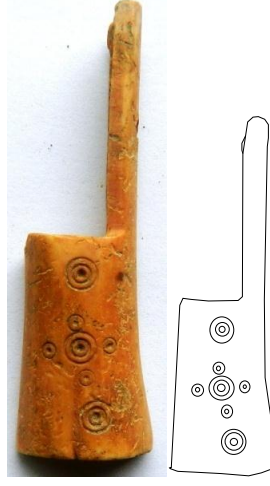
570 Kemik Cep Terazi Kanat Parçası

571 Kemik Cep Terazi Kanadı

572 Kemik Cep Terazi Kanadı

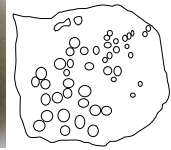
573 Kemik Cep Terazisi Dip Kısmı

574 Kemik Cep Terazisi Dip Kısmı

575 Bronz Bıçak Bileyici

576 Bronz Törpü (?)

577 Demir Balık Oltası

578 Bronz Balık Oltası

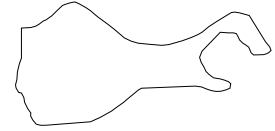
579 Bronz Zil

580 Bronz Zil

581 Bronz Zil

582 Demir Düzenek

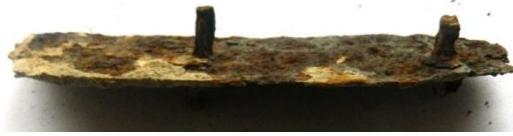

583 Demir Çivi Aksamı

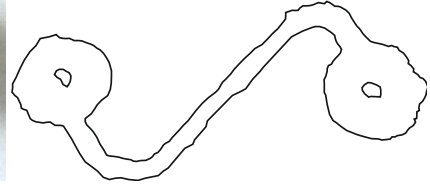
Levha 136

584 Demir Çivi Aksamı

585 Demir Alet

586 Demir Alet

587 Demir Alet

588Demir Alet

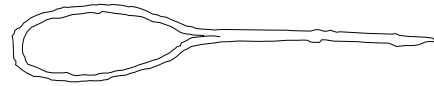
589 Demir Alet

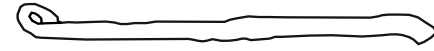
590 Demir Alet

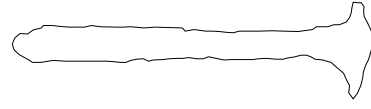
591 Demir Alet

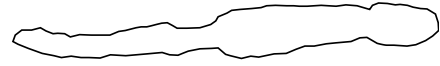
592 Demir Alet

593 Bronz Alet

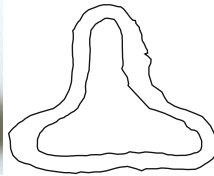
594 Demir Aksam (Mobilya)

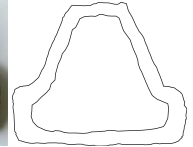
595 Demir Alet

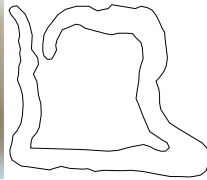
596 Demir Alet

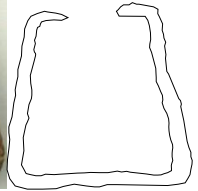
597 Demir Alet

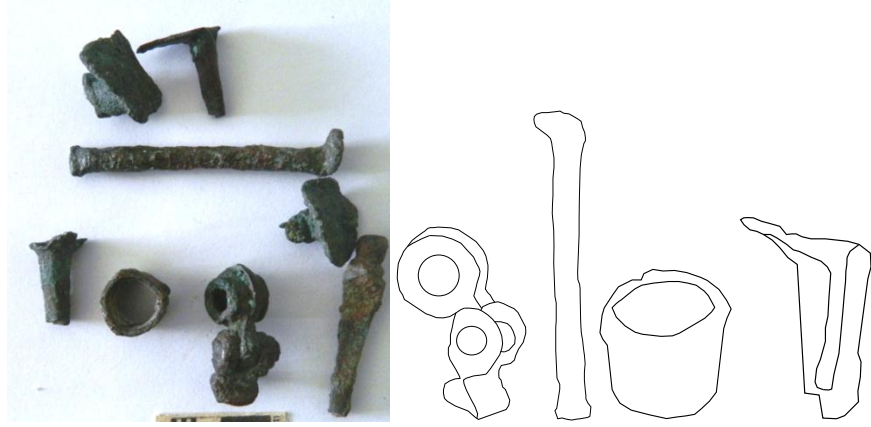
598 Demir Alet

599 Demir Alet

600 Demir Alet

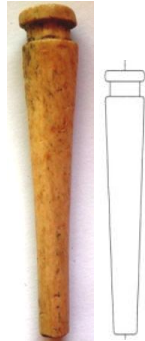
601 Bir Düzeneğe Ait Aksamlar

602 Bronz Obje

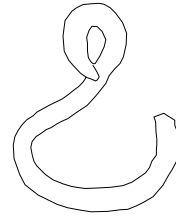
603Kemik Obje

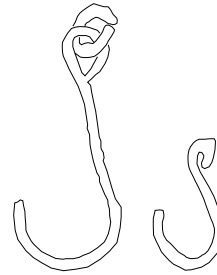
604Kemik Obje

605Kemik Obje

606 Bronz Kanca

607 İki Adet Bronz Kanca

608 Bronz Kanca

609Demir Kanca

610Bronz Kanca

611Demir Kanca

612Bronz Kanca

Levha 142

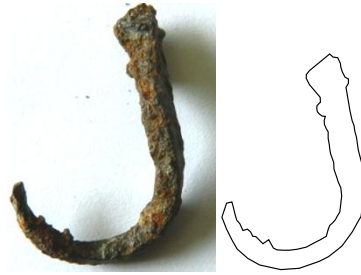
613 Bronz Kanca (askı)

614 Demir Kanca

615 Demir Kanca

616 Demir Kanca

617 Bronz Kanca

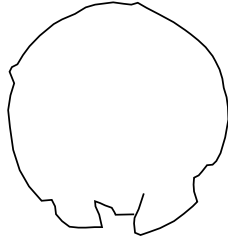
618 Bronz Kanca

619 Bronz Kanca

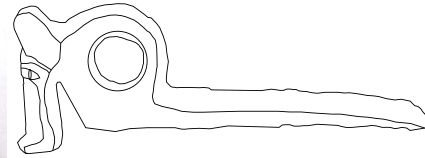
620 Bronz Kanca

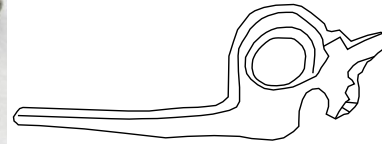
621 Altın Obje

622 Bronz Obje

623 Bronz Obje

624 Bronz Obje

625 Bronz Obje

626 Kartal Başlı Bronz Obje

627 Bronz Obje

628 Bronz Obje

629 Bronz Obje

630 Bronz Obje

631 Bronz Obje

632 Bronz Obje

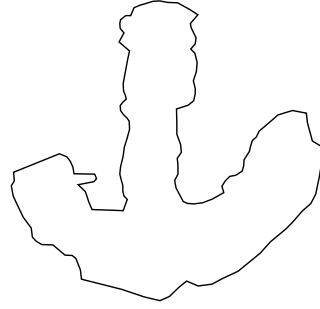
633 Bronz Obje

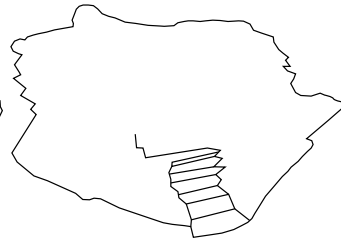
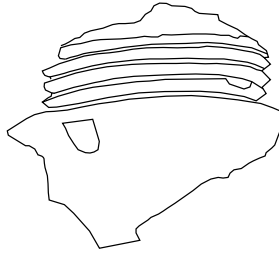
634 Bronz Obje

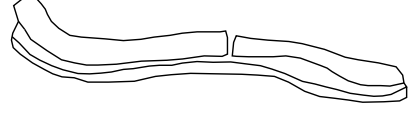
635 Bronz Obje

636 Demir Obje

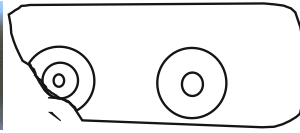
637 Bronz Obje

638 Kurşun Obje

639Kemik Obje

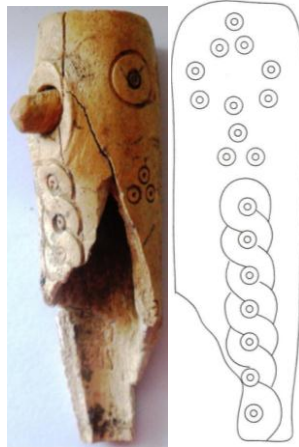
640Kemik Obje

641Kemik Obje

642Kemik Obje

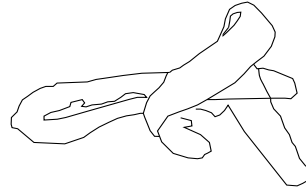
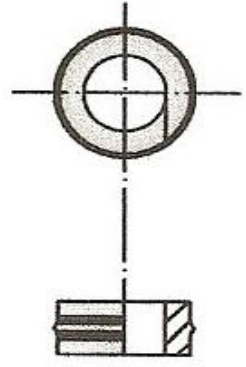
643Kemik Obje (Çizim Eda Armağan)

644Kemik Obje

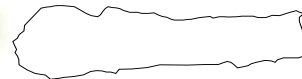
645Kemik Obje

646 Demir Tanımlanamayan Obje

647 Bronz Tanımlanamayan Obje

648 Demir Tanımlanamayan Obje

ÖZGEMİŞ

Feride İmrana Altun, 1976'da Ankara'da doğdu. 1994 yılında Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümüne kaydoldu.1998 yılında üniversiteden mezun oldu. 2001 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladığı yüksek lisans eğitimini “Kapadokya Bölgesi Soğanlıdere Vadisi Karabaş, Geyikli ve Canavar Kiliseleri (Mimarisi ve Resmi) tez çalışmasıyla 2004 yılında tamamladı.2009 yılında “İstanbul’un 100 Roma, Bizans Eseri” adlı kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. tarafından yayınlandı. 2010 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Bölümü Bizans Sanatı Anabilim dalında doktora programına girdi.

ÖZET

“Kuşadası, Kadıkalesi/ Anaia Kazısı 2001-2012 sezonu Bizans Küçük Buluntuları” nı konu alan doktora tezimizde, kazılarda ortaya çıkan küçük buluntuları işlevlerine göre sınıflandırılıp, Kadıkalesi/ Anaia’nın günlük yaşamına dair ayrıntıları ortaya koymak amaçlanmıştır. Kazı sırasında ele geçen küçük buluntular, altın, gümüş, bronz, bakır, kurşun ve demir gibi maden eserler, fildişi ve kemik gibi inorganik maddeler, sabuntaşı, arduaz ve taş malzemelerden oluşmaktadır.

Tezimizde Kuşadası Kadıkalesi/Anaia hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bölgenin tarihsel coğrafyasının ve Kadıkalesi/Anaia’nın yer aldığı yayınlar tanıtılmıştır. Çalışmamızın katalog kısmında, önce ele alınan konuyla ilgili genel bilgiler verildikten sonra açıklanan başlığın hemen altında Kadıkalesi/Anaia Kazılarında ele geçmiş buluntunun katalog bilgilerine yer verilmiştir. Katalogda ilk kısmı, dinsel objeler, ikinci kısmı ise dini olmayan küçük eserler oluşturmaktadır. Tezimizde ayrıca Bizans el sanatlarında kullanılan malzemelerle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Eserlerin yapım ve süsleme teknikleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Tezimizin değerlendirme kısmında öncelikle Kadıkalesi/Anaia 2001-2012 sezonu küçük buluntuları, kale içindeki buluntu yerlerine göre değerlendirilmiş, sonrasında grafikler eşliğinde kullanılan malzemelerin dağılımlarına yer verilmiştir. Değerlendirme kısmının diğer bir başlığını Kadıkalesi’nde yer alan manastır kuruluşunun tarihsel süreç içerisindeki yeri üzerinde durulmuştur. Kaledeki Bizans gömüleri ve mezar buluntuları incelenmiştir. Kadıkalesi’nde üretime yönelik buluntular ile ticaret ve ticarete yönelik bulgular ayrı ayrı ele alınıp, üzerinde durulmuştur.

Sonuç kısmında ise çalışma esnasında Kadıkalesi/Anaia 2001-2012 kazı sezonu küçük buluntuları işlevlerine göre iki temel başlık altında ele alınarak, yapılan çalışmalar sonrasında eserlerin tipolojileri ortaya konulmuştur. Eserlerin tarihlendirilmesinde ise eserlerle aynı seviyede ele geçen sikkeler kullanılmıştır.

ABSTRACT

“Kuşadası, Kadıkalesi / Anaia Excavations 2001-2012 season Byzantine Small Finds” in the subject areas in our doctoral thesis, classified according to their function, the small finds uncovered during excavations, Kadıkalesi / Anaia is intended to reveal the details of their daily lives. The small finds recovered during the excavations; gold, silver, bronze, copper, lead and iron works, inorganic materials such as ivory and bone, is composed of stone materials such as steatite and slate.

Our thesis Kuşadası Kadıkalesi/Anaia general information is given about. And Kadıkalesi region's historical geography /Anaia the publications where introduced. In the catalog of our study, first discussed general information about the subject with just under title Kadıkalesi described after the Anaia handled the excavation finds of the past are included in the catalog information. The first part of the catalog, works for religious use, while the second part constitutes works for everyday use. Our thesis has also given general information about the materials used in the Byzantine crafts. The construction and decoration techniques are described in detail in the works.

In the first part of the thesis assesment Kadıkalesi / Anaia in 2001-2012 season small finds, finds evaluated according to their location within the castle, after the distribution of the materials used are included in the accompanying charts. Where the monastery is located in the historical process of colonization, the establishment in another part of the evaluation focused on the title. Byzantine castle burials and grave finds were investigated. Findings for trade and commerce with the findings to be taken up separately in Kadıkalesi production has been focused on. Mine the last part of the evaluation of bone, ivory and steatite (soapstone) is the decorations seen on. The results of the study during Kadıkalesi / Anaia in 2001-2012 excavation season by taking under two main headings according to the findings of a small function, typology of work after the studies were put forward. If the dating of the works discussed in the same level with the work of the coins were used.